

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీభగవదవతారంబగు వేదవ్యాసులచే

వేదాంతార్థప్రకాశకంబుగనిర్మింపబడిన

బ్రహ్మసూత్రములకు వేదాంతాన్ని న్యాయములధికరణాన్తఃపంచకముతోడ
సులభంబగునట్లుగ,

ఆదిశేషావతారులగు శ్రీభావ్యకారులవలన

పరమకృపచేసాయించబడిన

శ్రీవేదాంతదీపంబనుమహాగ్రంథము,

సంస్కృతభాషయందుండుటవలన

దానిని

ఆంధ్రటీకానహిత బ్రహ్మసూత్రములు

378

అనేపేర,

5212

ఉభయవేదాంతప్రవర్తకులగు,

చిన్నబల్లాపురం - శ్రీనివాసాచార్యులు,

కడప - రా - పెరుమాళ్లార్యులు,

రా - కూర్మయ్యవాయకులు,

ప్రపన్నులగు, మొదలిగూండాకనాయకులు

పీఠలసహాయముచే

నరహరి - రామస్వామిశెట్టిగారి పుస్త్రుండగు

నరహరి - రంగయ్య శెట్టివలన

రచియింపబడి,

ఆదికళానిధిముద్రాక్షరశాలయందచ్చుగూర్చించి

ప్రచురింపబడియె.

శ్రీభావ్యకారులచిరువవతారసంకల్పరము ౮౬౭ కు సరిమైన

౧౮౮౪ సం॥ అక్టోబరునెల ౩౦ తేది.

Of the IV. Parts, Parts I & II.

Registered Copy-right.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రియః కాన్తోనన్తోవర గుణగణై
కాన్దవపుర్న తా శేషావద్యః పరమ
ఖపదో వాఙ్మనసయోః । అభూమి
ర్భూమిర్భూనతజన దృశామాదిపురు
షోమనస్తత్పదాజ్ఞే పరిచరణసక్తం
భవతుమే ॥ ౧ ॥ ప్రణమ్యశిరసా చా
ర్యం స్తదాదిష్టేనవర్తనా । బ్రహ్మ
సూత్రపదాంతస్థవేదాంతార్థఃప్రకా
శ్యతే ॥ ౨ ॥ ... *

ఈవిషయమందువేదవేత్తలయొక్క
పద్ధతినిదియే- యేదనిన- అచిద్వస్తువు
కంటే స్వరూపమువలన స్వభావము
వలనఅత్యంతవిలక్షణములతదాత్మభూ
తులైచేతన స్వరూపులైన ప్రత్యగా
త్మలనియు, ఒద్ధముక్త నిత్యరూపులై
న ప్రత్యగాత్మలకంటే, నిఖిలమేయ
ప్రత్యసికత్వము చేతను, కల్యాణగుణై
కతానత్వముచేతను, సర్వావస్థావస్థి
తచిద చిద్వ్యాపకత్వముచేతను ధా
రకత్వముచేతను, నియంతృత్వముచే
తను, సర్వశేషిత్వముచేతను, అత్యంత
విలక్షణుడు పరమాత్మయనియు భగ
వానులచేతగీతలయందు, “ద్వావిమా
పురుషేలోకే ఊరశ్చాఊరవీచా ఊ
రస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఊర
ఉచ్యతే” ఉత్తమఃపురుషస్త్యన్యః పర
మాత్మ త్యదాహృతః । యోలోకత్ర

యమావిశ్వవిభర్తృవ్యయఈశ్వరః;
యస్మాత్తరమతీతోహమక్షరాదపిహో
త్తమః । అతోస్మిలోకేవేదేచప్రధితః
పురుషోత్తమః, అనిచెప్పబడినది.

“ప్రధానక్షేత్రజ్ఞః పతిర్గుణేశః,,
“పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరం,, “అస్త
ర్భహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయ
ణస్థితః,, ఇత్యాది శ్రుతులయందును
చెప్పబడియున్నది.

యేత్వత్తరమ నిర్దేశ్యమవ్యక్తంప
ర్యపాసతే । సర్వత్రగమచిన్త్యంచ
కూటస్థమ చలంద్రువమ్ । ఇత్యాదివ్య
పదేశములుండుటవలన సూత్రకారు
లచేతను సీప్రకారము చెప్పబడినవి.

నేతరోను పపత్తేః,, భేదవ్యపదే
శాత్,, “అనుపపత్తేస్తు నశారీః,,
“కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్చ,, “శబ్దవి
శేషాత్,, “సమ్భాగప్రాప్తి రితచే
న్నవై శేష్యాత్,, నచస్మార్తమతద్ధ
ర్మాభిలాపాచ్చార్చీరశ్చ,, ఉభయేపి
హిభేదే నైనమధీయతే,, “విశేష
ణభేద వ్యపదేశాభ్యాంచ నేతరా,,
“ముక్తోప సృష్ట్యవ్యపదేశాచ్చ,, స్థి
త్యదనాభ్యాంచ,, ఇతర పరామర్శా
త్సగితచేన్నా సంభవాత్,, ఉత్తరా
చేదావిర్భూతస్వరూపస్తు,, “సుషు
ప్ర్యత్రాన్తోర్భేదే,, పత్యాదిశ

జ్ఞేభ్యః,, అధికస్తుభేదనిర్దేశాత్,, అ
ధికోపదేశాత్తు బాదరాయణ సై
వందర్శనాత్,, జగద్యాపారవర్జం
ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ,, భో
గమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ,, ఇత్యాది
సూత్రములకు విరోధంబుగ అవిద్యా
కృతముడపాధికృతమని భేదమునిర్దేశ
ముచేయడముయుక్తముకాదు.

గీ|| ఇదంక్షానమపాత్రిత్యమమసాధ
ర్మ్యమాగతాః|| సగ్ధేనోపకాయస్తే
ప్రళయేనవ్యథంతిచ|| శ్రు|| “తదావి
ద్యాస్పృణ్యపాపేవిధూయనిరక్షణఃప
రమంసామ్యమువైతి,, ముక్తోపస్యస్య
వ్యపదేశాచ్చ,, ఉత్తరాచ్చేదావి
ర్భూతస్వరూపస్తు,, సమ్యద్భావిర్భా
వస్సేవనశబ్దాత్,, జగద్యాపారవ
ర్జం ప్రకరణాద సన్నిహితత్వాచ్చ,,
భోగమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ,, యనిస
ర్వావిద్యోపాధి వినిర్ముక్తమైనముక్తా
వస్థలో భేదమును చెప్పుటవలనను శ్రు
తిస్మృతి సూత్రములయందంతట భేద
మునిర్దేశించి - చిదచిదీశ్వర స్వరూప
భేదముస్వాభావికమని నిశ్చయింపబ
డినది.

“సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితి
శాస్త్రఉపాసీత,, వాచారంభణం వి
కారోనామధేయంమృత్యుకేత్యేవస
త్యం,, “సదేవసోమ్యేదమగ్రతీచేక
మవాద్వితీయంతైత్తరబహుస్యాం

ప్రజా యేయేతి త లైజో సృజత,,
సన్నులా సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్ర
జాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠాఃవితదాత్స్య
మిదం సర్వంతత్సత్యంసతత్తాతత్త్వ
మసి శ్వేతకేతో,, గీ|| తేత్రజ్ఞంబాపి
మాంవిద్ధి,, సూ|| తదనన్యత్వ మారం
భణ శబ్దాదిభ్యః,, యని పరబ్రహ్మ
మునకు కారణత్వమును, సమస్తమైన
చిదచిదాత్మక ప్రపంచమునకు కా
ర్మణ్యమునుచెప్పి కారణమున కంటే
కార్యమునకనన్యత్వమునుచెప్పి యుం
డడము యీప్రకారంబుగ వ్యపవస్త్తు
మామన్నదిఅవియేవిఅనిన- సర్వావ
స్థావస్థితమైన చిదచిదస్తుఫలకు పర
మాత్మ శరీరత్వమును పరమాత్మకుఆ
త్మత్వమును “యోఃపృథివ్యాన్విత్తక్,,
యస్యపృథివీ శరీరం,, “యతత్త్వనితి
వ్యస్యస్యాత్తాశరీరంయతత్త్వనమస్త
రోయమనుతి,, “యస్యావ్యక్తం శ
రీరం యస్యాత్మరం శరీరం యస్యమృ
త్యుశ్శరీరం ఏవసర్వ భూతాస్తరా
త్త్వాపహత పాప్తాదివ్యోదేవ ఏకో
నారాయణః,, “అస్త్రః ప్రవిష్ట శ
స్తాజనానాంసర్వాత్మ,, అనేదే మే
దలుగాగల శ్రుతులచేతనే చెప్పబ
యున్నదిగనుక సూక్ష్మచిదచిద్విశి
షరమాత్మ కారణమనియు, ఘోల
దచిద్విశిష్టపరమాత్మ కార్యమనియ
కారణావస్థయందును - కార్యావ

యందును చిదచిద్వస్తుశరీర కత్వము చేతతత్త్వకారిత్యమైన పరమాత్మేశ్వరస్వ శబ్దవాచ్యుడని పరమాత్మేశ్వరుడుచేత సర్వశబ్దసామానాధికరణ్యము ముఖ్యముగా నేమిక్కిలి వ్యవస్థాపించునని ది. శ్రు॥ అనేనజీవేనాత్మనాను ప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణి, తత్స్పృష్టాతదేవాను ప్రావిశత్ తదనుప్రవిశ్యసచ్చత్యచ్ఛాభవత్, ఇత్యాది శ్రుతులే యీ అర్థమును యుపపాదనచేయుచున్నది- పరమాత్మేశ్వరచేతనా చేతనములయందు ఆత్మగాలనుప్రవేశించివుండుటవలనను సకలచేతనాచేతనములువానికి శరీరం బుగనుండుటవలనను పరమాత్మేశ్వరశబ్దవాచ్యుడొనున్నాడని అర్థము.

శ్రు॥ బహుస్యామ్, అని పరమాత్మతానే బహుభవనముగా అయ్యే గాగునచేసిన సంకల్పము నామరూప విభాగములకు అనర్హమైన సూక్ష్మచిదచిద్వస్తువులను శరీరముగా కలిగిన తానే నామరూప విభాగార్హమైన ఘోరచిదచిచ్ఛరీరకత్వముచేత బహుప్రకారంబులుగ అయివున్నాడనివేదశత్రులయొక్క ప్రక్రియ.

యెవరై తే నిర్విశేష కూటస్థస్వప్నకాశనిత్యచైతన్యమాత్రమే బ్రహ్మని చెప్పుచున్నారో వారలకు సూచకజన్మాద్యస్వయంతి, శాస్త్రయో

నిత్యాత్ "తత్తుసమన్వయాత్" ఈక్షతేర్వాశబ్దం,, ఇవి మొదలుకొనినూ॥ "జగద్వ్యాపారవర్ణంప్రకరణాదనన్నిహితత్వాచ్చ,, "భోగమాత్రసామ్యలిక్షాచ్చ,, "అనావృత్తి శ్చబ్దా దనావృత్తి శ్చబ్దాత్,, అనే సూత్రము అంతంబుగాగల సూత్రసమూహములయందు- బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వబహుభవనసంకల్పరూపఈక్షణమే మొదలుగాగల అనన్తవిశేషణములను చెప్పుచున్నందున సమస్తమైన సూత్రసమూహములును సూత్రకారులచేతను దహరించబడిన "యతోవా ఇమానిభూతాని జాయంతై,, "తదైక్షిత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,, ఇవి మొదలుగాగల సమస్తశ్రుతులు సంబంధించకపోవును.

అనన్తరము - శ్రుతి "యేనాశ్రుతంశ్రుతం,, అని ఏకవిజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞానమును ప్రవిజ్ఞ చేసి యథాసోమ్యేకేనమృత్పిండేన, అని కూకమునా రమొదలైన వానితోచేరిన ఒక్కమృత్పిండముచేత చేయబడిన ఘటశరావాదులను ఏ ప్రకారంబుగ ఆమృత్పిండమునకంటే అనన్యద్రవ్యమని తెలుసుకొందురో అదేలాగున బ్రహ్మజ్ఞానముచేత సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మరబ్ధమైన సమస్త చిదచిదాత్మక సమంతమునకు ఆ బ్రహ్మమునకంటే అతిరిక్తవస్తు

పులేదనేజ్ఞానము సంభవించు చున్నదని పుపపాచించెను. “సదేవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితియ్యం,, అనే శ్రుతులయందు ఇదంత బ్రహ్మమైనచి దచిదాత్మకప్రపంచమునకు సృష్టికం టే పూర్వమందు నిఖిలభేదాభావము చేత సచ్చబ్రహ్మమునకు ఏకత్వాప త్తి ఘటక రావాదుల ఉత్పత్తికం టే పూర్వమందుత్పదకమైన మృత్పిండ మునకు ఏకతాపత్తివలెనే చెప్పియు న్నుది. “తదైక్షులబహుస్యామ్,, అనే శ్రుతి అసచ్చబ్రహ్మమైన పరబ్రహ్మ మే చిదచిదాత్మక ప్రపంచరూపము చే బహుప్రకారంబుగ కావడము ఒ క్క-మృత్పిండమే ఘటక రావాది బహు రూపముగా పరిణమించేటట్లు. సంకల్పించితన్ను తేజఃప్రభృతిజగదాకార ముచేత సృజించెననియు చెప్పియున్నది. “బుతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యం సతతాతత్వమసి,, అనే శ్రుతివాక్యములనుబట్టి బ్రహ్మమొక్కటే అవిద్యాకృతోపాధి పారమార్థికోపాధులచేత కట్టబడినదై దేవాదిరూపముల చేత బహుప్రకారమైయున్నదని వేదవేత్తలచేత గ్రహించవలసినదని చెప్పడములయు కము.

“జ్ఞాజ్ఞాద్వైతజావీకనీశా,, నిత్యోనిత్యోనాం చేతనశ్చేతనానామేకోబహూనాం యోనిదధాతికామాః,,

అనేచే మొదలుగాగల శ్రుతులచేత జీవులకు అజత్వనిత్యత్వ బహుత్వము చెప్పటవలన ఘటక రావాదులకు పుత్పత్తికం టే పూర్వమందు ఏకవిధమైన మృద్రవ్యమునకు పుత్పత్త్యనంతరకాలమందు కాదగిన బహుత్వమువలెనే సృష్టికం టే పూర్వమందు ఏకరూపమైన బ్రహ్మమునకు సృష్ట్యంతరకాలమందు నానావిధమైన జీవరూపముచేత బహుత్వముచెప్పినట్టే అప్పుడు జీవులకు అజత్వనిత్యత్వ బహుత్వములు చెప్పిన శ్రుతులకు విరోధించును సూత్రములకు విరోధించును. “ఇతరవ్యపచేశాద్ధితాకరణాచిదోషప్రసక్తిః,, యని బ్రహ్మమే దేవమనుష్ఠాది జీవరూపములచేత బహుప్రకారమై నట్టియుతే నకు అహితాకరణాచిదోషప్రసక్తి గలుగునని చెప్పితన్నివారణార్థమై, “అధికంతుభేదనిర్దేశాత్,, అనే సూత్రముచేత జీవునికం టే బ్రహ్మమునకు భేదముచెప్పియున్నది.

“వైషమ్యవైర్ఘ్యేణ సాపేక్షత్వాత్,, అనే సూత్రప్రకారంబుగ దేవాదివిషమసృష్టి ప్రయుక్తమైన ఈ శ్వరపక్షపాతవైర్ఘ్యములు జీవులయొక్క పూర్వపూర్వకర్మ సాపేక్షవలన గలిగెననియు అందువలననే విషమ సృష్టిగలిగెననియు పరిహృతమైనది. “సంకర్షావిభాగితి చేన్నానాది

త్వాదుపపద్యతేచాప్యపలభ్యతేచ,,
యని,, సదేవసోమ్యేద మగ్రాసీదేక
మేవాద్వితియ్యం,, అనిసృష్టికంటేపూ
ర్వమందు జీవులకుఆభావముచెప్పట
వలనఆయావికర్తృసంభవించదనిచె
ప్పినట్లయితేజీవులకునుతత్తత్కర్తృప్ర
వాహము అనాదియనిపరిహరించబడి
నది,, నాత్మాశుతేర్నిత్యత్వాచ్చతా
భ్యః,, అనేసూత్రముచేతఆత్మకు పు
తృత్యభావము, నిత్యత్వము యుండుట
వలన స్వసిద్ధాంతమునకు విరోధము
గానుండుటవలనను, ఆమోక్షము జీవ
భేదములకుఅనాదిత్వముసమస్తవేదా
న్తులు అంగీకరించియుండుటవలనను.
ఆకారణముచేతశ్రుతివిరోధసూత్రవి
రోధస్వమత విరోధములుగలుగుటవ
లన సృష్టికంటేపూర్వమందు చెప్పబ
డియిండ్డెడుఏక త్వవధారణమునకు
నామరూప విభాగమునకు అనర్హమై
నసూక్ష్మచిదచిద్వస్తు శక్తిభేదము చె
ప్పవలెను యిదిఅందరిచేతను చెప్పబ
డినదిగానేయుండును. యింతచెప్పడ
మెందుకనగా. అవిద్యాపరికల్పనమం
దునను ఉపాధిపరి కల్పనమందునను
బ్రహ్మవ్యతిరిక్తమైన అవిద్యాసంబం
ధము ఉపాధిసంబంధముగల చేతనవ
స్తువులేనందున అవిద్యోపాధి సంబం
ధములు తత్కర్తృతదోషములు బ్రహ్మ
మునకేసంభవించును.

సన్మాత్రబ్రహ్మమని చెప్పేవాడ
మందునను సృష్టికంటేపూర్వమందు
సన్మాత్రమైన నొక్కమైన బ్రహ్మమే
సృష్ట్యుత్తరకాలమందు భోక్తృభో
గ్యనియన్తరూపేణప్రకారంబుగ
నైనదనిచెప్పవలెను. అటువలె చెప్పి
నట్లయితే ఘటశరావమణికము వలె
నేజీవేశ్వరులకు ఉత్పత్తిమత్వము అని
త్యత్వమున్నుగలుగును. తన్నివారణా
ర్థమైఏక త్వపత్తివేళయందుననుభో
క్తృభోగ్యనియంత్యశక్తి త్రితయము
నున్నదనిచెప్పవలెను అటువలె చెప్పి
నను నీశక్తిత్రయశబ్దవాచ్యమైనదియే
మియనివివేచనచేయవలసివచ్చును.

సన్మాత్రమైననొక్కదానికే భో
క్తృభోగ్యనియన్తరూపముచేతపరి
ణామసామర్థ్యముశక్తిశబ్దముచేత చె
ప్పవలసివచ్చును ఇటుల చెప్పినట్లయి
తే ఘటశరావాదిపరిణామసమర్థమై
నమృత్పిండమునకు తదుత్పాదకత్వ
మువలె బ్రహ్మమందు ఈశ్వరాదుల
కు ఉత్పాదకత్వము చెప్పి నట్లయితే
ఈశ్వరాదులకు అనిత్యత్వమున్ను వ
చ్చును. అనిత్యత్వదోష నివారణార్థ
మై ఈశ్వరాదులకుసూక్ష్మరూపము
చేత నుండడమేశక్తిఅని చెప్పవలెను
అయితే తదతిరిక్తసన్మాత్రమైన బ్ర
హ్మముండేలాగు ప్రమాణము లేనం
దున అదివుండేలాగుఅంగీకరించినను

తదుత్పాద్యులైన ఈశ్వరాదులకు ఆ నిత్యత్వ ప్రసంగమువలనను ముగ్ధిరికి న్ని నామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మ దశాపత్తేస్తృప్తికం పేక్షార్హమందు ఏ కత్వావ ధారణమునకు అర్థమనిచె పుతగినది.

అటువలెచెప్పినట్లయితే ఈశ్వరాదులకు బ్రహ్మత్వకత్వమువలన ఏక త్వావధారణము విరోధించును అందువలన సర్వావస్థలయందుండెడుచి దచిద్వస్తువులకు బ్రహ్మశరీరత్వమువలన బడుటవలన సర్వదాసర్వ శబ్దముల చేత బ్రహ్మమొక్కడే తత్తచ్చరీరిగా తత్త్వశిష్టమై తెలియబడుటవలన ఘోలచిదచిద్వస్తువిశిష్టమైన బ్రహ్మ మేకార్యభూతమైన జగత్తనియు నామరూప విభాగానర్హసూక్ష్మ చిదచిద్వస్తువిశిష్ట బ్రహ్మముకారణమనియు చెప్పటవలన ఆబ్రహ్మమే మృత్పిండ స్థానీయముఆవస్తువునే సుదేవసోమ్యే దమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమనిశ్రుతియందు చెప్పబడియున్నది. ఆవస్తువే విభక్తనామరూప చిదచిద్వస్తు విశిష్టమై యుండుటవలన ఆబ్రహ్మమే కార్యమని చెప్పటవలన సమస్తము సమంజసమాను. గనుక శ్రీభాష్యమందు వారిమతమునకు కలిగియుండే శ్రుతివిరోధము న్యాయవిరోధములను విస్తారముగ వివరింపబడినదని యిక్కడ

వివరించలేదు అని తెలియవలయును.

భాష్యమందు చెప్పబడిన అధికరణార్థములు సూత్రార్థములవివరణములను సులభంబుగ తెలియడముకొఱకు సంక్షేపముచేత నుపన్యాసముచేయబడుచున్నది యెటులననిన.

ప్రథమపాదమందు ప్రధానపురుషులే జగత్కారణభావముచేత వేదాంతములు ప్రతిపాదన చేయుచున్నవనిశంకించి అవికాదనిరసించి అనంతరము సత్యసంకల్పమై నిరవద్యమై సమస్తకల్యాణగుణాకరమైన బ్రహ్మమునే జగత్కారణ భావంబుగ ప్రతిపాదన చేయుచూనున్నవని చెప్పబడినది. ద్విత్వియ్యతృత్వియ్యచతుర్థపాదములయందుకొన్ని వేదాంతవాక్యములు ప్రధానపురుష ప్రతిపాదన పరములని ఆచార్యారా సర్వాక్షేపమును ఆశంకచేసి అవియుబ్రహ్మపరములేననిచెప్పబడినది. అక్కడ ద్విత్వియ్యపాదమందు అస్పష్టజీవాదిలింగకములైనవాక్యములు నిరూపితములైన వనియు స్పష్టలింగకవాక్యములు తృతీయపాదమందు నిరూపితములైనవనియు చతుర్థపాదమందైతే ప్రధానపురుష ప్రతిపాదనచ్ఛాయను అనుసరించిన వాక్యములు నిరూపితములైనవనివిశేషము అందువలన ప్రథమాధ్యాయమందు సర్వవేదాంత వాక్య

జాతమునర్వజ్ఞత్వ సత్యసంకల్పత్వా
దియు క్షమైన బ్రహ్మమునేజగత్కా-
రణత్వంబుగ ప్రతిపాదన చేయుచూ
నున్నవని స్థాపనచేయబడెను.

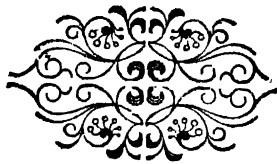
రెండవఅధ్యాయమందు ఆయర్థ
మునకు దుర్ధర్షణత్వము చెప్పటవలన
దార్ధ్యముచెప్పబడుచున్నది. అక్క-
డ ప్రథమపాదమందు సాంఖ్యదుల
యొక్క స్మృతివిరోధమువలన న్యాయ
విరోధమువలనప్రాప్తములైనదో
షములను నివారణచేయబడియున్నది
రెండవఅధ్యాయమందు సాంఖ్యది
వేదబాహ్యపక్షములయొక్క నిషేధ
ముచేసి వేదావిరోధమైన మన్వాది
స్మృతులకు న్యాయములకు ఆదరణీ
యత్వమును దృఢముచేయబడియున్న
ది. తృతీయచతుర్థములయందు వేదా-
న్తవాక్యములకు పరస్పరముగా ప్రా-
ప్తమైనవి ప్రతిషేధదోషగంధా భా-
వములను ప్రసిద్ధిచేయడముకొఱకు అ-
న్తరితౌదులకు బ్రహ్మయొక్క కార్య
మని-ప్రకారమని విశోధనముచేయబ-
డుచున్నది అక్కడ తృతీయపాదమం-
దుచిదచిత్త్రపంచమునకు బ్రహ్మకా-
ర్యత్వ ముండినప్పటికి అచిదంశమున
కుస్వరూపముయొక్క అన్యధాభావ
ముచేత కార్యత్వమును- చిదంశమున
కుస్వభావాన్యధాభావముచేత జ్ఞాన
సంకోచవికాస రూపమైన కార్యత్వ

ము చెప్పబడియున్నది. చతుర్థమందు
జీవునికినుపకరణ భూతములైనయిం-
ద్రియాదుల ఉత్పత్తిప్రకారము చెప్ప
బడియున్నది. మొదటి అధ్యాయద్వ
యమువలన మోక్షేచ్ఛగల పురుషుల
కునుపాన్యమైనదిదోషగన్ధ శూన్యమై
అనవధికాతిశయాఽ సంఖ్యేయకల్యా
ణగుణములుగలదై సమస్త జగత్తుకు
ముఖ్యకారణమైనబ్రహ్మమేయనిచెప్ప
బడియున్నది. ఉత్తరాధ్యాయద్వయ
ముచేత బ్రహ్మయొక్క-యుపాసనప్ర-
కారమును- ఉపాసనకళల భూతమై
నమోక్షస్వరూపమును, చెప్పబడియు
న్నవి. అచ్చట తృతీయాధ్యాయప్రథ
మపాదమందు బ్రహ్మమును ఉపాస-
నేచ్ఛయొక్క యుత్పత్తికొఱకు జీవు-
నికి సంసారమందు సంభవించెడి దో-
షములు చెప్పబడియున్నది. ద్వితీయ
మందు ఉపాసనేచ్ఛ కలుగుటకు బ్ర-
హ్మకునిర స్తస్థిల దోషత్వకల్యాణగు-
ణాకరత్వరూపమైన ఉభయలింగత్వ
ములుప్రతిపాదన చేయబడియున్నది.
తృతీయమందు బ్రహ్మపాసనైకత్వ
నానాత్వవిచార ఛూర్వకముగా ఉపా-
సనల యందు ససంహార్య అనుసం-
హార్యగుణ విశేషములను చెప్పబడి
యున్నది-చతుర్థమందు ఉపాసనకవ-
ర్తాశ్రమధర్మములయందు కర్తవ్యత్వ
మువ్యవస్థ చేయబడియున్నది.

చతుర్థా ధ్యాయమందు బ్రహ్మ యొక్క ఉపాసనకు ఫలచింతనచేయ బడుచున్నది. అచ్చట ప్రథమపాదమందు బ్రహ్మపాసనకు ఫలముచెప్పబడి కొలకుఉపాసన స్వరూపపూర్వకంబుగ ఉపాసనానుష్ఠానప్రకారము అవిద్యయొక్క సామర్థ్యము చెప్పబడియున్నది. ద్వితీయమందు బ్రహ్మపాసన చేయువారలకు బ్రహ్మప్రాప్తిమార్గోపక్రమప్రకారచింతన చెప్పబడియున్నది. తృతీయమందర్చిరానిగతి స్వరూపమును అర్చిరాదిమార్గముచేతనే బ్రహ్మప్రాప్తియని ప్రతిపాదనచేయబడియున్నది.

చతుర్థమందు ముక్తునికి బ్రహ్మను

భవప్రకార చింతనను చెప్పబడియున్నది. గనుక ముముక్షువులచేత దెలియదగినది నిరస్తనిఖిలదోష గంధము అనవధికాతిశయ అసంఖ్యేయ కల్యాణగుణగణాకరము నిఖిలజగదేకకారణమైన పరబ్రహ్మము. అసకృదావృత్తస్మృతినంతానరూపఉపాసనాత్మకబ్రహ్మజ్ఞానముమోక్షసాధనము. ఉపాసనకు ఫలము అర్చిరాదిమార్గముచేత పరబ్రహ్మమును పొంది పునరావృత్తిలేక స్వస్వరూపభూతమైన జ్ఞానాదిగుణావిర్భావపూర్వకంబుగ అనంతమహావిభూతి అనవధికాతిశయానందబ్రహ్మనుభవము అనిశారీరకసామ్రాజ్యముచేత చెప్పబడుచున్నది.

హరిః ఓమ్.

ఆంధ్ర టీకాసహిత బ్రహ్మసూత్రములు.

ప్రథమాధ్యాయము-ప్రథమపాదము.

౧. జిజ్ఞాసాధికరణము.

౧. అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా.

అర్థము.— అథ - అనంతరము, అతః-కర్తృ అల్పాస్థిరఫలముగలదౌట వలననే, బ్రహ్మ-స్థిరఫలజనకమైన బ్రహ్మయొక్క, జిజ్ఞాసా-జ్ఞాన విషయక ఇచ్ఛ, చేయతగినది.

బ్రహ్మకర్తృకమీమాంసవిషయము ఆరంభింపదగినదా - కాదా - యని సందియము.

అందుకొఱకుపరీక్ష చేయబడుచున్నది, మరియువేదాంతములుబ్రహ్మమందు ప్రమాణములా- కావా- అని సందేహము.

పరినిష్పన్నమైన యర్థమందు శబ్దమునకు బోధన సామర్థ్య నిశ్చయము సంభవించునాలేదాయని సంశయము సంభవింపదని పూర్వపక్షము.

సంభవించుననిసిద్ధాంతము.

ఎప్పుడు సంభవింపదో అప్పుడుపరినిష్పన్నమైన అర్థమందు శబ్దమునకు బోధన సామర్థ్యములేకపోవుటవలన సిద్ధరూపమైనబ్రహ్మమందు వేదాంత

ములుప్రమాణముకాదని బ్రహ్మవిచారస్వరూపమైన బ్రహ్మ మీమాంస ఆరంభింప తగినదికాదు.

ఎప్పుడు సంభవించునో అప్పుడు సిద్ధమైనయర్థమందు బోధనసామర్థ్యము కలుగుటవలన వేదాంతములు బ్రహ్మమందు ప్రమాణములని మీమాంస ఆరంభయోగ్యమగును.

ఈయర్థమందు పూర్వపక్షము చేయువాడు తలచుచున్నాడు; పెద్దల వ్యవహారమున కంటే మరియొక స్థలమునందు శక్తిజ్ఞానము పుట్టకపోవుట వల్ల వ్యవహారము కార్యబుద్ధి పూర్వకత్వముచేత కార్యమైన యర్థమందే శబ్దమునకు శక్తినిశ్చయమువలన పరినిష్పన్నార్థరూప బ్రహ్మమందు వేదాంతములు ప్రమాణములు కావని బ్రహ్మ విచారరూపమైన మీమాంసము ఆరంభయోగ్యము కాదు.

సిద్ధాంత మెట్లన్నను, బాలురకు తల్లిదండ్రులు మొదలగు వారలచేత అమ్మ, తాత, మాతలు, శిశు, పశు, పక్షి, మృగాదులయందు వేలు

చేత చూపించి ఆయాయి వస్తువాచకములయిన శబ్దములను బ్రయోగించుచుండు వారలచేత క్రమేణబహుప్రకారములుగా శిషితులైన వారికినాయాయిశబ్దముల శ్రవణక్షణానంతరమందే ఆయాయి అర్థములందు జ్ఞానము తమకే కలుగును, శబ్దార్థములకు మరియొక సంబంధము తెలియక పోవుట వలన సంకేతముచేసిన పురుషుడు తెలియక పోవుట వలన శబ్దార్థములకు బోధ్య బోధక భావమేసంబంధమని నిశ్చయింతురు-గనుక పరినిష్పన్నమైన అర్థమందును శబ్దమునకు బోధకత్వ నిశ్చయము సంభవించునని బ్రహ్మమందువేదాంతవాక్యములుప్రమాణములగునని బ్రహ్మవిచారరూపమైనమీమాంసము ఆరంభింపఁగినది.

సూత్రార్థము (అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా) అథ-అనంతరమందు- అతః-యనిగడిచిపోయిన దానికి హేతుత్వప్రతిపాదకము.

బ్రహ్మణో జిజ్ఞాసా-జిజ్ఞాసయనగా తెలిసికొనే యిచ్ఛ.

ఇచ్ఛకుచెప్పబడునదే ప్రధానము గనుక చెప్పబడునదిజ్ఞానమే, ఇచ్ఛట అభిప్రాయమైనది. పూర్వవృత్తాంతమువల్లనుండి అల్పాస్థిరఫలముగల కేవలకర్మాదులు తెలియుటవలనననంతరమందు అదే హేతువవల్లనే అనంత

మైన స్థిర ఫలముగల బ్రహ్మాధిగమము చేయఁగినది.

సంగ్రహ తాత్పర్యము.—అల్పాస్థిరఫలముగలదైన కర్మవిచారానంతరము-అనంతస్థిర ఫలప్రదమైన బ్రహ్మజిజ్ఞాసచేయఁగినది.

అధికరణసంగ్రహము.—అధ్యాయచతుష్టయాత్మక శారీరకమీమాంసాశాస్త్రము- బ్రహ్మకారణత్వమును- తదభాద్యత్వమును- ముముక్షూపాస్యత్వమును- ముక్తప్రాప్యత్వమును-భోదించుచున్నది-ప్రభాకరమతరీత్యాశబ్దమునకు కార్యార్థములో బోధకత్వశక్తియగుటచేత - పరినిష్పన్నవస్తువందుశబ్దమునకు బోధకత్వశక్తి లేనందున వేదాంతములు పరినిష్పన్నమైన బ్రహ్మమందు ప్రమాణంబు కాచాలదు - ప్రమాణముకానందునసాక్షాద్యయనవంతునకు అనంతస్థిరఫలాపాతప్రతీతిరానేరదు. “అక్షయ్యం హవై చాతుర్తాన్యయాజినస్సుకృతం భవతి,, ఇత్యాదివాక్యములకు అక్షయమైన ఫలము శ్రుతమగుటచేత కర్మల్పాస్థిరఫలత్వనిర్ణయము సిద్ధింపదుగానకర్మణామల్పాస్థిరఫలాపాతప్రతీతిరూపవిశిష్టహేతువునిద్ధింపనందున వేదాంతారంభము ఘటించదనే పూర్వపక్షమునకు అమృతాతమాతులాది శబ్దములలో సిద్ధరూపమైన

మాతాపితృద్యర్థంబులు ప్రథమశ్లో
త్పత్తి ద్యోతనమగుటచేత నదికార్య
రూపార్థంబుననేయనే నిర్బంధములే
నందున వేదాంతములకు బహిష్కారము
బోధనసామర్థ్యంబుగలదై అవిప్రమా
ణంబులగుటచేత- అనన్తస్థిరఫలాపా
తప్రతితి రూప విశేష్యాంశము లభిం
చును-కర్మవిచారము చేసినవానికి నా
వృత్తివిధానాదులవలనకర్మంబులకు
సాత్వికయశలత్వమవగతమగుటచేత-
అక్షయత్వ కీర్తనము చిరకాలస్థాయి
త్వాభిప్రాయంబుగ. “వాయుశ్చ
న్తరితైతదమృతమ్,, అనుచోట అమృ
తత్వమువలెనే నిర్వహింప వలసియు
న్నందునకర్మణామల్పాస్థిరఫలత్వనిర్ణ
యరూప విశేష్యాంశముసిద్ధించును-
ఇట్లు విశిష్ట హేతువు లభించుటచే శా
స్త్రార్థముఘటించుననే ప్రథమాది
కరణము.

౧. జన్మాధికరణము.

౨. జన్మాద్యస్యయతః.

అ.— అస్య- ఈజగత్తునకు, య
తః- ఎవనివలన, జన్మాది-జన్మమేము
దలుగాగలవో.

తైత్తిరీయకోపనిషత్తుందు ఈవా
క్యమునకు “యతోవాఞ్మనిభూతా
నిజాయంతే,, యసేడిశ్రుతివిషయవా
క్యము. దీని అర్థము-యతః- ఏబ్రహ్మ
మువలన, ఇమానిభూతాని- ఈభూ

తములు, జాయంతే - సృష్టుచున్నవో,
ఏన- ఏబ్రహ్మముచేత జాతములైనవి
బ్రతుకుచున్నవో. ఏభూతములుమృతి
బొంది యెక్కడలీనములగుచున్నవో.
తత్-ఆబ్రహ్మను- విజిజ్ఞాసస్య- తెలు
సుకోవలసినది అనిజిజ్ఞాస్యత్వముచేత
ప్రతిజ్ఞ చేయబడిన ఈబ్రహ్మజగజ్జన్మా
దికారణత్వముచేతనా? లేక లక్షణము
వల్లనా? చెప్పడమునకు సమర్థమగునా
కాదాయని సంశయము.

సమర్థము కాదని పూర్వ పక్షము
ఎట్లన్నను.

జగజ్జన్మాదులు ఉపలక్షణత్వముచే
తనైనా విశేషణత్వముచేతనైనా బ్ర
హ్మలక్షణము కానేరదు.

ఉపలక్షణత్వము చెప్పిన పక్షమం
దు ఉపలక్ష్యమునకు మరియొక ఆకార
ముయొక్క- యోగమపేక్షింపబడును.

ప్రకృతమందు ఆయాకారములేదు
గనుక ఉపలక్షణత్వము సంభవిం
పదు.

విశేషణత్వము చెప్పిన పక్షమందు
అనేక విశేషణములు గలదౌట వలన
నొకటికి ప్రతిపాదకత్వము సంభవిం
పదు - విశేషణములకు బహుత్వముం
డుటవల్ల ఆవిశేషణములు వ్యావర్తక
ములౌటచేత బ్రహ్మకు యనేకత్వము
సంభవించును.

సిద్ధాంత మెట్లన్నను - ఒక వస్తుత

యందు నవిరుద్ధములైన విశేషణముల నేకములైనప్పటికిని శ్యామత్వ యువ త్వరూపములైనధర్మముగల దేవదత్తు నివలనే జగజ్జన్మాదివిశిష్టమైన బ్రహ్మ మొక్కటేవిశేష్యమగును.

ఉపలక్షణత్వపక్షమందు జన్మాదు లచే నుపలక్ష్యమైన బ్రహ్మకు బ్రహ్మ శబ్దముచేత దెలియబడెడి బృహత్స్వరూ పమైన ఆకారములున్నవి యని జగజ్జన్మాదికారణము బ్రహ్మయని లక్షణ ముచెప్పటకు సమర్థమగును.

సూత్రార్థము - అస్య - వివిధ విచిత్రమైన భోక్తృ భోగ్యములచేత పూర్ణమైన- జగతః- జగత్తుకు, యతః- ఎవనివలన, జన్మాది - జన్మము మొదలు గాగలస్థితిలయములో - అదేబ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది.

తా. — ఏబ్రహ్మము వలన నీజగత్తుసృష్టిస్థితిలయములుగలవో.

అ - సం. — బ్రహ్మ సిద్ధియందు వేదాంతము ప్రమాణంబైననులక్షణము బ్రహ్మకు సిద్ధింప నందున బ్రహ్మప్రతిపత్తిరానేరదు-అదెట్లున్న “యతోవా ఇమాని” ఇత్యాది వాక్యము జన్మకారణత్వాదులను లక్షణంబుగ రప్పించ నందున - జన్మ కారణత్వాదులను విశేషణమందురో - ఉపలక్షణమందురో - విశేషణభేదప్రయుక్తవిశేష్యభేదము ప్రసంగించుటచేత - విశేషణమ

నకూడదుఉపలక్ష్యోపలక్షణవ్యతిరిక్తోపలక్ష్యగతజ్ఞాతాంశములభింపనందునఉపలక్షణమనగూడదనేపూర్వపక్షమునకు- అనేకవిశేషణవిశిష్టవిశేష్యైకస్య “దేవదత్తశ్యామోయువాలోహితాక్షః” ఇత్యాదిషు దర్శనాత్- “ఖణ్డోముణ్డః పూర్ణశృంగోగః” ఇత్యాదిషు ఖణ్డత్వముణ్డత్వాదివిరుద్ధవిశేషణానామేవ విశేష్యభేదకత్వదర్శనాత్ - జన్మాదికారణత్వాదేః కాలభేదేన బ్రహ్మణ్యవిరుద్ధత్వాచ్చ- విశేషణత్వముపపన్నము-ఉపలక్షణోపలక్ష్య వ్యతిరిక్తోపలక్ష్యగత బ్రహ్మత్వాదియైన తృతీయాకారము లభించుటచేత ఉపలక్షణత్వమున్ను కూడును. ఇటుల జన్మకారణత్వాదులు బ్రహ్మలక్షణమగుటచేత లక్షణంబులబ్రహ్మప్రతిపత్తి వచ్చుటచేత బ్రహ్మవిచారము ఘటించునని జన్మాధి కరణ ప్రమేయము.

3. శాస్త్రయోన్యధికరణము.

3. శాస్త్రయోనిత్వాత్.

అ. — శాస్త్ర - వేదమే, యోనిత్వాత్ - కారణముగలవాడగుటవలన. యతోవా ఇమానీత్యాది వాక్యమే విషయవాక్యము.

జగత్కారణమైన బ్రహ్మమందు ఆశ్రుతి ప్రమాణ మగునా - కాదాయని సంశయము.

ప్రమాణముకాదని పూర్వపక్షము అనుమానముచేత సిద్ధించిన బ్రహ్మవిషయకము గనుక ప్రమాణాంతరము చేత సిద్ధింపని వస్తువందే శాస్త్రప్రమాణము.

జగత్తుకు సావయ వత్సము వలన కార్యత్వ ముండుటచేత, కార్యమునకు దాను ఉపాదాన రూపమైన సామగ్రి ప్రయోజనములు తెలిసిన మనుష్యుడేక ర్తగాకలిగినది గనుక, జగన్నిర్మాణ రూపకార్యమందు సమర్థుడై, కర్తృబద్ధుడైన స్వల్పశక్తిగల జీవునకు విలక్షణుడై, సర్వజ్ఞుడై, శర్వశక్తుడైన సర్వేశ్వరుడే అనుమానముచేత సిద్ధించినవాడని ఆబ్రహ్మమందు పూర్వము చెప్పిన శ్రుతి ప్రమాణము కాదని - సిద్ధాంతము. జగత్తుకు కార్యత్వ ముండినప్పటికిని ఒకేకాలమందే యొకనిచేతనే సమస్తమునిర్మింపబడెనని ప్రమాణములేని దానివలన విలక్షణపుణ్యముగల జీవులకుజ్ఞానశక్తివైచిత్ర్యములచేత నొకకాలమం దొక జగత్తు యొక్క నిర్మాణసామర్థ్యము సంభవించును గనుక తదతిరిక్తుడైనపురుషుడు అనుమానముచే సాధనీయుడుకాడని అట్టి పురుషునియందు ఆశాస్త్ర మొకటే ప్రమాణమగును గనుక పూర్వమందు చెప్పబడిన శ్రుతి బ్రహ్మయందు ప్రమాణము.

శాస్త్రం- వేదము, యోనిః- కారణము అనగా ప్రమాణము. తత్- ఆ బ్రహ్మసూ, శాస్త్రయోనిః- శాస్త్ర యోని యగును, ప్రమాణాంతరమునకు అవిషయము గనుక శాస్త్రమొకటి చేతనే తెలియబడువాడు గనుక బ్రహ్మకు శాస్త్ర యోనిత్వముసంభవించునుననిసూత్రార్థము.

తా. ఆ, బ్రహ్మ, కారణముగా గలవాడు.

అ-సం.— వేదాంతములకు సిద్ధమైనబ్రహ్మ వస్తువందు బోధకత్వ శక్తిగలిగినదై జన్మకారణత్వాదులుబ్రహ్మ లక్షణమై బ్రహ్మ ప్రతిపత్తిలభించినను - వేదాంతారంభము ఘటింపదు- శాస్త్రరూప ప్రమాణము ప్రమాణాంతరాప్రాప్తంబై ప్రమాణాంతర విరోధము లేని అర్థములు బోధకముగానుండును- ఇకను బ్రహ్మయొక్కనిమిత్తత్వాంశము “క్షీత్యాదికం సకర్తృకంకార్యత్వాత్”, ఘటవత్- అనే అనుమానముచేత సిద్ధించును-ఉపాదానత్వాంశమునిమిత్తభూతులైన కులాలాదులలో ఉపాదానత్వము కానరానందున- ప్రత్యక్ష్యాది ప్రమాణవిరుద్ధంబుగనుండును- గాన, సాధకబాధక ప్రమాణ విరహితము కానందున బ్రహ్మ కారణత్వమునుసాధించు తరిలోకదృష్టకులాలాదిక్షేత్రజ్ఞ సజ్జా

తీయదై సిద్ధించునేగానివిషయమునైన
ఈశ్వరుడు సిద్ధింపనందున అనుమాన
ముచేతనిశ్వరునియొక్క నిమిత్తత్వాం
శమును సాధింప గూడనందున అను
మానము సాధింపనేరదు- అపరిమిత
శక్తుడైన నిమిత్తేశ్వరునికే లోకాపరి
దృష్టమైన ఉపాదానత్వాంశమును ప్ర
మాణాంతర బాధితముకానందున ఉ
పాదానత్వాంశముందు ప్రమాణాం
తరబాధకముకానేరదు కాబట్టి సాధ
కబాధక ప్రమాణ విరహితమైన బ్ర
హ్మకారణత్వంబున వేదాంతమే ప్ర
మాణముకాదగినందున తద్విచారమా
రమృణీయమని శాస్త్రయోగ్యధికరణ
ప్రమేయము.

౪. సమన్వయాధికరణము.

౪. తత్తుసమన్వయాత్.

అ. — తత్ - పూర్వ సూత్రమం
దుచెప్ప బడిన శాస్త్ర యోనిత్వము,
సమన్వయాత్ - పురుషార్థత్వముచేత
అన్వయమువలన సిద్ధించును.

బ్రహ్మకు శాస్త్రప్రమాణ కత్వ
ముసంభవించునా లేదాయని విచార
ముచేయుబడుచున్నది.

సంభవింపదని పూర్వపక్షము.

ఎట్లన్నను.

ప్రవృత్తినివృత్తి రహితుడైన బ్ర
హ్మకు స్వరూపముచేత పురుషార్థత్వ
ములేకపోవుటవలన, పురుషార్థమునకు

బోధక మాటచేతనే శాస్త్రమునకు
ప్రమాణ్యమువల్లనుండియు సంభవిం
పదు, మోక్షసాధక బ్రహ్మధ్యానవిధి
పరత్వము చెప్పినప్పటికిని అసత్యైవ బ్ర
హ్మయందు ధ్యానవిధానము సంభవిం
చును గనుక, బ్రహ్మసద్భావ మందు
తాత్పర్యములేదని బ్రహ్మకు శాస్త్ర
ప్రమాణకత్వము సంభవింపదు.

సిద్ధాంతము - అధిక గుణముగల
పితృ పుత్రాదుల జీవనజ్ఞానమువలెనే
అవధి లేని యధికానంద స్వరూపమై
న బ్రహ్మజ్ఞానమునకు నతిశయ రహి
త పురుషార్థత్వము సంభవించుట వ
లన బ్రహ్మకు శాస్త్ర ప్రమాణకత్వ
ము సంభవించును.

“ఆనందో బ్రహ్మ, యచేష ఆకాశ,
యతో వాచో, ఆనంద బ్రహ్మణో వి
ద్వాన్న భిభేతి కుతశ్చన, ఆనంద స్వ
రూపమే బ్రహ్మము, వేదవాక్యములు
మనస్సు చేతనున్న బ్రహ్మనందమూ
హించుటననమర్థమై వెనకకు తిరుగును
అటువంటి ఆనందమును తెలిసినవాడు
మరలసంసారమును పొందడు యనెడి
యర్థ ప్రతిపాదకములైన శ్రుతులచే
ననవధికానంద స్వరూపమే బ్రహ్మమ
ని చెప్పబడుచున్నది. గనుక బ్రహ్మ
తన రూపముచేతనై నా అనుభవింప
బడిన వాడైనట్లయితే నిరతిశయానం
ద స్వరూపుండని తత్ప్రతిపాదన ప

రునికే సాక్షాత్తుగా పురుషార్థమంద
న్వయము.

ప్రవృత్తి నివృత్తులయందు పరుడై
నవానికి దాని చేతగలిగిన ఫలముయొక్క
సంబంధము వలన పురుషార్థ మంద
న్వయము.

సూత్రార్థము- తుశబ్దము సంభవిం
చిన పూర్వ పక్షమునకు నివృత్తి ద్యో
తకము.

తత్ - పూర్వసూత్రమందు చెప్పబ
డిన బ్రహ్మకు శాస్త్రీయోనిత్వము, సమ
న్వయమువలన సిద్ధించును.

సమ్యక్ అన్వయః - సమ్యక్ అనగా
పురుషార్థత్వముచేత, అన్వయాత్ -
అన్వయమువలన.

తెలిసికొనెడి మనుష్యునికి సనవధి
కానందస్వరూపుడౌటచేత పరమపు
రుషార్థస్వరూపుడైన బ్రహ్మమందు
బోధకత్వముచేత శాస్త్రీయమనకు నన్వ
యమువలన బ్రహ్మకు శాస్త్రీప్రమాణ
కత్వము సిద్ధించును.

తా. - వేదకారణము పేరమపురు
షార్థాన్వయమువలన సిద్ధించును.

అ - సం. - ప్రవృత్తి నివృత్తిప
రంబుగనుండు “అర్థార్థీరాజకులంగ
చ్ఛేత్”, “మద్వాగ్నిర్జ్ఞాంబుపిజేత్”,
“స్వర్గ కామోయజేత్”, నకళజ్ఞాంభ
క్షయేత్ “ఇత్యాదివాక్యములకే ప్ర
యోజన పర్యవసాయిత్వ ముండును.

సిద్ధవస్తు బోధక వాక్యంబులకు నట్లు
లేదు. కాబట్టి సిద్ధమైన బ్రహ్మప్రతిపా
దక వాక్యంబులకు ప్రయోజన పర్యవ
సానము లేనందున వేదాంత శాస్త్రీ
ము అనారమ్భణీయమనే పూర్వపక్ష
మునకు - నిధివలె స్వయం ప్రయోజన
రూపమై తత్ప్రతిపాదక వేదాంత
వాక్యములే సాక్షాత్ప్రయోజనపర్య
వసాయిలు - ఇష్టానిష్టప్రాప్తిపరిహా
రసాధనబోధన ద్వారా ప్రవృత్తినివృ
త్తి పరవాక్యములకు ప్రయోజనపర్య
వసాయిత్వమువినా - ప్రత్యక్షప్రయో
జనపర్యవ సాయిత్వములేదు - గాన-
అనంత కల్యాణగుణ పరి పూర్ణమై
బ్రహ్మంచే ప్రయోజనమై తత్ప్రతిపా
దక శాస్త్రీ ప్రమాణమై సిద్ధించుటచే
బ్రహ్మప్రతిపాదక శాస్త్రీమారమ్భ
ణీయమని సమన్వయాధికరణము.

౫. ఈక్షత్వధికరణము.

౫. ఈక్షతేర్ణాశబ్దమ్.

అ. - అశబ్దం - ప్రధానము, ఈక్ష
తేః - ఈక్షణమువలన, న-కాదు.

“యేనా శ్రుతం శ్రుతం, భవతీ
త్యాది జగత్కారణ వాది వేదాంత
వేద్యము విషయము. దేనిచేత దెలి
యబడనిదియు దెలియ బడినదియును
యగును యనెడి జగత్కారణత్వ
మును జెప్పెడి శ్రుతి విషయమైన వ
స్తువు సాంఖ్యులచేత జెప్పబడిన ప్ర

ధానమా అనందస్వరూపమైనబ్రహ్మ
మాయని సంశయము.

ప్రధానమని పూర్వపక్షము.

ఎట్లన్నను, ప్రతిజ్ఞా దృష్టాంతము
లయొక్క అన్వయము చేత ననుమా
నాకారముగల వాక్యముచేత దెలియ
బడును.

గనుక ప్రధానమేయని “ఏనాశ్రు
తంశ్రుతమృవతి,, యనెడి శ్రుతిచేనా
కటిని దెలియుట చేత నేనర్థము తెలియ
బడునని ప్రతిజ్ఞ చేసి, “యథాసోమ్యైకే
నమృత్పిండేన,, అనెడి దృష్టాంతము
చేత ఉపపాదనచేయ బడుచున్నది.

గనుక ఆయనుమానవిషయమైనదే
యీ వాక్యముచేత వేద్యమనినిశ్చయా
నంతరమందు “సదేవసోమ్యైయనెడి
శ్రుతియందు సచ్చబ్దము ప్రధానవాచ
కము.

తదైక్షతయనే శ్రుతియందుండెడి
ఈక్షణముగౌణమగునని-తత్తేజవిక్షత
యనెడి శ్రుతి ప్రతిపాదితమైనగౌణధ
ర్మనముచేతనే తెలియబడుచున్నది.

సిద్ధాంతము “తదైక్షత బహు
స్యాం,, యనెడి శ్రుతియందు బహుభ
వన సంకల్పరూప ఈక్షణముచేత న
న్వయమువలన సదేవసోమ్యైయనుకా
రణవాచకమైన సచ్చబ్దమునకు నచేతన
మైన ప్రధానము యర్థముకానేరదు-స
ర్వజ్ఞమైనత్య సజ్జుల్పాదియు క్తమైన

పరబ్రహ్మమే యర్థమని నిశ్చయింపబ
డుచున్నది.

అనుమానస్వరూపము ఆవాక్యమ
నిచెప్పకూడదు- హేతువు చెప్పకపో
వుటవలన, అన్యజ్ఞానముచేత అన్యజ్ఞా
నముసంభవింపక పోవుననెడి అర్థము
పోగొట్టుటకొరకు దృష్టాంతముచెప్పిరి
ముఖ్యదర్శనముసంభవించు చున్నప్పు
డు గౌణమైన ఈక్షణము సంగీకరించ
డమెవరికిని యుచితముగాయిండదు.

తేజస్సు మొదలుగాగలిగిన వస్తువు
లయందును గౌణమైన ఈక్షణముతా
త్పర్యముకాదు లేజశ్శబ్దాదులు లేజశ్శ
రీరకుడైన అంతర్యామి వాచకములు
గనుక పరబ్రహ్మ మేజగత్కారణమ
ని తెలియవలెను.

సూత్రార్థము- ఈక్షణిః- ఈక్షణి
ధాతువునకుదర్శనమని యర్థము.

అశబ్దమనగా శబ్దమే ప్రమాణము,
దేనికి సంభవింపదో అది అశబ్దమని
పించు కొనును- గనుక పదోక్తమైన
అనుమానముచేత జెప్పబడిన అశబ్దమై
న ప్రధానము-న-కాదు,

“సదేవసోమ్యై, యనుశ్రుతియం
దు ప్రతిపాద్యమైన బ్రహ్మయం దన్వ
యముగల ఈక్షణరూప వ్యాపార
మువలన అచేతనమైన అశబ్దముకాదు-
సర్వజ్ఞమైన బ్రహ్మమే జగత్కారణ
మనినిశ్చయించవలెను.

తా.— జగత్సగోకపయక్తము శ్లోక్షణము ప్రకృతికింగూడదు.

౬. గౌణశ్చైవాత్మశబ్దాత్.

అ.— గౌణశ్చైత్ - గౌణేక్షణముని నట్టయితె, ఆత్మశబ్దాత్ - చేతనవాచక శబ్దమువలన, న-కాదు.

“తలైజ విత్తత,, యనెడిఅచేతన మును బొందిన గౌణేక్షణముయొక్క సాహచర్యము తదైక్షత యనెడి స్థల మందు ఈక్షతిశబ్దము గౌణముని చెప్ప కూడదుఆత్మశబ్దమువలన.

సచ్చబ్దముచేత జెప్పబడి చూచెడి వానియందు “ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వంతస్సత్యంస ఆత్మా,, యనిచేతన వాచకమైన ఆత్మశబ్దముసమభివ్యాహారముచే నుండుటవలనగౌణముకాదనే నిశ్చయింపవలసినది.

“ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వం,, యనె డిశ్రుతులయందు తేజఃప్రభృతులై న వానికి తదాత్మకత్వప్రవణమువలనతే జఃప్రభృతి ఈక్షణము ముఖ్యమేయని యభిప్రాయము.

తా.—ఆత్మశబ్దముచేతనవాచక మైనందునగౌణేక్షణము కానేరదు.

౭. తన్నిష్ఠస్యమోక్షోపదేశాత్.

అ.— తన్నిష్ఠస్య-బ్రహ్మాత్మకత్వ ము చేత, జీవాను సంధాన నిష్ఠునికి, మోక్షోపదేశాత్ - మోక్షముచెప్పుట వలన.

ఈకారణమువలన సచ్చబ్దముచేత జెప్పబడినదిప్రధానముకాదు,, పరబ్రహ్మతత్త్వమసి,, యనెడుశ్రుతియందు బ్రహ్మస్వరూపముచేప్రత్య గాత్మాను సంధాననిష్ఠునకు “తస్య తావదేవచి రం యావన్న విమోక్ష్యే అథ సమ్మ త్స్య,, యనేవాక్యమువలన మోక్షము చెప్పుటవల్ల దానియందుకారణమైనది పరబ్రహ్మమేను.

తా.— ఆత్మనిష్ఠునికి మోక్షము చెప్పుటచేత పరబ్రహ్మయేయనుట.

౮. హేయత్వావచనాచ్చ.

అ.— హేయత్వ - త్యాజ్యత్వ ము, అవచనాచ్చ - చెప్పక పోవుట వలన.

ప్రధానమునకే కారణత్వముచెప్పి నయెడల ప్రధానముమోక్షవిరోధిగ నుక హేయత్వముచెప్పబడును.

హేయత్వముచెప్పబడక పోవుట వలనప్రధానముకారణముకాదు- బ్రహ్మమేకారణముని తాత్పర్యము.

తా.— ప్రధానమునకు మోక్ష విరోధిత్వముచెప్పుటవలన.

౯. ప్రతిజ్ఞావిరోధాత్.

అ.— ప్రతిజ్ఞా-చేయబడినప్రతిజ్ఞ కు, విరోధాత్ - బాధకమాటవలన.

ప్రధానమనివాదించిన యెడలప్రతిజ్ఞకువిరుద్ధమగును.

“యేనాశ్రుతంశ్రుతం,, యనెడి

శ్రుతిచోజెప్పబోవు కారణ జ్ఞానము చేత చేతనాచేతనమిత్రమైన సమస్త ప్రపంచముయొక్క జ్ఞానమే ప్రతిజ్ఞ చేయబడియున్నది - చేతనాంశ మును గూర్చి బ్రధానమునకు కారణత్వము రాదు ఆప్రధాన జ్ఞానముచేత చేతనాంశము తెలియబడదు గనుక ప్రధానము కారణముకాదు.

తా.—చేయబడిన ప్రతిజ్ఞకు బాధకముకలుగుటవలన.

౧౦. స్వాప్యయాత్.

అ.—స్వ - స్వకారణమందు, అప్యయాత్ - లీనత్వముజెప్పెడిశ్రుతివలన.

స్వమవీతో భవతియని జీవునికి సుఖమైయుండు స్వాప్యయము వినబడుచున్నది.

స్వకారణమందు అప్యయము అనగా-లీనత-జీవునిగూర్చి ప్రధానమునకు కారణత్వము లేకపోవుటవలనను స్వాప్యయ శ్రుతివిరోధము కలుగుటవలనను ప్రధానము కారణముకాదు - బ్రహ్మే జగత్కారణమని తెలియవలెను.

తా.—జీవునకు సుషేప్త్యవస్థయందు దనకు గారణభూతమైన పరబ్రహ్మయందు లీనత్వము కలదనుట శ్రుతిసిద్ధము.

౧౧. గతిసామాన్యాత్.

అ.—గతి-మరియొక్కయు పనిషత్తు

యందుజెప్పబడిన, సామాన్యాత్ - సాదృశ్యమువలన.

మఱియొక ఉపనిషత్తుయందుజెప్పబడిన రీతిగా నీయుపనిషత్తు యందు సుప్రధానము కారణముకాదని నిశ్చయింపవలెను.

“యస్సర్వజ్ఞ స్సర్వవీతస్తా కేతద్భ్రష్టానామరూపమన్నచ్చజాయతే పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతే స్వాభావకీజ్ఞానబలక్రియాచ - సకారణం కరణాధిపాధిపః- ఆత్మనిఖిల్వరే విదితే సర్వవిదం విజ్ఞాతం భవతి- తస్యహవావీతస్యమహతోభూతస్య నిశ్వసితమేతద్దృగ్వేదః- పురుష ఏవేదం సర్వం యద్భూతం యచ్ఛభవ్యం తస్మాద్విరాడజాయత - ఆత్మావాఇదమేక ఏవాగ్రసీత్ స ఇమాన్లోకాన సృజత తస్మాద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశస్సంభూతః- ఏకోహవై నారాయణ ఆసీత్ - స ఏకాకీనరమేత, మఱియు సుపనిషత్తుల యందు అతని శక్తి అనంతమనియు సతనిబలజ్ఞానాదులు విలక్షణమనియు-సమస్తవస్తువులను విశేషాకారము చేతను సామాన్యకారముచేతను దెలిసినవాడనియు సమస్త ఇంద్రియాదులకునధిపతియని ఆ బ్రహ్మ తెలియబడినట్లే సర్వము తెలియబడుననియు సమస్త ప్రపంచము భూత భవిష్యదాత్మకమంతయును బ్రహ్మస్వ

రూపమనియునతనివలనవిరాట్స్వరూపముదయించె ననియు నాత్మశబ్దవాచ్యమైనబ్రహ్మ మొక్కటే సృష్టికిపూర్వమందుండెననియు నాబ్రహ్మమున మస్తలోకములనుసృష్టి చేసెననెడియర్థప్రతిపాదకములైన యనేకశ్రుతులచేత పరబ్రహ్మ కే కారణత్వము నిశ్చయమచేయబడుచున్నది.

ఈశ్రుతికిని దాని గతిసామాన్యమువలన బ్రహ్మ మేకారణమని చెప్పను- ప్రధాన మెంతమాత్రము కారణముకాదు.

తా.—ఈశ్రుతి సాదృశ్యము మఱియొకశ్రుతియుండుటవలనను.

౧౨. శ్రుతత్వాచ్చ.

అ.— శ్రుతత్వాచ్చ—“ఆత్మనవవేదంసర్వమితి,, యనెడి ఈయుపనిషత్తుయందు కారణత్వము వినబడుటవల్లను.

ఆకారణమువల్లనుంచి సదేవసోమ్యయను కారణ వాక్యముచేత దెలియదగినదిప్రధానముకాదుసర్వజ్ఞమైనసత్యసంకల్పమైన పరబ్రహ్మ మేయనిదృఢముచేయబడినది.

తా.— సచ్చబ్రహ్మవాచ్యమైనకారణముప్రధానముకాదుబ్రహ్మ మేయనియుపనిషత్తుయందు వినబడుటవలన.

అ.—సం॥ “సదేవసోమ్యేర మగతీత్,, ఇత్యాదివాక్యమందు జగ

త్కారణతయాప్రతిపన్నమైనసచ్చబ్రహ్మవాచ్యవస్తువుప్రధానము కాగలదను ఇదంశబ్రహ్మవాచ్యమైన సత్వరజస్తమోమయజగంబునకుతద్యుక్తమైన ప్రధానము కారణమగునేగాని- సత్వరజస్తమోవిధురమైన బ్రహ్మము కారణముకానేరదు- మరియు అనుమానాకారవాక్యవేద్యతయా అనుమానిక ప్రధానమేఈవాక్యమందు కారణమై తోచుచున్నదనేపూర్వపక్షమునకు జగత్సగోఽపయుక్తముఖ్యేక్షణముప్రకృతికి గూడనందునసర్వజ్ఞమైనబ్రహ్మంబున కేయుండుటచేతను - చిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మముజగత్కారణమగుటచేతను శరీరభూతచిదచిద్వారాసత్వరజస్తమోమయాన్వయము కూడుటచేతను జగత్కారణలక్షణ్యముబ్రహ్మమునకు నుండుటవలనఅనుమానావయవములలాప్రధానమైన హేత్వవయవమను పాత్రమగుటచేతవాక్యమున కనుమానాకారత్వముసిద్ధించదుగాన- సచ్చబ్రహ్మవాచ్యమైనకారణముప్రకృతికాదు - పరమాత్మేయని సిద్ధాంతముచేసి బ్రహ్మములచిద్వాన్విృత్తమని ప్రతిపాదించబడ్డది.

౬. ఆనందమయాధీకరణము.

౧౩. ఆనందయోగ్యాసాత్.

అ.— ఆనందమయః - ఆనందమయ శబ్దముచేత బెప్పబడినవాడు పర

మాత్మ, అభ్యాసాత్ - సాన్నిధ్యము వలన.

తైత్తిరీయో పనిషత్తుయందు “తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్స మ్భూతః, యనియారంభించి “తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదనోన్యై రతత్త్వానందమయః, యనెడి స్థలమందు జగత్కారణత్వముచే తెలియపడిన ఆనందమయ వస్తువు జీవుడా-లేక పరమాత్మాయనినంచయము.

జీవుండనిపూర్వపక్షము ఎట్లు “తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మైతి, యనువాక్యముచే ఆనందమయమునకు శారీరత్వముచేప్పబడును.

శారీరుడు అనగా శరీరసంబంధము గలవాడు, అతడు ప్రత్యేకాత్మయైన జీవుడే అతనికిచేతనత్వముండిన దాని వలన దర్శనపూర్వకమైన సృష్టియును ఉపపన్నమగును.

సిద్ధాంతము “సైపానన్దస్య మీమాంసాభవతి, యని బ్రహ్మీనందమును ఆరంభించి యతోవాచానివర్తంతే ఆపాప్యమనసాసహ ఆనన్దంబ్రహ్మణోవిద్వాత్, యనెడి వాక్యమువరకును జెప్పబడిన నానందము ప్రత్యేకాత్మకు సర్వోత్తరభూతుడైన పరమాత్మకేనిశ్చయింపబడుచున్నది.

శ్రుతి యందు జెప్పబడిన శారీర

త్వము పరమాత్మకే సంభవించును.

“తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్స మ్భూతః, యనుశ్రుతిచేతం డెలియబడిన పరబ్రహ్మమే అన్నమయాదిశరీరుండనినిశ్చయింపబడుచున్నది.

మఱియొక ఆత్మకు నిర్దేశము లేక పోవుటవలన శ్రుత్య న్తరములయందు “యస్య పృథివీశరీర, మనియారంభించి “ఏష స్సర్వభూతాంతరాత్మాఽపహతపాప్మాదివోదేవ ఏకో నాగాయణ, యని పృథివ్యంతరితౌడులకు శరీరత్వమును పరమాత్మకు ఆత్మత్వమును జెప్పబడియున్నది.

అన్నమయముకు ఆత్మయైన వస్తువే ప్రాణమయాదులయందు “తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మయః పూర్వస్యేత్వ సుకృష్యతః, యని ఆత్మగా అనుకర్షణము చేయబడుచున్నది. విజ్ఞానస్వరూపుడైన ప్రత్యేకాత్మకును ఆవస్తువే ఆత్మా. గనుక ఆనందమయమందు “తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మయః పూర్వస్యేతి, యనేనిర్దేశము ఆనందమయమునకు అనన్యాత్మత్వప్రదర్శనమే ప్రయోజనము గాగలది.

ఆకారణము వలన జగత్కారణముగా జెప్పబడిన నానందమయండు పరమాత్మై.

సూత్రార్థము- అనన్దమయశబ్దము చేతను ఆకాశము మొదలైన శబ్దముల

చేతనుజెప్పబడిన జగత్కారణ భూతుండైనవాడు ప్రత్యగాత్మకు నర్థాంతర భూతుడైనపరమాత్మను.

ఎట్లన్ననాపరమాత్మకునిరతిశయానందమునకుప్రతీతియుండుటవలన.

“ సవీకోమానుషానన్తః తేయేశతం,, యనెడివాక్యముచేత ప్రత్యగాత్మయంద సంభావితమైన నానందమునకు బ్రహ్మయందేస్థితి యోగ్యమగు ననితేయేశతమని యభ్యాస ముండిన దానివలనపరమాత్మను.

తా.— ఆనందమయ శబ్దముచేత జెప్పబడినవాడు జీవాత్మకంటే విలక్షణమైన పరమాత్మను - ఎందువలనంటే - ఆయానందమునకుసర్వాధికత్వము ప్రతిపాదనమగుటవలన పరమాత్మయందుఆనందముండుటవలనప్రత్యగాత్మకానేరదు.

౧౪. వికారశబ్దాన్వేతిచేన్నప్రాచుర్యాత్.

అ.— వికారశబ్దాత్. వికారార్థకమయట్లుబ్బమువలన, నేటిచేత్ - బ్రహ్మకాదనినట్టయితే, ప్రాచుర్యాత్ - ఈమయటుకు ప్రాచుర్యార్థమువలన, న-కాదు.

ఆనందమయః - అనివికారార్థకమయట్ శబ్దముండినదానివలనఅవికృతుండైన పరమాత్మ యెంతమాత్రముకాదు.

అన్నమయః, అనెడివికారోపక్రమమువలన మయట్లుబ్బమునకు వికారమేయర్థమని చెప్పడముయుక్తము కాదుజీవునికిన్ని, నజాయతేమియతేవా, యనెడివాక్యములచేత వికారప్రతిషేధమువలన ప్రాచుర్యార్థమేమయటని నిశ్చయింపవలయును.

ఈఆనందమందు “యతోవాచోనివర్తన్తే,, అనిచెప్పబడిన ప్రాచుర్యమువల్ల ఆనందప్రచురుడుపరమాత్మ.

అనవధికమై ప్రచురమైన ఆనందము ప్రత్యగాత్మయందు సంభవింపదనియూహింపవలయు.

తా.— వికారార్థకమైన మయట్లుబ్బము ప్రాచుర్యార్థకము వలన బ్రహ్మమందన్వయించును.

౧౫. తద్దేతువ్యపదేశాచ్చ.

అ.— తేత్-ఆనందమందు, హేతుః-కారణత్వమయొక్క, వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలనున్ను.

ఏషహ్యేవా నన్తయాతి, యనెడి శ్రుతిచేత జీవుల నానంద పరచుటను జెప్పబడియున్నది గనుక పరమాత్మ ఆనందమయండనినిశ్చయము.

తా.— ఆనందమయహేతుత్వకారణములు చెప్పటవలననున్ను.

౧౬. మాన్త్రీవర్ణిక మేవచగీయతే.

అ.— మాన్త్రీవర్ణికమేవ- మన్త్రీవర్ణ మందు జెప్పబడినబ్రహ్మమే

గీయతే- ఆనందమయమని స్తోత్రముచే
యబడుచున్నది.

“సత్యంజ్ఞానమనంత్రబ్రహ్మ,,య
నుమస్త్రీవర్ణమందుజెప్పబడినబ్రహ్మ
మే,,తస్మాద్వాపితస్మాదాత్మన,,య
నియారంభించి ఆనంద మయఃయనిచె
ప్పబడుచున్నదిగనుక ఆనందమయం
డేబ్రహ్మ.

తా.—మస్త్రీవర్ణమందు జెప్ప
బడినబ్రహ్మమే ఆనందమయండునిస్తు
తింపబడుచున్నాడు.

ప్రత్యగాత్మకుపరిశుద్ధమైనస్వరూ
పమును మంత్రవర్ణమందు చెప్పబడిన
దనిశంకచేసి చెప్పుచున్నారు.

౧౭. నేతరోనుపపత్తేః.

అ.—ఇతరః-ఇతరజీవునకు,అను
పపత్తేః - సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక
పోవుటవలన, న-మస్త్రీ వర్ణమందు
చెప్పబడినవాడు కాడు.

పరబ్రహ్మకంటేనితరులైనప్రత్య
గాత్మలు మంత్రవర్ణమందు జెప్పబడ
లేదుఆప్రత్యగాత్మకు బ్రహ్మతావిప
శ్చితేతి, యనెడివాక్యమందు చెప్పం
బడినవిపశ్చిత్వము సంభవింపదు.

అనగా,వివిధంపశ్యక్చితువిపశ్చి
తం, యనెడిసమానముచేత.

“సౌకా మయతబహుస్యాం ప్ర
జాయేయేతి,, యనువాక్యమందుజె
ప్పబడిననిరుపాధిక బహుభవనసంక

ల్పరూపసర్వజ్ఞత్వము. ఆసర్వజ్ఞత్వ
ము పరిశుద్ధ స్వరూపుడయిన జీవునికి
సంభవింపదు “జగద్వాప్తపారవర్ణం
ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ,, యని
ముందరనే యీ యర్థము,చెప్పబడుచు
న్నదిగనుక పరబ్రహ్మమే మస్త్రీవర్ణ
మందు జెప్పబడినవాడు.

తా. సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక
పోవుటవలన మస్త్రీవర్ణమందుజెప్ప
బడినవాడుజీవుండుగాదు పరమాత్మ.

౧౮. భేదవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—భేద-భేదముయొక్క,,వ్యప
దేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

భీషాస్మాద్వాతఃపవత, అనేడిశ్రు
తిచేత అగ్ని వాయుసూర్యాది జీవవ
ర్గమునకుశిక్షిత వ్యత్వముచేతనుఆనంద
మయమగు బ్రహ్మమునకు శిక్షకత్వము
చేతను భేదము చెప్పబడుచున్నది గను
క ఆనందమయమేపరమాత్మ.

“తస్మాద్వాపితస్మా ద్విజ్ఞానమ
యాదన్యోస్తరతత్తానందమయః,,అ
నుశ్రుతులచేత విజ్ఞానమయడైనజీవు
నికంటే నానందమయ పరమాత్మకు
భేదముచెప్పబడుచున్నది.

విజ్ఞానమయమిది జీవుడే- బుద్ధిమా
త్రముకాదు,,మయటుకుశ్రవణముండు
టవలననానందమయమేపరమాత్మా.

తా.— శ్రుతియందు విజ్ఞానమ,
యజీవునికంటేనానందమయపరబ్రహ్మ

కు భేదముచెప్పడమువలన.

౧౯. కామాచ్చనానుమానాపేక్షా.

అ.— కామాచ్చ - ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టివినిబడుటవలన, అనుమాన-ప్రధానముయొక్క, అపేక్షా - అభిలాషయు, న-లేదు.

సో కామయత్రయని అరంభించి, ఇదంసర్వమస్మజతా,, యని కామమువల్లనే జగత్సృష్టివినిబడుటవలన నీయానందమయునకు జగన్నిర్మాణమందనుమానముచేత జెప్పబడిన ప్రకృత్యపేక్షయున్ను లేదని తెలియబడుచున్నది.

ప్రత్యగాత్మకు నొకానొక సృష్టియందు ప్రకృత్యపేక్షగలదుగనుక ప్రత్యగాత్మకంబేభిన్నుండే పరమాత్మ.

తా.— ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టివినిబడుట వలన ప్రధానాభిలాషయునులేదు.

౨౦. అస్మిన్నస్యచ తద్యోగంశాస్తి.

అ.— అస్మిక్-ఆబ్రహ్మనుందు-అస్య-ఈజీవునికి-తత్-ఆనందముయొక్కయోగం- సంబంధమును- శాస్తి- శాస్త్రముచెప్పుచున్నది.

“ఁగసోవైసః రసం హ్యేవాయం లభ్యానన్దీభవతి, యనేత్రుతిచేతరసశబ్దముచే జెప్పబడిన ఆనందమయునియందు అయంశబ్దినిర్దిష్టుండైన జీవునికీనానంద లాభమని ఆనందయోగమునుశిక్షించుచున్నది శాస్త్రము.

ప్రత్యగాత్మ కేవనియొక్క లాభమువలన నానందప్రాప్తి కలుగునో అతడే ఆప్రత్యగాత్మకంబే భిన్నుండైన పరమాత్మ, ఆనంద మయుడైన పరబ్రహ్మము.

తా.— జీవునకు ఆనందయోగముపరబ్రహ్మ సంబంధము వలన కలుగునని శాస్త్రముచెప్పుటవలన పరమాత్మే ఆనందమయుడు.

అ-సం.— బ్రహ్మము అచిద్వా్యవృత్తమైన-జీవవా్యవృత్తంబు కాచాలదు “తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోస్తరతత్త్వానందమయః,, అనుచోట ఆనందమయశబ్దవాచ్యుడు జీవుండగుట చేత-వాడుజీవుడైనందుకై “తస్యైవ ఏవశారీర ఆత్మా,, యని శరీరసమ్బంధ శ్రవణమున్ను,, అనేనజీవేనాత్మానానుప్రవిశ్య,, యనుసామానాధికరణంబుచేత జీవబ్రహ్మలకై కృము-కాబట్టి జగత్కారణ తయానిర్దిష్టుడైన ఆనందమయందు జీవుడేయనే పూర్వపక్షమునకు శతగుణితో తరక్రమేణ అభ్యస్తమైన ఆనంద సుఖలవభాగియై పరిమితకర్మవశ్యుడైన జీవునకు ఘటింపకపోవుటచేత పరమాత్మ కేలదియున్నదాట చేతను “శారీర ఆత్మా,, యను జగచ్చరీరుడగుట చేతను కర్మకృత శరీరముకానందున - సామానాధికరణ్యాని దేశముచేతను శరీరాత్మ భావని బద్ధున

గీయతే- ఆనందమయమని స్తోత్రముచేయబడుచున్నది.

“సత్యంజ్ఞానమనంత్రబ్రహ్మ,,యనుమస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినబ్రహ్మమే,,తస్మాద్వాపితస్మాదాత్మన,,యనియారంభించి ఆనంద మయ్యని చెప్పబడుచున్నదిగనుక ఆనందమయమండేబ్రహ్మ.

తా.—మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినబ్రహ్మమే ఆనందమయమండస్తుతింపబడుచున్నాడు.

ప్రత్యగాత్మకుపరిశుద్ధమైనస్వరూపమును మంత్రవర్ణమందు చెప్పబడినదనిశంకచేసి చెప్పుచున్నారు.

౧౭. నేతరోనుపపత్తేః.

అ.—ఇతరః-ఇతరజీవునకు,అనుపపత్తేః - సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక పోవుటవలన, న-మస్త్రీ వర్ణమందు చెప్పబడినవాడు కాదు.

పరబ్రహ్మకంటేనితరులైనప్రత్యగాత్మలు మంత్రవర్ణమందు జెప్పబడలేదుఆప్రత్యగాత్మకు బ్రహ్మతావిపశ్చితేతి, యనెడివాక్యమందు చెప్పబడినవిపశ్చిత్వము సంభవింపదు.

అనగా,వివిధంపశ్యచితువిపశ్చితం, యనెడిసమాసముచేత.

“సౌకా మయతబహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,, యనువాక్యమందు జెప్పబడిననిరుపాధిక బహుభవనసంక

ల్పరూపసర్వజ్ఞత్వము. ఆసర్వజ్ఞత్వము పరిశుద్ధ స్వరూపుడయిన జీవునికి సంభవింపదు “జగద్వ్యాపారవర్జం ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ,, యనిముందరనే యీ యర్థముచెప్పబడుచున్నదిగనుక పరబ్రహ్మమే మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినవాడు.

తా. సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక పోవుటవలన మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినవాడుజీవుండుగాడు పరమాత్మ.

౧౮. భేదవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—భేద-భేదముయొక్క,వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

భీషాస్మాద్వాతఃపవత, అనెడిశ్రుతిచేత అగ్నివాయుసూర్యాది జీవవర్ణమునకుశీఘ్రత వ్యత్యముచేతనుఆనందమయమగు బ్రహ్మమునకుశీఘ్రత్యముచేతను భేదము చెప్పబడుచున్నది గనుక ఆనందమయమేపరమాత్మ.

“తస్మాద్వాపితస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోస్తరఆత్మానందమయః,,అనుశ్రుతులచేత విజ్ఞానమయమైనజీవునికంటే నానందమయ పరమాత్మకు భేదముచెప్పబడుచున్నది.

విజ్ఞానమయమగు జీవుడే- బుద్ధిమాత్రముకాదు,మయటుకుశ్రవణముండుటవలననానందమయమేపరమాత్మా.

తా.— శ్రుతియందు విజ్ఞానమయజీవునికంటేనానందమయపరబ్రహ్మ

కుభేదముచెప్పడమువలన.

౧౯. కామాచ్చనానుమానాపేక్షా.

అ.— కామాచ్చ - ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టివినబడుటవలన, అనుమాన-ప్రధానముయొక్క, అపేక్షా - అభిలాషయు, న-లేదు.

సోకామయత్రయనిఆరంభించి, ఇదంసర్వమస్మజతా,, యనికామమువల్లనే జగత్సృష్టివినబడుటవలన నీయానందమయునకు జగస్నిర్మాణమందనుమానముచేత జెప్పబడిన ప్రకృత్యపేక్షయున్ను లేదని తెలియబడుచున్నది.

ప్రత్యగాత్మకు నాకానాక సృష్టి యందుప్రకృత్యపేక్షగలదుగనుక ప్రత్యగాత్మకంటేభిన్నుండే పరమాత్మ.

తా.— ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టి వినబడుట వలన ప్రధానాభిలాషయు నులేదు.

౨౦. అస్మిన్నస్యచ తద్యోగంశాస్తి.

అ.— అస్మిన్-ఆబ్రహ్మమందు-అస్య-ఈజీవునికి-తత్-ఆనందముయొక్క యోగం- సంబంధమును- శాస్తి- శాస్త్రముచెప్పుచున్నది.

“రసోవైసః రసం హ్యేవాయం లభ్యానస్తీభవతి,, యనేశ్రుతిచేతరస శబ్దముచే జెప్పబడిన ఆనందమయుని యందు అయంశబ్దనిర్దిష్టుండైన జీవుని కీనానంద లాభమని ఆనందయోగము నుశిక్షించుచున్నది శాస్త్రము.

ప్రత్యగాత్మ కేవనియొక్క లాభమువలన నానందప్రాప్తి కలుగునో అతడే ఆప్రత్యగాత్మకంటే భిన్నుండైన పరమాత్మ, ఆనంద మయ్యుడైన పరబ్రహ్మము.

తా.— జీవునకు ఆనందయోగముపరబ్రహ్మ సంబంధము వలన కలుగునని శాస్త్రముచెప్పటవలన పరమాత్మే ఆనందమయ్యుడు.

అ-సం.— బ్రహ్మము అచిద్వ్యావృత్తమైన-జీవవ్యావృత్తంబు కాచాలదు “తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోన్తర ఆత్మానందమయః,, అనుచోట ఆనందమయశబ్దవాచ్యుడు జీవుండగుట చేత-వాడుజీవుడైనందుకై “తస్యైవ ఏవ శారీర ఆత్మా,, యని శరీరసమ్బంధ శ్రవణమున్ను “అనేన జీవేనాత్మానా నుప్రవిశ్య,, యనుసామానాధికరణంబుచేత జీవబ్రహ్మలక్షక్యము-కాబట్టి జగత్కారణ తయానిర్దిష్టుడైన ఆనందమయ్యుండు జీవుడేయనే పూర్వపక్షమున కుశతగుణితో త్తరక్రమేణ లభ్యస్తమే న ఆనంద సుఖలవభాగియై పరిమితకర్మవశ్యుడైన జీవునకు ఘటింపకపోవుటచేత పరమాత్మ కేలదియన్నదొట చేతను “శారీర ఆత్మా,, యను జగచ్చరీరుడగుట చేతను కర్మకృత శరీరము కానందున - సామానాధి కరణ్యనిర్దేశముచేతను శరీరాత్మ భావని బద్ధు

మైన నిక్కమును జెప్పఁజూచుచు గాని-
స్వరూపైక్యమును జెప్పలేదు - చెప్ప
నందున జీవబ్రహ్మ భేదము సిద్ధించుట
చేత జగత్కారణభూతుండైన ఆన
న్దమయందు బద్ధముకైవస్థ జీవుండు
గాడు - తద్విలక్షణుడైన పరమాత్మ
యని సిద్ధాంతముచేయబడినది.

2. అన్తరధికరణము.

౨౧. అన్తస్తద్ధర్మోపదేశాత్.

అ. — అన్తః-సూర్యమధ్యమందు
విసబడెడువాడు పరమాత్మ - తద్ధర్మో
పదేశాత్ - పరమాత్మ ధర్మములు
చెప్పటవలన.

శాస్త్రోగ్య శ్రుతియందు “ యఏ
షోన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురు
షోద్యత్యతే, యఏషోన్తరక్షణిపురు
షోద్యత్యతే, యనెడి శ్రుతులచేతసూ
ర్యునియందును నేత్రములయందునుం
డునని చెప్పబడిన పురుషుడు జీవుడా
పరబ్రహ్మమాయనిసంశయము.

విజాతీయజీవుడని పూర్వపక్షము
యెట్లన్నను శారీరత్వము చెప్పుటవల
నశరీర సంబంధము కర్తృవశ్యుండైన
జీవునికేతన కర్తృఫలానుభవము కొఱ
కునగునని. సిద్ధాంతము “ సపష స
ర్వేభ్యః పాప్తభ్య ఉదిత,, యనువా
క్యము అపహతదోష పూర్వకముగా
సమస్త లోకములకు కామ పూరక
త్వనియామకత్వములు చెప్పుట వలన

నదిజీవునికిసంభవింపదు గనుకనేత్రా
ద్యాధారుడు పురుషోత్తముండేయని
తేలియవలయు.

తనక సాధారణమై విలక్షణమైన
రూపము, జ్ఞానబలాదులు మొదలైనక
ల్యాణగుణములవలెనేసంభవించును.
“ఆదిత్యవర్ణంత మనస్తుపారే,, య
నెడుశ్రుతిచేత నారూపమునకుసప్రా
కృతత్వముచెప్పబడుచున్నది.

సూత్రార్థము- ముఖ్యముగా సూ
ర్యమధ్యమందును నేత్రమధ్యమందును
జెప్పబడెడుపురుషుడు పరబ్రహ్మ, అ
సాధారణములైన అపహత పాప్త
త్వాదిధర్మోపదేశమువలన.

తా. — సూర్యమధ్యమందు విస
బడుచుండేపురుషుడు పరమాత్మధర్మ
ముగల పర బ్రహ్మగాని జీవుండుగా
డు-తదసాధారణధర్మముల యొక్క
యుపదేశమువలన.

౨౨. భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః.

అ. — భేద- భేదముయొక్క-వ్య
పదేశాచ్చ- చెప్పుటవలన-అన్యః-జీవు
నికంటెనన్యుడైనపరమాత్మ.

“యఆదిత్యేతిష్ఠన్నాది త్యాదన్త
రః యఆత్మని తిష్ఠన్నాత్మనోన్తర,,
అనే శ్రుతులచేత జీవునికంటె భేదము
చెప్పుటవలన జీవునికంటె భిన్నుండే
పరమాత్మ.

అ-సం.— కేవలజీవుండుజగత్తారణముగాకపోయినను యోగ్యమైనపుణ్యవిశేషులైన అపిత్త్యాదిచేతనులలో నొకడు జగత్తారణముకావచ్చును-అదెట్లున్న, యువపీఠే న్నరాది త్యేహిరణ్యయఃపురుషోద్యత్య తేహిరణ్యత్కృతు,, ఇత్యాదిచ్చాద్వోగ్యవాక్యములొకరచరణాదిశరీరరూపసమృద్ధముకారణవస్తువునకు ప్రతిపాదితమై యుండుటచేతనట్టిరూపము కర్తృకృతశరీర సంబంధముగలజీవుని కేయగుటవలన విలక్షణజీవుడే జగత్తారణమని పూర్వపక్షము అందుకు సర్వేభ్యఃపాప్తభ్యఉచిత,, యనిలపహతపాప్తత్వము శ్రుతమగుటచేతను పరమాత్మకున్న శ్రుతిస్మృతి ప్రసిద్ధమైన అప్రాకృత దివ్యమంగళవిగ్రహములుండుటచేత నపహతపాప్తత్వాదికల్యాణగుణములుగల విలక్షణవిగ్రహాయుక్తుడైన పరమాత్మేయీవాక్యమందు ప్రతిపాదించబడ్డవాడు ఉపచితపుణ్య విశేషుడైన జీవుండుగా ధనిసిద్ధాంతముచేయబడినది.

౮. ఆకాశాధికరణము.

౨౩. ఆకాశ స్తల్లిక్షాత్.

అ.— ఆకాశః-ఆకాశశబ్దముచేత జెప్పబడినది బ్రహ్మము- తల్లిక్షాత్-జగత్తారణత్వరూపమైన బ్రహ్మయొక్క చిన్నమువలన.

“అస్య లోకస్య కాగతి రిత్యా

కాశశ్చ తి హేవావాచ సర్వాణి హవా ఇమాని ధూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యంతే ఆకాశం ప్రత్యస్తం యస్తీతి,, అనెడి శ్రుతియందు జెప్పబడిన జగత్తారణము ప్రసిద్ధమైన ఆకాశమా, సమస్త చిదచిద్విలక్షణమైన బ్రహ్మమా, యని సంశయము.

ప్రసిద్ధమైన ఆకాశమని పూర్వపక్షము. ఆకాశశబ్దమునకు ఆకాశమందే జనుల వ్యవహార ముండుటచేతను - యతోవా ఇమాని ధూతాని,, యనువాక్యముచేత జెప్పబడిన సామాన్య లక్షణమునకును సదాది శబ్దములకును ఆకాశసాధారణత్వ ముండుట వలన నా ఆకాశమందే పుట్టునని చెప్పెడి,, ఆకాశాదేవ సముత్పద్యంతే,, యని శ్రుతి ప్రతిపాదితమైన ఆకాశమందే వర్తవసానముయొక్కము - ఆకాశమునకు జగత్తారణత్వ నిశ్చయమైన యనంతరమందు దర్శనాదులును గౌణమనే నిశ్చయింపవలెను.

సిద్ధాంతము “సర్వాణి హవా ఇమాని ధూతాని,, యని ప్రసిద్ధనిర్దేశమునుబట్టిని ప్రసిద్ధదర్శనపూర్వకత్వమునుబట్టిని చిదచిద్వస్తు విలక్షణండును సర్వజ్ఞుడును నైన బ్రహ్మమే ఆకాశశబ్దార్థము.

సూత్రార్థము - ముఖ్యముగా నాకాశశబ్దనిర్దిష్టము పరబ్రహ్మమే - ప్ర

సద్గుణముగా జెప్పబడిన జగత్కారణత్వాది లింగములవలన.

తా. — శ్రుతియందాకాశ శబ్దముచేత జెప్పబడినది జగత్కారణత్వాది చిహ్నముల వలన బ్రహ్మమే గాని ప్రసిద్ధాకాశముగాదు.

అ.సం. — “సర్వాణి హవా ఇమాని భూతాన్యాకాశాదేవసముత్పద్యంతే, ఇత్యాది చాన్ద్యోగ్య వాక్యమందాకాశ శబ్దవాచ్యంబై తోచుచున్న జగత్కారణవస్తువు ప్రసిద్ధాకాశమేకావలెను - ఆకాశశబ్దము ప్రసిద్ధాకాశమందు రూఢమగుటచేత పరమాత్మునికి యాకాశ శబ్దవాచ్యత్వము ప్రసిద్ధమైనదని పూర్వపక్షము, అందుకు సర్వశబ్దముచేత జెప్పబడుచేతనా చేతన సర్వప్రపంచ కారణత్వమేమి, “పరాయణం, యని జెప్పబడు ప్రాప్యత్వప్రాపకత్వములేమి- ఇవియన్నియు ప్రసిద్ధాకాశమునకు గూడనందున నుపరమాత్మ కేయున్నందునను- ఆకాశతే, ఆకాశయతి, యనే వ్యుత్పత్తివలననాకాశశబ్దము పరమాత్మకు గూడుటచేతనునా ఆకాశము శబ్దవాచ్యంబు పరమాత్మే గాని ప్రసిద్ధాకాశముగాదని సిద్ధాంతము.

౯. ప్రాణాధికరణము.

౨౪. అతఏవ ప్రాణః.

అ. — అతఏవ - ఆకారణమువలన

నినే - ప్రాణః - ప్రాణశబ్దవాచ్యమగు రబ్రహ్మమే.

చాన్ద్యోగ్యమందు “ప్రస్తోతర్యాదేవతా ప్రస్తావమన్వాయతే, యని ప్రస్తుతించి, “కతమసాదేవతేతి ప్రాణభిహివాచనసర్వాణి హవా ఇమాని భూతాని ప్రాణమేవాభిసంవిశన్తి ప్రాణమభ్యజ్ఞహతే నైషాదేవతా ప్రస్తావమన్వాయతేతి, యనెడి స్థలమందు నిఖిల జగత్కారణత్వముచేత జెప్పబడిన ప్రాణశబ్దము ప్రాణమా, లేక పూర్వమందు జెప్పబడిన బ్రహ్మమా, యని సంశయము. ప్రసిద్ధమైన ప్రాణమని పూర్వపక్షము, యెట్లన్నను సమస్త జగత్తుకు ప్రాణాధీనమైన స్థితికలిగియుండుటవలన నా ప్రాణమే సమస్త జగత్కారణత్వముగా నిర్దేశమునకు యోగ్యమాను. సిద్ధాంతము. పాపాణకాష్టాదులందును చేతనులందును ప్రాణాధీనమైన స్థితిలేదుగనుక “సర్వాణి హవా ఇమాని భూతాని, యనెడు వాక్యములచేత ప్రసిద్ధముగా నిర్దేశించిన హేతువును బట్టి ప్రాణశబ్ద నిర్దిష్టము పరబ్రహ్మమే సూత్రము వ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

తా. — ఆకారణమువలననే ప్రాణశబ్దవాచ్యమగు రబ్రహ్మముగాని ప్రసిద్ధ ప్రాణముగాదు.

అ. — సం॥ “సర్వాణి హవా ఇ

మానిభూతాని ప్రాణమేవాభిసంవిశ
న్తి,, ఇత్యాదివాక్యమందు ప్రాణశబ్ద
వాచ్యమైన జగత్కారణవస్తువు ప్రసి
ద్ధప్రాణముగానుండవలెను. సర్వవస్తు
వులు ప్రాణాధీనస్థితకమైశోచుటచేత
యనిపూర్వపక్షము అందుకు శిలాకా
ష్టాద్యచేతనముల యందును జేతనస్వ
రూపంబులందును ప్రాణాధీనస్థితకత్వ
ముకూడనందున సర్వ జగత్కారణత
యానిర్దిష్టమైన ప్రాణుండు పరమాత్మ
గాని ప్రసిద్ధప్రాణముగాదని సిద్ధాంతము
౧౦. జ్యోతిరధికరణము.

౨౫. జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్.

అ. — జ్యోతిః-జ్యోతిశ్శబ్దముచేత
జెప్పబడిన పరమాత్మకు-చరణాభిధా
నాత్ - సర్వభూతచరణత్వము చె
ప్పటవలన.

ఛాన్దోగ్యమందు “అథ యదతః
పరోదివాజ్యోతిర్దీప్యతే విశ్వతః సృష్టే
శు సర్వతః సృష్టేష్వనుత్తమే భూతమే
షు లోకేషు ఇదం వావతద్యది దమస్మి
న్నంతః పురుషే జ్యోతిః,, యనెడి శ్రు
తిచేత జగత్కారణత్వమువలన వ్యాప్త
మైన నిరవధికదీప్తిగల జ్యోతిశ్శబ్దముచే
త చెప్పబడినది ప్రసిద్ధమైన జ్యోతియా,
లేక పరబ్రహ్మమా, యని సంశయము.

ప్రసిద్ధమైన జ్యోతియని పూర్వపక్ష
ము “ఇదం వావతద్యదిదమస్మిన్నంతః
పురుషే జ్యోతిః,, యని కుక్షీయం

దుండెడి ప్రసిద్ధమైన తేజస్సుతో విశ్వ
ముచెప్పటవలన స్వవాక్యమందు తేజ
స్సుకంటే భిన్నమైన బ్రహ్మమునక సా
ధారణ హేతువు లేకపోవుటవలన నా
తేజస్సే జగత్కారణము.

సిద్ధాంతము ప్రసిద్ధమైన తేజస్సుకం
టే భిన్నమైన బ్రహ్మమే ఇచ్చట నిరతిశ
యమైన తేజోయుక్తముగా జ్యోతిశ్శబ్ద
ముచేత జెప్పబడినది, యెట్లన్నను “పా
రోస్య సర్వాభూతాని త్రిపాదస్యా
మృతం దివీతి,, యని పూర్వవాక్యమం
దంతరిక్ష సబంధత్వముచేత జెప్పబడి
నవస్తువుకే “అథ యదతః పరోదివా
జ్యోతిః,, యనెడి స్థలమందు ప్రత్యభి
జ్ఞానమువలన అది పరబ్రహ్మమే యని
తెలియబడినది, సమస్త భూతములకు
దానియొక్క పాదత్వముచేత చెప్పబ
డినది ఉపపన్నమగును. ఈ ప్రకారము
గా నా తేజస్సుకు పరబ్రహ్మత్వము ని
శ్చయింపబడెను గనుక కుక్షీయండుం
డెడి తేజస్సుకు తదాత్మకత్వము చెప్ప
డముఫలము కొఱకనితోచుచున్నది.

సూత్రార్థము - జ్యోతిశ్శబ్ద నిర్దిష్ట
మైనది పరబ్రహ్మమే- ఈ తేజస్సుకు పూ
ర్వవాక్యమందు సర్వభూత చరణత్వ
ముచెప్పటవలన- సర్వభూత పాదత్వ
ముపరబ్రహ్మకేయుపపన్నమగును.

తా. — సర్వభూత చరణత్వము

చెప్పటవలన జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యుడుపర
బ్రహ్మమా.

౨౬. ఛందోభిధానాన్నేతిచేన్నతదా
చేతోర్పణనిగమాత్తధాహిదర్శనమ్.

అ. — ఛందః - గాయత్రిలో - అభి
ధానాత్ - చెప్పటవలన - న - పరబ్ర
హ్మ కాదనినట్లయితే - న - అట్లుచెప్ప
వద్దు - తదా - అరీతిగానే - చేతః - బు
ద్ధిని - అర్పణ - ఉంచడముయొక్క - నిగమా
త్ - ఉపదేశమువలన - తధాహిదర్శ
నం - శాస్త్రముఅప్రకారమున్నది.

“గాయత్రీవాఇదంసర్వమితి,, య
నిప్రకృతత్వ ముండినదానివలన సర్వ
భూత పాదత్వముచేత గాయత్రికచె
ప్పడమువలన బ్రహ్మకాదనిచెప్పినట్లే
నే ఉపపన్నముకానేరదు - గాయత్రి
యేప్రకారమానో అదేప్రకారమేబ్ర
హ్మమందు బుద్ధినివేశనము జేయవలె
ననివ్యవస్థచేయబడియుండును - చతు
ష్పాత్వ రూపమైన గాయత్రియొక్క
సాదృశ్యము బ్రహ్మయందను సంధా
నము చేయవలెనని భావముగనుక నే
గాయత్రికి సర్వాత్మత్వములేకపోయి
నప్పటికిని యనుపపత్తిలేదనియర్థము -
మఱియొకస్థలమందు ఛందస్సుకే సా
దృశ్యమువలన ఛందశ్శబ్దముచేత జె
ప్పడముతోచబడుచున్నది,, లేవావితే
పఞ్చాన్యేపఞ్చాన్యే దశసమృద్ధస్త,,
యని మొదలుకొని,, సైషావిరాడ

న్నాత్,, యనేశ్రుతివలనకు నియర్థము
స్ఫుటముగానుండును.

తా. — గాయత్రినిజెప్పడమువల
నబ్రహ్మకాదనగూడదు - యెందువల్ల
నంటె - గాయత్రీసాదృశ్యమునాలుగు
పాదములు కలుగుటవలనబ్రహ్మయం
దుజెప్పదగినది.

౨౭. భూతాదిపాదవ్యవధే

శోపపత్తైశ్చైవమ్.

అ. — భూతాది - భూతముమొ
దలైనవానికి - పాదః - పాదత్వము - వ్య
వధేశః - చెప్పడమునుగూర్చి - ఉపప
త్తైశ్చ - ఉపపత్తిసంభవించుటవలన - ఏ
వం - ఇదేరీతిగానే. భూతపుధీవీశరీ
రహృదయములుచెప్పనట్టి,, సైషాచ
తుష్పద,, యనిభూతాదులకు పాద
త్వముచెప్పడముబ్రహ్మమందే యుప
పన్నమగును - బ్రహ్మమే గాయత్రిశబ్ద
ముచేతచెప్పబడినదని తెలియవలెను.

తా. — భూతములుమొదలైనవా
నికిపాదత్వముచెప్పటవలన నిదేరీతిను
పపత్తిసంభవించును.

౨౮. ఉపదేశభేదాన్నేతి చేన్నోభ
యస్త్రిన్నప్యవిరోధాత్.

అ. — ఉపదేశ - ఉపదేశముయొ
క్క - భేదాత్ - భేదమువలన - న - ఈప్ర
కారముకాదు - ఇతిచేత్ - ఇట్లనినట్లయి
తే - న - అనవద్దు - ఉభయస్త్రిన్నపి - రెండు

విధముల యుపదేశమందును విరోధములేకపోవుటవలన.

“పాదోన్య సర్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతందివి,, య నెడువాక్యముచేత జెప్పబడినదిపరబ్రహ్మమేకాని అట్లయినను “అథయదతః పరోదివో జ్యోతిరితి,, అంతరిక్షసంబంధమాత్రముచేసిచ్చట అదిప్రతిజ్ఞ చేయబడేది లేదు- అచ్చటికినిచ్చటికిని వ్యవదేశప్రకారమేభిన్నముగానుండును- అక్కడ “దివి,, యనునప్రతిచేతనంతరిక్షముచేప్పబడుచున్నది - ఇచ్చట “దివంపరోజ్యోతిః,, యనుశ్రుతిచేనంతరిక్షముకంటెపరము జ్యోతియని - పం-మిచేతచేప్పబడుచున్నది-ఆకారణమువలన ప్రతిసంధానము లేదన్నట్లయితే యుక్తముకాదు - కెందువ్యవదేశములందునుపైనుండురూపమైన అతైక్యముచే ప్రతిసంధానమునకు విరోధములేదు - యెట్లనిన - వృక్షోగ్రమందుశ్వేనముండును - వృక్షోగ్రమున కంటెననంతరము దేగయుండునుయని చెప్పటవలన.

తా.—శ్రుతియందు విభక్తిభేదముచేజెప్పబడ్డదైనను యుపరిస్థితిరూపార్థమునకువిరోధములేనందున పరబ్రహ్మమే.

అ-సం.—“అథయదతః పరోదివోజ్యోతిర్దీప్యతే,, యనేఛాందోగృ

వాక్యమందు జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యము ప్రసిద్ధమైన జ్యోతిస్సుకాగలదు - స్వవాక్యమందు పరమాత్మవ్యాప్త లింగవిశేషముతోపనందున కొక్షేయజ్యోతిరైకోపదేశముచేతననెడిపూర్వపక్షమునకు - సర్వభూతములు ద్యుసంబంధియైన జ్యోతిస్సుకుపాదముగవ్యవదేశించుటచేత- కొక్షేయజ్యోతిరైకోపదేశముఫలార్థంబు గాతదాత్మకత్వాను సంధానవిధి సరమగుటచే నిరతిశయదీప్తియుక్తమైన జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యముపరమాత్మేగాని ప్రసిద్ధజ్యోతిస్సుకాదని సిద్ధాంతము.

౧౧.—ఇన్ద్రప్రాణాధికరణము.

౨౯.—ప్రాణస్తధానుగమాత్.

అ.—ఇన్ద్రప్రాణః- ఇన్ద్రప్రాణశబ్దములచేత జెప్పబడినదిపరబ్రహ్మ-తథా - ఆప్రకారము, అనుగమాత్ ఆనందాదు లందను సరించి వచ్చుటవలన.

కౌషీతకీబ్రాహ్మణములో ప్రతర్దనవిద్యయందు “త్వమేవ మేవరం వృణీష్యయంత్యం మనుష్యాణామితతమంమన్యస,, యనిప్రతర్దనునిచేజెప్పబడిన ఇంద్రుడు “ప్రాణోష్ఠీ ప్రాణాత్మాతం మామాయు రమృత మిత్యుపాస్వ,, యని ఆత్మంతహితమయిన యుపాసనకు కర్తవ్యముచేసిర్దిష్టుడైన

ఇంద్రప్రాణమునకు అర్థము జీవుడా, పరమాత్మా, యని సంశయము.

జీవుండని పూర్వపక్షము - యెట్లన్నను- ఇంద్రశబ్దమునకు జీవ వాచకత్వమే ప్రసిద్ధముగా నుండును గనుక జీవవిశేషమందే నిశ్చయము. “తత్త్వామా యురమృత మిత్యుపాస్వ,, అని జీవశబ్దమునకు సమానాధి కరణమైన ప్రాణశబ్దమునకు అదే అర్థమని దానియందే యుపాస్యత్వోపదేశమువలన.

సిద్ధాంతము- ఇంద్రప్రాణశబ్దము చేత జెప్పబడినది జీవునికంటె అర్థాంతరభూతుండైన పరబ్రహ్మ. “సవీవ ప్రాణవీవ ప్రజ్ఞాత్మానందోఽజరోఽమృత,, యని ఇంద్రుని ప్రాణశబ్దముచే జెప్పబడిన నస్తువుకే జీవులయంద సంభావితమైన నానందామృతత్వాదులు జెప్పబడును గనుక బ్రహ్మయని నిశ్చయము.

సూత్రార్థము - ఉపాసనచేయవలెనని జెప్పబడిన ఇంద్రప్రాణ శబ్దమునకర్థము పరబ్రహ్మ- తథా యని ప్రకారవచనము- పరబ్రహ్మస్వరూప భూతమైన ఆనందాదులందు పవత్తివలన పరబ్రహ్మయని నిశ్చయింపవలెను.

తా. — ఆనందాదులందను గమమువలన నింద్రప్రాణశబ్దముచేతం జెప్పబడినది పరబ్రహ్మము.

౩౦. నవక్తురాత్మోప దేశాదితి చేదధ్యాత్వ సమృద్ధభూమాహ్యస్మిక్

అ. — వక్తుః - చెప్పెడి ఇన్ద్రునికి - ఆత్మోపదేశాత్ - తనయుపదేశమువలన బ్రహ్మకాదన్నట్లయితే - న - కాదనవద్దు. అధ్యాత్మ ఆత్మయందు - సంబంధ - సంబంధముయొక్క - భూమా - ఆధిక్యము - హి - ఏకారణమువలన - అస్మిక్ - దీనియందుగలదో. ఈపరమాత్మ యుపాస్యభుకాడు “మామేవ జానీహి,, “తత్త్వామా యురమృత మిత్యుపాస్వ,, యని ప్రతిజ్ఞ జేయబడిన జీవత్వముగల ఇంద్రుడు వక్తువైన తనకే యుపాస్యత్వమును పశేషించుట వలన నుపక్రమ మందు జీవభావమునిశ్చయింపబడినట్లయితే యుపసంహరింపండు దానికనుగుణముగా నేయన్వయము చేప్పవచ్చును గనుక పరమాత్మకాదని జెప్పగూడదు - ఆత్మనిసంబంధః - అనగా పరమాత్మ విషయకమైన సంబంధము- ఆత్మసంబంధబహుత్వము - జీవునికంటె సద్ధాంతరభూతుండైన పరమాత్మకు అసాధారణ ధర్మములయొక్క - సంబంధబహుత్వమీ ప్రకరణమందు నుపక్రమముమొదలు నుపసంహరమువఱకు తెలియబడుచున్నది.

ఉపక్రమమందు “యంత్యమృతస్యా యహితతమం మన్యస,, యని అత

నిచేత జెప్పబడిన యుపాసనము షర
మాత్మోపాసనమే- దానికేహితతమ
త్వముండుటవలన-అదేప్రకారమే,, ఏ
షవిషసాధుకర్మకారయతి,, యనిసత్త
ర్మాసత్తర్మలయొక్క కర్తృత్వముష
రమాత్మధర్మమేను-అప్రకారమే,, త
ద్యధారధస్యాచేషసేమి రత్వితానా
భావరాల్పి తాఃఏవమేవై తాభూత
మాత్రాఃప్రజ్ఞామాత్రాస్త్వర్పితాఃప్ర
జ్ఞామాత్రాఃప్రాణేర్పితా,, యనెడి
అనేకశ్రుతులచే జెప్పబడినసర్వాధా
రత్వముబ్రహ్మధర్మము - అనందాదు
లును,, ఏషలోకాధిపతిచేషసర్వేశ,,
యని - హిశబ్దము- హేస్వర్ధము-అం
దువలన పరబ్రహ్మయనియర్థము-పర
మాత్మైయుపాస్యంజైనట్లయితేయే
లాగునఇంద్రుడు,, మామపాస్స్వ,,
యనితన్నునుపాసనచేయమని చెప్పి
నాడనగా చెప్పుచున్నారు.

తా.— ఆత్మసంబంధాధిక్యము
వలననింద్రశబ్దవాచ్యుండు బ్రహ్మకా
దనగాడుడు - సాధ్యసాధుకర్మలయొ
క్కకారయిత్యత్వముపరమాత్మధర్మ
మనేకారణమువలన.

౩౦. శాస్త్రదృష్ట్యాతూపదేశో
వామదేవవత్.

అ.— శాస్త్రదృష్ట్యా-శాస్త్రక్రమ
ముచే-వామదేవవత్ వామదేవునివలె
నే-ఉపదేశః-ఉపదేశముండుటవలన.

ఇంద్రుడనే జీవునికి తనయత్నశ్శ్శ
ముచేనుపాస్యంజైనపరమాత్మోపదే
శముశాస్త్రదృష్టివలననగును,, అస్తః
ప్రవిష్టశ్శాస్త్రజ్ఞానానాంసర్వాత్మా,,
,,తత్త్వమసి,, ,,యతత్త్వని తిథన్నా
త్వనోఽస్త్రోయమాత్మానవేదయ
స్యాత్మాశరీరంయాయాత్మానమస్త్రో
యమయతి సతతత్వాస్త్రావ్యవృ
తః,, ,,ఏషసర్వభూతాంతరాత్మాప
హత పాప్మాదివ్యోదేవ ఏకోనారా
యణ,, యని అనేకశ్రుతులు పరమా
త్మనుజీవాత్మకు నాత్మగానుపదేశము
చేసి సవిఅకారణమువలన జీవాత్మవా
చకమైన శబ్దములు జీవాత్మ శరీరకుం
డైనపరమాత్మనే జెప్పుచున్నవని శా
స్త్రమందు చూడబడిన యర్థమున కే
,,మామేవవిజానీహి,, ,,మామపా
స్స్వ,, యనిస్వాత్మశబ్దముచే పరమా
త్మోపదేశముచేయుట విరోధమునం
భవింపదు- ఏప్రకారమువామదేవుడు
శాస్త్రదృష్టిచే స్వాత్మశరీర కుండైన
పరమాత్మను నేనుచూచు చున్నానని
పరమాత్మనుగురించి,, తథేతత్పశ్య
న్నృషిర్వాసుదేవః ప్రతిపేదేలహం
మనురభవం సూర్యశ్చహం కక్షీవా
న్నృషిరస్త్రివిప్ర,, యనిచెప్పనోఅప్ర
కారము.

తా.— వామదేవునివలెనేహిత
తమోపాసనముండుటవలన- అనగా

వామదేవఋషి శాస్త్రదృష్టిచే పరమాత్మను ఆత్మశరీరకుడు గాచూచినే నుమనువై తిని- సూర్యుడైతినని జెప్పటవలన.

౩౨. జీవముఖ్యప్రాణ లిక్ష్ణోన్నేతిచే న్నోపాసా త్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహతద్యోగాత్.

అ.-జీవః- జీవునికి, ముఖ్యప్రాణలిక్ష్ణోత్- ముఖ్యప్రాణ స్వరూపమైన హేతువువలన, నేతిచేత్ - కాదనినట్టయితే, న- కాదు, ఉపాస- ఉపాసనలయొక్క, త్రైవిధ్యాత్-మూడు ప్రకారములవలన, ఆశ్రితత్వాత్- మరియొకవిద్యయందు త్రివిధత్వముఆశ్రయింప బడుటవలన, ఇహ - ఈవిద్యయందు, తత్- త్రైవిద్యముయొక్క, యోగాత్-యోగమువలన.

“త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్రీమహానమరున్ముఖాన్యతీన్సాలావృకేభ్యఃప్రాయచ్చమ్ “యావదస్త్రిచ్ఛరీరైప్రాణోవసతితావదాయః, యనిజీవముఖ్యమైన ప్రాణరూపహేతువువలన అధ్యాత్మసంబంధాతి శయముచేత పరమాత్మత్వనిశ్చయమని జెప్పగూడదు- పరమాత్మతనఆకారముచేతను - జీవశరీరకత్వముచేతను- ప్రాణశరీరకత్వముచేతను - ఉపాసనలయొక్క-త్రైవిద్యమువలన ఆయాయితబ్దముల చేత జెప్పబడెనని నిశ్చయింపవలెను- అన్య

స్థలమందు బ్రహ్మపాసనలయొక్క-త్రివిధత్వముచెప్పబడియున్నది.

“సత్యజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ,, ఆనందోబ్రహ్మ,, యనే వాక్యములతన ఆకారముచేత నుపాస్యత్వమును “సచ్చత్యచ్ఛాభవత్,, యనే డిఘోక్తృశరీరకత్వముచేతనుభోగ్యశరీరకత్వముచేతను జెప్పబడియున్నది-అటువలెయీప్రతర్దనవిద్యయందు పాసకులకు త్రైవిద్యముండుటవలన నీప్రకారముజెప్పిరి-గనుక ప్రాణశబ్దముచెజెప్పబడినది పరమాత్మ.

తా.- ముఖ్య ప్రాణ స్వరూప హేతువుండినను-మఱియొకవిద్యయంద్రుతివిఘోపాసనల వలన నాశ్రయింపబడుటచే జీవుండనగూడదు ఇంద్రప్రాణ శబ్దముచే జెప్పబడిన వాడు పరబ్రహ్మ.

అ-సం.- “ప్రాణోస్త్రి ప్రజ్ఞాత్వా తత్త్వామాయురమృత మిత్యుపాస్య,, ఇత్యాదివాక్యములలో హితతమోపాసనకుకర్తృతయానిర్దిష్టమైన ఇంద్రుండుజీవుండుకాగలడు - ఇంద్రశబ్దముజీవవిశేషమందు రూఢమగుటచేతను “మాముపాస్య,, యని స్వాత్మోపాసనమును అమృతత్వప్రాప్తిసాధనంబుగ నుపదేశించుటచేతననే పూర్వపక్షమునకు “సవీషప్రాణ ఏవప్రజ్ఞాత్వా నందోఽజరోమృతః,,

యని ఇంద్రపాణశబ్ద నిర్దిష్టనియందు ఆనందాజరామృతశబ్దసామానాధిక రణ్యమన్వయించ వలసి యున్నందున “మానుపాస్య, యని స్వశరీరకప రమాత్మోపాసనమును విధించినదేగా నికేవల జీవోపాసనను విధింపనందు న హితతమోపాసకుకర్తృతయానిర్ది ష్టదు చేతనుడైన ఇంద్రుండుగాదు- జగత్కారణ భూతుండైన పరమా త్మేయని నిర్ణయింపబడ్డది.

ప్రథమపాదము ముగించెను.

ॐ ॐ ॐ

ప్రథమాధ్యాయము ద్వితీయపాదము

౧౨. సర్వత్రప్రసిద్ధ్యధికరణము.

౩౩. సర్వత్రప్రసిద్ధోపదేశాత్.

అ.— సర్వత్ర- సమస్తప్రపంచ మందును దత్స్వరూపముచే జెప్పబడి నది పరబ్రహ్మ, ప్రసిద్ధోపదేశాత్-ప్ర సిద్ధమైనయుపదేశమువలన.

శాన్తోగ్య శ్రుతియందు “సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జతానితిశాస్త్రఉపా సీతలభఖలుక్రతుమయోయంపురుషః యథాక్రతురస్మిన్లోకే పురుషోభవతి తథేతఃప్రేత్యభవతి సక్రతుం కుర్వీత మనోమయః ప్రాణశరీర, యని- ఇ చ్చట, “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, య నై వాక్యములందు సర్వాత్మకత్వము చేత చెప్పబడినదిజీవుడాలేక పరమా త్మ-యని సంశయము.

జీవుడని పూర్వపక్షము. ఎట్లన్న- సర్వస్థలములందును తాదాత్మ్యోపదేశముజీవుని కేయుపపన్నమగును- సమ స్తహేయప్రత్యనీకుడు - కల్యాణైక తానుడైన-బ్రహ్మకు సమస్తహేయా కరసర్వతాదాత్మ్యంబు విరుద్ధమాట చేసంభవింపదు- జీవుని కైరేకర్తనీమి త్తమై, బ్రహ్మ మెదలకొని స్తంబప ర్యంతము సర్వభావముపపన్నమగును సృష్ట్యాది హేతుత్వమున్న ఆకర్తని మిత్తముచేతనేయుపపన్నమగును-బ్ర హ్మశబ్దము బృహత్సర్వరూపమైన గుణ యోగముచేత, “తస్మాదే తద్బ్రహ్మ నామరూప మన్నంచ జాయత, య నువాక్యమువలెనే అక్కడవ్యవస్థ చే యబడియున్నది.

సిద్ధాంతము “తజ్జలానితీనర్వంఖ ల్విదం బ్రహ్మ, యని తజ్జన్మస్థితీలయ హేతువైన తదాత్మకత్వము ప్రసిద్ధ ముగానిర్దిశ్యమైనది పరబ్రహ్మ కేయు పపన్నమగును - పరబ్రహ్మవలన జగ జ్జన్మ స్థితీలయములు ప్రసిద్ధమగును. “సోకా మయత బహుస్యాం ప్రజా యేయ, “ఇదం సర్వమస్మజత, య నే శ్రుతులవలన - అదేరీతిగానే సర్వ స్వరూపత్వము-జన్మాదికారణత్వము బ్రహ్మ కే జెప్ప బడియున్నవి “సన్నా లాసౌమ్యే మాస్సర్వాః ప్రజాస్సదా యతనా స్సప్రస్థితాః ఐతదాత్మ్యమి

దంసర్వం,, యనినిభలదోష రహితు
డునుకల్యాణై కతానుడునునైన పర
బ్రహ్మకు జెప్పబడిన సర్వభూతాంత
ర్యామిత్యము విరుద్ధముకాదు “యః
పృథివ్యాంతిష్ఠక్ “యస్య పృథివీశరీ
రం,, “యయాత్మ నితిష్ఠక్ యస్యా
త్మాశరీరంసత ఆత్మాంతర్యామ్యమృ
త,, యనుశ్రుతులలో జెప్పబడిన శరీ
రాత్మత్వము చేతనే సర్వాత్మత్వము
యుపపాదించుటవలన శరీరాత్మలకు
స్వభావమువ్యవస్థయాను - సర్వంబ్ర
హ్మయనేడి సామానాధికరణ్యనిర్దేశ
ముసర్వ శబ్దమునకు సర్వశరీరకుడైన
బ్రహ్మనుండేప్రవృత్తి యుపపన్నమ
గును-శరీరవాచకమైన శబ్దములుశరీరి
యైననాత్మయందేపర్యవసించుచున్న
ది - దేవమనుష్యాదిశబ్దమువలెనే.

సూత్రార్థము “సర్వంఖల్విదంబ్ర
హ్మ,, యనిజెప్పబడినవస్తువందుసర్వ
శబ్దవాచ్యముండుట వలన సామానా
ధికరణ్యముచేత దాత్మగా నిర్దిష్టమైన
దిపరబ్రహ్మ మేను-ఎట్లన్నను “తజ్జలా
నితి,, “సర్వమిదంబ్రహ్మఖలు,, యనే
వాక్యములచేతప్రసిద్ధోప దేశముందు
టనుబట్టియు సర్వాత్మకత్వము యొక్క
యుపదేశమునుబట్టియు నాబ్రహ్మమే
జగత్తుకుసృష్టిస్థితిలయములకు హేతు
వుగాన-ఈయర్థముచేదాంతములయం
ను-పరిచయనీతియవలెను.

తా.— ప్రసిద్ధోపదేశము వలన.
సమస్త ప్రపంచమును పరబ్రహ్మస్వ
రూపముచేత జెప్పబడినది.

౩౪. వివక్షితగుణోపపత్తేశ్చ.

అ.—వివక్షిత-విమర్శచేయ బడి
న సత్య సంకల్పత్వము మొదలయిన,
గుణ- గుణములకు, ఉపపత్తేశ్చ-ఉప
పత్తిసంభవించుటవలన.

మనోమయత్వము మొదలుగాగల
సత్య సంకల్పత్వ మిశ్రవివక్షిత గుణ
ములు పరబ్రహ్మయందే యుపపన్న
మాను.

తా.—సత్యసంకల్పముమొదలైన
గుణంబులుగలవాడౌటవలనజీవాత్మ
గాదు పరమాత్మేయని తాత్పర్యము.

౩౫. అనుపపత్తేస్తునశారీరః.

అ.—అనుపపత్తై - ఈగుణము
లు జీవునియందు లేక పోవుటనుబట్టి,
శారీరః-జీవుడు, న-కాదు.

ఈగుణములు యనంతదుఃఖముల
తోగూడియుండిన స్వల్పసుఖముగలఅ
జ్ఞుడై కర్మపరవశుండైన ప్రత్యగా
త్మయందుగలుగకపోవుటవలన జీవు
డుగాదు పరబ్రహ్మమని తెలియ వల
యును.

తా.—ఈగుణంబులుజీవునియం
దులేనందున నితడు బ్రహ్మకాదు.

౩౬. కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్ఛ.

అ.—కర్మ-కర్మగా, కర్తృ-కర్తృ

వుగా, వ్యవదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

“ఏతమితః ప్రేత్యాభి సమ్భవి తాస్తీ,, యని ప్రాప్యత్వంబుచే ను పాస్యముచెప్పబడుచున్నది ప్రాప్త తయా జీవునినిర్దేశంపబడినది గనుక జీ వునికంటె భిన్నుండే పరమాత్మ.

తా.— స్మృతము.

౩౭. శబ్దవిశేషాత్.

అ.—శబ్దవిశేషాత్ - ప్రథమమై దలై నశబ్దములవలన.

“ఏషమతత్త్వా న్స్మృతయ,, య నిజీవుడుపస్తి చేత, ఉపాస్మ్యడు ప్రథ మచేత, చెప్పబడుచున్నారు గనుక జీవునికంటె నస్మ్యడు పరమాత్మ.

తా.— ఏషమ తత్త్వాంత స్మృత య,, యనుక్రమియందుపస్తి ప్రథమూ విభక్తుల చేత జీవేశ్వరులు శెప్పబడిన వారు గనుక జీవునికంటె భిన్నుడు పర మాత్మ.

౩౮. స్మృతేశ్చ.

అ.—స్మృతేశ్చ- స్మృతులందు జీవునికంటె భిన్నుడు పరమాత్మ యని శెప్పబడును “సర్వస్యచాహంహృది సన్నిష్ఠోమ తన్నైతి ధ్వానమపొహ నంచ,, యని జీవునికంటె నస్మ్యడు యుపాస్మ్యడై నపతమాత్మ.

తా.— సర్వ భూతముల హృద యమందుండుట చే నుపాస్మ్యడై న ప రమాత్మ జీవునికంటె భిన్నుడు.

౩౯. అర్చకౌకస్త్యా త్తవ్యపదే శాచ్చ నేతచేన్నని చాయత్వా దేవం వ్యోమవచ్చ.

అ.—అర్చకౌకస్త్యా-స్వల్పస్థానము గలవాడౌటవలన, తద్వ్యవదేశాచ్చ- స్వల్పుడని శెప్పటవలనను, నేతిచేత- కాదనినట్లయితే, న-కాదు, నిచాయ త్వాత్-ఉపాస్యత్వరూపహేతువువ లన, ఏవం-ఈ ప్రకారముగా, వ్యోమ వత్-అంతరిక్షమువలెనే శెప్పబడినది.

“ఏషమతత్త్వా న్స్మృతయ,, అ ని అల్పస్థానమునుబట్టి “అణీయాన్వీ) హేర్వాయ వాదేష్వ,, యనియల్పభా వమువలన స్వల్పుడు పరబ్రహ్మ యని శెప్ప గూడదు (నిచాయత్వా దేవం) ఉపాసనకొఱకై స్వల్పుండనియు స్వ ల్పస్థానమందుండేవాడనియు శెప్పబ డియున్నదేగాని స్వరూపముచేనల్పు డుకాదు “జ్యాయాస్పృధివ్యా,, య ని సమస్తమునకంటె బృహత్తనియు పదేశించుచున్నది అధికుండై నను ప రబ్రహ్మహృదయమందుఖనిభూతము గాయుండుట చేత నల్పత్వమైనను సన్ధానముపపన్నునుగును (వ్యోమవత్) యెటువలెనంటె అంతరిక్షముమహత్తై నను సూచి పథాదులందు స్వల్పము గా నితర స్థలములలో నధికముగా యుండునట్లు దానినను సంధానమునే యవలెను- చశబ్దము- అవధారణార్థ

కము దానివలననేయనియర్థము స్వాభావికమైన మహత్వమిచ్చట శెప్పబడుచున్నది “జ్యాయాస్పృధివ్యాజ్యాయా నంతరితౌ బ్యాయాం దివోజ్యాయానేభ్యోలోకేభ్యః, యనియనంతరమందుపదేశము చేయబడుచున్నది.

తా.—స్పష్టము.

౪౦. సంభోగప్రాప్తితీతేన్నవై శేష్యాత్.

అ.—సంభోగ-సుఖదుఃఖరూపమైనసంభోగముయొక్కప్రాప్తితీతేనసంబంధముకలగనియన్నట్లయితే, స-అనగూడదు, వై శేష్యాత్ - హేతువులయొక్క విశేషత్వముండుటవలన.

ఏయుపాసకుని హృదయ మందు బ్రహ్మముండునని చెప్పబడునో అజీఘ్నివలెనే బ్రహ్మకును శరీరసంబంధ ప్రయుక్తమైన సుఖదుఃఖములు కలుగునని శెప్పగూడదు - కర్మపరవశత్వము సుఖాదిప్రాప్తియందు హేతువేకాని కేవల శరీరాంతర్వర్తిత్వంబు హేతువుకానేరదు- మతియును ఆకర్మపరవశత్వము అపహత పాశ్చీన బ్రహ్మకుసంభవింపదు.

తా.—సుఖదుఃఖరూపమైన సంభోగసంబంధములకు కేవల శరీరాంతర్వర్తిత్వము కారణంబుకానేరదుకర్మపరవశత్వంబు పరబ్రహ్మకుసంభవింపదు.

అ-సం.— “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మతజ్జలానిశితా న్తడపాసీతః, యసు శాణ్డిల్య విద్యా వాక్యమందు పదిష్టమైనబ్రహ్మము-జీవుండుగా నుండవలెను-నిర్దిష్టంజైనపరమాత్మకు హేయకారమైన చిదచిద్రూపసర్వభావంబు గూడనందున దేవ మనుష్యాది రూపముచే గర్తృకృతంబుగజీఘ్నికిసర్వాత్మభావము గూడుటచేతననే పూర్వపక్షమునకు సర్వవేదాంతప్రసిద్ధంజైన సర్వ జగత్కారణత్వంబు నుపదేశించుటచేత- తజ్జత్వ-తదన్వయువలన బ్రహ్మంబునకే తాదాత్మ్యముపపన్నునుగుట దేవమనుష్యాదిభావముచే జీఘ్నికితాదాత్మ్యముండిననువానికిజగత్కారణత్వంబు గూడనందున బ్రహ్మశబ్దవాచ్యండు జీవుండు గాడు-సర్వ జగచ్ఛరీరతయా సర్వ శబ్దవాచ్యుడైన పరమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౧౩. అశ్రధికరణము.

౪౧. అత్తాచరాచరగ్రహణాత్.

అ.— అత్తా- బ్రహ్మక్షత్రరూపమైన వోదనభక్షకుడు పరమాత్మ, చరాచరగ్రహణాత్ - బ్రహ్మక్షత్రశబ్దముచేతచరాచరాత్మకజగత్తు గ్రహింపబడుచున్నది.

కతపల్లియుపనిషత్తుయందు “యస్యబ్రహ్మచత్రంచూఢే భవతటదనః స్పృహ్యర్యసోఽపసేచనం కణ్ఠా వేద

యత్రసః, యనిచెప్పబడిన ఓదనోప సేచనచే సూచనచేయబడిన భోక్తృ పురుషుండుజీవుడా-పరమాత్మా-యని సంశయము-జీవుండని పూర్వపక్షము. ఎట్లు-భోక్తృత్వము కర్మనిమిత్తముగ నుకయాకర్మసంబంధంబు జీవునికేసం భవించును.

సిద్ధాంతము - సర్వోప సంహారానంతర మండే మృత్యురూపమయి నయుపసేచనంబు అదనమునకు యోగ్యమౌను చరాచరాత్మక మైన సర్వజగత్తుకు భోక్తృ పరమాత్మేయనిచెలియవలయు.

జగత్సృష్టిస్థితిలయములేవినిోచము గాగల బ్రహ్మకు సీజగదుప సంహార రూపభోక్తృత్వము కర్మసంబంధ ప్రయుక్తంబు గాదు.

సూత్రార్థము - బ్రహ్మాక్షత్ర రూపమైనఓదనమునకు భోక్తృపరమాత్మ బ్రహ్మాక్షత్రశబ్దముచేత చరాచరాత్మకమైనసమస్తజగద్గ్రహణమువలన-మృత్యువేయుపసేచనంబు గాగలఓదనంబుబ్రహ్మాక్షత్రమాత్రముగాదు, మరేమనిన-అదే యుపలక్షణముగాగల చరాచరాత్మకమైన సమస్త జగత్తునిభావము.

౪౨. ప్రకరణాచ్చ.

అ.— ప్రకరణాచ్చ- పరబ్రహ్మ నుచెప్పెడిప్రకరణమువలన, “మహం

తంవిభుమాత్మానం మత్వాధీరోనశోచతి,, “నాయమాత్మా ప్రపంచేనలభ్యోనమేధయ,, యనుప్రకరణము బ్రహ్మ పరముగనుక బ్రహ్మయని తెలియవలయును.

ఓయీ అనంతరమందు-“ఋతంపి బంతౌ సుకృతస్య లోకేగుహం ప్రవిష్టాపరమేపరార్థ్య,, యనిజీవబ్రహ్మ లక్ష్మిద్వరికి కర్మఫలభోక్తృత్వంబుజెప్పుటవలన పరమాత్మకును కర్మఫలభక్షణమం దన్వయములేని చానివలన నంతఃకరణంబుతో గూడినజీవుడే యచ్చటభోక్తృయని తెలియబడుచున్నదిగనుకయా జీవుడుప్రకృతమందు భోక్తృకానియనిఅశంకచేసి జెప్పుచున్నారు.

తా.— ఈప్రకరణమువలన బ్రహ్మేప్రతిపాదకమైనది.

౪౩. గుహంప్రవిష్టా వాత్మానౌ హితద్దర్శనాత్.

అ.— గుహం- దేహమును, ప్రవిష్టాప్రవేశించినవారు, అత్మానౌహితద్దర్శనాత్-జీవాత్మపరమాత్మలు, తద్దర్శనాత్-మఱియొకప్రకరణమందు వీరలకుప్రవేశముండుటవలన.

గుహయందు ప్రవేశించినజీవాత్మ పరమాత్మలనగా జీవునితోగూడినపరమాత్మయని అక్కడ తోచబడుచున్నదనియర్థము తానుప భోక్తృగాక పోయినప్పటికిని పరమాత్మకుంబ్రయోజ

కత్వముండిన దానివలన పానమందన్వయమున్నది జీవునితోగూడిన పరమాత్మ ఏప్రకారము తెలియబడుచున్నదనిన నాజీవబ్రహ్మలకేమటియొకప్రకరణమందు ప్రవేశముకనుబడుచున్నది. “తందుర్దర్శం గూఢమనుప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్టం పురాణం అధ్యాత్మయోగాధిగమేనదేవం మత్వాధీరో హర్షశోకౌ జహాతి,, యనిపరమాత్మకు “యాప్రాణేనసమ్యుపత్యది తీర్దేవతామయా| గుహాంప్రవిశ్యతిష్టంతియాభూతే భిర్వ్యజాయత,, యని జీవునికే కర్మఫలములనుభవించువాడనిస్ఫుటమైనది.

తా.— మఱియొక ప్రకరణమువలన హృదయగుహను ప్రవేశించినవారుజీవాత్మపరమాత్మలు.

౪౪. విశేషణాచ్చ.

అ.— విశేషణాచ్చ- ప్రాప్యత్వముమొదలుగాగలవిశేషణమువలన.

ఈప్రకరణమందుపక్రమంబుమొదలు యుపసంహారమువరకు జీవపరమాత్మలేయుపాస్యత్వయుపాసకత్వములచేత ప్రాప్యత్వప్రాప్త్యత్వములనుబట్టిజెప్పబడుచున్నారు గనుక భేదముజూడబడినది “మహాంతంవిభుమాల్తానంమత్వాధీరోనశోచతి,, “విజ్ఞానసారధిర్మస్తుమనఃప్రగ్రహవాన్నరః| సోధ్యసఃసారమూర్తోతితద్విష్టోఃపర

మంపదం,, యని చరాచరాత్మకమునకుభోక్తృపరమాత్మ.

తా.— ఉపాస్యత్వఉపాసకత్వప్రాప్యత్వప్రాప్త్యత్వములచే జీవపరమాత్మలుజెప్పబడుచున్నారు గనుక చరాచరాత్మక సర్వప్రపంచ బహుదుపరమాత్మ.

అ-సం.— “యస్య బ్రహ్మచక్షత్రంచ ఉభేభవతఃఓదనః మృత్యుర్వ్యసోగృహసేచనం,, ఇత్వాదికతవల్లీ వాక్యమందు ఓదనోపసేచన సూచితండైన అత్తాజీవుడుగావలెను భోక్తృత్వముకర్తృనిమిత్తమగుటచేత జీవునికే యదికలిగి యుండవచ్చుననే పూర్వపక్షమునకు చరాచరరూపకృత్సృజగదత్పత్వము జగత్సంహార కర్తృత్వంచేగాక కర్తృనిమిత్తభోక్తృత్వముకానందున తాదృశసంహార కర్తృత్వము పరమాత్మధర్మమాటచేత నీవాక్యప్రతిపాద్యుడుజీవుండుగాడు పరమాత్మే యనిసిద్ధాంతము.

౧౪. అంతరాధికరణము.

౪౫. అంతరఉపపత్తైః.

అ.— అంతరః-అక్షియొక్క-అంతరమందుండెడువాడుపరమాత్మ, ఉపపత్తైః- సంయద్వామత్వముమొదలైనగుణములకునుపపత్తిగుటవలన.

ఛాందోగ్యమందు “యఏషోక్షిణి పురుషోద్యత్యతే ఏషఆత్మేతి హేమావా

చైతన్యవృత్త మభయమే తద్బ్రహ్మ,,
యని నేత్రమేత ధారముగా గలవురుషు
డు ప్రతిబింబమా- జీవుడా పరమాత్మా
యని సంశయము వీనియందెవడో యొ
కడని పూర్వపక్షము ఎట్లన్న “యవీష
వృశ్యత,, యని ప్రసిద్ధముగా సాక్షా
త్కార నిర్దేశముండుటవలన.

సిద్ధాంతము - పరమాత్మనే త్రా
ద్యా ధారములచే జెప్పబడు వురుషు
డు అక్షివురుష సంబంధతయా వినబ
డెడి నిరుపాధికములైన అత్మత్వ అవృ
తత్వ అభయత్వ బ్రహ్మత్వ సంయద్యా
మత్వము మొదలైన గుణంబులు పర
మాత్మయందే నుపపత్తి కలుగును ప్ర
సిద్ధముగానే నిర్దేశించుటయు గలదు
“యశ్చక్షుషి తస్మై, అనుశ్రుతులయం
దు ప్రసిద్ధంబు గనుపపన్నమగును.

ఆ సాక్షాత్కారము బ్రహ్మపా
సనపరులైన యోగులకు సంభవించును
సూత్రార్థము ముఖ్యముగా నేత్రమధ్య
మందు జెప్పబడిన వురుషుడు సంయ
ద్వా మత్వాది గుణములకు యోగ్యు
డైన పరమాత్మై యని ఉపపత్తి సంభ
వించును.

తా.— సంయద్వామత్వము మొ
దలైన గుణములు గలుగుటవలన అక్షి
వురుషుడు పరమాత్మ.

ర౬. స్థానాదివ్యపదేశాచ్చ.

అ.— స్థానా - స్థానాదులయొ
క్క, వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

“ప్రాణో బ్రహ్మకం బ్రహ్మఖం
బ్రహ్మ,, యని సుఖవిశిష్టతయా చెప్ప
బడిన పరబ్రహ్మ కేనేత్రాధారతయా
యపాస్యత్వము చెప్పట వలన పర
మాత్మ-నిశ్చయముగా దృఢపరచేహే
తువు సుఖవిశిష్టత్వము ఇతరనిరపేక్షమ
ని ఏవకారము ప్రయోగించడమైనది.

ర౭. సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవచ.

అ.— సుఖవిశిష్ట - సుఖవిశిష్టత్వ
ము- అభిధానా దేవచ - చెప్పడము
వలన.

“ప్రాణో బ్రహ్మకం బ్రహ్మఖం బ్రహ్మ,
యను వాక్యములలో సుఖాశ్రయము
గా చెప్పబడిన పరబ్రహ్మ కేనేత్రాధా
రత్వము చేతను పాస్యత్వము జెప్పటవ
లన పరమాత్మ - నిశ్చయముగా దృఢ
పరచేడు హేతువు సుఖ విశిష్టత్వమి
తరనిరపేక్షమని సూచన చేయుటకు ఏ
వకారము ప్రయోగించిరి.

“ప్రాణో బ్రహ్మకం బ్రహ్మఖం బ్ర
హ్మ,, యని పూర్వము జెప్పబడిన వా
క్యములందు- సుఖవిశిష్ట పరమైన బ్రహ్మ
మని యే ప్రకారము తెలియబడుచున్న
ది - ఎప్పటికి ప్రతీకోపాసన జేయదగ
ినదని శంకించి జెట్టుచున్నారు.

తా.— పరమాత్మకు నేత్రాధార
ము సుఖవిశిష్ట పరమేయని చెప్పబడినది.

౪౮. అతఏవచసబ్రహ్మ.

అ. — అతఏవచ-ఆకారణమువలననే - సబ్రహ్మ - ఖశబ్దమునకర్థమైన నాకాశముబ్రహ్మ.

అచ్చట సంసార భీతుడై బ్రహ్మ స్వరూపజ్ఞానేచ్ఛగల యుపకోసలుని కొఱకు “కంచతుఖంచనవిజానీమి,, యని అడిగితే “యద్వావకంత దేవఖం యదేవఖం తదేవకం,, యని అన్యోన్యవ్యవచ్ఛేదకముచే నపరిచ్ఛిన్న సుఖ స్వరూపము బ్రహ్మయని చెప్పి “ప్రాణంచహః స్నేతదాకాశం చోఽఽఽ,, యనిఖశబ్దముచేత జెప్పదగిన నాకాశముఅపరిచ్ఛిన్న సుఖవిశిష్టపర బ్రహ్మమే.

తా. — శ్రుతియందు ఖశబ్దమున కే బ్రహ్మ స్వరూపత్వము జెప్పటవలననేఖబ్దముచే జెప్పబడిన ఆకాశమేయ పరిచ్ఛిన్న సుఖవిశిష్టమైనబ్రహ్మము.

౪౯. శ్రుతోపనిషత్త గత్యభిధానాచ్చ.

అ. — శ్రుతోపనిషత్తైః తెలియబడినబ్రహ్మ స్వరూపముగలవారిచేదెలియబడిన-గతి - అర్చిరాదిమార్గము యొక్క - అభిధానాత్ - చెప్పడమువలన.

అధిగత బ్రహ్మయాధాత్మ్యంబుగలపురుషునిచేబ్రహ్మప్రాప్తికొఱకు నేయర్చిరాదిమార్గంబు దెలియబడిన

దో-యూమార్గ మునకే అక్షిపురుషుని వినినవారు దెలియుదురు- గనుకయదేయర్థమును “తేర్చిపమేవాభి సంభవన్తి,, యనిజెట్టుట వలన అక్షిపురుషుడుపరమాత్మ.

తా. — తెలియబడినబ్రహ్మయాధాత్మ్యంబుగలవారిచేత బ్రహ్మప్రాప్తికొఱకైనదియేదోఆలర్చిరాదిమార్గముజేత పొందదగిన అక్షిపురుషుడు పరమాత్మ.

౫౦. అనవస్థితేరసంభవాచ్చనేతరః.

అ. — ఇతరః - జీవుడు, అనవస్థితే - నేత్రమందుండక పోవుటవలన, అసంభవాచ్చ-సంయద్వామత్వరూపగుణములు సంభవింపకపోవుటవలన, న-కాదు.

పరమాత్మకంటేనితరుండైనజీవుడుయానేత్రమందునియమముగా నుండడుగనుక నాజీవునియందమృతత్వాదిగుణములుసంభవింపవుగానఅత్యైధారుండుగాడు.

తా. — జీవుడు నేత్రమం దుండక పోవడమువలన సంయద్వా మత్వగుణములు సంభవముగానందున పరబ్రహ్మకాదు.

అ.సం. — “యవహోస్తరక్షిణిపురుహోద్యశ్యతే,, యనిఛాందోగ్యమందత్యైధారతయానిర్దిష్టం దైనపురుషుడు ప్రతిబింబజీవ దేవతా విశేషముల

లోనన్యత ముండుగావలెను ప్రసిద్ధవ
న్నిదేశమువలన “దృశ్యతే,, ఇత్యప
రోక్షాభిధానముచేతప్రతిబింబముగా
వచ్చును జీవునికిచక్షుస్సులో విశేషన
న్నిధానముండుటచేత జీవుడే తానా
ను “రక్షిభిరేషోస్త్రిన్ప్రతిష్ఠతః,, య
నుశ్రుతిప్రసిద్ధివలనచక్షుః ప్రతిష్ఠితదే
వతావిశేషముతానాననే పూర్వపక్ష
మునకు “ఏషఆత్మేతిహావాచఏతద
మృతమభయమేతద్భ్రష్టాత్మాచక్ష
తే,, ఇత్యాదివాక్యముచే ప్రతిపన్న
మైన కల్యాణగుణములు పరమాత్మకే
యున్నదొచునుండగా “యచ్చక్షుసి
తిష్ఠత్,, ఇత్యాతిశ్రుతి ప్రసిద్ధమైన చ
క్షుర్వర్తిత్వమును “ఏషోక్షిణి,, య
ని ప్రసిద్ధవన్నిదేశించుటచేత “దృశ్య
తే,, ఇత్యపరోక్షాభిధానము యోగి
దృశ్యత్వాభి ప్రాయంబగుటచే ప్రతి
బింబాదులకు నియమేన చక్షుర్వర్తి
త్వంబులేనందున నక్షిపురుషుడు ప్రతి
బింబాదులలో నన్యతముండుగాడుప
రమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౧౫. అంతర్యామ్యధికరణము.

౫౧. అంతర్యామ్యధిదైవాధి లో
కాదిపుతద్ధర్మవ్యపదేశాత్.

అ.—అధిదైవాదిలోకాదిషు- అ
ధిలోక పదములతోగూడిన వాక్యము
లందువినబడు, అంతర్యామి - అంత
ర్యామియైనవాడుపరమాత్మ, తద్ధర్మ

వ్యపదేశాత్ - పరబ్రహ్మధర్మములను
జెప్పడమువలన.

బృహదారణ్యకమందు “యఃపృ
ధివ్యానిష్ఠస్పృధివ్యాఅంతరోయంపృ
ధివీనవేదయస్య పృధివీశరీరం యఃపృ
ధివీ మంతరోయమయత్యేషత ఆత్మా
స్తర్యామ్యమృత,, యనేనమస్తమైన
పర్యామి వాక్యములందు వినబడెడు
పురుషుండుప్రత్యగాత్మా-లేకపరమా
త్మాయనిసంశయము ప్రత్యగాత్మయ
ని పూర్వపక్షము. వాక్య శేషమందు
“ద్రష్టాశ్రోతానున్తా,, యని జీవునికి
ద్రష్టృత్వాదులు చెప్పట వలన “నా
న్యోతోస్తీద్రష్ట,, యని ఇతరద్రష్టృ
నిషేధమునుండి.

సిద్ధాంతము. పృధివిమొదలు నా
త్మపర్యంతమగు సమస్తతత్వములకు
అదృశ్యుడైన నొకడెనియంత యని
యు వానికి అమృతత్వాది గుణములు
న్నవనియు చెప్పటవలన అవిపరమా
త్మ ధర్మములే గావలెను గనుక అం
తర్యామి పరమాత్మ. ద్రష్టృత్వా
దులును రూపాది సాక్షాత్కారము
లు “పశ్యత్యచక్షుః,, యనే ప్రకార
ము పరమాత్మయందున్నవి “నాన్యో
తోస్తీద్రష్ట,, యని జీవునికిదృష్టమైన
యంతర్యామి ద్రష్టృశౌనట్లు అంత
ర్యామికినిఅదృష్టమైనద్రష్టృంతరము
నిషేధపరము.

సూత్రార్థము-అధిదైవఅధిలోకాదిపద చిహ్నములచేత గూడియుండిన వాక్యములయందువినిబడెడినంతర్యామి పరమాత్మ సర్వాంతరత్వ సర్వావిదితత్వ సర్వశరీరకత్వ సర్వనియమనసర్వాత్మకత్వ అమృతత్వము మొదలుగాగల ధర్మములకు వ్యవచేశముండుటవలనపరమాత్మ.

తా.— పరమాత్మ ధర్మములను జెప్పడమును బట్టినిధిదైవాదిలోకాదిపదములతోగూడినవాక్యములందువినిబడునంతర్యామిపరమాత్మ.

౫.౨. నచస్మార్తమతద్ధర్మాభిలాషాచ్ఛరీరశ్చ.

అ.— స్మార్తం-ప్రధానమును-శారీరశ్చ - జీవుడును- అతద్ధర్మ-వీరలందులేనిధర్మములయొక్క - అభిలాషాచ్ఛ-జెప్పడమువలన - నచ- అంతర్యామికారు.

స్మార్తం-ప్రధానమును- శారీరః-ప్రత్యగాత్మ యును - అంతర్యామిలు గారు-నాజీవప్రధానములకునసంభావితమైనధర్మములు జెప్పబడుటవలన- ఏప్రకారము - అచేతనమైనప్రకృతికియసంభావనమైన సంతర్యామి ప్రసక్తిలేదో నాప్రకారమే జీవునికినిలేదనియర్థము.

తా.— ప్రకృతిజీవులకుంబరమా

త్వధర్మంబులు లేనందుననంతర్యామిలుగారు.

౫.౩. ఉభయేపిహిభేదేనైనమధీయతే.

అ.—ఉభయే-కాణ్వమాధ్యందినములు రెండు- ఏనం - ఈపరబ్రహ్మను-భేదేన-భేదముచేత- అధీయతే-చెప్పబడుచున్నది.

ఉభయే-కాణ్వమాధ్యందినములు రెండు, యోవిజ్ఞానేతివ్యక్త, “యత్యనితివ్యక్త, యనివీకారణము వలన ప్రత్యగాత్మకంబై-పరమాత్మునిభిన్నునిగాను - అంతర్యామిగానుజెప్పబడుననుదోనాకారణమువలన జీవునికంబై భిన్నుడుపరమాత్మ.

తా.— విజ్ఞానాత్మలయందంతర్యామిగాజెప్పబడినపరమాత్మజీవునికంబైభిన్నుడు.

అ.—సం॥ “యః స్పృధివ్యాన్తిష్ఠ స్పృధివ్యా అంతర్యాయస్పృధివీనచేదయస్యస్పృధి వీశరీరం, ఇత్యాదివాజసనేయక వాక్యశ్రుతుండైన సంతర్యామిజీవుండుగావలెను- వాక్యశేషమందుకరణాయత్తజ్ఞానమునంతర్యామికి శ్రుతమాటవలనననేపూర్వపక్షమునకు-నొక్కడేసర్వలోకసర్వభూత సర్వజేవతాదులను నియమించుచున్నాడనునదిపరమాత్మాసాధారణధర్మమాటచేత “ద్రష్టాశ్రోతా, యని

రూపాదిసాక్షాత్కారమును జెప్పచున్నచోగాని కరణాయత్తజ్ఞానవత్త్వమునువక్కాణింపనందున నస్తర్వామి జీవుండుగాడు పరమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౧౬. అదృశ్యత్వాదిగుణకాధికరణము.

౫౪. అదృశ్యత్వాదిగుణకోధర్మోక్తేః.

అ. — ధర్మ-సర్వజ్ఞత్వముమొదలైన ధర్మములు-ఉక్తేః- చెప్పటవలన అదృశ్యత్వాదిగుణకః- అదృశ్యత్వము మొదలైన గుణములు గలవాడు పరమాత్మ.

అధర్మణ మందు “అధపరాయయాతదక్షర మధిగమ్యతే యత్తదక్రేశ్శమ్,, అని మొదలుకొని “యద్భూతయోనింపరిపశ్యన్తిధీరాః,, “అక్షరాత్పరతఃపరః,, యనువటకు జెప్పబడినవారు ప్రధానపురుషులా- లేక పరమాత్మా-యని సంశయము.

ప్రధానపురుషుని పూర్వపక్షము. పృథివ్యాద్య చేతనములందు పొందిన దృశ్యత్వాదులకుని మేధముండుటవలన తత్సదృశమై యచేతనమైన ప్రధానమే భూతయోనియనియు - అక్షరమనియు చెలియబడుచున్నది-ఆ ప్రకారముగా “అక్షరాత్పరతః పరః,, యని వైతన్యమున కాధార భూతుండైన పురుషుడెచెప్పబడును.

సిద్ధాంతము - ఉత్తర శ్రుతియందు “యస్సర్వజ్ఞ స్సర్వవిత్,, యని ప్రధానపురుషులకయోగ్యమైన సర్వజ్ఞత్వముచెప్పి “తస్మాచ తద్బ్రహ్మ నామరూపమన్నంచ జాయత,, యనేవాక్యముచేత సర్వజ్ఞుండైన సత్యసంకల్పుండైన బ్రహ్మవలన జగదుత్పత్తిశ్రవణమునుబట్టి పూర్వమందు జెప్పబడిన అదృశ్యత్వాదిగుణములు గలవి, భూతయోనియైన దనియు “అక్షరాత్పరతఃపరః,, యని నిష్పత్తమైన అక్షరము - పర బ్రహ్మమనియు చెలియబడుచున్నది.

సర్వజ్ఞత్వాదిధర్మంబులు చెప్పబడినందున- అదృశ్యత్వాదిగుణకుడు పరమాత్మ.

తా. — అదృశ్యత్వాది గుణములు, సర్వజ్ఞత్వధర్మములు, గలవాడు పరమాత్మ.

౫౫. విశేషణ భేదవ్యవచేశాభ్యాంచనేతరా.

అ. — విశేషణ- విశేషణమును- భేద-భేదమును- వ్యవచేశాభ్యాంచ- చెప్పటలచేత-నేతరా- ప్రధానపురుషులు గారు.

ఎటులనా ప్రకరణము ప్రధానమునకంటె భూతయోనియైన అక్షరమును ఏకవిజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞానాదులను విశదపరచునో అటువలెన “అక్షరా

త్వరతః పరః యని అక్షరము అవ్యాకృతముకంటెన న స్తరమందు స్థితిగల పురుషుని పరుండని భూతయోన్మక్షరపురుషునికి భేదము చెప్పబడుచున్నదిగనుక ప్రధానపురుషులంతమాత్రముకారు మరిపరబ్రహ్మమని చెప్పబడినది.

తా. — అక్షరాత్పరత్వము ప్రకృతిపురుషులకుఁ గుఱింపదు - పరమాత్మ కే ప్రతిపాద్యమాను.

౫౬. రూపోపన్యాసాచ్చ.

అ. — రూపోపన్యాసాచ్చ - సమస్తప్రపంచంబును నక్షర స్వరూపంబుగ జెప్పటవలన.

“అగ్నిర్ముద్ధే, ఇత్యాదులచే సమస్తచిదచిదాత్మ ప్రపంచంబునకు భూతయోన్మక్షర స్వరూపత్వంబు జెప్పటవలన నదృశ్యత్వాదిగుణ విశిష్టండు పరమాత్మ.

తా. — చిదచిదాత్మ ప్రపంచమునకు భూతయోన్మక్షర స్వరూపంబు జెప్పటచే అదృశ్యత్వాదిగుణవిశిష్టండు పరమాత్మ.

అ. — సం॥ “యత్త దద్రేశ్యమగ్రాహ్యమ్, ఇత్యాది వాక్యమందును “అక్షరాత్పరతః పరః, యస్య వాక్యమందును ప్రతిపన్నమైన అదృశ్యత్వాదిగుణకమును అక్షరాత్పరతః పరుడును - ప్రకృతిపురుషులుగానుండవలెను - అచేతనపుధివ్యాధిగతమైనదృ

శ్యత్వాదిప్రతిషేధము - తత్సజాతీయప్రధానమందుచిత మాటచేత దానికంటె పరత్వంబుజీవునికి ఉచితంబాన నేపూర్వ పక్షమునకు “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్, ఇత్యాది వాక్యములలో నదృశ్యత్వాదిగుణక వస్తువునకు సర్వజ్ఞత్వాదిగుణంబు శ్రుతమాటచే దానికంటె పరత్వంబుజీవునికి గుఱింపనందునని రెండువాక్యంబులలో ప్రకృతిపురుషులు ప్రతిపాద్యులుగారు - పరమాత్మ డే ప్రతిపాద్యుండని ధ్ధాంతము.

౧౭. వైశ్వానరాధికరణము.

౫౭. వైశ్వానరస్సాధారణ శబ్దవిశేషాత్.

అ. — వైశ్వానరః - వైశ్వానరశబ్దముచేత జెప్పబడినవాడు పరమాత్మ, సాధారణశబ్ద - సాధారణ శబ్దములచేత - విశేషాత్, విశేషంబుగ చెప్పబడినదౌటవలన.

ఛాందోగ్యమందు “ఆత్మానమేవేమం వైశ్వానరం సమృద్ధ్యపిత మేవనోబ్రూహి, యని యారంభించి “యస్త్వేతమేవం ప్రాజేశమాత్ర మభివిమానమాత్మానం వైశ్వానర ముపాస్త, యని నిచ్చటవైశ్వానరుడా లేక పరమాత్మా నిర్ణయమునకు శక్యడని సంశయము.

నిశ్చయించుటకు శక్యంబు గాదని పూర్వపక్షము వైశ్వానర శబ్దమునకు

జఠరాగ్నియందును మహాభూతములందు మూఱ్ఱదైనదేవతందును పరమాత్మయందును వైదికప్రయోగముండుటవలన సీప్రకరణమందునమస్తమలకు హేతువులుండును.

సిద్ధాంతము - “కోసఆత్మాకింబ్రహ్మ,, యనిసమస్తజీవులకునాత్మభూతుండైన బ్రహ్మమేదని యుపక్రమాంతరమందు “ఆత్మానం వైశ్వానరం,, యనిబ్రహ్మశబ్దస్థానమందంతటవైశ్వానరశబ్ద ప్రయోగముండుటవలనవైశ్వానరాత్మ సమస్తజీవులకు నాత్మభూతుండైన పరబ్రహ్మమని తెలియబడుచున్నది.

సూత్రార్థము - వైశ్వానరశబ్దముజేత నిర్దిష్టుండైనపురుషుడు వైశ్వానరశబ్దమునక నేకార్థసాధారణముండినను ఈప్రకరణమందుపరమాత్మాసాధారణములైన సర్వాంతర్యామిత్వాదులచే విశేష్యమాణముగనుక పరబ్రహ్మమేయని నిశ్చయింపవలెను. విశేష్యతఇతివిశేషః విశేషింపబడుచున్నాడుగనుకవిశేష్యము.

తా.— సాధారణశబ్దంబులు విశేషముగా జెప్పటవలన వైశ్వానరశబ్దవాచ్యుండుపరబ్రహ్మ.

౫౮. స్వర్యమాణమనుమానంస్యాదితి.

అ.— స్వర్యమాణం - స్వరింపబడునది, అనుమానం - పరమాత్మకవై

శ్వానరస్వరూపమస్తుహేతువు, స్యాత్-కాతగినది, స్వర్యమాణమనగాదేలియబడుచుండునది - అనుమానమనగా ఊహింపబడునది, ఇతి, శబ్దముప్రకారవాచకము-స్వరింపబడురూపమేయగ్నికిపరమాత్మ రూపత్వమందనుమానమాను.

అంతరిక్షముమొదలుకొని పృథివివరకునవయవవిభాగముచేసగ్నిరూపముజెప్పబడియున్నది “అగ్నిర్వ్యూర్ధ్వాచక్షుసీ చంద్రసూర్యో,, ద్యౌమ్మూర్ధానంయస్యవిప్రావదన్తి,, యను శ్రుతిస్మృతులచేతప్రసిద్ధంబుగ పరమపురుషరూపమువైశ్వానరమనిచేప్పడమందు హేతువగునని యర్థము. నిశ్చయములేదని శంకించిపరిహరించుచున్నారు.

తా.—ప్రసిద్ధపరమపురుష రూపముజెప్పడమువలన సీప్రకారంబుగ స్వరింపడినరూపము వైశ్వానర శబ్దమునకుబరమాత్మభావమందుగురుతుగానున్నది.

౫౯. శబ్దాదిభ్యోంతః ప్రతిష్ఠానాచ్చనేతిచేన్నతథా దృష్ట్యపదేశాదనన్భవాత్పురుషమపిచైనమధీయతే.

అ.— శబ్దాదిభ్యః- శబ్దముమొదలైనవానిచేత, అంతః- అంతరప్రదేశమందు, ప్రతిష్ఠానాత్-స్థితివలన, న-కాదు, ఇతిచేన్న- ఇట్లునేది కాదు,

తథా - అటువలె, దృష్ట్యపదేశాత్ - ఉపాసనోపదేశము వలన, అసంభవాత్ - కేవల జగరాగ్నికి త్రిలోకశరీరకత్వము సంభవింపకపోవుటవలన, ఏనం - ఏపురుషుని పరమాత్మగా, అధీయతే, అధ్యయనముజేయబడుచున్నదో.

శబ్దమనగావాజినేయులు వైశ్వానరవిద్యయందు “సపయోగ్నిరైవైశ్వానరః,, వైశ్వానరసామానాధికరణోగ్నిశబ్దము ఈప్రకరణమందును “హృదయంగార్హపత్యం,, యని యారంభించి హృదయాదిస్థానములందుండెడు అగ్నికి అగ్నిత్రయకల్పనమును ప్రాణాహుతులకునాధారత్వకల్పనమును నిశ్చయింపబడినవి.

వాజినేయులకు “సయోహవైతమేవమగ్నింవైశ్వానరం పురుష విధం పురుషేంతః ప్రతిష్ఠితంవేద,, యనివైశ్వానరునకు శరీరాంతర్వర్తిత్వంబుతోచుచున్నది ఈహేతువుచేత నేవైశ్వానరునకు జాతరాగ్నిత్వప్రతివలననితడే పరమాత్మయనునర్థము సంభవముకాదనిన అదియుక్తముగాదు దృష్టిఃఅనగా ఉపాసనము ఆప్రకారము ఉపాసనోపదేశమువలనయని అర్థము జాతరాగ్నిశరీరకత్వముచేత వైశ్వానరరూపుడైన పరమాత్మకు నుపాసనమిక్కడచెప్పబడుచున్నది “అయమగ్నిరైవైశ్వానరః పురుషేంతఃప్రతిష్ఠిత,,

ఇవి మొదలైనవానియందుప్రకారమునిది తెలియబడుచున్నదనిన అసంభవాత్ - కేవలజాతరాగ్నికేత్రైలోక్యశరీరకత్వంబు సంభవింపదు చశబ్దము ప్రసిద్ధగర్భకము “సపయోగ్నిరైవైశ్వానరోయత్పురుష,, యనే థలమందు వైశ్వానరాంతర్యామియైనపురుషశబ్దవాచ్యుని ప్రసిద్ధంబుగ ధ్యానముచేయుచున్నారట పురుషుడే పరమాత్మయని తెలియబడుచున్నాడు.

“పురుషఏవేదంసర్వమ్,, “పురుషాన్నపరంకింశ్చిత్,, యని ఇదేయర్థముదృఢముచేయబడినది.

తా. — పరబ్రహ్మకథ్యయనమున్నందువలన దేహాంతరప్రదేశస్థితివినబడు శబ్దములచేత కేవలజతరాగ్నికి నుపదేశముండినను త్రిలోకశరీరకత్వముజెప్పగూడదు.

౬౦. అతఏవనదేవతాభూతఞ్చ.

అ. — అతఏవ - ఆకారణమువలన, దేవతా - అగ్న్యైశ్వామైన దేవతయును, భూతంచ - మూడవభూతమైన తేజస్సుయును, న - కాదు.

ఏకారణము వలన మూడు లోకములే శరీరముగాగలవాడో - ఏకారణముచేత నిరుపాధిక పురుష శబ్దనిర్దిష్టుడో, ఆకారణములవలన వైశ్వానరశబ్దవాచ్యుడు అగ్న్యైశ్వామైన దేవతమహా భూతము లందు మూడవది

మైన వైశ్వానరుడని శంకింపబడును.

తా.— అగ్నిశక్తిమైన దేవత యును మాడవ భూతమైన తేజస్సు యును పరమాత్మగాదు.

౬౧. సాక్షాదప్యవిరోధంజై మిసిః.

అ.— సాక్షాదపి-ప్రత్యక్షముగా ను, అవిరోధం- విరోధాభావమును, జై మిసిః - జై మిన్యాచార్యులు తెలియుదురు.

అగ్నిశరీరకత్వముచేత వైశ్వానరున కు ఉపాసనార్థంబుగ నగ్నిశబ్దముతోన మానాధికరణ్య నిర్దేశముజేయబడినది ప్రపంచమందు మనుష్యులకు నేతృత్వములైన సంబంధముచేత వైశ్వానరశబ్దమేలాగున పరమాత్మునియందు వర్తించునో నాప్రకారంబుగ నగ్నిశబ్దమునకగ్రమైననయనముతో సాక్షాత్సంబంధముండుటవలన పరమాత్మను బోధచేయడమందు నేవిరోధములేదనిజై మిన్యాచార్యులు తెలియుదురు.

“యస్మై తమేవం ప్రాదేశమాత్ర మభివిమానమాత్మానంవై శ్వేనరం,, యనేవాక్యముచేత పృథివ్యంతరిక్షమధ్యప్రదేశ సంబంధిత్యమువలన పరిచిన్నత్యమునపరిచ్ఛిన్నుడైన వైశ్వానరరూపముపరమాత్మ కేలాగున సంభవించుననగా చెప్పచున్నారు.

తా.— సాక్షాత్తుగా నగ్నిశబ్దమునకు అగ్రమైననయనముతో సంబంధముం

దుటనుబట్టి పరమాత్మను బోధచేయడమందు నేవిరోధములేదు.

౬౨. అభివ్యక్తేరిత్యాత్మరధ్యః,

అ.— అభివ్యక్తేః-చక్క-గావ్యక్త మాటకొఱకని, ఆత్మరధ్యః - ఆత్మరధ్యాచార్యులు తెలియుదురు.

అనవచ్ఛిన్నమైన పరమాత్మకు పాసనార్థంబుగ నంతరిక్షప్రభృతి పృథివ్యంత్రప్రదేశముజేత పరిచ్ఛిన్నమని ఆత్మరధ్యాచార్యులు తెలియుదురు. అంతరిక్షముమొదలైన ప్రదేశముల చేతనభివ్యక్తుడైన పరమాత్మకు నంత రిక్షభూమ్యాదులకు శిరస్సే మొదలుగాగలయవయవ కల్పనము ఏమి ప్రయోజనముకొఱకని శంకించిన చెప్పచున్నారు.

తా.— అనవచ్ఛిన్నమయిన పరమాత్మకు ఉపాసన కొరకని ఆత్మరధ్యాచార్యులు తెలియుదురు.

౬౩. అనుస్మృతేర్చాదరిః.

అ.— అనుస్మృతేః - ఉపాసన కొరకని-చాదరిః- చాదరాచార్యులు తెలియుదురు.

అనుస్మృతియనగా- ఉపాసనము బ్రహ్మప్రాప్తియందు నాప్రకారము పాసనార్థముకొరకై శిరస్సుమొదలు పాదాంత్రదేహపరి కల్పనముయని చాదరాచార్యులు తెలియుదురు - పరమాత్మభూతుండైననీవైశ్వానరుడే త్రైలోక్యశరీరకత్వముజేతను పాస్య

డని యుపదేశము చేయబడి నట్లయితే, ఉరవివవేదిగ్లో మానిబర్ని హృదయంగార్హ పత్య,, యనియు ఉపాసక శరీరావయవములకు గార్హ పత్యాది పరికల్పనమేమిటి కొఱకని యనినంజెప్పుచున్నారు.

తా.— బాదరాచార్యులు పాసనకొఱకని తెలియుదురు.

౬౪. సంపత్తేరితి జైమినిస్తథా హిదర్శయతి.

అ.— సంపత్తేరితి-ఉపాసకుల చేత ప్రతిదినము చేయబడు ప్రాణాహుతికి అగ్నిహోత్రముయొక్క-సంపాదనకొరకని- జైమిని:-జై మునులు దెలియుదురు- తథాహి-అదేరితిగా-దర్శయతి-శ్రుతులుచెప్పుచున్నవి.

ఉపాసకులచేత ప్రతిదినముచేయబడుచుండే వైశ్వానరవిద్యకంగభూతమైన ప్రాణాహుతికి నగ్నిహోత్ర త్వసంపాదనముకై గార్హ పత్యాదుల పరికల్పనమని జైమిన్యాచార్యులు తెలియుదురు.

అదేప్రకార మగ్నిహోత్ర సంపత్తియే ఈశ్రుతిమాపించుచున్నదిప్రాణాహుతిచేసి, అధయవీపంవిద్వానగ్నిహోత్రంబుహోతి,, యనియీయర్థమునేదృఢపరచుచున్నది చెప్పబడిన యర్థమునకు పూజ్యత్వఖ్యాపనముకొఱకై ఆచార్యపదగ్రహణము.

తా.— శ్రుతులందు చెప్పేప్రకారము నుపాసకులచేత ప్రతిదినము చేయబడుప్రాణాహుతి అగ్నిహోత్ర సంపాదన కొరకని జై మునులు దెలియుదురు.

౬౫. ఆమన స్తిచైనమనస్త్విత్.

అ.— ఏనం-ఈపరబ్రహ్మను- అస్త్విత్ - ఉపాసకదేహమందు-ఆమనస్త్విచ - అనుసంధానము చేయుచున్నారు.

ఏనం- పరమపురుషుడైనవైశ్వానరశబ్దవాచ్యుడు అంతరిక్షభూములేదే హంబు గాగలపరమాత్మ-అస్త్విత్-ఈ యుపాసకదేహమందు- ఆమన స్త్విచ-ప్రాణాగ్నిహోత్రముచేతనారాధ్యత్వముకొరకు దెలియుచున్నారు, తస్యహవావీతస్యవైశ్వానరస్యమూర్ధే వసుతేజా,, యనిఉపాసకునియొక్క-మూర్ధాదిపాదాంతములైన యంతరిక్షప్రభృతులుపరమపురుషునియొక్క శరస్సుమొదలైనవనిప్రాణాగ్నిహోత్ర కాలమందను సంధేయములనియర్థము.

తా.— పరబ్రహ్మను యుపాసకదేహమందుప్రాణాగ్నిహోత్రముచేతనారాధ్యత్వముకొఱకు దెలియుదురు.

అ.— సం॥ ఆత్మానమేవై మంవై శ్వానరం సన్మృత్యుభ్యేషి,, ఇత్యాది

వాక్యమందు శ్రుతుడైనవై శ్వానరుడు పరమాత్మే యని నిర్ణయింప గూడదు- వై శ్వానరశబ్దమేమి- జాతరాగ్నేమి ధూతతృప్తీయమేమి- దేవతావిశేషమేమి- వీనియందు నను- పరమాత్మునియందు నను - వేదము ప్రయోగింపుచున్నదనే పూర్వపక్షమునకు “కోస ఆత్మాకిం బ్రహ్మ,, యని యుపక్రమమందు సర్వాత్మ ధూతపరబ్రహ్మ జిజ్ఞాసయోపసన్నులైన యాపమన్యవాదిముము ట్టులను గురించి యుపదేశింప బడుట చేత పరమాత్మ భర్త మైనద్యురభృత పృథివ్యంత జగచ్చరీరత్వంబు శ్రుత మాటవలన జాతరాగ్నీదులలోని శబ్దము ప్రయోగింపబడినను- నిచ్చోటు వై శ్వానరుడు పరమాత్మ యని నిర్ణయింపబడినది.

ఈపాదార్థమైన జగచ్చరీరత్వము సర్వత్ర ప్రసిద్ధభృత కరణములో “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ,, మనువిషయవాక్యమందు చూడవచ్చును- అత్త్రీధికరణమందు “గుహం ప్రవిష్ట,, ఇత్యాది సూత్రవిషయమైన “తం దుర్దర్శం గూఢమను ప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వా రేష్టం పురాణం,, ఇత్యాదివాక్యంబు వలన సౌభరివలె జగత్తుజ్ఞానాధిష్ఠితముకాదని స్వరూపము చేత సర్వశరీరంబులలో హృదయ గుహా ప్రవిష్టం డైన పరమాత్మకు శరీరమని జెప్పబ

డినది- అ న్నరాధికరణములో,, ఏవో షీణిపురుషోద్భవ్యతే,, యనే విషయ వాక్యమందు ఇంద్రియములకును పరమాత్మ శరీరత్వము బ్రహ్మంబడినది- అ న్నర్వాచ్యభృత కరణమందు కేవలేంద్రియములేగావు ప్రత్యేకము సర్వతత్వములు పరమాత్మ శరీరమని చెప్పబడినది- అదృశ్యత్వాది గుణకాధి కరణమందు- సర్వతత్వములు సముదాయ రూపముచేత బ్రహ్మ శరీరమని “రూపోపన్యాసాత్,, యనుసూత్రమందు జెప్పబడినది- వై శ్వానరాధికరణమందు జగచ్చరీరత్వంబు మునుఁ ట్టూ పాస్యమని ప్రపంచితంబు.

ద్వితీయపాదము- ముగించెను.

ॐ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ప్రథమాధ్యాయము చృతీయపాదము

౧౦. ద్యుభ్యావ్యాధ్యభికరణము.

౬౬. ద్యుభ్యావ్యాధ్యతనంస్వశబ్దాత్

అ.—ద్యుః- స్వర్గము, భు- భూ

ని, ఆది- ఇవి మొదలగువానికి, ఆయ

తనం- ఆధారమైనవాడు, స్వశబ్దాత్-

తనకు సాధారణమైన ఆత్మశబ్దము వ

లన పరమాత్మ.

అభర్తణమందు “యస్మిన్ ద్యౌః స్ప

ధివీచా న్తరిక్షమోకం మహస్వహస్రా

జ్జే శ్వసంత్యై న్నక్షత్రై కంబానః ధాత్వన

మన్యావాచో ననుభృథ అమృతస్యై

షసేతుః,, యనే వాక్యమందు పృథి

వ్యాసులకునాధారంబుగ జెప్పబడిన వస్తువుజీవుడా - పరమాత్మాయనిసం శయము.

జీవురేడనిపూర్వపక్షము - ఎందువలనని - జీవునికిమనస్సుమొదలైనఇంద్రియములకుఆధారత్వ శ్రుతులుండుటవలనను-మొందరనాడీసంబంధమువలననుత్పత్తిచెప్పటనుబట్టిని.

సిద్ధాంతము - నిరుపాధికమైన ఆత్మత్వఅమృతత్వరూపంబులుపరమాత్మధర్మంబులగ శ్రవణముండుటవలన పరమాత్మేయనితెలియవలయు- సమస్తమునునియస్తృత్వముచేత పొందబడువాడుగనుకఆత్మయనియు - అమృతమునకు ప్రాపకత్వముచేతసేతువనియు-ఆబ్రహ్మమేనాడీసంబంధము- బహుధాయుత్పత్తిమత్వము,, సస్తతం సిరాభిస్తులమృత్యాకోశ సన్నిభమ్,, ,,అజాయమానో బహుధావిజాయత,, యనిసర్వ సమాశ్రయ జీయత్వంబుకొఱకువిడవబడని స్వభావముగలపరమాత్మకుసంభవించును.

సూత్రార్థమైతే, ద్యు, అంతరిక్షమునకు, భు-భూమికి, ఆది-మొదలుగా గలవస్తువులకు ఆయతనం ఆధారము పరమాత్మ స్వశబ్దాత్ తనకసాధారణమైనఆత్మ శబ్దముచేత నిర్దేశముండుటవలన జీవుడుగాదనియర్థము ద్యుప్రభృతుల కాధారమైనవాడు తనకసా

ధారణమైనఆత్మ శబ్దమువలనజీవుండుగాడు.

తా.— ద్యుప్రభుతుల కాధారమైనవాడుతనకసాధారణమైన ఆత్మ శబ్దమువలనజీవుడుగాడుపరమాత్మ.

౬౨. ముక్తోప స్మృత్యవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—ముక్తి- బంధమువలనవీడబడినవాడు-ఉపస్మృత్యః-ప్రాప్యడని, వ్యపదేశాత్ - చెప్పడమువలన.

,,తదావిద్వాన్ముగ్ధపాశేవిధూయనిరన్జనః పరమం సామ్యముపైతి,, ,,తథావిద్వాన్నాను రూపాద్విముక్తఃపరాత్పరంపురుషముపైతిదివ్యగ్ని, అనిపుణ్యపాపములను నామరూపములనునివర్తించుకొని యుండుననియు-చశబ్దమువలనముక్తులకుప్రాప్యండునియునిర్దేశించుటవలన పూర్వోక్తశబ్దవాచ్యండుపరమాత్మయనబడును.

తా.—సంసారబంధము విడవబడినవానిచేత ప్రాప్యండు పరమాత్మ యనిచెప్పబడును.

౬౩. నానుమాన మతచ్ఛబ్దాత్పాణభృచ్చ.

అ.—అనుమానం-ప్రధానమును, ప్రాణభృచ్చ-జీవుడును, అతచ్ఛబ్దాత్ తద్వాచకశబ్దము లేక పోవుటవలన, న-కాదు.

అనుమానం- అనుమాన గమ్యమైనప్రధానము- అతచ్ఛబ్దాత్ - తద్వా

చక శబ్దములేకపోవుట వలననేరీతిగా గ్రహింపబడదో- ఆ ప్రకారముగానే ప్రాణభృచ్చ- జీవుడును గ్రహింపబడుట తాత్పర్యము - అందు వలన పరమాత్మ.

తా.—ప్రకృతిజీవులకు దద్యాచకశబ్దములేకపోవుటనుబట్టి పరమాత్మ
౬౯. భేదవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—భేదవ్యపదేశాచ్చ- భేదము చేత చెప్పడమువలన.

“అనీశయాశోచతి ముహ్యమానః జుష్టంయదాపశ్యత్యన్యమీశమి, యని జీవునికంటే, భేదముగా పరమాత్మను చెప్పబడెను.

తా.— జీవునికంటే భేదము పరమాత్మ.

౭౦. ప్రకరణాత్.

అ.— ప్రకరణాత్ - ఈ ప్రకరణ మందు పరమాత్మ ప్రకృతుడౌట వలన “అథపరాయ యాతదక్షర మధి

గమ్యత,, యను శ్రుతిచేత పరమాత్మ కే ప్రకృ తత్వముండుట వలన పరమాత్మ.

తా.— శ్రుతియందు ప్రకృతత్వ ముండుటవలన పరమాత్మ.

౭౧. స్థిత్యదనాభ్యాంచ.

అ.—స్థితి - ఊరి కెయుండడము, అదనాభ్యాంచ-భక్షణచేతను.

“తయోరన్యోపిష్ఠులంస్వాద్విత్యే

నశ్చన్నస్యో అభిచాకశీతి,, యనేశ్రుతిచేతకర్మ ఫలమునునుభవించుక పరమాత్మయతి ప్రకాశముచేతనుండుటవలన జీవునికి కర్మ పర వశత్వముచే దత్ఫలభక్షణము జెప్పటవలన పరమాత్మకు జీవునికంటే భేదము తెలియబడుట వలన నమృతమునకు నేకుపు అంతరిక్ష భూమ్యాదుల కాధారుడు జీవుడుగాడు.

“అదృశ్యత్వాది గుణక,, యని అదృశ్యత్వాది గుణములు పరమాత్మ యందు స్థాపింపబడుచుండ నాడీసంబంధము వలన బహుధా జాయమానత్వచిహ్నములచే అవాస్తవ ప్రకరణవిచ్ఛేదశంకను ద్యుభావ్యాద్యాయతనమని- నిరాకరింప బడుచున్నది. వైశ్వానరునికి త్రైలోక్య శరీరత్వాదులు పరమాత్మత్వ నిర్ణయమధ్యమమందు వైశ్వానర విద్యనిరూపణ చేయబడినది.

సూత్రార్థము, స్థితి-కర్మఫలానుభవ పూర్వకంబుగ జీవుడు దేహాంతర్వర్తియైయుండుటను, అదనాభ్యాం-అనగా దేహాంతర్వర్తియై కర్మఫలము ననుభవించుటను, బట్టి అంతరిక్షాద్యాధారుడు పరమాత్మ.

తా.— శ్రుతియందు కర్మఫలమును భక్షింపక - పరమాత్మ ప్రకాశమానమై యుండుటచేతను - కర్మప

రవశత్వమునొంది తత్ఫలమునుభవించుటచేత - పరమాత్మకంటె జీవుడు భిన్నుడని తెలియవలయును.

అ-సం.—“యస్మిన్ ద్యౌః పృథివీచా న్తరిక్ష మో తమ్యనస్సహస్రప్రాణైశ్చ సర్వైః,, ఇత్యాదిలధర్వణాక్యమందు శ్రుతుడయిన దుభ్వాద్యాయతనుండు జీవుండు గావలెను - మనఃప్రాణసంబంధనాద్యధారత్వబహుధా జాయమానత్వాదులలో యనుపూర్వపక్షమునకు - అమృతసేతుత్వ ఆత్మత్వసర్వజ్ఞత్వాది ధర్మచాచకపరమాత్మసాధారణ శబ్దములచేత నిర్దేశింప బడుటవలన సర్వాధారునికి మనఃప్రాణనాద్యా ధారత్వము కూడుటచేవిచ్ఛమైన బహుధాజాయమానత్వము వీరికిన్నుండుటవలన దుభ్వాద్యాయతనుండు జీవుడు గాదు పరమాత్మైయని సిద్ధాంతము.

౧౯. భూమాధికరణము.

౭౨. భూమాసంప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్.

అ.—భూమా-భూమగుణవిశిష్టదుపరబ్రహ్మమే, సంప్రసాదాత్-ప్రత్యగాత్మకంటె, అధ్యుపదేశాత్- ఆధిక్యోపదేశమువలన.

ఛాందోగ్యమందు “యత్ర నాన్యత్పశ్యతి నాన్యచ్ఛృణోతి నాన్య ద్విజానాతి స భూమా,, యని భూమశబ్దము

చేత జెప్పబడినది అత్యంతాతిశయవిపులముతో గూడిన సుఖరూపుడు ప్రత్యగాత్మా లేక పరమాత్మైయని సంశయము.

ప్రత్యగాత్మైయని పూర్వపక్షము “తరతిశోక మాత్మవిత్,, యనియు పక్రమించినామాది పరంపరలచే నుత్తరోత్తరము అధికంబుగ ప్రశ్నప్రతిపచనములు ప్రశ్న త్తమైన ఆత్మోపదేశమునకు ప్రాణశబ్దముచే జెప్పబడిన ప్రత్యగాత్మైయందు సమాప్తియుండుటవలన జీవునికి భూమశబ్దము నిశ్చయమౌచున్నది.

సిద్ధాంతము- ఎట్లు ప్రశ్నప్రతిపచనములచేత నుత్తరోత్తరమాధిక్యము జెప్పడము ప్రాణమందే పర్యవసానము అట్లు ఆప్రాణవేదికి అతివాదిత్వము నుచెప్పి “ఏష తువా అతిపదతి యస్మత్త్యేనాతిపదతి,, యని తుశబ్దము చేత నుపాసక భేదమునుచెప్పి సత్యోపాసకుడైననతనికి పూర్వముకంటె ఆధిక్యముచెప్పటవలన సత్యశబ్దమునకర్థమైన పరబ్రహ్మమే భూమవిశిష్టము.

సూత్రార్థము. భూమా భూమగుణవిశిష్ట పరబ్రహ్మమే సమ్ప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్ సంప్రసాదశబ్దమునకు జీవుండుని యర్థమే ప్రకారమనిన “స ఏష సమ్ప్రసాదోస్తా చ్చరీరాత్సముత్థాయ పరం జ్యోతిరుపసమ్మద్య,, యనుశ్రుతిచే తెలియబడుచున్నది గను

కజీవునికంటె అధ్యుపదేశాత్ “ఏష తువాఅతివదతి,, యనిఆధిక్యోపదేశ మువలన అతివాదిత్వమునగా తనయొ క్తఉపాసాధిక్యమునుచెప్పడమగుట.

తా.—జీవునికంటె నధికయుప దేశముండుట వలన భూమగుణ విశిష్టండుపరబ్రహ్మ.

౭౩. ధర్మోపపత్తేశ్చ.

అ.—ధర్మ - వినబడినధర్మముల కు, ఉపపత్తేశ్చ - బ్రహ్మయంచేసంభ వింతుటవలన.

స్వాభావికయమృతత్వము స్వమ హిమ ప్రతిష్ఠ తత్వము సర్వాత్మత్వ ముసర్వోత్పత్తి హేతుత్వాది విశేష ముగా వినబడెడి ధర్మములు పరబ్ర హ్మయంచేయుపపత్తి కలుగును గ నుక భూమశబ్ద వాచ్యము పరమా త్మయే.

తా.— స్పష్టము.

అ-సం.— యత్రనాన్య త్వశ్యతి నాన్యచ్ఛ్రోతోతి నాన్యద్విజ్ఞానాతి స భూమా,, యసేచాందోగ్య వాక్య మందు శ్రుతుడైన భూమగుణ విశిష్ట డుజీవుడు గావలెను “తరతిశోకమా త్మవిత్,, యని ఆత్మజిజ్ఞాసయోపస న్నుండైన ముముక్షువుకు ప్రాణసహ చారిత్వనిబంధనేన ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టం డైనజీవునియందు నాత్మోపదేశమున మాప్తంబగుటచేనాజీవుని ముక్తావస్థ

యందునానందవైపుల్యంబునుభూమ శబ్దముచే నిర్దేశించెననె- పూర్వపక్ష మునకు “యస్స త్యేనాతివదతి,, అనే వాక్యమందునత్యశబ్దముచేశ్రుతుండై న పరమాత్మునియందు నాత్మోపదేశ ము సమాప్తంబేగాక ప్రాణశబ్దవా చ్యజీవోపదేశమందు సమాప్తముకా దుగనుక పరమాత్మునియానందవైపు ల్యమును భూమశబ్దముచే చెప్పబడు టవలన భూమగుణవిశిష్టడు జీవుండు గాడు పరమాత్మేయనిసిద్ధాంతము.

౨౦. అక్షరాధికరణము.

౭౪. అక్షరమంబరాంతధృతేః.

అ.—అక్షరం- అక్షరశబ్దవాచ్య డుపరమాత్మ, అంబరాంతధృతేః-ఆ కాశమునకు కారణమైన ప్రధానధరణమువలన.

వాజినాంగార్గిప్రశ్నయందు “స పూవాచైతద్వైతదక్షరంగార్గితా హ్మణావదంత్యస్థూలమనన్ద్ర హాస్వ మదీర్ఘమలోహితమ స్నేహ మచ్ఛాయమ్,, యని అక్షర శబ్దముచే నిర్దిష్ట వస్తువు ప్రధానమా జీవుడా పరమా త్మాయని సంశయము.

ప్రధానముజీవుడొను పరమాత్మ కానిదపూర్వపక్షము “కస్మిన్నుఖిల్య కాశ ఓతశ్చప్రోతశ్చ,, యనిఆకాశా ధారత్వఅక్షరము. మగు ప్రధానమా జీవుడా. ప్రధానమువికారాధారత్వ

మైనందువలన జీవుడు అచిద్వస్తువు కా
ధారమైయుండుటవలన ప్రధాన జీవు
తొదురుగాని పరమాత్మ కాదు.

సిద్ధాంతము. “యదూర్ధ్వంగార్ధి
దివ,, యనియు పక్రమించితికాలము
లందుండెడు సమస్తమునకు నాధార
త్వముచే నిర్దిష్టమైన ఆకాశము అవ్యా
కృతమువాయువుగల ఆకాశముగాదు
చానికంటె “కస్మిన్నఖిల్వాకాశః ఓత
శ్చప్రోతశ్చ,, అనంతరము ఏ ఆకాశ
మందు ఈ సమస్తమునుండునని అడు
గగా ఆవస్తువకు ఆధారత్వము చేత
చెప్పబడిన నీ అక్షరము ప్రధానము
కానేరదు.

జీవుడు కానేరదు “ఏతస్య వా అ
క్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధి సూర్యాచం
ద్రమసౌవిధృతాభివృత్తి,, యని ఆరంభిం
చితిక్షచే సర్వాధారత్వమును చెప్ప
ట వలన పరమాత్మ.

సూత్రార్థము-అక్షరం “ఏతద్వై
తదక్షరంగార్ధి,, యనే శ్రుతియందు
నిర్దిష్టమైన యక్షరశబ్దము పరమాత్మ
వాచకము ఎందువలననిన అమృతం
తథ్యతేః అమృతం అనగా వాయువు
గల ఆకాశము అంబరాంతమనగా అ
మృతమునకు పారధూతము అంబరకా
రణమని తెలియవలయును కార్యంత
ము కారణాపత్తియే అదే అంబరాం
తము అవ్యాకృతము ప్రధానము తస్య

ధృతేః- ధారణమువలన అవ్యాకృత
ముధరించుటవలన అక్షరశబ్ద వాచ్య
ముపరమాత్మ ఈ ప్రకారము చెప్పినం
దున జీవుడేయనిచెప్పవచ్చును జీవుని
కీ ప్రధానమును భరించడముప పన్న
మగుననెడి పూర్వపక్షమునకు ఉత్త
రసూత్రముచేత నివారణము చేయు
చున్నారు.

తా.—ఆకాశకారణమైన ప్రకృ
తినిధరించుటవలన నక్షరశబ్దముచే శై
ప్పబడినవాడు పరమాత్మ.

౭౫. సాచ ప్రశాసనాత్.

అ.— సాచ - అంబరాంతము
యొక్క- ధరణమును, ప్రశాసనాత్ -
ఆప్రతిహతాజ్ఞ వలన పరమాత్మకే
యుపపత్తి కలుగును.

సాచ అంబరాంతధారణము “ఏ
తస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధి సూ
ర్యాచం ద్రమసౌ,, యని ప్రశాసన
మువలన వినబడుచున్నది ప్రశాసన
మనగా ప్రకృష్టమైన శాసనము అన
గా ఆప్రతిహతాజ్ఞ అట్టి ఆజ్ఞ చేతచి
దచిదాత్మకమైన జగద్ధరణము జీవుని
యందుప పన్నముకాదు గనుక జీవుడు
కాడు.

తా.—శ్రుతియందు అంబరాం
తధృతి వలన ప్రకృష్టశాసనమువలన
పరమాత్మకే యుపపన్నమగును జీ
వుడు కాదు.

౭౬. అన్యభావవ్యాప్తైశ్చ.

అ.—అన్యభావ-ఇతరపురుషత్వ ముయొక్క, వ్యాప్తైశ్చ - వ్యాప్త త్వివలన.

అన్యభావః అనగా అన్యత్వము అక్షరమునకు పరమ పురుషునికంటె అన్యత్వమువ్యాప్త రీతిప చేయుచున్న వాక్య శేషము “అదృష్టం ద్రష్టి”, అనేవాక్యము సమస్తములచేత చూడ బడని ఈయక్షరము సర్వమునకుద్రష్ట యని ప్రధానమునకు జీవునికిని అసం భావితమైన యర్థముచెప్పటవలన అక్షర శబ్ద వాచ్యము పరబ్రహ్మ.

అ.— సం॥ “ఏతదైవతదక్షరం గార్గిబ్రాహ్మణాఅభివదన్తి, ఇత్యా దివాజసనేయక వాక్యమందుశ్రుతమై నఅక్షరము ప్రధానజీవులుగానుండవ లెను “అక్షరాత్పరతఃపరః, “అక్ష రంతమసీలీయతే, ఇత్యాది శ్రుతుల లో ప్రధానజీవులయందక్షరశబ్ద ప్ర యోగముకనుబడుటవలనసనే పూర్వ పక్షమునకుత్రైకాల్యవర్తివికారజా తాధారభూతా కాశశబ్దవాచ్య ప్ర ధానాధారత్వమువలనప్రశాశనశ్రవణముచేతఅక్షరశబ్దనిర్దిష్టము ప్రధాన ముగాదుజీవుడునుగాదు- పరమాత్మ యనిసిద్ధాంతము.

౨౧. ఈక్షతికర్తృధికరణము.

౭౭. ఈక్షతికర్తృవ్యపదేశాత్సః.

అ.— ఈక్షతి - దర్శన మందు, కర్తృ-ధ్యానకర్తృయందు, సః - ఆపర బ్రహ్మవ్యపదేశాత్ - పరమాత్మధర్మంబులుగాజెప్పటవలన.

ఆధర్వణి కులయొక్క సత్యకామ ప్రశ్నయందు “యఃపునరేతంత్రిమాత్రేణ,, యని ఉపక్రమించి “ససామ భిరున్నీయతే బ్రహ్మలోకంసవతస్సా జ్జీవఘనాత్పరాత్పరంపురిశయంపురుషమీక్షత,, యనేవరకుధ్యాయతి-ఈక్షతి-యనేవాక్యములకుకర్తృగాచెప్పబడినపురుషుడుహిరణ్యగర్భుడా పర బ్రహ్మ భూతపురుషోత్తముడా- యని సంశయము.

హిరణ్యగర్భుండని పూర్వపక్షము పూర్వవాక్యములందొకసారిప్రణవోపాసనచేసినవానికిమనుష్యలోక ప్రాప్తిఫలమునుచెప్పి - ౯౦డవసారి యుపాసనచేయడమందంతరిక్షలోకప్రాప్తినిచెప్పి అనంతరము “యఃపునరేతంత్రిమాత్రేణ,, యనిమూడవసారి ప్రణవోపాసనచేసినవానికిఫలత్వము చేత చెప్పంబడు బ్రహ్మలోక మందు పురుషుని దృష్టికి కర్తృభూతుండైనపురుషుడు చతుర్ముఖుడేయని తెలియబడును - మనుష్యలోక అంతరిక్ష లోకములయొక్క సామాచర్యము వలన బ్రహ్మలోకముక్షేత్రజ్ఞులలోకమనిని

శ్చయింపబడును - గనుకహిరణ్య గర్భుండని చెప్పవలెను.

సిద్ధాంతము - పరాత్పరం పురిశయంపురుషమీక్షిత,, యని ఈక్షతికర్తృత్వముచేత చెప్పబడిన పురుష విషయమైనట్లొకమందు,, తమోఽక్కారేణైవాయతననాన్వేతి విద్యాంతచ్ఛాస్తమజరమమృతమభయం పరంచ,, యని నిరుపాధిక శాస్త్రత్వము అమృతత్వముమొదలైన గుణములుచెప్పటవలనపరమాత్మ యేయని నిశ్చయింపబడుచున్నది.

ఈప్రకారము పరమాత్మయని నిశ్చయానంతరమందు బ్రహ్మలోకశబ్దము ఆపర మాత్మ స్థానమని చెప్పుచున్నది.

బ్రహ్మ విషయముగా చెప్పబడినట్లొకమందు,, యత్తత్క-వయోవేదయన్తే,, యనినిత్యసూరులచేతదృశ్యత్వవచనమునీయర్థమునేదృఢపరచుచున్నది.

సూత్రార్థము-ఈక్షతి-ఈక్షతిధాతువునకుకర్తృవస్తువు - సః-ఆపరమాత్మ-ధ్యాయతిఈక్షతియనే రెండుధాతువులకుఏకవిషయత్వముండుటవలన ధ్యాయతి యనే ధాతువునకు కర్తృయను యతడేయని అర్థము వ్యపశ్యతాత్ శాత్ తద్విషయకతయా,, శాస్త్రమజరమమృతమభయంపరంచ,, యనె

డిపరమాత్మ ధర్మములకధనముండుటవలన.

తా.- ధ్యాన దర్శనంబులందు శాస్త్రాదిఅమృతతత్వాది గుణములుశైష్వలచే పరమాత్మయనినిశ్చయింపబడుచున్నది-హిరణ్యగర్భుండుకాడు.

అ.-సం॥పరంపురుష మభిధ్యాయిత,, యనుమొదలు,, పురిశయంపురుషమీక్షితే,, యనువరకుధ్యాణుతి-ఈక్షతి-కర్తృతయాన్దిష్టంజై నపురుషుడుచతుర్ముఖుడుకాగలడు మనుష్యలోకంబునకు నంతరిక్ష లోకమునకునుపరితన బ్రహ్మలోకమందుఈక్షణీయత్వాది లింగములచేతయనెపూర్వపక్షమునకు,, యత్తచ్ఛాస్తమ జరమమృత మభయం,, ఇత్వాది వాక్యములందు శాస్త్రత్వా జరత్వ అమృతత్వాదిధర్మములు శ్రుతమౌటచేత సర్వపాప వినిర్ముక్తుడైన ముక్తునకు ప్రాప్యత యోక్తమైన బ్రహ్మలోకంబు చతుర్ముఖ స్థానము కానందున,, యత్తత్క-వయో వేదయన్తే,, యనికవిశబ్దవాఙ్మయైననిత్యసూరులచేతదృష్టమైనవైష్ణవపదమును బ్రహ్మలోకశబ్దముచేత నిర్దేశించుట వలన తత్రస్థుడైనవాడు చతుర్ముఖుండు కాదు-పరమాత్మేయనిసిద్ధాంతము.

౨౨. దహరాధికరణము.

౨౮. దహరఉత్తరేభ్యః.

అ.—ఉత్తరేభ్యః - ఉత్తరవాక్యములనుబొందినబ్రహ్మమందుండెడి ధర్మములవలన- దహరః - దహరాకాశముపరబ్రహ్మ.

ఛాన్దోగ్యమందు “అథయదిదమస్మిక్ బ్రహ్మపురేదహరం పుండరీకం వేశ్మదహరోస్మిన్నస్తర ఆకాశ స్తస్మిన్యదస్తస్తదన్వేష్టవ్యమ్ తద్వావవిజ్ఞానితవ్యమ్,, యనిహృదయపుండరీకమధ్యమమందు వినబడిన ఆకాశము భూతాకాశమా - తేకజీవుడా- పరమాత్మాయని సంశయము - మొదట భూతాకాశమనిచెప్పడముయొక్కమనిపూర్వపక్షము - ఆకాశశబ్దమునకు భూతాకాశమందే అధికంబుగ ప్రసక్తియుండుట వలన - ఈయాకాశాస్తర్వర్తికంటే యన్యమునకు అన్వేష్టవ్యత్వంబు చెప్పటచే భూతాకాశమని తెలియబడుచున్నది.

సిద్ధాంతము “కింతదత్రవిద్యతేయదన్వేష్టవ్యమితి చోదితే,, “యావాన్స్వాయమకాశ,, యని ఆరంభించి “ఏతత్సత్యంబ్రహ్మపురమ్,, యనువరకుదహరాకాశంబునకు నత్యంతాధిక్యము-సర్వాత్రయత్వము-సత్యత్వములనుజెప్పి “అస్మిక్ కామాస్సమాహితః,, యనిఆకాశాస్తర్వర్తియందుండెడుకామములు వెదకదగినవనిచెప్పిఆదహరాకాశశబ్దముచేత నిర్దిష్టవస్తులే

వి. వానియందుండెడుపదార్థములేవి అనియాక్షేపము సంభవింపగా “ఏష ఆత్మాపహతపాప్త,, యనియారంభించి “సత్య సజ్జల్పః,, యనువరకునాకాశశబ్దనిర్దిష్టుండు యాత్మయనియు-కామశబ్దములుఅపహతపాప్తత్వాదులునువిశేషణభూతములనిప్రతిపాదించినవాక్యములుఆలపహతపాప్తత్వాదివిశిష్ట పరబ్రహ్మమునే జెప్పినదై యుపక్రమమందు వెదుకుటకునర్హంబుగప్రతిజ్ఞ చేయబడిన ఆకాశము ఆత్మయనియు- అతనియరీదుండెడిగుణములు అపహత పాప్తత్వాదులనియుచెప్పుచుండు నదియై “అథయఇహాత్మానమను విద్యవ్రజస్త్యైతాంశ్చ సత్యాన్తామాక్ తేషాం సర్వేషులోకేషుకామచారోభవతి,, యని యుపసంహరమునుచెప్పును- గనుక ఈదహరాకాశము అపహతపాప్తత్వాదిగుణవిశిష్టమైన పరబ్రహ్మమే. భూతాకాశముకాదనినిశ్చయము - అప్పటికి ఈవాక్యమందు “అథయఏష సప్రసాదోస్మాచ్ఛరీ రాత్సముత్తాయ,, యని జీవునికి ప్రతీతి యుండుట వలన నాజీవునకును త్తరత్రచతుర్ముఖబ్రహ్మవాక్యములందు-అపహతపాప్తత్వాదిగుణములు చెప్పటవలనప్రత్యగాల్సేదహరాకాశమని పూర్వపక్షతలుచు

సిద్ధాంతము. ప్రత్యగాత్మ కర్మప

దవశుడౌటవలన స్వప్న సుషుప్త్యాద్య
వస్థలచేత నాచ్ఛాదనచేయబడిన అప
హతపాప్తత్వాది గుణములు గలనా
డై పరమాత్మనుబొంది అతని యను
గ్రహంబు వలన నుదయించిన గుణస
మూహము గలవాడని ప్రజాపతి వా
క్యమందు చెప్పం బడును - దహరా
కాశమైతె అనాచ్ఛాదితమై నిరుపాధి
కమైన అపహతపాప్తత్వాదిగుణము
లుగలదై జీవుని యందసంభావితమై
న సమస్తజగద్విధరణము- సమస్తచి
దచిద్వస్తువుల యొక్క- నియమనము-
ఐవిమోదతైనయనేకగుణములు గలవి
గనుక దహరాకాశంబు పరమాత్మ-
ప్రత్య గాత్మయెంతమాత్రము కాదు.

సూత్రార్థము. దహరః-దహరశ
బ్దవాచ్యుండు పరబ్రహ్మ-ఉత్తరేభ్యః
ఉత్తరవాక్యమందు చెప్పబడితి అప
హతపాప్తత్వాది రూపాసాధారణ
ధర్మములనే హేతువువలనయని తెలి
యవలయును.

తా.— ఉత్తరవాక్యగతమైనయ
పహతపాప్తత్వాది ధర్మముల'వలన
దహరాకాశముపరబ్రహ్మ.

౭౯. గతిశబ్దాభ్యాంతథాహిదృష్టం
లింగంచ.

అ.— గతి-గతిచేత- శబ్ద- బ్రహ్మ
లోక శబ్దముచేత పరబ్రహ్మ- తథా-
అదేప్రకారమే- దృష్టంహి- మరియొ

కస్థలమందు చూడబడినది- లింగంచ-
హేతువునున్నది.

ఈదహరాకాశమందుసమస్తప్ర
జలకుప్రతిదినము ఆగమనమువినబడు
చున్నది- దహరాకాశమునకు సూచ
కమైన తచ్చబ్దము సామానాధికరణ్య
ముచేత ఏబ్రహ్మలోకశబ్దము ప్రయో
గింపబడినదో ఆగతిశబ్దములచేత ద
హరాకాశమే పరబ్రహ్మయని తెలియ
బడుచున్నది- తద్యథాహిరణ్యనిధింని
హితమక్షేత్రజ్ఞా ఉపర్యుపరిసచ్ఛరం
తోనవిం చేయురేవమేవేమా స్సర్వాః
ప్రజా అహర హర్గచ్ఛస్త్య ఏతంబ్ర
హ్మలోకం నవిస్తస్త్య నృతే నహిప్ర
త్యాధా,, యనేశ్రుతిచేతనుఆప్రకా
రమే మరియొకస్థలమందు పరబ్రహ్మ
యందేయిట్టిగమనము చూడబడినది.
“ఏవమేవఖిలుసౌమ్యేమాస్సర్వాః,,
ప్రజాస్సృతీసమృద్ధ్యన విదుస్సృతి సంప
త్స్యామహ,, యనియు,, సతఆగమ్య
నవిదుస్సతఆగచ్ఛామహః,, యనియు
ఆప్రకారమే బ్రహ్మలోకశబ్దము పర
బ్రహ్మయందే వర్తించును- “ఏషబ్ర
హ్మలోకసమాధితిహివాచ,, య
నిహేతువయునున్నది గనుక బ్రహ్మ
లోకశబ్దము బ్రహ్మపరమని తెలియవ
లయును-నితరస్థలమందును హేతువు
లేకపోయినను యీప్రకరణమందు స
మస్తప్రజలకు వినబడుప్రతిదినము గ

మనమును - బ్రహ్మలోక శబ్దమును దహారాకాశమునకు పరమాత్మత్వము చెప్పడమందు హేతువుపూర్ణమైనది చశబ్దము అవధారణార్థకము - ఇదే పరిపూర్ణమైనదని తాత్పర్యము.

సూత్రార్థము. ౧౮ - ఆగమనము చేతను-శబ్ద-బ్రహ్మలోక శబ్దముచేతను-దృష్టం-బ్రహ్మమేయని తెలియబడినది - లింగంబ-ఈగతిశబ్దము హేతువాను.

తా. - శ్రుతియందు బ్రహ్మలోక శబ్దంబు పరబ్రహ్మయందే చూడబడుటవలన దహారాకాశంబునకు పరమాత్మ భావ మందనేక చిహ్నంబులుండుటవలనపరమాత్మ.

౧౦. ధృతేశ్చ మహిమోస్యాస్తిన్నపలభేః.

అ. - అన్య-పరబ్రహ్మయొక్క-ధృతేః- ధృతిరూపమైన- మహిమః- మహిమకు-అస్తిత్వ- ఈదహారాకాశమునందు-ఉపలభేః- ఉపలబ్ధిసంభవించుటచేనీదహారాకాశముపరమాత్మ.

ధృతిః-ధృతియన గాజగద్విధరణము- అదిపరమాత్మ ధర్మమనిమరియొకస్థలమందు వినబడుచున్నది - “ఏష సర్వేశ్వర ఏషభూతాధిపతిరేషభూతపాల ఏష సేతుర్విధరణ ఏషాంలొకానామసంభేదాయ,, యని ఆధృతి ఈదహారాకాశమందు కనబడుచున్నది.

ది- “అధయతత్వాస సేతుర్విధృతిరేషాంలొకానామసమ్భేదాయ,, యనియు.

తా. - ఈదహారాకాశము నందు ధృతిరూపమైనమహిమము సంభవించుటవలన పరమాత్మ- ధృతియన గాజగద్విధరణము.

౧౧. - ప్రసిద్ధేశ్చ.

అ. - ప్రసిద్ధేశ్చ- ఆకాశబ్దముప్రసిద్ధిగాబ్రహ్మయందుండుటవలన.

“కోహ్యేవాన్యాత్కఃప్రాణ్యాద్యదేష ఆకాశ ఆనందోనస్యాత్ - సర్వాణిహవాగ్నిమాని భూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యంతే,, యని ఆకాశశబ్దమునకు పరబ్రహ్మయందు ప్రసిద్ధియందుటవలన ఆకాశశబ్దమే పరమాత్మయొక్కగుణములచేత విశేషితమైభూతాకాశమనియెడి శంకనుపొగొట్టుచున్నది.

సూత్రార్థము. బ్రహ్మయందాకాశశబ్దము ప్రసిద్ధంబుగనుండుట వలన నాకాశశబ్దవాచ్యుడుబ్రహ్మము.

తా. - ఆకాశశబ్దముపరబ్రహ్మ ధర్మముతోగూడిభూతాకాశశంకను నివర్తింపజేయుచున్నది.

౧౨. ఇతరపరామర్శాత్స ఇతిచేన్నాసమ్యవత్.

అ. - ఇతరః- బీవుడు- పరామర్శాత్ - చెప్పటవలన సః-ఆబీవుడే ద

హారశబ్దవాచ్యుడు-ఇతిచేన్న-ఇట్లునుట కాదు- అసంభవాత్ - సంభవింపక పోవుటవలన.

ఇతరః-పరమాత్మకంటెనితరుడై నజీవుడు. అతని ,,అథయఏష సంప్ర సాదో స్వా చ్ఛరీరా త్సముత్థాయ,, యని పరామర్శయుండుటవలన ఆజీ వుండే దహరాకాశమని చెప్పగూడ దు పూర్వోక్తములైన గుణములా జీ వునియందుపహత్తినిజెందదు.

సూత్రార్థము. ఇతరజీవుడు-పరా మర్శాత్-చెప్పటవలన-సః-ఆజీవుడే ఇతిచేత్-దహరశబ్దవాచ్యుడని- న-చె ప్పకూడదు- అసంభవాత్-ఉత్తరత్ర చేప్పబడిన గుణములు జీవుని యందు సంభవింపదుగనుక జీవుడుకాదు.

తా.— స్పష్టము.

౮౩. ఉత్తరాచ్చే దావిర్భూత స్వరూపస్తు.

అ.—ఉత్తరాచ్చేత్ - ప్రజాపతి ప్రత్యుత్తరమువలన - జీవుడనియన్న ట్టయితే- ఆవిర్భూతస్వరూపస్తు-ము క్కుడుకాని.

ఉత్తరాత్ - ఉత్తరరూపమైన ప్ర జాపతివాక్యమువలన-చేత్-అపహత పాస్త్ర త్వాదిగుణములుగలజీవుడు చె లియబడుననిచెప్పినయెడలయుక్తము కాదు- ఆవిర్భూతస్వరూపః - జాగ రూకాద్యవస్థలచేతననాదికాలప్రవృ

త్తములైన వుణ్యపాపకర్మ మూలక ములై జాగరూకా ద్యవస్థలచేత తి రోహితమైన గుణములుగలవాడై ప ర బ్రహ్మోపాసన చేత వుట్ట బడిన స్వ స్వరూపా విర్భూతముగల అప హతపాస్త్రత్వాది గుణవిశిష్టుడైన జీ వుడే ఆప్రజాపతి వాక్యమందపహత పాస్త్ర త్వాదిగుణవిశిష్టుడుగాచెప్పబ డును. దహరాకాశమైతే అతిరోహి తస్వరూపము అపహతపాస్త్ర త్వము మొదలైన గుణములుగలవిగనుక ఈ దహరాకాశమందు జీవుడని భ్రాంతి చేయగూడదు.

సూత్రార్థము. ఉత్తరాత్ బ్రహ్మో త్తర వాక్యములవలన- ఇతిచేత్ - జీవు డని తెలియబడుచున్నదనిన-ఆవిర్భూ తస్వరూపః-ఆవిర్భూత-భగవదనుగ్ర హము వలన వుట్టినట్టి-స్వరూపః-స్వ స్వరూపముగలజీవుడు-అస్తు-అగుగా క-దహరవాక్యమందు జీవపరామర్శ యెందుకొకట చేయబడినదనిన యా సంకతివివరించుచున్నారు.

౮౪. అన్యార్థశ్చ పరామర్శః.

అ.—పరామర్శ :- ఈదహరవా క్యమందుజీవునిపరామర్శము, అన్యార్థః - ఈదహరాకాశమునకు జీవస్వ రూపసంపాదకత్వసామర్థ్యమే-అర్థః ప్రయోజనముగాగలిగినది

,,అస్మాచ్ఛరీ రాత్సముత్థాయప

రంజ్యోతిరుపసంపద్య స్వేనరూపేణా
భినిష్పద్యత, యనిపరంజ్యోతిస్వరూప
మైనదహరాకాశోపసంపత్తిచేత- అ
న్యతతిరోహితస్వరూపముగలయీజీ
వునకు స్వరూపావిర్భావము కలుగు
చున్నదనిదహరాకాశమును జగద్విధ
రణముమొదలైనవానివలెనే జీవస్వ
రూపావిర్భావ సంపాదనరూపమైన
సంపద్విశేషముచెప్పటకొఱకు జీవప
రామర్క.

౮౫. అల్పశ్రుతేరితచేతదుక్తమ్.

అ.—అల్ప-స్వల్పత్వముయొక్క-
శ్రుతేః, వినుటవలన- ఇతిచేత్, ఈసూ
క్త్యమైనజీవుడేయనిన-తత్, ఆసంగతి-
ఉక్తం, పూర్వమేచెప్పబడెను.

“దహరోస్మి” యనుశ్రుతిచేత అ
ల్పపరిమాణముగలదనిచెప్పును-గనుక
నిశ్రుతివిషయత్వముసూక్ష్మమైనజీవు
నికేడపపన్నమగును సర్వవస్తువులకం
టెనధికుడైనబ్రహ్మకు సంభవింపదని
చెప్పినయెడ-అక్కడ యేసమాధాన
ముచెప్పదగినదో అది “నిచాయత్వా
త్”, యనేగ్రంథముచేతమందేచెప్ప
బడినది.

౮౬. అనుకృతేస్తస్యచ.

అ.—తస్య - ఆజీవునికి, అనుకృ
తేః-దహరాకాశసామ్యముచెప్పటవ
లనదహరాకాశ స్వరూపుడు జీవుడు
కాడనియర్థము.

అనుకృతిః - అనగా అనుకరణము
తస్య, ఆపరమాత్మయొక్క- అనుకరణ
మువలనజీవునికిస్వరూపావిర్భావము
అపహతపాప్త త్యాదిగుణములు సం
భవించును- అందువలనయనుసరించె
డుజీవునికంటె అనుకార్యుడైనపరబ్ర
హ్మస్వరూపమైన దహరాకాశముల
ద్ధాంతరభూతము - దానియొక్క-అను
కారమనగా దానిసామ్య ప్రాప్తియని
“యదాపశ్యః పశ్యతేరుక్త వర్ణంక
రారమీశంపురుషంబ్రహ్మ యోనిమిత
దావిద్వాన్పుణ్య పాపేవిఘ్నాయని ర
జ్జానః పరమం సామ్యమువైతి,, యనే
శ్రుతియందుప్రసిద్ధముగానున్నది.

౮౭. అపిస్తర్యతే.

అ.—అపిస్తర్యతే-స్తృతిచేతను
నియర్థముచెప్పబడును

ఆబ్రహ్మ పాసన వలనతత్సా
మ్యప్రాప్తిరూపమైన అనుకరణముజీ
వునికి “ఇదంజ్ఞానమపాశిత్యమమసా
ధర్మ్య మాగతాః సర్వేపి నోపజాయ
స్తేప్రళయేనవ్యధన్దివ,, యనిప్రసిద్ధ
ముచేయబడుచున్నది.

అ.—సం, “దహరోస్మిన్నంతర ఆ
కాశః,, ఇత్యాదిచ్చాద్యోగ్యవాక్యశ్రు
తమైనహృదయపుండరీక మధ్యవర్తిద
హరాకాశము- భూతాకాశము- లేక
జీవుండును గాని వియుండ వలెను
భూతాకాశమందు ఆకాశశబ్దప్రసిది

ప్రాచుర్యముచేత భూతాకాశముకా
గలదు-ప్రజాపతి వాక్యమందుజీవుని
అపహత పాప్త త్యాదులు శ్రుతమా
టచేత ప్రకాశాది యోగమువలన ఆ
కాశశబ్దము జీవునియందు కూడుటవ
లనజీవుడుగాగలడుయనే పూర్వపక్ష
మునకు అపహత పాప్త త్యాదులు భూ
తాకాశమునకు ఘటించనందున ప్ర
జాపతివాక్యమందు శ్రుతమైన పరమా
త్మసంపత్తి లభాపహత పాప్త త్యా
దులు జీవునికి నుండినను-దహరవాక్యో
క్తాతిరోహితనిత్యసిద్ధాపహత పాప్త
త్యాదివైశిష్ట్యము-జీవునికి గూడనందు
న-పరమాత్మనియందు ఆకాశశబ్దప్ర
యోగము శ్రుత్యంతర సిద్ధమైనందున ద
హరాకాశము ప్రసిద్ధాకాశముగాదు
జీవుండునుగాదు- పరమాత్మే యనిసి
ద్ధాంతము.

౨౩. ప్రమితాధికరణము.

౮౮. శబ్దాదేవప్రమితః.

అ.-శబ్దాదేవ- ఈశానః అనుజ
గన్నియామక వాచక శబ్దమువలన- ప్ర
మితః - అంగుష్ఠ ప్రమితుడైన పురు
షుడు పరమాత్మయని తెలియబడును,
“ఈశానో భూత భవ్యస్య, యనేవ
రమాత్మ వాచక శబ్దమువలన.

కఠవల్లి యందు “అంగుష్ఠ మా
త్రః పురుషో మధ్య ఆత్మ నితిష్ఠతి ఈశా
నో భూత భవ్యస్య న తతో విజుగుప్స తే

ఏతద్వై తత్, అని యుత్తర శ్రుతి
యందును “అంగుష్ఠ మాత్రః పురుషో
జ్యోతిరివాధూమకః, అందుకు పూ
ర్వమందున్న శ్రుతియందును “అజ్ఞాప్త
మాత్ర పురుషో నైరాత్మా సదాజనా
నాం హృదయే సన్నివిష్ట, అను శ్రు
తులచేత అంగుష్ఠ మాత్రమిత ప్రమాణ
ముగల పురుషుడు జీవుడా-పరమాత్మా
యని సంశయము.

జీవాత్మయని పూర్వపక్షము,, ఇ
తరస్థలమందు గ్రహింపబడిన స్పష్టజీవ
భావముగల పురుషునియందు అంగుష్ఠ
మాత్ర శ్రుతులుండును, యెటులనిన
“ప్రాణాధిపస్స ఞ్చరతి స్వకర్తృభిరం
గుష్ఠ మాత్రోరవి తుల్యరూప,, యని
సిద్ధాంతము- అచ్చట “స్వకర్తృభిః,,
యని తృతీయచేత జీవభావము నిశ్చ
యింపబడును అటువలె ఇచ్చటను “ఈ
శానో భూత భవ్యస్య,, యని భూత
భవ్యే శిత్వత్వదర్శనము వలన పరమా
త్మే యని స్ఫుటమాచున్నది.

ఎట్లు, అనవచ్చిన్న మైన పరమాత్మ
కు అంగుష్ఠ ప్రమితత్వము సంభవించున
ని ఆక్షేపించుకొని సమాధానము చె
ప్పుచున్నారు.

తా.-పరమాత్మ వాచక శబ్దంబు
వలన నంగుష్ఠ మాత్రుండు పరబ్రహ్మ.

౮౯. హృద్యపేక్ష యాతుమను
మ్యాధికారత్వత్.

అ.— మనుష్యాధి కారత్వాత్ శాస్త్రమునకు మనుష్యులే యధికారులుగనుక, హృద్యపేక్షయాతు - వాని హృదయములన పేక్షించి అంగుష్ఠప్రమితత్వముచెప్పబడినది.

ఉపాసన కొఱకై యుపాస కుల హృదయ మందుండుట వలన, ఉపాసక హృదయమునకు అంగుష్ఠ మాత్ర ప్రమాణము కలుగుటవలన, దానియ పేక్షచేత నిదియు అంగుష్ఠ మాత్రప్రమితత్వము - మనుష్యులకే యుపాసకత్వ సంభావనచే మనుష్యులకే అధికారమున్నదని శాస్త్రము ప్రవృత్తమాటవలన మనుష్యహృదయా పేక్ష చేతనిట్లు చెప్పబడెను.

తా.— ఉపాసనకొరకు-నుపాసకులహృదయ మందుండడము వలన హృదయమంగుష్ఠ ప్రమితత్వ మగుట చేతనాయ పేక్షవలన అంగుష్ఠ ప్రమితత్వముచెప్పబడినది.

అ-సం.— అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోమధ్యతత్త్వ నితిష్ఠతి,, ఇత్యాదికథన స్థి వాక్యములలో శ్రుతుడైన అంగుష్ఠ ప్రమితుడు జీవుండు కాగలడు. అంగుష్ఠ ప్రమితత్వము జీవునికి శ్రుత్యంతర సిద్ధమాటచేతన నే పూర్వపక్షమునకు భూతభవ్యే శాంతత్వము జీవునికి అనుపపన్నమాటచేత పరమాత్మకే యున్నదౌటవలన అంగుష్ఠ ప్రమితుడు జీవు

డుగాడు పరమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౨౪. దేవతాధికరణము.

౯౦. తదుపర్య పిబాదరాయణ సంభవాత్.

అ.— తత్ - ఆమన ష్యులకంటే, ఉపర్యపి- మైనందు దేవతలకు కూడ అధికారముగలదు, సంభవాత్ - దేవతలకు బ్రహ్మస్వరూప బ్రహ్మోపాసన ప్రకారజ్ఞానముల యపేక్షయును, ఆయుపాసనా సామర్థ్యముల సంభవమువలన- దేవతలకునధికారముకలదని బాదరాయణులు తెలియుదురు.

బ్రహ్మోపాసన శాస్త్రము మనుష్యాధి కారకమని చెప్పిన ప్రసంగసంగతిచేత దేవాదులకు కూడ బ్రహ్మవిద్యయందధికారమున్నదో లేదోయని విచారముచేయబడుచున్నది.

దేవతలకు అధికారము లేదని పూర్వపక్షము, పరినిష్పన్నమైన బ్రహ్మమందు శబ్దమునకు ప్రామాణ్యము సంభవించినప్పటికిని దేవాదులకు దేహముండుననే ప్రమాణములేనందున మంత్రార్థవాదములకు విధి శేషత్వముచే దేహస్థితినిబోధింపనందున దేహధారులుచే యురీతిచే యడమునకు యోగ్యమైన ప్రతిదిన మనుష్టానవిషయమైనవివేకాదిసాధనసప్తకముచేసంపాద్యమైనమనస్సుచేత నిష్పన్నమైనయుపాసనానిర్వృత్తియందువారలకు సామర్థ్యము

లేక పోవుటవలన దేవతలకధికారము లేదనిపూర్వపక్షము.

సీద్ధాంతము. జగత్సృష్టి ప్రకరణమందు నామరూపవ్యాకరణశ్రుతిచే దేవాదులకు దేహముసీద్ధించుచున్నది - నామరూపవ్యాకరణమనగా - దేవతలకు దేహేంద్రియాదులకలగ చేయడము-మంత్రార్థవాదములందునుఆదేహముస్ఫుటంబుగ పొందుటవలన ఆమంత్రార్థవాదములకు అనుష్ఠానయోగ్యప్రకాశన స్తుతిపరత్వము చెప్పిన పక్షమందు దానియుపపత్తి కొఱకై దానిస్థితియందు ప్రమాణత్వ ముండుటవలన దేవాదులకు దేహముమొదలైనవిసంభవించును - దేహముండుటచేతస్తుతిప్రకాశము సహాసంభవించుచున్నది - లేనియెడలసంభవింపదు గనుక సామర్థ్యముండుటచేత దేవతలకధికారముకలదు.

ఇదివిప్రకారముసంభవించుననిన- పూర్వమందుసంపాదించబడిన జ్ఞానమువిస్తృతివలన జ్ఞానముసంభవించును తాపత్రయముచే పుట్టినదుఃఖపూర్వకబ్రహ్మగుణ జ్ఞానమువలనఅర్థిత్యముసంభవించును-సృష్టివాక్యమంత్రార్థవాదములందు దేహముచెప్పబడును గనుక వీనివలన సామర్థ్యంబు సంభవించును- ఆసంభవమువలన దేవతల

కును అధికారముకలదని చాదరాయణాచార్యులు తెలియదురు.

౯౦. విరోధకర్మణీతి చేన్నానేక ప్రతిపత్తైర్దర్శనాత్.

అ. — కర్మణీ - యాగాదికర్మలయందు, విరోధః-ఏకకాలావస్థితిరూపదోషము, చేన్న- సంభవించుచున్నదనిచెప్పకూడదు, అనేక ప్రతిపత్తైః- అనేక దేహసంబంధమునకు, దర్శనాత్ - ప్రత్యక్షముండుటవలన.

కర్మణీ యాగాదులందువిగ్రహవత్వము చెప్పినపక్షమందు నొకనికి నేకకాలమందనేకయాగములసాన్నిధ్యమర్హముకాదు- గనుకవిరోధముకలుగుననిచెప్పినట్లయితే అటులగాదు శక్తిమంతులైన సౌభరి ప్రభృతులకు నేకకాలమందనేకశరీరప్రతిపత్తిసంభవించును.

౯౧. శబ్దఇతిచేన్నాతః ప్రభవాత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్.

అ. — శబ్ద- వైదికశబ్దమందు, చేన్న- విరోధమనిచెప్పకూడదు, అతః- వైదికశబ్దమువలన, ప్రభవాత్-నిర్మాణముచేత, ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్- శ్రుతిస్తోతులచేతనిశ్చయింపబడును.

విరోధః యనుశబ్దము వర్తించుచున్నది కర్మయందువిరోధముసంభవింపదువైదికశబ్దమందువిరోధముసంభవించును యెట్లు అనేక దేహములు

డినను వానికి సావయ వత్సముండుట వలన ఉత్పత్తినాశము సంభవించును గనుక యుత్పత్తికంటె పూర్వమునా శముకంటె అనన్తరమువై దిశశబ్దముల కర్థసూన్యత్వము అనిత్యత్వము గలగు నుయని చెప్పిన నటులనగూడదు అతః ప్రభవాత్ వై దిశశబ్దమువలన ఇంద్రాదులకుత్పత్తియౌటవలన.

పూర్వపూర్వ ఇంద్రాదులు నశించిపోయినను వేదోక్తమైన ఇంద్రాది ఆకృతి విశేషవాచకములైన శబ్దమువలన ఇంద్రాద్యాకృతి విశేషములను స్మరించి ఆయాకారముగల మరియొక ఇంద్రుని బ్రహ్మనిర్మాణము చేసును గనుక వై దిశశబ్దమునకు ఏదోషములేదు.

దేవదత్తశబ్దమువలె ఇంద్రాదిశబ్దములు వ్యక్తి విశేషమందు సంకేతపూర్వకంబుగ ప్రసరించినవి కావున రేమనిన గవాదిశబ్దమువలె ఆకృతి విశేషవాచకములు. ఆకృతివాచకములకు నిత్యత్వముండుట మాత్రము చేత సేవాచ్యవాచకభావసంబంధము వేదప్రతిపాద్యమైన శబ్దమువలన దాని అర్థ విశేషమును స్మరించి కులాలుడు ఘటాదులునుం వలె బ్రహ్మనిర్మాణము చేసుననే యర్థము దేని చేత తెలియబడునంటె (ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం) అన గాత్రుత్వస్థులు చేతనని అర్థము. శ్రుతు లేవనిన, “వేదేన నామరూపేవ్యా కరోత్యతా సతి

ప్రజాపతిః, అటువలె “సఘారితి వ్యాహరత్ సఘామినుస్సజతే, యనియు “నామరూపఞ్చభూతానాం కృత్యానాంచ ప్రపంచనమ్ వేదశబ్దేభ్య ఏవాదౌ దేవాదీనాం చకార స ఇతి, యని తెలియబడును.

౯౩. అతఏవ చ నిత్యత్వమ్.

అ.—అతఏవ చ - ఆకారణమువలన-నిత్యత్వం-నాశము లేకపోవడము- ఏకారణమువలన బ్రహ్మవై దిశశబ్దము చేత తదర్థాకారమును స్మరించి ఆయాకారముగల సమస్తమును నిర్మించునో నాకారణమువలన వశిష్టవిశ్వామిత్రాదులకు మంత్రసూక్తాదినిర్మాతృత్వముండినను మంత్రమయ వేదనమునకు నిత్యత్వమున్నది.

బ్రహ్మనైమిత్తిక ప్రళయానన్తరమందు “మన్త్రీకృతోఽపృణీతే, “విశ్వామిత్రస్య సూక్తం భవతి, ఇత్యాది వేదశబ్దము ఆశ్చర్యయనము చేయకనే మన్త్రాది దర్శనమందు సమర్థులైనవశిష్టాదులకృతి విశేషమును స్మరించి వశిష్టత్వాది పదములయొక్క-ప్రాప్తికొఱకు చేయబడిన కర్మ విశేషముగలవారి నిష్కరించి వాల్లకు వశిష్టాద్యాకార విశేషములను నిర్మాణము చేసును.

వారలు అధ్యయనము చేయకనే వై దిక మన్తాదులను స్వరవర్ణములందు స్థలనములేకనే పఠింతురు, ఆకారణము

వలనవీర్లకు మంత్రాదికర్తృత్వముం
డినను వేదనకునిత్యత్వమునుపపత్తిసం
భవించును ప్రజాపతి మొదలుగాగల
సమస్త అవ్యాకృత పర్యస్తములైన
తత్వములు, అవ్యాకృత పరిణామరూ
పములైన శబ్దమయ వేదములు నష్ట
మైన అనంతరము అవ్యాకృతసృష్టియు
కల-ఆవృత్తి ప్రాప్తమౌచుండగా ఏ
ప్రకారమువేదమునకు నిత్యత్వముసం
భవించుననగా చెప్పచున్నారు.

౯౪. సమాన నామ రూపత్వా
చ్చా వృత్తావప్య విరోధో దర్శనా
త్కన్య తేశ్చ.

అ.— ఆవృత్తావపి-రెండోసృష్టి
యందును, సమాన నామరూపత్వా
త్-సదృశమైన నామరూపాదు లుం
డుటవలన, అవిరోధః - విరోధములే
దు, దర్శనాత్ - శ్రుతివలన, స్మృతేశ్చ
స్మృతివలన ఈయర్థము దృఢమని తె
లియవలయును.

అవ్యాకృతసృష్టి యావృత్తి యం
దు, సృజ్యములైనవస్తువులకు సమాన
నామరూపముండుట వలన దోషము
లేదు- ఆదిసృష్టియందు పరమపురుషు
డు పూర్వాకృతిగల జగత్తును స్మరించి
అదే ప్రకారమే సృష్టిచేసును, పూర్వా
నుభూత్వి విశిష్టములైన వేదములను స్మ
రించి హిరణ్యగర్భునికొరకెచ్చును పూ
ర్వప్రకారంబుగల జగత్తును నిర్మాణ

ముచేసునని ఏ ప్రకారము తెలియబడు
నంటే, దర్శనాత్కన్య తేశ్చ-శ్రుతిస్మృ
తులవలన.

“అహో రాత్రాణి విదధద్విశ్వ
స్యమిషతోవశీ! సూర్యాచంద్రమసౌ
ధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్! ది
వంచ పృథివీచా న్దరిక్షమతో సువరితి
యోబ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం యో
వై వేదాంశ్చ ప్రహీణోతి తస్మా,, య
నే శ్రుతులును “యథార్తుస్వృతు లి
క్తాని నానారూపాణి పర్యయే! దృశ్య
స్తే తాని తాన్యేవ తథాభావా యు
గాదిషు,, య నెస్మృతియు ప్రమాణ
మని తెలియవలయును.

నిత్యత్వం బనగా ఇదేను ఏకారణంబు
వలన పూర్వ పూర్వమైన యుచ్చారణ
ను స్మరించి పరమ పురుషుండచేత్రమ
ముచేత నాయుచ్చారణమును తనయా
రాధనమును దాని ఫలమును యాథా
త్మ్యముగా బోధించు వేదమును పూ
ర్వానుభూత్వి విశిష్టమైన వేదమునే స్మ
రించి చెప్పను అందువలన దేవాదుల
కు బ్రహ్మవిద్యాధి కారమండేమి దో
షములేదు.

తా.— శ్రుతిస్మృతులవలన దె
లియబడు ఆవృత్తియందు సృజింపబ
డినవానికి నామరూపసామ్యముండుట
వలన విరోధములేదు.

అ.— సం॥ దేవతాదులు నిర్దుఃఖు

లు అశరీరత్వముచేత అర్థిత్వ సామన్యములయొక్క అభావముచేత బ్రహ్మవిద్యయందధి కారములేదనే పూర్వపక్షమునకు సృష్టి ప్రకరణములందు సుపాసన ప్రకరణములందు శరీరప్రతిపాదనముచేత తాపత్రయాభి భూతముచేత అర్థిత్వ సామన్యములు సంభవించుటవలన వారికినధికారము గలదని సిద్ధాంతము.

౨౫. మధ్వధికరణము.

౯౫. మధ్వాదిష్వ సంభవాదనధికారంజైమినిః.

అ. — మధ్వాదిష్వ- మధువిద్యలయందు- అనధికారం- అధికారములేదని జైమినిః, జైమినులు తెలియుదురు అసంభవాత్ - వసువులకే ఉపాస్యత్వ ఉపాసకత్వము సంభవింపదు గనుక వసుత్వము ప్రాప్తమైనదొటవలన ప్రాప్యత్వము సంభవించదు గనుక అధికారములేదని యర్థము.

ఛాన్దోగ్యమందు “అసౌఖా ఆదిత్యోదేవమధిష్ఠి, అని ఆరంభించి “తే ద్యౌస్త్రిధమమృతంతద్వసవ ఉపజీవన్తి, అని చెప్పి “సయ ఏతగేవ మమృతం వేదవసూనా మేవైకో భూత్వాగ్నివైవముఖేవైత దేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి, యని ఋగ్వజుస్సామాదివేదములందు చెప్పబడిన కర్మలను సంపాదించి రసమున కాధారమొ

ట వలన మధుమయుడైన సూర్యునికి పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరక్షార్ధస్వభాగములను వసురుద్రాదిత్య మరుత్సాధ్యులనే పేరుగల దేవసమాహమన కుభోగ్యత్వముచేత చెప్పి ఆయను భవాకారము చేతనే ఆదిత్యాంశంజులకు సుపాస్యత్వమును పదేశించి తాతాదిత్యభాగములను ప్రాప్యములుగాను పదేశముచేయబడియున్నది.

ఇట్టియుపాసనలందు వస్వాదుల కధికారమున్నదా- లేదాయని సంశయము - లేదని పూర్వపక్షము, వస్వాదులకు ఉపాస్యకోటి ప్రవిష్టత్వమువలనకర్తృత్వభావములకు విరోధము కలుగక నిపుట వలన సుపాస్యనిచేపొంద దగిన వసుత్వము పొందబడియుండును - గనుక అధికారములేదని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. ఆయవస్థలుగల బ్రహ్మకేయ ఉపాస్యత్వముండుటవలన వస్వాదిదేవతలకుతమ అవస్థగల బ్రహ్మోపాసనమందు విరోధములేదు మరి ఒకకల్పమందు ప్రాప్యమైన వసుత్వముయనిచేప్పడమందు విరోధములేదు - గనుక వస్వాదిదేవతలకు అధికారము సంభవించునని తాత్పర్యము.

తా. — జైమినులు వస్వాదులకు మధువిద్యయందధికారము గలదని తెలియుదురు.

౯౬. జ్యోతిషిభావాచ్చ.

అ.—జ్యోతిషి-పరబ్రహ్మమందు దేవ మనుష్యులకుండే తుల్యాధికార ముకంటె-భావాచ్చ-వసువులకువిశేషముగాచెప్పను.

“తందేవాజ్యోతిషాం జ్యోతిరాయో పాసతే మృతమితి జ్యోతిషి,, యనిదేవమనుష్యులకుపరబ్రహ్మమందధికారము సమానంబుగ నుండినప్పటికి “జ్యోతిషాంజ్యోతికి,, “పరబ్రహ్మదేవా ఉపాసత,, యనివిశేషముగా చెప్పడము వస్వాదులకుకర్మకర్తృభావము విరుద్ధమగునని వారలకు ననధికారము తోపింప చెయుచున్నది.

“చేవా,, యని సామాన్యవచనమైతేనోవస్వాదిదేవ విశేషమనియితరులకువిరోధములేకపోవుటవలన అంగీకారముచేయబడుచున్నది.

౯౭. భావంతు బాదరాయణోస్తిహి.

అ.—బాదరాయణః - బాదరాయణాచార్యులు-భావం - వస్వాదిదేవతలకుమధువిద్యయందధికారముతెలియుదురు- అ స్తిహి-వసువులకేయుపాస్యత్వముప్రాప్యత్వమున్నదనిప్రసిద్ధము.

తుశబ్దము. పక్షమునువ్యావర్తిచేస్తున్నది - వస్వాదిదేవతలకు మధువి

ద్యాదులందధికారమున్నదని పూజ్యులైనబాదరాయణులు తెలియుదురు వస్వాదులకేయుపాస్యత్వము- ప్రాప్యత్వములు రెండునున్నవి - ఇప్పుడు వసుత్వ ముండినప్పటికి కల్పాంతమందువసుత్వమునకు ప్రాప్యత్వము సంభవించునుగనుక ప్రాప్యత్వముసంభవించును - తమఅత్మలకుబ్రహ్మభావములను సంధానము సంభవించునుగనుక ఉపాస్యత్వము సంభవించును “యవతామేవం బ్రహ్మోపనిషదం వేదేతిహి,, యనిసమస్తమైన మధువిద్యకుబ్రహ్మవిద్యాత్వమవగతమాను.

తా.— వస్వాదులకు మధువిద్యయందధికారము గలదని బాదరాయణులు తెలియుదురు.

అ.—సం॥వస్వాదుల కొఱకు వస్వాదులకుపాస్యత్వ యోగ్యములేదనియు-మధ్వాదివిద్యాదులలోవస్వాదులకు అనధికారంబుగలదనిశంకించి వస్వాది శరీరకబ్రహ్మకే యుపాస్యత్వముండుటవలన కల్పాంతర మందు వస్వాదిత్యులప్రాప్యత్వముసంభవంబగుటచేత మధ్వాదివిద్యలలో వసువుమొదలగువారికి నధికారముగలదని సిద్ధాంతము.

౧౬. అపశూద్రాధికరణము.

౯౮. శుగస్యతదనాదర శ్రవణాత్తదాద్రవణాత్సూచ్యతేహి.

అ. — శుగస్య-బ్రహ్మవిద్యావైక
ల్యముచేత, తదనాదరత్రవణాత్ - త
త్ - హంసోక్తమైన, అనాదర- అనా
దరవాక్యముయొక్క, త్రవణాత్ - వి
నడమువలన, తత్ - అదేకాలమందే,
ద్రవణాత్ - ఆచార్యుల ననుసరించి
శీఘ్రముగా వచ్చే దానివలన. ఆచా
ర్యునిచేత తస్య-ఆశిశూష చేయుచు
నుండే శిష్యునికి-విద్య అలాభముచేత
నైన - శుక్ దుఃఖము సూచన చేయ
బడుచున్నది. హి హేతువాచకము ఏ
కారణమువలన శిష్యునికిదుఃఖముసూ
చింపబడుచున్నదో ఆహేతువలన
ఆచార్యుడు దుఃఖముచేతశూద్రాయ
నే సంబోధనచేసిపిలిచి ఆచార్యుడు
“రై క్వఃజానశ్రుతింశూద్ర,, యనిఆ
హ్వానముచేయుచున్నాడు. జాతియో
గముచేత కాదనియర్థము.

బ్రహ్మవిద్యయందు శూద్రుల
కధికారమున్నదా లేదాయని సంశ
యము అపేక్షారూపమైన సామర్థ్య
ము సంభవించుటవలన ఉన్నదనిపూ
ర్వపక్షము శూద్రులకునగ్నివిద్యా
రహితత్వమున్నను మనోవృత్తిమాత్ర
త్వమాటవలనయుపాసనకుసామర్థ్య
ముసంభవించును.

బ్రహ్మస్వరూపైనబ్రహ్మపాస
నప్రకార జ్ఞానమును ఇతిహాస పురా
ణాదులత్రవణమువలననేసిప్పన్నమా

ను శూద్రులకుఇతిహాసపురాణాదుల
త్రవణమందనజ్ఞయునుండును “త్రా
వయేచ్ఛతురో వర్ణాస్కృత్వా బ్రా
హ్మణమగ్రత,, యనిఅచేరితిగానచ్చ
ట విదురాదులకు బ్రహ్మవిద్యావైపు
ణ్యముండును ఉపనిషత్తులందును “ఆ
జహారే మాశూద్రానేనైవముఖే నా
లాపయిష్యథా,, యనేవాక్యమందు
శూద్రశబ్దముచేత పిలువబడి బ్రహ్మవి
ద్యోపదేశ దర్శనమువలన శూద్రు
నికి యధికారము సూచన చేయబడు
చున్నది.

సిద్ధాంతము. ఉపాసనకు మనో
వ్యాపారరూపత్వముండిననుఅధ్యయ
నముచేయబడని వేదముగల శూద్రుల
కు యుపాసనకు కారణభూతమైన
జ్ఞానముసంభవింపదు గనుకసామర్థ్య
ముసంభవింపదు.

కర్మవిధివలె యుపాసన విధియం
దునువేదాధ్యయనబలముగలవైవర్ధి
కవిషయమైన అధ్యయనముచేగహిం
పబడినవేదంబుచేత సుత్యన్నమైన జ్ఞా
నమేయుపాసనకు కారణమనిసీవ్వికరిం
పబడుచున్నది. ఇతిహాసాదులయందు
ను అధ్యయనసిద్ధమైన జ్ఞానమును వృ
ద్ధిబొందించును దానికంటెజ్ఞానలాభ
ములేదు పాపనాశన ఫలముకొరకై
త్రవణాద్యధికారము చేప్పబడి యుం
డును విదురాదులకైతె జన్మాంతర

సంస్కారముచేత ఆవేదజ్ఞానముసంభవించెనుగనుక బ్రహ్మనిష్ఠత్వముకలిగెను ఆపూర్వశ్రుతియందు ఆమంత్రణమున బ్రహ్మవిద్యావైకల్యము చేత నేదుఃఖమితనికి పుట్టెనని తాత్పర్యముగనుక శ్రవణాధికారమువినా యుపాసనాధికారములేదు.

తా.—హంసోక్తమైనయనాదరవాక్య శ్రవణమప్పుడే వచ్చినందున దుఃఖముచేతగలిగిన సూచన చేయబడుశూద్రునికి బ్రహ్మవిద్యయందధికారముగలదు.

౯౯. త్మత్రియత్వగతేశ్వ.

అ.—త్మత్రియత్వ-త్మత్రియత్వము అవగతేశ్వ-తెలియడముచేత,

అస్య-ఈశిశ్రూషచేయు మనుష్యునికి, త్మత్రియత్వగతేశ్వ - త్మత్రియత్వము తెలియడముచేత జాతिसంబంధము వలన ఆసంబోధనము కాదు.

ఆప్రకరణోపక్రమమందు “బహుదాయా,, అనెవాక్యములచేత దానపతిత్వము అధికములైన పక్వాన్నదాయిత్య త్మత్ప్రప్రేషణము, అధిక గ్రామాదులప్రదానముచేప్పబడుచున్నవిగనుక ఈజానశ్రుతికి శిశ్రూషచేయుచుండెడి త్మత్రియవిషయకత్వముతోచుచున్నది.

౧౦౦. ఉత్తరత్రచైత్రరథేనలింగాత్.

అ.—ఉత్తరత్ర-ముందుభాగమం

దు, చైత్రరథేన-చైత్రరథుండనేగాజాతోనీయర్థములన్నితమాను, ఆచైత్రరథుడనేయర్థము లింగాత్, హేతువవలన దెలియబడుచున్నది.

ఉపరిష్టాచ్చ, ముందుగా ఈవిద్యయందు బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు నన్వయముచూడబడుచున్నది “అథహశౌనకంచకాపేయమభిప్రతారిణం,, యనువాక్యముచేత వంచకుండైన చైత్రరథుండు త్మత్రియుండు ఆవంచకునికి చైత్రరథత్వము త్మత్రియత్వము కాపేయసాహచర్య లింగమువలె తెలియబడుచున్నది మరియుక ప్రకరణమందు కాపేయ సహచారియైనవానికి చైత్రరథత్వము త్మత్రియత్వముతోచబడుచున్నది “ఏతేనవైచైత్రరథం కాపేయాఅయాజయః,, అనియీయర్థము దృఢమానుగనుక “తస్మాచ్చైత్రరథోనామైకః త్మత్రపతిరజాయత,, యని ఈవిద్యయందన్వితుడు బ్రాహ్మణాదితరుడైన జానశ్రుతియు త్మత్రియుడనుటకునవలయును.

తా.—ముందుచైత్ర రథునితోనన్వయముగల హేతువవలన త్మత్రియుడనుటకునర్హుడౌచున్నాడు.

౧౦౧. సంస్కారపరామర్శాత్తదభావాభిలాషాచ్చ.

అ.—సంస్కార-ఉపనయనాది సంస్కారములయొక్క, పరామరా

త్-చెప్పటవలన, తత్- ఆసంస్కారముయొక్క, అథావాభిలాషాచ్చ- అథావము చెప్పటవలన పూర్వార్థము దృఢమని తెలియబడును.

విద్యోపదేశమందు “ఉపత్వానేష్య, యనియుపనయనాది సంస్కారపరామర్శ వలనశూద్రునికితదభావవచనమువలన బ్రహ్మవిద్యార్థి కారములేదు.

ఈసంస్కారము “సశూద్రే పాతకంకించిన్నచ సంస్కారమర్హతి, యను వాక్యమందు నిషేధము చేయబడుచున్నది.

తా.— ఉపనయనాది సంస్కారము లేమివలన బ్రహ్మ విద్యయందు శూద్రుని కధికారము లేదని తాత్పర్యము.

౧౦౨ తదభావ నిర్ధారణేనప్రవృత్తేః.

అ.—తదభావనిర్ధారణేన- శూద్రత్వా భావజ్ఞానముయొక్క యుపదేశమందు, ప్రవృత్తేః ప్రవృత్తియుండుటవలన.

“నై తదబ్రాహ్మణోవివక్తు మర్హతి సమిధం సోమ్యాహర,, యనేవాక్యముచేశుశ్రూష చేయుచు నుండెడి జాబాలికి శూద్రత్వా భావ నిశ్చయమందేయుపదేశ ప్రవృత్తిగలుగుటవలనయధికారముకలదు.

౧౦౩. శ్రవణాధ్యయనార్థ ప్రతిషేధాత్.

అ.—శ్రవణ-వివేచనము- అధ్యయన-పఠనము-అర్థ-అర్థము తెలుసుకొనడముయొక్క-ప్రతిషేధాత్ - నిషేధముచేయబడుటవలన.

వేదాధ్యయనశూన్యనికి . శ్రవణము-అధ్యయనము పఠనముమొదలైనవినిషేధముచేయబడుచున్నవి, “తస్మాచ్ఛూద్రసమీపేనాధ్యేతవ్య, యనిశ్రవణములేని యెడల అధ్యయన సామర్థ్యముసంభవింపదు.

౧౦౪. స్మృతేష్చ.

స్మృతేష్చ-స్మృతులవలన దెలియబడుచున్నది.

అ.—స్మృతులయందు శూద్రునకువేదమువినడమువలన దండనగలుగునని “అథహాస్య వేదముప్రశ్రవ్యతః త్రపుజతుభ్యాం త్రోత్రప్రతి పూరణముదాహరణే జిహ్వచ్ఛేదోధారణేశరీరభేద,, యనిచెప్పబడును.

ప్రసంగమువలన సంభవించినప్రసక్తిని ముగించి ప్రకృతమందు పరిసమాప్తినిపొందించుచున్నారు.

అ.—సం॥ గై క్వునివలన జానశ్రుతుని శూద్రాయని పిలవబడి వానికొఱకుబ్రహ్మవిద్యను యుపదిష్టత్వమువలనశూద్రులకుబ్రహ్మవిద్యయందధికారముకలదనిశంకించి- శూద్రశబ్దము

చిత్తవాచ్యమైనందుచేత శూద్రాదులకు అధ్యయన నిషేధమువలన సామర్థ్యాభావముకలిగినందున శూద్రాదులకధికారములేదు.

ప్రమితాధికరణ శేషము.

౧౦౫. కంపనాత్.

అ.—కంపనాత్ - అగ్నివాయుసూర్యప్రభుతులకు భయముండుటవలన.

అంగుష్ఠ ప్రమిత ప్రకరణముయొక్క మధ్యమందు “యదిదంకిచ్చ జగత్స్వంప్రాణవిజతినిస్సృతమ్! మహద్భయంవజ్రమువ్యతం “భయాదస్యాగ్నిస్తపతి, ఇత్యాదులందు ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టంజైన అంగుష్ఠ ప్రమితునివలన పుట్టిన భయ నిమిత్తమునుంచి అగ్ని వాయుసూర్యులు మొదలైన సమస్త జగముయొక్క కంపనము వినబడుటవలన అంగుష్ఠ ప్రమితుడైన పురుషుడు పరమాత్మయని నిశ్చయింప బడుచున్నది.

తా.—ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టంజైన పరమాత్మవలన అగ్నివాయుసూర్యప్రభుతులగు జగత్తుకు భయము శ్రుతమౌట చేత అంగుష్ఠ ప్రమితుడు పరమాత్మ.

౧౦౬. జ్యోతిర్దర్శనాత్.

అ.—జ్యోతిః - పరంజ్యోతియొక్క దర్శనాత్ - దర్శనమువలన అంగుష్ఠ ప్రమితుండు బ్రహ్మము.

ఈ ప్రకరణమందంగుష్ఠ ప్రమిత పు

రుషుని సంభస్థిత్వము వలన,, “నతత్ర సూర్యోభాతి,, యని యారంభించి “తస్యభాసా సర్వమిదం విభాతి,, యనువరకు సమస్త తేజస్సులనాచ్ఛాదనము చేయుననియు - అనవధికాతిశయమైన భాశ్యబ్దము చేత చెప్పబడిన బ్రహ్మస్వరూప జ్యోతిస్సుకు చూడడముండుటవలన అబ్జిష్ట ప్రమితుడు పరమాత్మ.

తా.— పరంజ్యోతి దర్శనమువలన అంగుష్ఠ ప్రమితుడు పరమాత్మ.

౨౭. అర్థాన్తర త్వాది వ్యపచేశాధికరణము.

౧౦౭. ఆకాశోర్థాన్తర త్వాది వ్యపచేశాత్.

అ.—ఆకాశః-ఆకాశశబ్దవాచ్యుడు పరమాత్మ - అర్థాన్తర త్వాత్ - జీవునియందు లేని నామరూపనిర్వాహత్వమును - వ్యపచేశాత్ - చెప్పుటవలన అర్థాన్తర భూతుడగు పరమాత్మే గావలెను.

ప్రత్యగాత్మ కర్థాన్తర భూతుంజైన పరమాత్మే నామరూపములకు నిర్వాహకుడు - బద్ధావస్థగల జీవుడు నామరూపముల చేత స్పృశింపబడిన వాడును - నామరూపములకు పరవశుడు గనుక నిర్వాహకుడు కాదు - ముక్తజీవుని జగత్స్పృష్ట్యాదులు లేనిదాని వలన నిర్వాహత్వము సంభవింపదు - అది శబ్దము చేత బ్రహ్మత్వ అమృత త్వాదులు

మొదలైన గుణములకు సంగ్రహము గానైన నిరుపాధికములైన గుణములు ముక్తునికి సంభవింపదు.

ఛాన్ద్యోగ్యోపనిషత్తుండు “ఆకాశోహవై నామరూప యోర్నిర్వహితాతేయదంతరా తద్రూప్యా తదమృతంసతత్త్వం, యని ఆకాశ శబ్దముచేత చెప్పబడినవస్తువుముక్తాత్మా-పరమాత్మా-యని సంశయము.

ముక్తుండనిపూర్వపక్షము-ఉత్తరవాక్యముండు “ధూత్వా శరీరమకృతంకృతాత్మా బ్రహ్మలోకమభి సంభవామి,, యని ముక్తునికి అనంతరశ్రవణముండుటవలన నని చెప్పుదురు.

సిద్ధాంతము. “నామ రూపయోర్నిర్వహితాతేయదంతర,, యని స్వయమస్పృష్ట నామ రూపము గలదై నామరూపములకు నిర్వాహకముగా వినబడు-ఆకాశ శబ్దము బద్ధము క్తులని రెండవస్థలుగల జీవునికి నర్థాంతరభూతుడైన పరమాత్మ నేబోధించును.

తా.— నామరూప నిర్వాహకత్వమువలన నర్థాంతరత్వము చెప్పటచే ఆకాశ శబ్దవాచ్యుండు పరబ్రహ్మ.

తత్త్వమస్యాది వాక్యములచేతనైక్యము చెప్పట వలన “నేహనానాస్త్రీ,, యని భేదము నిషేధించుటచేత ప్రత్యగాత్మకు అర్థాంతర భూతుడు ప

రమాత్మకాదని యాక్షేపించుకొని సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

౧౦౮. సుషుప్త్యుత్థాంత్యోగ్యేదేన.

అ.—సుషుప్త్యుత్థాంత్యోగ్యే - సుషుప్తి-య్యుత్థాంత్యులయొక్క - భేదేన-భేదము-వ్యవధేశాత్ చెప్పటచేత.

“ప్రాజ్ఞేనాత్మ నాసంపరివృక్తః, “ప్రాజ్ఞేనాత్మ నా న్వారూఢ,, యని సుషుప్త్యుత్థాంత్యులచేలు ప్రమేన సకలవిశేషవిజ్ఞానముగల ప్రత్యగాత్మకంటే యాకాలముండు సర్వజ్ఞత్వముచే భేదము చెప్పటవలన ప్రత్యగాత్మకర్థాంతరభూతుడైన పరమాత్మే యాను.

తా.— సుషుప్తియ్యుత్థాంత్యులనెడియవస్థలందులు ప్రవిజ్ఞానముకల జీవునికంటే సర్వజ్ఞత్వభేదము చెప్పటవలన అర్థాంతరభూతుడు పరమాత్మేగావలెను.

౧౦౯. పత్యాదిశబ్దేభ్యః.

అ.—పత్యాదిశబ్దేభ్యః-సర్వస్య వశీయనేడిపతిశబ్దములవలన.

పరివృష్టకుడైన ప్రాజ్ఞునకు వినబడుచుండెడి పత్యాదిశబ్దములకర్థము నీప్రత్యగాత్మకర్థాంతరభూతుడైన పరమాత్మ “సర్వస్యాధిపతిస్సర్వస్య వశీసర్వస్యేశాన,, యనే యిత్యాదులలో ఐక్యోపదేశభేద నిషేధమందు బ్రహ్మ యొక్క కార్యత్వ నిబంధన

మని, తజ్జలానితి సర్వం బుద్ధిదం బ్రహ్మ,, యనే శ్రుతులచేత నీయర్థము వ్యక్తమాను.

అ.—సం॥ “ఆకాశోహవై నామరూప యోర్నిర్వహితా,, ఇత్యాదిఛాందోగ్యవాక్యమందు శ్రుతుడైన నాకాశశబ్దవాచ్యుండు ముక్తాత్ముడై యుండవలెను “అశ్వ ఇవరో మాణి విధూయ పాపమ్,, ఇత్యాద్యనస్తరవాక్యమందుముక్తుడు ప్రకృతుడైనందువలన-ముక్తునికిని పూర్వావస్థయందుకర్మకృతనామరూప నిర్వాహము కూడుననిశంకించి-సకలజగన్నిర్మాణదురంధరుండైన పరమాత్మకే నామరూపనిర్వోధ్యత్వము శ్రుతిశ్రుతసమధిగతమాటచేత “బ్రహ్మలోకమభిసంభవాని,, యని బ్రహ్మలోక శబ్దవాచ్యుడైనపరమాత్మయునుఅనస్తరప్రకృతుడైనందుచేనాకాశశబ్దనిర్దిష్టుడు జీవుడుగాడు - పరమాత్మయనిసిద్ధాంతము.

సర్వాత్మత్వ ప్రకాశమందు మేయాస్పృష్టత్వము - నిరతిశయానందయోగము-ఇవియుసర్వాత్మత్వప్రకారమే-ప్రశాసిత్యత్వము-ముక్తప్రాప్త్యత్వము-నిరతిశయభోగ్యగుణత్వము-తల్లివలె అస్తర్వర్తియైనయెంబెరుమానుకుజగుప్పలేనందున పితృవలె శిశుకత్వేనభయహేతుత్వము - అధికారా

నధికారముప్రాసంగికము- సుషుప్త్యాదిసర్వావస్థలందును పరమాత్మసబంధముప్రోక్తము.

తృతీయపాదము ముగిసెను.

ॐॐॐॐ

ప్రథమాధ్యాయము-చతుర్థపాదము.

౨౮. ఆనుమానాధికరణము.

౧౧౦. ఆనుమానికమప్యే కేషామితిచేన్న శరీరరూపకవిన్యస్తగృహీతేదర్శయతిచ.

అ.—ఆనుమానికమపి- ప్రధానమును-ఏకేషాం-కతవల్లియుపనిషత్తందు - ఇతిచేత్ - కారణమనిచెప్పబడుచున్నదంటె-న - కాదు - శరీరరూపక - రధిరథభేదముచేతచెప్పబడినశరీరము - గృహీలేహి - గ్రహణముగదా - దర్శయతిచ - కొన్నిశ్రుతులునీయర్థమునేచూపుచున్నవి.

కతవల్లియుపనిషత్తందు “ఇంద్రియేభ్యఃపరావ్యాధ్ధాలథేభ్యశ్చపరం మనః । మనసశ్చ పరాబుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మామహాస్వరః । మహతః పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్మరుషఃపరః । పురుషాన్నపరం కిञ్చిత్సా కాష్ఠాసాపరాగతి,, యనిఇందుచెప్పబడినసాక్షోక్తమైన ప్రధానశబ్ద మవ్యక్త బోధకమా-కాదాయనిసంశయము- ప్రధానమనిపూర్వపక్షము “మహతఃపర,, యనేఆయాయితంతప్రక్రియచేతప్ర

ధానమని తెలియ బడుచున్నది “పురుషాన్న పరం కిచ్చీత్,, యని పంచ వింశకుండైన పురుషునికంటెనతిరిక్తమైన తత్త్వమును నిషేధించుటవలన.

సిద్ధాంతము - ఈస్థలమందు అవ్యక్తశబ్దముచేత ప్రధానము గ్రహింపబడనేరదు - పూర్వ ప్రక్రియయందు “ఆత్మానం రథినంవిద్ధి శరీరంరథమేవచ,, ఇత్యాదుల యందు సుపాసన పరిసమాప్తికొరకు నిందియవశ్యత్వ సంపాదన గురించి ఏఆత్మ-శరీర-బుద్ధి-సారథి- పగ్గములు-గుఱ్ఱములుయని నిరూపణము చేయబడినవోనా వశీకృతమందు నానక్తములని “ఇంద్రియేభ్యః పరా,, ఇత్యాదులలో చెప్పబడుచున్నది.

అక్కడ ఇంద్రియాదులు స్వశబ్దముచేతనే గ్రహింపబడుచున్నది - రథత్వముచేత చెప్పబడిన శరీర మిక్కడలవ్యక్త పరిణామము గనుక అవ్యక్త శబ్దముచేత గ్రహింప బడుచున్నది. ఇచ్చటనైతే తంత్ర ప్రక్రియా ప్రత్యభిజ్ఞానగంధము సంభవింపదు “అవ్యక్తాత్మరుషః పర,, యని పంచవింశకుండైన పురుషుండు చెప్పబడడు-ప్రాప్యంధైన పరమాత్మేచేప్పబడును- అన్తర్యామిచేచెప్పటవలన సుపాసనకు సుపాయ భూతుడనియిచ్చట నాపరబ్రహ్మ వశీకరణమందు

పరాకాష్ఠగా “పురుషాన్న పరం కిచ్చీత్,, యనిచెప్పబడినది.

సూత్రార్థము-ఏకేషాం - కథవల్లీ యుపనిషత్తందు ననుమాన గమ్యమైన ప్రధానము జగత్కారణత్వముచేత “నుహతః పరమవ్యక్తమ్,, యని చెప్పబడినదని చెప్పకూడదు - అవ్యక్తశబ్దముచేత శరీరాఖ్యరూపక విన్యస్తముయొక్క గ్రహణము చేయబడును.

పూర్వము ఆత్మాదులందు రథిరధాదుల రూపంబుగ చెప్పబడిన రథముగాని రూపితమైన శరీరమునకునిచ్చటవ్యక్తశబ్దముచేత గ్రహణమనియర్థము-గనుక వశీకరణ మందానక్తములనియిచ్చట చెప్పబడుచున్నది.

తా.—కథవల్లీ శ్రుతియందు జగత్కారణమని చెప్పబడు ప్రకృతిరథరూపముగా చెప్పిన శరీరమునకు నర్థమని ప్రతిపాదించుచున్నది.

ఈయర్థమును మరియొక వాక్యమందు చెప్పచున్నది ఇంద్రియాదుల యొక్క నియమనక్రమమును ప్రతిపాదనచేయుచుండే “యచ్చేద్వాత్మనసీ,, ఇత్యాదులు. అవ్యక్తశబ్దమునకు శరీరమే ప్రకారమర్థమాననిన నాశంకనుపరిహరించుచున్నారు.

౧౧౧. సూక్ష్మంతుతదర్శ త్వాత్.

అ.—సూక్ష్మంతు- అవ్యక్త మేష

రీరమాచున్నది, తదర్హ త్వాత్ - కార్యమునకు యోగ్యత్వముండుటవలన. తుశబ్దము- అవధారణార్థకము, సూక్ష్మం-అవ్యక్తమే, అవస్థాంతరముతో కూడినశరీరమాచున్నది - సూక్ష్మైవ స్థవిశిష్టమునకే-తదర్హ త్వాత్, కార్యమునకు యోగ్యత్వముండుటవలనయనిభావము.

తా.— అవ్యక్తమేయవస్థాంతరముతోగూడిశరీరమైకార్యమునకుయోగ్యమాను.

రూపకాలంకారంబుగాచేప్పబడినయాత్మాదులను స్వాధీనపరచుకోవడమందుపరములై “ఇంద్రియేభ్యఃపరా,, యనియెప్పుడు గ్రహింపబడుచున్నదో యప్పుడు “అవ్యక్తాత్మరుషఃపరః పురుషాన్నపరంఽంచిత,, యనిపురుషగ్రహణమెందుకనినచేప్పుచున్నారు.

౧౧౨. తదధీనత్వాదర్థవత్.

అ.—తత్ - ఆబ్రహ్మకు, అధీనత్వాత్ - అధీనమాటవలన, అర్థవత్ - ప్రయోజనముకలిగినదాను.

అంతర్యామిరూపంబులచేతనుండెడిపురుషునికీస్వాధీనమాటవలనరథికత్వాకారముచేనిరూపణచేయబడినసమస్తాత్మాదులు అర్థవతు ప్రయోజనముకలిగినదాను.

ఆకారణమువలన సుపాసనాంత

మందువశీకార్యకాష్టపరమపురుషుడైనందున నిచ్చటరూపక విన్యస్తవస్తువులుగ్రహింపబడినదాచునుండగా పరమపురుషునికి గ్రహణము భాష్యప్రక్రియచేతనైన నీసూత్రార్థమునిష్కర్షచేయఁగినది. పరమపురుష శరీరతయా పరమపురుషాధీనత్వముండుటవలన భూతసూక్ష్మమైన అవ్యాకృతము ప్రయోజనముకలిగినదని యావస్తు విచ్చటయవ్యక్త శబ్దముచేత గ్రహింపబడుచున్నది అబ్రహ్మత్వకతంత్రసిద్ధమైన స్వనిష్ఠను గ్రహింపబడదు.

తా.— అంతర్యామిరూపమైనపరమాత్మకు సర్వజగత్తు స్వాధీనమాటవలన ఆత్మాదులు ప్రయోజనముగలదాను.

౧౧౩. జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ.

అ.— జ్ఞేయత్వ - తెలియుటకు యోగ్యమని, అవచనాచ్చ-చెప్పకపోవుటవలన.

తంత్రసిద్ధమైనయర్థమిక్కడ నంగీకరింపబడినదై తేయప్పుడవ్యక్తమునకు జ్ఞేయత్వముచెప్పదగినది “వ్యక్తావ్యక్తజ్ఞ విజ్ఞానాత్,, వ్యక్తావ్యక్తవిజ్ఞానమువలన నాప్రక్రియయుండును ఆయవ్యక్తమిచ్చట తెలియుటకుసర్వముకాదుగనుక ఆయవ్యక్తప్రక్రియ గంధంబిచ్చటసంభవింపదు.

తా.— శ్రుతియందువ్యక్తావ్యక్త

ములు తెలియుటకొఱకువ్యక్తమునుచెప్పడమేగాని యాయవ్యక్త మిక్కడ తెలుసుకోతగినదిగాచెప్పలేదు.

౧౧౪. వదంతిచేన్నప్రాజ్ఞోహి ప్రకరణాత్.

అ.—వదంతిచేత - ప్రధానమునకు జ్ఞేయత్వము చెప్పుచున్నదనియంపే, న - కాదని, ప్రకరణాత్ - ప్రకరణమువలన, ప్రాజ్ఞోహి - బ్రహ్మనేచెప్పును.

“అశబ్దమస్పర్శ,, యనియారంభించి “మహతఃపరంధ్రువం నిచాయ్యతంమృత్యుముఖాత్ప్రముఃచ్యతే,, యనేవరకు ప్రధానమునకు జ్ఞేయత్వము తరత్ర చెప్పబడుచున్నదనిన నటుల చెప్పకూడదు అశబ్దమస్పర్శయనిప్రాజ్ఞుడైనపరబ్రహ్మమే యిచ్చటచెప్పబడును “సోఽధ్వనఃపారమాస్పృతితద్వినోః పరమంపదమ్,, “ఏషసర్వేషుభూతేషుగూఢోత్కానప్రకాశత,, యనిప్రాజ్ఞుని కేవలకృతత్వముండుటవలనని తెలియవలయు.

తా.—అశబ్దమస్పర్శమనేశ్రుతులుచెప్పుచున్నవనిన నటులచెప్పగూడదుప్రకృతమైన ప్రస్తావమువలన పరమపురుషుడని దృఢముచేయబడినది.

౧౧౫. త్రయాణామేవచైవ ముపన్యాసప్రశ్నశ్చ.

అ.—త్రయాణాం - పరమపురు

షుడు, అతనిపుపాసన-ఉపాసకుడు, ఈమూటికి- ఏవం, జ్ఞేయమని - ఉపన్యాసప్రశ్నశ్చ- ఉపన్యాసప్రశ్నములందుచెప్పబడును.

ఈప్రకరణమందు “యేయంప్రేతేవి చికత్సామనుష్య,, అనియుపక్రమించిపరిసమాప్తివరకు పరమపురుషుడు అతనియుపాసకుడగుటకు ఈమూటిని నీప్రకారంబుగ తెలుసుకోవలెననియుపన్యాసమునుచేయబడియున్నది ఆప్రకారమే ప్రశ్నయును చూడబడియున్నది తంత్రసిద్ధమయిన ప్రధానమునకు సంగతి లేదు గనుక ప్రధానమిచ్చటజ్ఞేయత్వాన్నిముగా చెప్పబడలేదు.

౧౧౬. మహద్వచ్ఛ.

అ.—మహద్వచ్ఛ-మహచ్ఛబ్దమువలన మహత్తత్వముగ్రహింపబడదు.

ఏప్రకారము “బుధేరాత్కాన్తహస్వర,, యనిఆత్మశబ్దసామానాధికరణ్యమువలనమహచ్ఛబ్దముచేత తాంత్రికమైనమహత్తత్వముగ్రహింపబడదో యటువలెయవ్యక్తశబ్దముచేత తాంత్రికమైన ప్రధానము గ్రహింపబడనేరదు.

తా.— ఏప్రకారముగా మహచ్ఛబ్దముచేత మహత్తత్వము గ్రహింపబడదో ఆప్రకారమవ్యక్తశబ్దముచేత ప్రధానముగ్రహింపబడదు.

అ. — సంగజగత్తు యొక్క అతధీనత్వము, తదధీనత్వాదర్థవత్, యను సూత్రమందు బ్రహ్మత్వకత్వముజగత్తుకు సాధించుటచేత - నిరస్తమైనది.

౨౯. చమసాధికరణము.

౧౧౨. చమసవదవిశేషాత్.

అ. — చమసవత్ - చమసమువలెనే - అవిశేషాత్ - విశేషములేకపోవుటవలన.

శ్వేతా శ్వతరమందు, అజామేకాం లోహిత శుక్లకృష్ణాం బహ్వీః ప్రజాసృజమానాం సరూపాః । అజోహ్యో కోజుష మాణోను శేతే జహాత్యేనాం భుక్త భోగామజోన్య, యనినిచ్చట అజాశబ్దముచేత తంత్రసిద్ధమైన ప్రకృతిని చెప్పబడుచున్నదా - బ్రహ్మత్వికమైన ప్రకృతిని చెప్పుచున్నదా - యని సంశయము.

తంత్రసిద్ధమేయని పూర్వపక్షము, అజామేకాం, యనుటవలన అకార్యత్వప్రతీతియనేక ప్రజలకు స్వాతంత్రముచేత కారణమువలనబడుటవలన.

సిద్ధాంతము - ఇచ్చట తంత్రసిద్ధమైన ప్రకృతికి గ్రహణములేదు - యుత్పత్తివిరహ శ్రవణమాత్రముచేత తంత్రసిద్ధప్రతీతికినియమములేదు - లోకమందు యాగికములైన శబ్దములకు విశేష్యవ్యవస్థాపకములైన యర్థప్రకరణాదులు వినా విశేషమందు శక్తిజ్ఞానము పుట్టును - మరియు స్వాతంత్ర్యే సృష్టి

హేతుత్వమిచ్చట చెప్పబడియుండలేదు - మరేమనిన సృష్టి హేతుత్వమాత్రమే చెప్పబడును - ఆకారణత్వము బ్రహ్మత్వికమైన ప్రకృతికి విరుద్ధముకాదు ఈయంశమందు బ్రహ్మత్వమైనదానికే శాఖాంతర సిద్ధమందు ఏతత్సరూపమంత్రంబునందుత్పన్నమైన ప్రకృతికి ప్రత్యభిజ్ఞ చేత బ్రహ్మత్వకమని నిశ్చయింపబడుచున్నది.

సూత్రార్థము - ఈయజాశబ్దము తంత్రసిద్ధమైన ప్రధానవిషయముగాదు - ఎందువలనంటే - చమసవదవిశేషాత్ - ఏప్రకారము, అర్వాస్థిలశ్చమన, యనేమంత్రమందు చమససాధనత్వయోగముచే ప్రవృత్తమైన చమశబ్దమునకు శిరస్సందుబోధకత్వముచేత, యథేదంతచ్చిర ఏషహ్యర్వాస్థిలశ్చమన, అనేవాక్య శేషమందే టుల విశేషముచూడబడుచున్నదో అప్రకారము - అజామేకామ్, యనే అజాశబ్దమునకు తంత్రసిద్ధమైన ప్రధానమందు శక్తి చెప్పడము విశేషముగాదు గనుక తద్గ్రహణము న్యాయముకాదు.

బ్రహ్మత్వకమైన ప్రకృతి గ్రహణమందు విశేషమున్నదని వక్కాణించెదరు.

౧౧౩. జ్యోతిరు పక్రమాతుతథాహ్యాధీయతవే.

అ.—జ్యోతిః - బ్రహ్మే- ఉపక్ర
మాత్-కారణమని-తథా- ఆప్రకార
మే-ఏకే-కొన్నిశాఖలు- అధీయతే-ప్ర
తిపాదించుచున్నది.

జ్యోతిః-బ్రహ్మే-యస్యాః - ఏమి
టికీ-ఉపక్రమః-కారణమో-సా - అ
ది-జ్యోతిరుపక్రమయని పించుకొనును
తుశబ్దము-అవధారణార్థము- బ్రహ్మ
మేకారణముగా గల ఈ అజశబ్దవా
చ్యము (తథాహ్యధీయతేఏకే) ఏమం
త్రమందెట్టిరూపముఅజకుప్రతిపాదిం
చబడినదోయామంత్రమందేనారూప
ముగల బ్రహ్మత్వకమైన ఆఅజకుప్రతి
పాదనమనికొన్నిశాఖలు చెప్పుచున్న
వి. “అణోరణీ యాన్తహతో మహీ
యాన్”, యనిబ్రహ్మను ప్రతిపాదిం
చి “సప్త ప్రాణాః ప్రభవంతితస్మా
త్సప్తార్చిషస్సమిధ స్సప్తజిహ్వః । స
ప్తేమేలోకాయేభుచరన్తి ప్రాణాగు
హశయానిహితాసప్తసప్త । అతస్స
ముద్రాగిర యశ్చసర్వః, ఇత్యాదు
లందు బ్రహ్మవలన పుట్టేటట్టుగాబ్ర
హ్మత్వకత్వముచేత సమస్తజనుల య
నుసంధానా చరణకాలమందు “అ
జామేకాంలోహిత శుక్లకృష్ణాం బ
హ్వోంప్రణాం జనయంతీం స్వరూపా
మ్”, యని ప్రతిపాద్య మానమైన బ్ర
హ్మత్వకమే- యనిదానిప్రత్యభిజ్ఞవల
ననిచ్చట బ్రహ్మత్వకమైనదే అజయని

నిశ్చయింపబడుచున్నది.

అజాత్వము-జ్యోతిస్సు వలనఉత్ప
త్తి- ఈరెండు ఏప్రకారములుపపన్న
మనినచెప్పుచున్నారు.

౧౧౯. కల్పనో పదేశాచ్చ మ
ధ్వాదివదవిరోధః.

కల్పన-సృష్టియొక్క - ఉపదేశా
త్-ఉపదేశమువలన - మధ్వాదివత్ -
సూర్యునివలెన-అవిరోధః - విరోధ
ములేదు.

కల్పన - అనగాసృష్టి “సూర్యా
చంద్రమసౌధాతాయథా పూర్వమ
కల్పయత్”, ఇత్యాదిదర్శనము వలన
“అస్మాన్తా యీస్సజతే విశ్వమేత
త్”, యనియిచ్చటగదా సృష్టినియు
పదేశించుచున్నది.

ప్రళయవేళయందీ ప్రకృతి పరమ
పురుషుడేయాత్రయముగా గలిగినదై
కారణావస్థయందతి సూక్ష్మమైన శ
క్తిరూపముచేతనుండును- ఆయవస్థా
భిప్రాయముచేత దీనికి అజాత్వముం
డును. సృష్టివేళయందు తిరిగితచ్చరీర
మువలన బ్రహ్మకుస్థూలావస్థపుట్టును
ఆయవస్థజ్యోతిరుపక్రమయనిచెప్పు
టకునేవిరోధములేదు - (మధ్వాదివ
త్) ఏప్రకారము ఆదిత్యు నొక్కనికే
కార్యా వస్థయందు “అసౌవా ఆది
త్యోదేవమధుః, వనివస్వాది దేవతుల
యనుభవమునకు యోగ్యమైనరసము

కాధారమాటవలన మధుత్వమతనికే
 ,,అథతతఊర్ధ్వ ఉదేతానై వోదేతా
 నాస్తమేతైకల ఏవమశ్చేష్టాత్,, ఇ
 త్యాదులలో నామరూప త్యాగము
 చేతకారణావస్థయందు సూక్ష్మమేక
 మునకేస్థితి యేప్రకారము విరుద్ధము
 కాదోయాప్రకారమని తెలియదగినది

అ. — సం॥ ,,అజాంమేకాం లో
 హితశుక్లకృష్ణామ్,, ఇత్యాదిశ్వేతా
 శ్వతరమందుజగత్తుకు అబ్రహ్మకార్య
 త్వముతోచుచున్నదనిశంకించి తైత్తిరీ
 యమందు ,,అజామేకామ్,, ఇత్యా
 ది వాక్యానుగుణ్యేనబ్రహ్మకార్యత్వ
 మునుసాధించి అతత్కార్యమును నిర
 సింఛిరి.

౩౦. సఖ్యోపసక్తిహేధికరణము.

౧౨౦. ససఖ్యోపసక్తిహేదపినా
 నాభావాదతిరేకాచ్చ.

అ. — సంఖ్య - సంఖ్యయొక్క,
 ఉపసంగ్రహదశి-ఉపసంగ్రహముండి
 నను, స-తాంత్రికములుకావు, నానా
 భావాత్-వృధకావమువలన, అతిరే
 కాచ్చ - తత్వాతిరేకముయొక్క ప్ర
 తీతివలన.

వాజసనేయకమందు ,,యస్మిన్పం
 చపంచజనా ఆకాశశ్చప్రతిష్ఠితఃతమే
 వంమన్యతత్తానంవిద్వాన్బ్రహ్మస్య
 తోమృతమ్,, యనినిచ్చట సాంఖ్యుల
 చేతచెప్పబడిన పంచవింశతి తత్వము

లు ప్రతిపాదించబడుచున్నదా లేదా
 యనిసంశయము.

అదేయనిపూర్వపక్షము ,,పంచపం
 చజనా,, యనిగదా పంచసంఖ్యావి
 శిష్టమైనపంచజనులనిపంచవింశతి య
 నిలబ్ధమాను. యెటులనిన పంచజనా
 యనడి సమాహారవిషయక సమాస
 ము పంచపూర్వాయనినటువలె.

పచ్చభిర్జనైరారభసమూహః, యను
 సమాసముచేత పచ్చజనియనిఅర్థము
 లింగవ్యత్యయ ఛాందసము - పచ్చజ
 నాయని బహువచనముండుట వలన
 సమూహబహుత్వమవగతమౌచున్న
 ది - అవియెన్నియనిశంకగలిగిన పక్ష
 మందుశబ్దపంచక విశేషితములైన ప
 చ్చవింశతితత్వములౌను - గనుక మో
 తాధికారమువలన తాంత్రికములని
 నిశ్చయింపబడుచున్నది.

ఈప్రకారముగా నిశ్చయానంతర
 మందు ,,తమేవం మన్యతత్తానం వి
 ద్వాన్బ్రహ్మస్యతోమృతమ్,, యని
 పంచవింశకుండైనబ్రహ్మభూతాత్మ
 ను జెలిసినవిద్వాంసుడుముక్తుడౌనని
 పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. ,,యస్మిన్పంచపంచ
 జనాఆకాశశ్చప్రతిష్ఠిత,, యనియచ్చ
 బ్దముచేతనిర్దిష్టమైనబ్రహ్మధారత్వము
 వలన ఆఆధేయములైన తత్వములకు
 బ్రహ్మత్వతత్వము తెలియబడునుఆయ

చృబ్ధినిర్దిష్టవస్తువను, “తవేవమన్య ఆత్మానమ్,, యనితచ్చబ్ధముచేత పరామర్శచేసి, “బ్రహ్మేష్యతమ్,, యని నిర్దేశముండుట వలన బ్రహ్మమని నిశ్చయింపబడుతున్నదిగనుక తాంత్రికప్రసంగముకాదు.

సూత్రార్థము. “పఞ్చ పఞ్చజనా,, యనుచోటు పఞ్చవింశతి సంఖ్యచేత సంగ్రహించుట వలన ఈతత్వములు తాంత్రికములుకావు - యస్మిక్ యని యచ్చబ్ధముచేతసిర్దిష్టమైన బ్రహ్మధారకతయా తాంత్రికములు నానాభావమాటవలన నీతత్వములకు పృథగ్భావమనియర్థము (అతిరేకాచ్చ) తాంత్రికములకంటె తత్త్వాతిరేకముయొక్క ప్రతీతివలనయస్మిక్ అనిచెప్పబడినది రిక్తమైనయాకాశము - ననభ్యోపసంగ్రహదపియని అపిశబ్దముచేత సభ్యోపసంగ్రహముకానేరదు - ఆకాశమునకు భిన్నముగానుండుటవలన-గనుక పఞ్చజనాయనేవాక్యము సమూహారవిషయముకాదు - మరేమనిన “దిక్సభ్యై సంజ్ఞాయామ్,, అని సంజ్ఞావిషయము. పఞ్చజన సంజ్ఞితములైనవికొన్ని- అవిపఞ్చయని వ్యవహరింపబడును. సప్తసత్త్వములన్నట్టువలెనే.

౧౨౧. ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్.

అ.—వాక్యశేషాత్ - మరయొక

వాక్య శేషమువలన - ప్రాణాదయః పంచజన సంజ్ఞకములైన ప్రాణాదులనిచెప్పబడినది.

పఞ్చజనసంజ్ఞకములైన అయిదు పదార్థములు ప్రాణాదులని వాక్యశేషమువలన తెలియబడుచున్నది “ప్రాణస్య ప్రాణమతచక్షుషశ్చక్షుః శ్రోత్రస్య శ్రోత్రమన్న స్యాన్నం మనసోయేమనోవిదుః,, యని. బ్రహ్మత్వకమైనయింద్రియములు పఞ్చపఞ్చజనా యని నిర్దిష్టములైనవి ఉత్పత్తివలనజనాశబ్దమైనది. కాణ్యపాఠమందుఅన్నరహితములైన నాలుగు వస్తువులేయని నిర్దేశముచేయుటవలన పఞ్చజనసంజ్ఞలుగలయింద్రియములనియేప్రకారము తెలియబడుచున్నదనిన - చెప్పుచున్నాడు.

౧౨౨. జ్యోతిమైకేషామసత్యనే.

అ.—ఏకేషాం - కణ్వాదులయొక్క-వాక్య శేషమందు-అన్నే- అన్నశబ్దము-అసతి- లేకపోయినను- జ్యోతిః- జ్యోతిశ్శబ్దార్థము ఇంద్రియములు.

ఏకేషాం కాణ్వాదుల వాక్య శేషమందుఅన్నశబ్దము లేకపోయినప్పటికీ వాక్యోప్రకమముపొందిన “తందేవా జ్యోతిషాంజ్యోతిః,, యని జ్యోతిశ్శబ్దముచేత పఞ్చజనులనగా ఇంద్రియములని తెలియబడుచున్నది ఎట్లనిన. జ్యోతిషాం జ్యోతిషియని బ్రహ్మమందు ని

శ్లోకముచేయడము ప్రకాశక వస్తువులకు ప్రకాశకుడు బ్రహ్మయని ప్రతీతితో చుచున్నది. ప్రకాశక వస్తువు లేవియనిన “పచ్చపచ్చజనా,, యని తెలియబడిని విశేషముగల పచ్చ సంజ్ఞ చేత యెంచబడిన ప్రకాశక పశ్చేన్ద్రియము అని తెలియ బడుచున్నది. గనుక “యస్మిన్పచ్చ పచ్చజనా ఆకాశశ్చ ప్రతిష్ఠిత,, ఇంద్రియములు భూతములు బ్రహ్మయందు ప్రతిష్ఠితములు, తాంత్రికత్వగంధముకాదు.

తా.— అన్నశబ్దము లేకపోయినను జ్యోతిశ్శబ్దార్థ మింద్రియములని కణ్వుల వాక్యశేషము అనగా నింద్రియములు భూతములు బ్రహ్మయందు ప్రతిష్ఠితములు గనుక ప్రకృతిక సంబంధములేదు.

అ.—సం॥ “యస్మిన్పచ్చ పచ్చజనాః,, ఇత్యాది వాక్యములలో చెప్పే ప్రకారము, సాక్షి ప్రక్రియచేత జగత్తు అబ్రహ్మత్వకమని శంకించి బ్రహ్మత్వకత్వమును జగత్తుకు సాధించి అతదాత్మకత్వమును నిరసించిరి.

౩౧. కారణత్వాధికరణము.

౧౨౩. కారణత్వేన చాకాశాది ఘయథావ్యపదిష్టోక్తైః.

అ.— ఆకాశాదిఘ-ఆకాశాదులయందు కారణత్వేన- కారణత్వము చేత చెప్పబడవలసిన- యథావ్యపదిష్ట

సర్వజ్ఞత్వ గుణములచేత చెప్పబడిన ప్రకారమే- ఉక్తైః- చెప్పడమువలన.

జగత్కారణత్వము చెప్పుచునుండెడి వేదాంతవాక్యములు ప్రధానకారణత్వవాదమే పర్యవసానముగా గలిగినదా లేక బ్రహ్మ కారణత్వవాదమే పర్యవసానము గలిగినదాయని గంశయము. ప్రధానకారణత్వ వాదమే పర్యవసానము గలిగినదని. పూర్వపక్షము “సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్,, యని ఒక స్థలమందు సద్వస్తు పూర్వకంబుగా సృష్టివినబడుచున్నది. మరొకచోట “అసదేవేదమగ్ర ఆసీత్,, “అసద్వాఇదమగ్ర ఆసీత్,, అటువలెన “తద్దేదంతర్హ్య వ్యాకృత మాసీత్ న్నామ రూపాభ్యాం వ్యాక్రియత,, యని అవ్యాకృతమువలన సృష్టివినబడుచున్నది. అవ్యాకృతమనగా ప్రధానము-గనుక ప్రధానమునకు కారణత్వమునిశ్చయమౌటవలన అదేముఖ్యప్రయోజనమని.

సీద్ధాంతము “సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ,, యని యుపక్రమించి “తస్మాద్వాపతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః,, తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి తత్తేజోసృజత,, ఇత్యాదులలో సర్వజ్ఞుడైన పరబ్రహ్మకే కారణత్వము ప్రతిపాదనము చేసుటవలన నా బ్రహ్మమునకే కారణావస్థయం

దునామరూప విభాగములకు సంబం
ధముగానుండక పోవుట వలన అసద
వ్యాకృతాది శబ్దములచేత బ్రహ్మమే
చెప్పబడునని బ్రహ్మకారణ వాదమే
ముఖ్యపరయోజనము.

సూత్రార్థము. ఆకాశాదిపద చి
హ్నములచే కూడియుండెడి “తస్మా
ద్వావీతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంఘా
త,, ఇత్యాదివాక్యమందు సర్వజ్ఞం
దైనపరబ్రహ్మకే కారణత్వముచెప్పు
టవలన సమస్తసృష్టి వాక్యములందు
నిటులచెప్పబడినదానికే కారణత్వము
ప్రతిపాదనమైనదని బ్రహ్మ కారణ
వాదమేముఖ్యప్రయోజనము ఏర్పిరిచె
ప్పబడినదనగా సర్వజ్ఞ త్యాదిగుణయు
క్తముగామాచేత చెప్పబడినదని య
ర్థము. ఆపక్షమందు “అసద్వాగ్దమ
గ్రహణీత్,, యనియెందుకు చెప్పుచు
న్నదనగా చెప్పుచున్నారు.

౧౨౪. సమాకర్తాత్.

అ. — సమాకర్షాత్ - సర్వజ్ఞునిగి
అసచ్చబ్దముచేత కారణావస్థాయందు
నామరూపసంబంధిత్వము లేకపోవుట
వలన సమాకర్త యున్నాను.

“సోఽకామయతబహుస్యాంశ
జాయేయేతి, యనిబహుభవనసంక
ల్పశూర్వకముగా జగత్తును సృష్టి చే
యించుండెడి సర్వజ్ఞుడైన బ్రహ్మకు
“అనద్వాగ్ధరమగ్రతీతీ, యనె

అ. — స॥ “సనేవ సోమ్యేదమ
గ్ర ఆసీత్,, “అసద్వాభద్రవ గ్ర ఆసీ
త్,, ఇత్యాదులలో రెంటియందు స్ప
ష్టి చెప్పడము వలన బ్రహ్మమే ఏక
కారణమని నిశ్చయింప కూడదని శం
కించి “తస్మాద్వా ఏతస్మాత్,, ఇ
త్యాదుల యందు సార్వజ్ఞత్వ గుణ
యుక్తమై కారణత్వము చెప్పుటచేత
సదాది శబ్దాదులు బ్రహ్మ పరమైనం
దునబ్రహ్మమే కారణమని నిశ్చయించు
టశక్యము.

39. జగద్వాచిత్యాధికరణము.

೧೨೫. ಜಗದ್ಯಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್.

అ. — జగద్వాచిత్యార్థ - కర్తృశబ్దమునకు జగద్వాచిత్యమువలన, కారణభూతుడు పరబ్రహ్మ.

కాపీతకీ యందు “బహుత్ ప్రతి
వాణీ, యనియుపక్రమించి “మో-

వైచాలాకపితేసాం పురుషాణాం కర్తాయస్యచైతత్కర్తృసవైవేదితవ్యః, యనే స్థలమందు తెలుసుకో వలెనని యుపదేశముచేయబడినవస్తువు సాంఖ్యతంత్రమందు ప్రసిద్ధమైన పురుషుడా పరమాత్మయనిసంశయము. ప్రకృతివియుక్త పురుషుడేనని పూర్వపక్షము “యస్యచైతత్కర్తృ” పుణ్యపాపరూపసమృద్ధిత్యముచేతనుపలక్షితుడౌటవలన.

సిద్ధాంతము. “యస్య చైతత్కర్తృ” యనికర్తృశబ్దమునకు క్రియతత్త్వ తికర్తృయనే సమానముచేత జగద్వాచకమాటవలన సమస్తమైన జగత్తైవ నికార్యమో అపరమపురుషునే తెలుసుకోవలెననియుపదేశముచేయబడినది సూత్రవ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

తా.—కర్తృశబ్దమునకు జగద్వాచకమాటవలన సమస్తజగత్తు పరమపురుషునికార్యమని తెలియబడును.

౧౨౬. జీవముఖ్యప్రాణలిక్ష్ణాన్నేతిచేత్తద్వ్యాఖ్యాతం.

అ.—జీవముఖ్య - జీవునికిముఖ్యమైన, ప్రాణలింగాత్ - ప్రాణరూపమైనలింగమువలన, నేతిచేత్ - కాదనినట్లయితే, తత్ - ఇది, వ్యాఖ్యాతం - వ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

“ఏవమేవైవప్రజ్ఞాత్వైతే రాత్వభిర్భుజ్ఞః” ఇత్యాదిభోక్తృత్వరూపలిం

గమువలన “అథాస్మిన్నాగ్రీణపివైకధాభవతి, యని ముఖ్యప్రాణలింగముచేత నితడుపరమాత్మ కాదనిచెప్పినట్లయితే దీనికిపరిహారముప్రతర్దనవిద్యయందేవ్యాఖ్యానముచేయబడియున్నది. పూర్వాపరప్రకరణపర్యాలోచనచేత ఈవాక్యముపరమాత్మ పరమనినిశ్చయము గనుక అన్యమైనహేతువులుఅందుకనుగుణముగానె చెప్పవలెననియర్థము.

ఓయీ, “తౌహనుస్తం పురుషమాజగ్ముః”, యని ప్రాణనామములచేత యామంత్రణాశ్రవణముయొక్క దండప్రహారపూర్వకముగాలేపుటచేతశరీరేంద్రియ ప్రాణాదులకంటె నతిరిక్తుడైన జీవాత్మసద్భావ ప్రతిపాదన పరమీవాక్యమని తెలియబడుచున్నదనినయుత్తరముచెప్పుచున్నారు.

౧౨౭. అన్యార్థంతుజైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యామపిచైవమేకే.

అ.—అన్యార్థంతు - ఇతరార్థముకొఱకైతే, ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యాం - ప్రశ్నప్రతిపచనములచేత తెలియబడునని, జైమినిః - జైమునులు, అపి - ఈ అర్థమును, ఏవమేకే - కొన్నిశాఖలందుకొందరు చెప్పుచున్నారుని.

తుశబ్దము శంకానివృత్త్యర్థముజీవసంకీర్తనము అన్యార్థముగలది అనగా జీవాతిరిక్తుడైన బ్రహ్మసద్భా

వ బోధనముకొరకని ప్రశ్న ప్రతివచనములచేత తెలియ బడుచున్నది. ప్రశ్న అంతవరకు జీవుని చెప్పటకంటే ననంతరమందు “క్షైవషవతద్బాలాశేషురుషోఽశయిష్ట,, ఇత్యాదులును పుడైన జీవునికాశ్రయమైన వస్తువిషయకత్వముచేత పరమాత్మ పరమనిని శ్చయింపబడియున్నది. ప్రతివచనమందును “అథాస్మిన్నాగ్రణవై కథాభవతి,, ఇత్యాదులు పరమాత్మ విషయములు.

సుప్తపురుషుని కాశ్రయముచేత ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టుడు పరమాత్మయే “స తాసోఽమృతదాసమ్పన్నోభవతి,, ఇత్యాదులు-జై మునులవలన జీవగ్రహణము చెప్పబడినయర్థమునకు పూజ్యత్వముతోచుటకొరకు (అపిచైవ మేకే) ఏకేవాజసనేయులు ఈచాలాకృజాత శతృ సంవాదగతమైన ప్రశ్న ప్రతివచనరూపమైనవాక్యమును పరమాత్మ విషయము స్పష్టమని చెప్పదురు “క్షైవషవతత్,, ఇత్యాదులు “యేవమోస్తర్హృదయ ఆకాశస్తస్మిళ్ళే,, యనేవాక్యాంతమువరకు.

తా.—జీవసంకీర్తనము అన్యార్థ ప్రయోజనముకొరకైనది అనగా పరబ్రహ్మ బోధకమని ప్రశ్న ప్రతివచనములచేత నిశ్చయింపబడినవి.

అ.—సం॥ సదవాక్యతాది శబ్ద

మువలన ప్రతిపన్నవస్తువుకు అతదాత్మకత్వమును శంకించి అదియు బ్రహ్మత్వకమని పరిహరించి జగత్తుయొక్క అతదాత్మకత్వమును నిరసించిరి.

33. వాక్యాన్వయాధికరణము.

౧౨౮. వాక్యాన్వయాత్.

అ.—వాక్య - సమస్తమైవాక్యము, అన్వయాత్ - పరమాత్మయందన్వయమువలన.

బృహదారణ్యక మైత్రేయా బ్రాహ్మణమందు “నవా అరేపత్యుః కామాయపతిః ప్రియోభవత్యాత్మనస్తు కామాయ,, యని ఆరంభించి “ఆత్మావాలరే ద్రష్టవ్యశ్రోతవ్యో మంతవ్యోనిధిధ్యాసితవ్య,, యిత్యాదులందు ద్రష్టవ్యః అని నిర్దిష్టమైన పురుషుడు తంత్రసిద్ధుడా లేక పరమాత్మయని సంశయము.

తంత్రసిద్ధుడైన పంచవింశకుడేయని పూర్వపక్షము- పతిపత్ని పుత్రవిత్ర మిత్రపశ్వాదిప్రియవస్తువులకు సంబంధియైన ఆత్మ పరమాత్మ కానేరదు. అతడే “ఆత్మావా అరేద్రష్టవ్య,, యని ప్రతిపాదనచేయబడుచున్నాడు.

సీద్ధాంతము. పత్యాదుల కామముకొరకు పత్యాదులు ప్రియముకానేరరు ఆత్మయొక్క కామము కొరకే నని చెప్పి “ఆత్మావా అరేద్రష్టవ్య,, అని నిర్దిష్టమైన ఆత్మజీవాతిరిక్తుడైన స

త్యసంకల్పత్వ సర్వజ్ఞత్వముగల పరమాత్మే పత్యాదులకు స్వసంబంధి వస్తువులను గురించి ప్రియత్వము వని సంకల్పమున కాయత్తమైనదో నతడే సత్యసంకల్పడు పరమాత్మ, పరమాత్మజ్ఞానముచేత చెప్పబడ బూయ్యే సమస్తజ్ఞానములును పరమాత్మయందే సంభవించుచున్నది.

సూత్రార్థము. వాక్యస్య సమస్తమైనవాక్యమునకు పరమాత్మయందే యన్వయముండుటవలన ద్రష్టవ్యత్వముచేతనిర్దిష్టమైనఆత్మపరమాత్మ, అమృతత్వస్యతు నాశాస్తివిత్తేన,, ఆత్మనిఖిల్వరేదృష్టే శ్రుతేమతేవిజ్ఞాతే ఇదంసర్వం విదితం,, ఇదం సర్వం యదయమాత్మా,, తస్యహవా ఏతస్యమహతోభూతస్యనిశ్చసితమేతద్యద్యగ్వేదః,, యేనేదం సర్వంవిజానాతితం కేనవిజానీయాత్,, యనేవాక్యములుపరమాత్మయందే యన్వయము చూడబడుచున్నది.

తా.—సమస్తమైనవాక్యమునకు పరమాత్మయందే యన్వయముండుట వలన పరమాత్మద్రష్టవ్యుడనిర్దిష్టడు.

“ఏతేభ్యో భూతేభ్యస్సముత్థాయతాన్యే వానువినశ్యతి,, యనితాభూతములవలననుంచిపైకిలేచి వాల్లనేప్రవేశిస్తున్నదని జీవలింగములకు

తాంతరముచేత సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

౧౨౯. ప్రతిజ్ఞాసిద్ధిర్లింగ మాత్మరథ్యః.

అ.—ప్రతిజ్ఞా-ప్రతిజ్ఞయొక్క,, సిద్ధి-సిద్ధికి, లింగం-సూచకమని, ఆత్మరథ్యః-ఆత్మరథ్యులమతము.

ఏకవిజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞానముయొక్క-ప్రతిజ్ఞాసిద్ధికొరకు జీవునికి పరమాత్మకార్యత్వముండుటవలన పరమాత్మకంటె యనన్యడుజీవుడని జీవశబ్దముచేత పరమాత్మ కభిధానమని ఆత్మరథ్యాచార్యులమతము.

తా.—ప్రతిజ్ఞాసిద్ధికొరకు జీవశబ్దముచేత సూచకమైనది పరమాత్మ.

౧౩౦. ఉత్క్రమిష్యతఏవం భావాదిత్యేడులోమిః.

అ.—ఉత్క్రమిష్యత - శరీరమునుంచిలేచిపోయెడుజీవునికి, ఏవంభావాత్ - బ్రహ్మ స్వభావము గలుగునని, ఔడులోమిః - ఔడు లోములమతము.

“పరంజ్యోతిరు పసమ్మద్యస్వేన రూపేనాభినిష్పద్యత,, యనిశరీరమునుంచి యుత్క్రమించెడు జీవునికి పరమాత్మ స్వభావముగలుగుట వలన జీవశబ్దముచేత పరమాత్మ కభిధానమని ఔడులోములమతము.

౧౩౧. అవస్థితేరితికాశకృత్సం

అ. — అవస్థితైరితి-జీవాత్మయంద
స్తరాత్మతయాపరమాత్మయందుట
వలనయని - కాశకృత్స్న- కాశకృ
త్స్నమతము.

“యత్యనితిష్ఠక, యనిజీవాత్మ
యందంతరాత్మ ధైవరమాత్మయం
దుననిచెప్పటవలన జీవాత్మశబ్దము ప
రమాత్మయందు పర్యవసానము వల
నజీవాత్మశబ్దముచేతపరమాత్మ చెప్ప
బడుననికాశకృత్స్న ఆచార్యులు నిశ్చ
యింతురు.

ఇదేసూత్రకారులకుయిష్టమనితో
చుచున్నది మూడుమతములకుపరస్ప
రమువిరోధముండుటవలన దీనికంటె
యనంతరమందింకేమిచెప్పకపోవుట
చేతని దేవారియిష్టమనితోచుచున్నది.

తా. — శ్రుతివలనజీవాత్మయం
దంతరాత్మ గా పరమాత్మకు స్థితిచె
ప్పటవలన జీవాత్మ శబ్దముచేత పర
మాత్మ చెప్పబడు చున్నాడనికాశకృ
త్స్నమతము.

అ. — సం॥ విశేషించిచేతనుడు అ
తదాత్మకమని శంకించి బ్రహ్మాత్మక
మునుసాధించిజీవుని యతదాత్మకత్వ
మునిరసించిరి.

38. ప్రకృత్యధికరణము.

౧౩౨. ప్రకృతిశ్చప్రతిజ్ఞాదృష్టా
న్తానుపరోధాత్.

అ. — ప్రతిజ్ఞ ప్రతిజ్ఞకు దృష్టా

న్త-దృష్టా న్తమునకు-అనుపరోధాత్
అనుసరణముండుటవలన- ప్రకృతిశ్చ
ఉపాదాన నిమిత్త కారణములు పర
మాత్మ.

పరబ్రహ్మ జగత్తును గురించినిమి
త్తకారణ మాత్రమా లేక ఉపాదాన
కారణముగునాయనిసంశయము.

నిమిత్తమాత్రకారణమనిపూర్వప
క్షము-లోకములో వృక్ష-లాలాదు
లయందు నిమిత్తమునకు ఉపాదాన
మునకు భేదముండుటవలన “అస్మా
న్న్యాయాస్సజతేవిశ్వమేతత్”, ఇత్యా
దులలో భేదము చెప్పటవలన బ్రహ్మ
కుయవికారత్వ శ్రుతివిరోధమువలన
బ్రహ్మకుయుపాదాన కారణముసం
భవించదు.

సిద్ధాంతము. ఏనాశ్రుతంశ్రుతం,,
యని బ్రహ్మజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞాన
ముగలుగుననెడి ప్రతిజ్ఞ వేరే ప్రకార
ముగా యుపపన్నము కాదు గనుక
“యథా సోమ్యేకేన వృత్తింధేన స
ర్వంమృణ్మయం,, అనిమృత్తుతతా-
ర్యమైనపుట దృష్టా న్తముచేత దానిని
యుపపాదనముచేయుట వలనజగదు
పాదానకారణము బ్రహ్మమేయనిత
లియబడుచున్నది.

ప్రమాణాన్తరముచేత తెలియబ
డినసకలవస్తు విలక్షణైశాస్త్రికస
మధిగమ్యుడై సర్వజ్ఞుడై సర్వశక్తుడై

నపరబ్రహ్మకు కార్యకారణోభయా
వస్థలందు స్వశరీరభూతములై నచిద
చిత్తులను ప్రకారముగా గలిగిన యొక
నిశేనిమిత్త కారణత్వము యుపాదా
నకారణత్వమువిరుద్ధముకానేరవు.

శరీరభూత యచిద్వస్తు గతము
లయిన వికారములు కార్యవస్థచేత
నుండెడి శరీరియైన పరమాత్మకు సం
భవించదుగాన అవికారత్వము సిద్ధ
మాను చిదచిద్వస్తు శరీరకుడయినబ్ర
హ్మకే యుపాదానత్వ ముండుట
వలన బ్రహ్మకు యపురుషార్థములై న
వికారములయొక్క సంబంధా భావ
ము చూపడముకొరకు “అస్మాన్మా
యీస్సృజతేవిశ్వమేతత్తస్మింశ్చాన్యో
మాయయా సన్నిరుద్ధః, యనైవ్యప
దేశము. ప్రతిజ్ఞాదృష్టా న్తయను సరణ
వలన యుపాదానకారణము బ్రహ్మ
మేయనిసూత్రార్థము.

తా.—ప్రతిజ్ఞాదృష్టా న్తములచే
త పర బ్రహ్మమునకు జగదుపాదన
కారణమును స్థాపించిరి.

౧౩౩. అభిధ్యోపదేశాచ్చ.

అ — అభిధ్యోపదేశాచ్చ. బ్రహ్మ
కు జగదాకారముచేత - బహుభవన
చి న్ననోపదేశ ముండును.

“సోకామయతబహుస్యాం,,త
దైత్యతబహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,,
యని సృజించెడి బ్రహ్మమున కే జగదా

కారముచేత బహుభవనచింత నోప
దేశమువలన జగత్తుకు పాదాన నిమి
త్తకారణములు బ్రహ్మయనినిశ్చయిం
పబడుచున్నది.

౧౩౪. సాక్షాచ్ఛోభయామ్నానాత్
అ.—సాక్షాత్-సాక్షాత్తుగా-ఉ
భయ-ఉపాదాననిమిత్తకారణములు
ఆమ్నానాత్-చెప్పుటవలన.

“కింస్విద్వనంకసవృక్షఆసీత్ ఇ
త్యాదులచేత జగదుపాదాన నిమిత్త
కారణములు అడగబడినట్టియితే “బ్ర
హ్మవనంబ్రహ్మ సవృక్షఆసీత్ బ్రహ్మ
ధ్యతిష్ఠత్, బ్రహ్మవనము బ్రహ్మవృ
క్షము ఆయెనని బ్రహ్మదులచేత వుం
డబడెడిదియని యుపాదాన నిమిత్త
ములు రెండు బ్రహ్మమేయని ప్రత్యక్ష
ముగా చెప్పబడుచున్నది గనుక ఉభ
యవిధకారణములు బ్రహ్మ.

౧౩౫. ఆత్మకృతేః.

అ.—ఆత్మకృతేః-నిర్మాతయైన
యాత్మకే జగదాకారముచేత నుపదేశ
ము చేయ బడుచున్నది.

“తదాత్మానం స్వయమకురుత్,
యని నిర్మాతైన పరమాత్మకు జగదా
కారముచేత కృతి యుపదేశముచేయ
బడుచున్నది అందువలన ఉభయమునా
మ రూపములయొక్క భావా భావ
ములచేతనొకవస్తువు కెకర్మకర్తృత్వ
ముల విరుద్ధములు కావు.

తా.— ద్రష్టయైన బ్రహ్మకే జగదాకృతి చెప్పబడుచున్నది.

బ్రహ్మతన్ను జగదాకారముగా చేసినవాడైనట్టియితే యప్పుడు బ్రహ్మకునపహత పాప్తత్వ యనవధికాతిశయానంద స్వరూపసర్వజ్ఞత్వాది గుణములకు విరుద్ధమాను మరియును అజ్ఞత్వదుఃఖత్వ కర్మవశ్యత్వముమొదలైనవిపరితములు సంభవించుననేపూర్వపక్షమునకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

౧౩౬. పరిణామాత్.

అ.— పరిణామాత్- జగచ్ఛరీరియగుబ్రహ్మమునకు శరీరమైన స్థూలసూక్ష్మవస్థలుగల కృత్స్నమైన చిదచిదస్వస్థు ద్వారాపరిణామముగలుగుటవలన.

అజ్ఞబ్రహ్మవివర్తవాదమందాదోషములుసంభవించును. అజ్ఞానముచేతచేయతగిన రూపాంతాపురుషార్థముగాగల అజ్ఞానమునకు వేదాంతజన్య జ్ఞానముచేత నివర్త్యత్వముండుటవలన బ్రహ్మయందే అన్వయమగును. అప్పుడు కాస్త్రములు భ్రాంతులచేతచెప్పబడినది కానియనెడిదోషములుసంభవించును.

అవిభక్తములైననామరూపములుగలయతసూక్ష్మచిదచిదస్వస్థ శరీరకబ్రహ్మమునకునవిభక్తనామరూపచిదచి

దస్వస్థశరీరత్వముచేత పరిణామమువేదాంతములందు చెప్పబడుచున్నది.

“తద్ధేదంతర్హ్యవ్యా కృతమాసీత్తన్నామరూపాభ్యాంవ్యాక్రియత,, అనువానిచేత శరీరభూతమైన చిదచిదస్వస్థగతమైన వికారములు యపురుషార్థములు కార్యావస్థయందు కారణావస్థయందు ఆత్మభూతమైన బ్రహ్మమపహత పాప్తత్వాది గుణములుగల దిస్థూల సూక్ష్మవస్థలుగల కృత్స్నమైనచిదచిదస్వస్థులకు బ్రహ్మశరీరత్వము, బ్రహ్మకు ఆవస్తువులయొక్క ఆత్మత్వము, యః పృథివ్యాంతిష్ఠః,, “యస్య పృథివీశరీరం,, యని ఆరంభించి “యస్యావ్యక్తంశరీరం యస్యాత్మరంశరీరం యస్యమృత్యుశ్శరీరం ఏషసర్వభూతాంతరాత్మా పహతపాప్తాదివ్యోచేవ,, ఈమొదలైన శ్రుతికేతముచేత సమధికతమాను గనుక ఏమిదోషముసంభవించదు.

తా.— నిర్వికారస్వరూపముగల పరబ్రహ్మమునకు స్థూలసూక్ష్మనమస్తచిదచిదస్వస్థ శరీర ద్వారా శ్రుతికేదంబమువలన పరిణామము చెప్పుచున్నది.

౧౩౭. యోనిశ్చహిగీయతే.

అ.— యోనిశ్చహిగీయతే- సమస్తభూతజాతములకు పరమ పురుషునియోనిగచెప్పబడుచునున్నది.

“యద్బుధయోనిం పరివశ్యంతిధీ

రాః,, “కర్తారమీశంపురుషంబ్రహ్మ
యోనిం,, అనేవాక్యములందు సమస్త
భూతసమూహమునకు పరమపురుషు
డేకారణమని చెప్పబడును. హేయను
శబ్దము హేతువాచకము ఏకారణము
వలన యోనియని చెప్పబడునో అదే
హేతువువలన ఉపాదాన కారణము
బ్రహ్మము, యోనిశబ్దము ఉపాదాన
మునకు పర్యాయపదము.

అ.—సం॥ లోకమందు నిమిత్తో
పాదానాదులుదర్శనమాటచేతసర్వ
జ్ఞుడైన బ్రహ్మనిమిత్తమాత్రముఉపా
దానముగాదనిశంకించి సర్వశక్తిగల
బ్రహ్మమునకుభయవిధ కారణత్వము
పపన్నమాటవలన “బ్రహ్మవనమ్,,
ఇత్యాదులందుభయవిధకారణత్వము
ప్రతిపాదితమై యున్నందున బ్రహ్మ
ముపాదానమనియు చెప్పబడినది. సే
శ్వరసాక్షోక్తమైనజగత్తుయొక్క—బ్ర
హ్మత్వకత్వమును శంకించి బ్రహ్మ
పాదాన సమర్థనముఖేన బ్రహ్మత్వక
త్వమునుసమర్థించి అబ్రహ్మత్వకత్వ
మునునిరసించిరి.

౩౫. సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణము.

౧౩౮. ఏతేన సర్వేవ్యాఖ్యాతాః
వ్యాఖ్యాతాః.

అ.—ఏతేన - ఇదివరకుచెప్పబడి
నన్యాయ సమూహములచేత, సర్వే
వ్యాఖ్యాతావ్యాఖ్యాతాః- సమస్తవే

దాంతములు బ్రహ్మపరములుగావ్యా
ఖ్యానముచేయబడినవి.

“యతోవాఇమాని,, ఇత్యాదు
లందువుదాహరించబడిన వాక్యముల
వలన “జన్మాద్యస్యయతః,, అనేవా
టిలోచెప్పబడినన్యాయసమూహము
లచేత సమస్తవేదాంతములు బ్రహ్మ
పరముగావ్యాఖ్యానము చేయబడినవి
పదాభ్యాసము అధ్యాయపరి సమా
ప్తిద్యోతనార్థము.

అ.—సం॥ పూర్వాధికరణముల
లోనుదహరించబడినయశేషవాక్యము
లలోనేవిజగత్కారణత్వమాత్రమని
వినబడినవోవానికి ఈక్షణవిశేషాదు
లులేనందునను పరమపురుషాసాధా
రణములైనధర్మములువినబడుచున్నం
దుననుప్రతిపన్నవస్తు యంగీకారమం
దువిరోధము లేనందునను వాటికిపర
మైన ఆత్మపరమనిశంకించి నదికాదని
పరబ్రహ్మసాధారణమైన ధర్మాంతర
మందుత్రవణముండిననుజగత్కారణ
త్వయాక్షణవిశేషమువలె పరమపురు
షయసాధారణ్యము పూర్వాధికరణ
ములలోనిర్ణయించబడిన జగత్కారణ
మే చిదచిద్విలక్షణ సర్వవిధ కారణ
భూతమైన పరబ్రహ్మశబ్దవాచ్యదేవ
తావిశేష పరమనినా వాక్యములందే
ప్రతిపాదించబడినదని సిద్ధాంతము.
ప్రధమాధ్యాయము- ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము.

౩౬. స్మృత్యధికరణము.

౧౩౯. స్మృత్యనవకాశ దోషప్రసంగ ఇతిచేన్నాన్యస్మృత్య నవకాశ దోషప్రసంగాత్.

అ. — స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగఇతిచేత్ - స్మృతులకుదోషప్రసంగమునకవకాశములేదు - న - అనిచెప్పకూడదు - కపిలాదిస్మృతులకుదోషముండుటవలన-అన్యస్మృతులను ఆస్రుకారమే దోషయుక్తమని చెప్పచూచినట్లయితే- అన్యస్మృత్యనవకాశదోషప్రసంగాత్ - మన్వాదిస్మృతులలోనట్టిదోషప్రసంగమున కవకాశములేనందున.

వేదాంతములలోననున్నమైనచిట్టచిద్వస్తువులకంటె విలక్షణమైన అస్పృష్ట హేయగంధముగల సర్వజ్ఞత్వాది యనంతకల్యాణగుణాకర బ్రహ్మైకపరత్వ ప్రతిపాదకత్వము కాపిలస్మృతికి విరోధమాటవలన చలించుటకు శక్యమానా కాదాయనిసంశయము.

చలంపచేసుట కర్తమని పూర్వపక్షము.

శ్రుతివిరుద్ధమైనస్మృతికి అనాదర

ణియ్యమున్నప్పటికి వేదాంతవేద్యమైన అర్థమును గ్రహించుటయం దశక్యముండుటవలన అల్పమైన శాస్త్రాభ్యాసముగల మందబుద్ధులకు ఆత్మలచేత చేయబడిన స్మృతులయొక్క ఉపబృహ్మాణమువినా నిశ్చయముపపన్నముకానేరదు. కపిలస్మృతికేవలముతత్వమాత్రబోధకము దానిచేతనే ఉపబృహ్మాణమునకుయోగ్యములేకపోయినయడల ఆత్మప్రణీతమైన కేవలతత్వపరమైనఈస్మృతికిలవకాశమేలేకపోనియనేదోషము సంభవించును గనుక వేదాంతములచేత శేలియుటకుయోగ్యమైన జగత్కారణము ప్రధానమేయనిపూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. వేదాంతములకు ఉపబృహ్మాణాపేక్ష యుండినప్పటికి అత్యంతమాత్రులైనమన్వాదులయొక్క వేదాంతమునకునవిరోధములైనస్మృతులచేతనే ఉపబృహ్మాణము యోగ్యమగును లేకపోయినయడలవానికి సావకాశముగలుగునుగనుక అధికదోషప్రాప్తికలుగును.

వానికి ధర్మప్రతిపాద నాంశమందుప బృహ్మాణత్వమునకు సావకాశ

త్వము చెప్పవచ్చును ఏకారణమువలన సమస్తధర్మముల స్వరూపము పరబ్రహ్మయైన పరమపురుషుని యొక్క ఆరాధనమో, ఇష్టాపూర్తంబు హుధాజాతం జాయమానం విశ్వం బిభర్తి భువనస్యనాభిః,, తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదువంధ్రమాః,, యజ్ఞైస్తవమిద్య సేనిత్యం సర్వదేవమయాచ్యుత,, ఇత్యాదిశ్రుతి స్మృతులు ఆకారణములగు దృఢపరచుచున్నవి సూత్రమువ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

అతీంద్రియములైన అర్థసాక్షాత్కారములందు సమర్థుడైనకపిలనికి వేదాంతములయందు బ్రహ్మపరత్వము కనబడలేదు గనుక ప్రధానపరత్వమే ఆశ్రయింపఁతగినదని యనేపక్షమందు పుత్తరముచెప్పుచున్నారు.

౧౪౦. ఇతరేషాంచానుపలభేః.

అ.— ఇతరేషాం - మన్వాదుల యొక్క- అనుపలభేః- వేదాంతమునకు ప్రధాన పరత్వప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన.

ఇతరులైనవేదవేత్తలలో శ్రేష్ఠులైన అతీంద్రియ వస్తువులయొక్క సాక్షాత్కారముగల మన్వాదులకు ప్రధానపరత్వప్రత్యక్షము కలగకపోవుటవలన బ్రహ్మపరత్వప్రత్యక్షము క

లుగుటవలన బ్రహ్మపరత్వమే ఆశ్రయింపఁతగినది.

వేదాంత ప్రతిపన్నములైన అర్థమునకు విరుద్ధమైనకపిలప్రత్యక్షమునకు భ్రాంతిమూలకత్వము కల్పనచేయఁతగినది.

తా.—వేదవేత్తలలో నగ్రేసరులైనమన్వాదులచేత ప్రకృతికి పరత్వము చెప్పకపోవుటవలన బ్రహ్మపరత్వముచెప్పటవలన బ్రహ్మపరత్వమే యాశ్రయింపఁతగినదిగాని వేదాంత ప్రతిపన్నమైన అర్థమునకు విరుద్ధమైన కపిలస్మృతికి భ్రాంతిమూలకత్వము కల్పనచేయదగినది.

అ.—సం॥ వేదాంతవాక్యములలో చెప్పబడినబ్రహ్మకారణత్వమునకు మహర్షిప్రణీతమైన సాఖ్యైస్మృతులలో నిరవకాశప్రసంగముండుటవలన ప్రధానమేజగత్కారణమనిశంకించి మన్వాదిమహర్షి జననమూహముచేత చెప్పబడిన స్మృతులందనవకాశ దోషప్రసంగములేనందున బ్రహ్మమేకారణము.

౩౭. యోగప్రత్యుక్త్యధికరణము.

౧౪౧. ఏతేనయోగప్రత్యుక్తః.

అ.— ఏతేన - ఈప్రకారముగా చెప్పటచేత. యోగః- యోగము-ప్రత్యుక్తః-కొట్టుబడిపోయెను.

వేదాంతమునకు యోగస్మృతు

ఋ ఉపబృహ్మణమునకు యోగ్యమా
కాదాయనిసంశయము.

యోగ్యమని పూర్వపక్షము సమస్తమైనవేద ప్రవర్తనముం దధికారముగలబ్రహ్మచేత చేయబడుటవలన యోగమునకు ఈశ్వరునియొక్క సద్భావముం దంగీకారమువలన యోగ్యమాను గనుకయోగస్మృతులచేతనుపబృంహితములైన వేదాంతములకు బ్రహ్మత్వకముకాని ప్రధానమునకు ఉపాదాన బోధకత్వము సంభవించును.

సిద్ధాంతము- కపిలస్మృతివలెనెవేదవిరుద్ధముగనుక విశేషమేమి లేకపోవుటవలనఆదరింపఁతగినదిగాదు - హిరణ్యగర్భునికిని తేత్రజ్ఞమధ్యపాతిత్వముండుటవలన భ్రమసంభవించునుగనుకయోగస్మృతులకు భ్రాంతిమూలకత్వము - సూత్రార్థము స్ఫుటముగా చేయబడినది.

తా.—వేదవిరుద్ధమాటవలనకపిలస్మృతివలెనెయోగస్మృతులు భ్రాంతిమూలమేను.

అ.—సం॥యోగస్మృతులు సర్వవేదప్రవర్తనాధిక్యత హిరణ్యగర్భునివలన ప్రణీతమైనందున దానికియనురోధేనవేదాంతార్థము నిర్ణయకార్యమనిశంకించి-హిరణ్యగర్భుండును తేత్రజ్ఞును-రెన్ద్రమోఽభి భూతుడౌట

చేత అతనివలనచెప్పబడినపురాణాంతరమువలె యోగస్మృతులు భ్రాంతిమూలములనియు - అవి వేదంతోపబృంహణముకాదనియు సిద్ధాంతము. 3౮. నవిలక్షణత్వాధికతణము. ౧౮౨. నవిలక్షణ త్యాదస్య తథాత్వంచశబ్దాత్.

అ.— అస్య-ప్రపంచమునకు-విలక్షణత్వాత్ - విలక్షణ్యమువలన-బ్రహ్మకార్యత్వము-న-లేదు- తథాత్వంచ-బ్రహ్మవిలక్షణమైతేనో - శబ్దాత్ శ్రుతివలన తెలియుచున్నది.

వేదాంతములు జగత్కారణముగ ప్రధానమునుబోధించుచున్నదా-లేక బ్రహ్మనుబోధించుచున్నదాయని సంశయము. ప్రధానమును బోధించుచున్నదని పూర్వపక్షము- అజ్ఞత్వరూప హేతువుచేత జగత్తుకుబ్రహ్మ విలక్షణత్వముండుటవలన బ్రహ్మకార్యత్వముచెప్పడముసంభవించదు సమానవిలక్షణములుండుటచేత ప్రధానకార్యమని చెప్పడముసంభవించును-ఈశేండు హేతువులచేతప్రకృతిపరత్వమేను

సిద్ధాంతము. మక్షికాదులవలనవిలక్షణములైనక్రిమిమొదలైనవాటికి నుత్పత్తిసంభవించుట వలన బ్రహ్మవిలక్షణమైనజగత్తుకు బ్రహ్మవలన నుత్పత్తిసంభవించును.

సూత్రార్థము - అజ్ఞత్వముచేతన

సుఖముచేత బొందబడెడి నీచిదచిన్ని శ్రమైనజగత్తుకు - సర్వజ్ఞుడై హేయగుణరహితుడై అధికానందముగలబ్రహ్మకంటె విలక్షణమౌటవలన ఈజగత్తుకుబ్రహ్మకార్యత్వమును చెప్పడమువేదాంతములకు సంభవించదు-ఆ ప్రకారముండడము యావిలక్షణత్వశబ్దముచేతనే తెలియబడుచున్నది - కేవలప్రత్యక్ష మాత్రమేకాదు, “విజ్ఞానంచావిజ్ఞానంచ,, “అనీశయాశోచతిముహ్యమానః,, “అనీశశ్చత్తాబధ్యతేభోక్తృభావాత్,, ఇత్యాదులు.

తా.— తేనటిగమొదలైన ముక్షికాదులవలనవిలక్షణములైనకీటముమొదలైన వాటికి లోకమందు తృప్తివుండుటవలన బ్రహ్మవిలక్షణమైన జగత్తుకుతత్కార్యత్వము సంభవించుచున్నది.

“ఆపోవాళికామయన్త,, తంపృథివ్య బ్రవీత్ “ఇత్యాదులందు పృథివ్యాదులకుజ్ఞాన కార్యత్వము వ్యపదేశముచేయుచున్నది- గనుక “అవిజ్ఞానంచ,, యనిదానికన్య పరమని యంటెవుత్తరముచెప్పుచున్నారు.

౧౮౩. అభిమాని వ్యపదేశస్తు విశేషానుగతిభ్యాం.

అ.—విశేష-విశేషణముచేత-అనుగతిభ్యాం - వాగాదులందనుప్రవేశముచేతను - అభిమాని వ్యపదేశస్తు

పృథివిమొదలైన యభిమాని దేవతలకువ్యపదేశము.

తుశబ్దముచోద్యాంశమునువ్యావర్తిచేయుచున్నది-పృథివ్యాద్యభిమానదేవతులవిషయమైనదీవ్యపదేశములు.

ఏమిటివలన దెలియబడు చున్నదనిన (విశేషాను గతిభ్యాం) విశేషఃవిశేషణము “హంతా హమిమాస్తీస్రోదేవతా,, యనిపృథివ్యాదులకు దేవతాశబ్దములు విశేషణములు గానున్నవి “సర్వాహవైదేవతా అహంక్రేయసేవివదమాహ,, యనియువాగాదులుమొదలుకొని ప్రాణపర్యంతమునకునటులయను ప్రవేశమున్నది - అగ్నియాదులకు వాగాదులందనుప్రవేశముచూడ బడుచున్నది “అగ్నిర్వాగ్నూత్వాముఖంప్రావిశత్ ఆదిత్యశ్చక్షుర్వాత్వాక్షిణీప్రావిశత్ వాయుఃప్రాణోఽఘాత్వానాసికాప్రావిశత్,, ఇత్యాదులచేతధృవముచేయబడును.

తా.— వాగాదులందనుప్రవేశవిశేషణముచేతతత్తదభిమాన దేవతులకునిర్దేశమున్నది.

౧౮౪. దృశ్యతేతు.

అ.—దృశ్యతేతు- మక్షికాదులవలనవిలక్షణమైన క్రిమిమొదలైనవాటికినుత్పత్తిచూడబడుచున్నది.

తుశబ్దము పక్షమును వ్యావర్తిచేయుచున్నది మక్షికాదులవలనవిలక్షణము

ణమైనక్రియ్యాదులకునుత్పత్తిచూడబడుచున్నదిగనుక బ్రహ్మ విలక్షణమైన జగత్తుకుతత్కార్యత్వముసంభవించుచున్నది.

౧౪౫. అసదితిచేన్న ప్రతిషేధమాత్రత్వాత్.

అ. — అసత్ - అసత్కార్యవాదము-ఇతిచేత్ - ఈ ప్రకారమనిచెప్పినట్టయితే - న - కాదు - ప్రతిషేధమాత్రత్వాత్ - కార్యకారణములకుసామ్యనిషేధమాత్రమువలన.

కార్యమునకుకారణమునకంటె విలక్షణస్వభావమునంగీకరించబడినప్పుడు కార్యమందుకారణముసంభవింపదని అసత్కార్యవాదము నంగీకరించవలసివచ్చును. అప్పటికి “సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ,, యనెడి సామానాధికరణ్యముఘటించకుండా పోనియనియంటే అటుల చెప్పకూడదు కార్యకారణములకు సమానలక్షణములయొక్కనియమనిషేధమాత్రమే మూచేతపూర్వమందుచెప్పబడినది. కార్యకారణములకు ఏకద్రవ్యత్వముస్వీకరింపబడియున్నది కారణావస్థమైన ఏకద్రవ్యమేకార్యావస్థనుపొంది సమానలక్షణములుగల యవస్థయు విలక్షణమైన యవస్థయుగలదొననితాత్పర్యము.

౧౪౬. అపీతౌతద్వత్ప్రసంగాద సమంజసం.

అ. — అపీతౌ: - జగత్తునకుబ్రహ్మయందప్రయముండినప్పటికి - తద్వత్ - జగత్తువలెనే - ప్రసంగాత్ అజ్ఞత్వాపత్తివలన - అసమంజసం - అయ్యుక్తము.

సర్వజ్ఞత్వసత్యసంకల్పత్వ నిరతకయానంద అపహతపాప్తత్వాది స్వరూపముగలబ్రహ్మమే తద్విపరీతమైన జగదవస్థను పొందినట్టయితే యప్పుడుపిండత్వ ఘటత్వాదవస్థగలవృత్తువలెనే సర్వజ్ఞత్వముయపహతపాప్తత్వము అజ్ఞత్వము కర్తృపరవశత్వము బ్రహ్మకుసంభవించుననెడివిరుద్ధమైన యర్థమును చెప్పటవలన వేదాంతవాక్యము అసమంజసముకాని- అపీతావితీయనగా ప్రదర్శనార్థము- జగత్తుకు బ్రహ్మయందుత్పత్తిమైనయడల అపీతి- యనియర్థము- అప్రయమనగాపుత్పత్తియనుట.

౧౪౭. నతుదృష్టాంత భావాత్.

అ. — దృష్టాంత - దృష్టాంతముయొక్క-భావాత్ - భావమువలన- నతు-బ్రహ్మయందజ్ఞత్వాదులు సంభవింపవు.

బ్రహ్మయందజ్ఞత్వాదిగుణములు సంభవింపవుగనుక వేదాంతమునకు అసామంజసములేదు తుశబ్దము ప్రసక్తమైన యసంభావనీయత్వమును ప్రకాశింపజేస్తున్నది, ఒకవస్తువుకే అవస్థాద్యయమందన్వయముచెప్పినప్పటికి

గుణదోషముల వ్యవస్థయందుదృష్టాంతసద్భావముండును ఏలాగనిన మనుష్యునివలనపుట్టినవాడుబాలుడుస్థవిరుదుయవ్వనవంతుడు యౌచున్నాడనే స్థలమందు మనుష్యశరీరకుడైన చేతనమునకే సర్వావస్థలందు అన్వయమున్నప్పటికి జన్మము- చాల్యము-యవ్వనము-వృద్ధత్వములు-నాత్మయందే ప్రకారముసంగతిలేదో-ఆప్రకారమేజ్ఞానము సుఖదుఃఖాదులు శరీరమందుండనేరవు నిజేప్రకారము చిదచిద్వస్తుశరీరకుడైన పరబ్రహ్మకు కార్యావస్థయందు కారణావస్థయం దన్వయముండినప్పటికి కర్తవశ్యత్వము- అజ్ఞత్వము శరీరభూతమైన చిదచిద్వస్తుగతమయిన వికారములు నపహతపాప్యత్వ సర్వజ్ఞత్వగుణములుగల ఆత్మభూతుడైన పరమాత్మయందుండవు.

సర్వావస్థగల చిదచిద్వస్తులవుకు బ్రహ్మశరీరత్వము- బ్రహ్మకుతదాత్మత్వమున్ను- “యస్యపృథివీ శరీరం,, యని అంతర్యామి బ్రాహ్మణములయందవగతమైనది గనుక ఏలాటిదోషముసంభవింపదు.

౧౮౮. స్వపక్షదోషాచ్చ.

అ.—స్వపక్ష- ప్రకృతికి కారణత్వము చేప్పేమతమందు- దోషాచ్చ- దోషమువలన.

కేవలముగా బ్రహ్మకారణత్వవా

దమునకు నిర్దోషమాత్రమేతనెదానినాశ్రయింపకూడదు- ప్రధానమునకు కారణత్వము చేప్పడమందుప్రత్యక్షముగాదోషములుండుటవలన- దాన్నివిడిచిపెట్టి - వానినే యవలంబించతగినది.

ప్రధానమునకు కారణము చేప్పేమతమందు నిర్వికారియైన చిన్నాత్రస్వరూపుడైనపురుషునికి ప్రకృతినన్నిధానముచేతచేయబడిన ప్రకృతిధర్మముల యధ్యాసమూలమైన జగత్ప్రవృత్తియంగీకరింపబడుచున్నది- ఆమతమందు ప్రకృతినద్భావమాత్రమన్నిధానమైనపక్షమందు-ముక్తునికిదానిధర్మముబయొక్క- అధ్యాసప్రసక్తిరూపదోషముసంభవించును- ఆసన్నిధానమువికార విశేషరూపమైనట్టియితే కృత్స్నమైనవికారవస్తువుకునధ్యాసపూర్వకత్వములేకపోవుటవలన సన్నిధానము- వికారమందు హేతువుకాకుండాపోని- సమస్తమైన వికారమునకు నధ్యాసపూర్వకత్వముండుట వలన అధ్యాసమునకు వికారముహేతువు కాదని విరుద్ధార్థక ధనరూపమైన అసమంజసత్వ రూపదోషము సంభవించునని ఆపక్ష మెంతమాత్రమవలంబించతగినదికాదు.

తా.—ప్రధానకారణ వాదము దోషయుక్తమైన మతము.

౧౪౯. తర్క-ప్రతిష్ఠానాదపి.

అ.—తర్క-తర్క-మునకు-అప్రతిష్ఠానాదపి-ప్రతిష్ఠితత్వము లేకపోవుటవలన నాపక్షముసంభవింపదు.

కాపిలసంబంధమైన సిద్ధాంతమునకు తర్కమూల కత్వముండుటచేత శాక్యముమొదలయిన తర్కములచేత కొట్టుబడినదొటచేత ఈతర్క-మునకు ప్రతిష్ఠితత్వము లేకపోయినందున, తత్పక్షముసంభవముగాదు.

తా.— శాక్యాదితర్క ప్రతిహతమువలననీతర్క-మునకు ప్రతిష్ఠితత్వములేనందుచేసేపక్షముసంభవింపదు.

౧౫౦. అన్యధానుమేయమితిచేదేవమప్యనిర్వోక్షప్రసంగః.

అ.—అన్యధా- మరియొకప్రకారముచే-అనుమేయమితిచేత- అనుమేయించెదమనియంటే- ఏవమపి- అట్లేనను-అనిర్వోక్షప్రసంగః- అనిర్వోక్షప్రసంగదోషముదుర్వారము.

ఇప్పటికంటే పూర్వనుండుండెడి తర్కములచేత అప్రతిహతత్వమే ప్రకారముసంభవించునో నాప్రకారమే ప్రధానకారణత్వముచేప్పెడిసిద్ధాంతమును సమ్మతించితామనిచెప్పినట్లయితే నట్లుచెప్పకూడదు- అప్పటికిని తర్కప్రతిష్ఠాన రూపదోషములవలన అనిర్వోక్షత్వరూప్రసంగము దుర్వారముగానుండును- నీకంటేసంధికమైనకు

తర్కకుశలులచేత దూష్యత్వమేలాగై ననుసంభవింపజేయబడును.

అ—సం॥అచేతనంబైనజగత్తునర్వజ్ఞత్వముగలబ్రహ్మమునకువిలక్షణముగా నుండుటనుబట్టి కార్య కారణభావము సంభవించనందునయచేతనమైన పధానమేజగత్కారణమనియు కార్యకారణములైన జగద్భ్రష్మాములకుమృద్ధుటాదులవలెసాలక్ష్యణ్యములేదనిశంకంచి గోమయవృశ్చికాది విలక్షణవస్తువులకును కార్యకారణభావము దర్శనమౌటచే నలక్షణనియమములేదు బ్రహ్మమే జగత్కారణమని సిద్ధాంతము.

౩౯. శిష్టాపరిగ్రహాధికరణము.

౧౫౧. ఏతేనశిష్టాపరిగ్రహా అపి వ్యాఖ్యాతాః.

అ.— ఏతేన-ఈదూషణముచేత శిష్టాః-శిష్టులవలన-అపరిగ్రహ-కణాదస్త్యుతులుమొదలయినవి- వ్యాఖ్యాతాః-త్యాజ్యములని వ్యాఖ్యానముచేయబడినవి.

వైదికులచేత పరిగ్రహముకాడనందున అపరిగ్రహములు - శిష్టుజచేత అపరిగ్రహములు- శిష్టాపరిత్యక్తములు- ముఖ్యముగా తర్కప్రతిష్ఠానమే లక్షణముగాగల కపిలస్వప్నసనమేతువులచేత మిగిలినకారణ

దిస్తృతులు నిరస్తములని వ్యాఖ్యానము చేయబడినవి.

పరమాణువులకు కారణము చేప్పడి వాదమునర్వసమ్మతమని వాట్లకు తర్కాప్రతిష్ఠితత్వము లేదని అధికముగా శంక చేయకూడదు. తర్కమూలత్వముండడమందు విశేషములేదు- పరమాణువులకు శూన్యత్వమందునను - ద్రవ్యత్వమందునను వివాదముండుటవలన తర్కమునకప్రతిష్ఠితత్వమేయున్నదనిపరిహారము.

తా.— ఈదూషణముల చేతను శిష్టుల చేతను- కణాదస్తృతులు త్యాజ్యములు.

అ.— సం || కణాదాక్షపాదబుద్ధాదుల యనేక తంత్రోక్తమైన పరమాణు జగత్కారణత్వనిరూపణమునకు ప్రాబల్యముచెప్పవలసి వచ్చినందుకు యనేకమతనిరూపితపరమాణుకారణత్వము కేవలతర్కమూలములౌటవలన వేదప్రతిపాద్యబ్రహ్మకారణత్వమునకుబాధకముగాక పోవుట ఘటన.

౪౦. భోక్త్రాపత్యధికరణము.

౧౫౨. భోక్త్రాపత్రైవిభాగశ్చేన్యైలోకవత్.

తా. అ.— భోక్త్ర-సుఖదుఃఖభోక్తృత్వములకు-ఆపత్రై-ప్రాప్తివలన అవిభాగ-వైలక్షణ్యములేదు- ఇ

తిచేత్-ఈప్రకారమన్నట్టయితే-లోకవత్-లోకమువలెనే-స్వాత్-కాగలదు.

సర్వాత్మభూతుడైన పరబ్రహ్మకు స్వశరీర భూతుడైన జీవునికంటే నిరతిశయా నంద స్వభావముగలవాడౌటచేత విభాగముచెప్పబడెను-నావిభాగముసంభవించునా-లేదా- అని సంశయము- సంభవింపదనిపూర్వపక్షము- సర్వచిదచిద్వస్తుశరీరకుడౌటచేత. శరీరత్వము బ్రహ్మకు సంభవించినదిగనుక-శరీరికిసుఖదుఃఖభోక్తృత్వాపత్తివలన నవిభాగము సంభవించకుండాపోని- ‘సహజై సశరీరస్యన తఃప్రియాప్రియయోరపహతిరస్తిఅశరీరంవావసంతం నప్రియాప్రియస్పృశత,, యనెడి శ్రుతివలన.

సిద్ధాంతము- జీవునికంటే పరుడైన బ్రహ్మకుకర్మకువశత్వములేకపోవుటవలన విభాగముకానేయాను-శరీరసంబంధమువలన సుఖదుఃఖసంబంధమంతమాత్రము సంభవింపదు-మరేమనిన శాస్త్ర వశ్యత్వము చేత సుఖదుఃఖము నతిక్రమింప చేయబడినవి- ‘సపకధాభవతిత్రిధాభవతి,, యని తెలియబడిన శరీరాగల ముక్తునికి- సశరీరసహితుడైనను శాస్త్ర వశ్యత్వము లేకపోవడమునుబట్టి నిరస్తనిఖిలదుఃఖముగలవాడనివిడితమానుషప్ర

కారమనిన లోకమందు రాజశాసనములకధీనమలయినట్టి శరీరులకు నారాజశాసన మాతిక్రమణమే నిమిత్తముగాగల దుఃఖప్రాప్తివుండి నటువలె- సశరీరుడైన రాజైనప్పటికి స్వశాసనమునకులవశ్యుడయినాదానిలతిక్రమణమునుబట్టి దుఃఖ సంబంధమే ప్రకారము సంభవింపదో నారీతిగానని తెలియవలయు - విభాగమనగా వైలత్యము- సూత్రము స్ఫుటముగానర్థముచేయబడినది.

తా.—జీవునికంటేపరబ్రహ్మకు నకర్తవశ్యత్వమునుబట్టి విభాగముగలదుయెటువలెనంటే లోకమందురాజశాసనవశ్యులైన దేహధారులకు రాజశాసన తిరస్కార నిమిత్తమైన దుఃఖముందును శరీరముతోకూడివుండిన రాజునకు శ్వశాసనాతిక్రమణము చేతదుఃఖములేనటువలెనె.

అ.—సం॥ చిదచిద్రూపకార్యగతమైన పరిణామిత్యనుభిత్వ దుఃఖిత్వాదిదోషంబులు బ్రహ్మమునకుప్రసంగించుటచేత ననిశంకించి సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మముకారణమై స్థూలచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మము కార్యంబుగ నుండినప్పటికి కర్తముచేగలిగిన చిదచిద్రూపకార్యగతదోషంబులు కర్తవశ్యతలేని విశేష్యమైన బ్రహ్మమందు ప్రళయకాలములో సహప్రసంగించ

దనిసిద్ధాంతముచేయబడినది.

౪౧. ఆరంభణాధికరణము.

౧౫౩. తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్యః.

అ.—తత్-బ్రహ్మకంటే. అనన్యత్వ-అభేదము-ఆరంభణ శబ్దాదిభ్యః-“వాచారంభణ,,మనెడిశ్రుతులచేత జెప్పబడును.

బ్రహ్మకార్యభూతమైనజగత్తు బ్రహ్మకంటే భిన్నమా లేక అభిన్నమాయని సంశయము భిన్నమని పూర్వపక్షము. అచేప్రకారముగా తెలియుటవలన లోకమందు జ్ఞానము శబ్దాంతరములకు కారణములకంటే కార్యములకునభేదముండినను ఏప్రకారముగానేననుపపత్తి పొందదు కారణవ్యాపారమునకనన్యత్వమందు వ్యర్థత్వము సంభవించునుగనుకవస్తువువిరోధమునుబట్టిఅభేదశ్రుతులులక్షణచేతనేజెప్పననాక అర్థబోధకములని జెప్పవలెను.

సిద్ధాంతము. “వాచారంభణంవికారోనామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం,, “సదేవసౌమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ కమేవా ద్వితీయం తదైతత్ బహుస్యాంప్రజాయేయేతి తత్తేజోఽస్యజత,, “ఏతదాత్మ్యమిదంసర్వం తత్సత్యం సతత్కృతత్వమసి శ్వేతకతో,, “సర్వఖల్విదం బ్రహ్మతజ్జలానితి,, “తద్దేదం తస్యోవ్యాకృతమా సీత

న్నామరూపాభ్యాం వ్యాక్రియతః, ఇ
త్యాదిశ్రుతిశతసిద్ధమైనది కార్యమైనది
గతుకు కారణమైన బ్రహ్మకంటే య
నన్యత్వము. ఇచ్చటవస్తువిరోధగంధ
ములేదు లోకమందు కారణమైన మృ
త్తుమొదలైన ద్రవ్యములకే పృథుబు
భోదరా ద్యవస్థాంతరము యొక్క
ప్రాప్తిచేతజ్ఞానము మరియొక శబ్దము
నుపపన్నమాను. గనుక కారకవ్యా
పారమునకు సార్థకత్వము సంభవిం
చును కారణమునకే కార్యావస్థాయం
దు తెలియబడుచూనుండెడి దానికే
యవస్థాంతర ప్రాప్తిచేతనే సమస్త
ముపపన్నమౌచునుండగా అనుపలబ్ధి
మైన మరియొకద్రవ్యకల్పనమంతమా
త్రముసంభవింపదు ఆకారణమువలన
బ్రహ్మకంటే భిన్నములేదు.

సూత్రార్థము. తతే - ఆబ్రహ్మకం
టే - అనన్యత్వం - కార్యమైనదిగతుకు -
ఆరంభణ శబ్దాదిభ్యః - ఈశబ్దములే
మొదలుగాగల అనన్యత్వమునేయుప
పాదన చేస్తూనుండెడు వాక్యములవ
ల్ల తెలియబడుచున్నవి ఏవాక్యములకు
ఆరంభణశబ్దాదులు, అవి అనన్యత్వము
పపాదనచేస్తున్నవి.

౧౫౪. భావేఽపలభ్యే.

అ. — భావే - ఘటముమొదలైన
కార్యమందు - ఉపలభ్యే - ప్రత్యక్ష
మువలన.

ఘటాదికార్యభావమందుననుయ
దేమృదాత్మకద్రవ్యము ఈప్రకారము
న్నదని కారణమునకు ప్రత్యక్షముండు
టవలన కారణమునకంటే కార్యము
నకనన్యత్వముసంభవించును ఎటువలె
బాల్యయావనాద్యవస్థావిశిష్ట కార్యు
డైనదేవదత్తునికి సభేదముసంభవించు
నోనటువలె.

తా. — ఘటాదికార్య భావమం
దు మృద్ద్రవ్యమైన కారణమునకు ప్ర
త్యక్షమునుబట్టి కారణమున కంటే
కార్యమున కనన్యత్వము చెప్పబడు
చున్నది.

౧౫౫. సత్త్వాచ్చపరస్య.

అ. — అపరస్య - కార్యకారణ
మందు - సత్త్వాచ్చ - కారణమునకంటే
కార్యమున కనన్యత్వముండుటవలన.

అపరస్య - కార్యముకారణమందు
సత్త్వాచ్చ - వుండుటనుబట్టి - కారణము
నకంటే యభిన్నముకార్యము సమస్త
మైన నీఘటశరావాదులు మొదలైన
కాత్యమంతయు ప్రాతఃకాలమందు
మృత్రైత్యయెనని కారణమందు కార్య
ముతెలియబడుచున్నది అనగాఘటశ
రావాద్యవస్థచేత కూడిన మృద్రూప
మైన ద్రవ్యమే పూర్వకాలమందు
పిండాకారముగా తెలియ బడెనని
భావము.

౧౫౬. అనన్యత్వపదేశాన్నేతి చే

న్నధర్మాంతరేణ వాక్య శేషాద్యుక్తే శబ్దాంతరాచ్చ.

అ.—అసత్-అసత్యము-వ్యవచేతాత్-చెప్పటవలన-ఇతి-ఈయర్థము-నేతిచేత్-కాదన్నట్టియితే-న-అసకూడదు-ధర్మాంతరేణ-మరియొకధర్మసంబంధముచేత - ఆవ్యవచేతమేటువలె తెలియబడునంటే - వాక్య శేషాద్యుక్తే-వాక్య శేషముచేతయుక్తిచేతను-శబ్దాంతరేచ్చ-మరియొకశబ్దమువలన తెలియబడును.

“అసదేవేదమగ్రాసీత్,, యనే వాక్యములందు కారణావస్థలో కార్యమునకు నసత్యము చెప్పటనుబట్టి కారణమందు కార్యమునత్తులని చెప్పడముపపన్నముకాదని చెప్పకూడదు సత్ యనెడి వ్యవహారమునకు హేతుభూతమైన నామరూపావస్థలకు విరోధియైన సూక్ష్మావస్థయనే పేరుగలమరియొకధర్మముచేతసంబంధముండుటవలన అసత్యని చెప్పకూడదు ఇది ఏప్రకారము తెలియబడుచున్నదని న. (వాక్య శేషాద్యుక్తే శబ్దాంతరాచ్చ) వాక్య శేషమువలన యుక్తిచేతను మరియొకశబ్దముచేతను తెలియబడుచున్నది వాక్య శేషమనగామరియొకవాక్యము “తదసదేవసన్నోఽకురుతస్యామ్,, యనిఇట్టివాక్యమందసత్యని చెప్పబడినవస్తువు కేమనస్సు చేసె

నని చెప్పటనుబట్టి అసత్యనేవ్యవచేతముమరియొకధర్మయోగమువలన యని తెలియబడుచున్నది.

యుక్తియోమరియొకధర్మముయొక్క-యోగమునే ఆఅసత్యనేవ్యవహారమందు హేతువుగా తెలియబడుచున్నది ఘటమున్నది ఘటములేదు యనెడు నీరెండుసదసద్వ్యవహారములకు ఘటత్వముకీ పాలత్వమనెడి పరస్పరవిరుద్ధధర్మములకే హేతుత్వము సిద్ధమౌచునుండగా తదతిరిక్తానుపలబ్ధమైన తుచ్ఛత్వమునకు హేతుత్వకల్పనమందు హేతువులేకపోవుటనుబట్టి అదేప్రకారముగానే శబ్దాంతరమునున్నది ఏలాగంటే “సదేవ సోమ్యేదమగ్రాసీత్,, యనిసచ్చబ్దమునమానమైన ప్రకరణమందుండెడియసచ్చబ్దమునుధర్మాంతరయోగసంబంధమువలన వచ్చినదని తెలియ చేయుచున్నది.

౧౮౭. పటవచ్చ.

అ.—పటవచ్చ-పటమువలెనే.

ఏప్రకారము తంతువులేసంబంధవిశేషముచే కార్యాంత రాదులను పొందిపటమనే నామరూపములుగలదైయుండునో నాప్రకారమే బ్రహ్మమనియర్థము.

౧౮౮. యథాచప్రాణాదిః.

అ.—యథా - ఏప్రకారమువా

యువుప్రాణాదిః ప్రాణముమొదలై
నసంజ్ఞలనుపొందునో.

ఎటుల వాయువాక్యతే శరీరమం
దు స్థానవిశేషములనుపొంది ప్రాణా
పానాది నామరూపములుగలిగి కా
ర్యాంతరమునుపొందునో నటుల బ్ర
హ్మముయని తెలియవలయుగనుక జ
గత్తుకు బ్రహ్మమునకంటే అనన్యత్వ
ముసిద్ధించును.

అ.—సం॥ కార్యోపాదానము
లకు నైయ్యాయకమతరీత్యా భేదము
చెప్పవలసినందున నిమిత్తోపాదానై
క్యము గూడదనిశంకించి కార్యోపా
దానైక్యము శ్రుతిశతసమధికతమా
టచేత గూడుననిసిద్ధాంతము.

౪౨. ఇతరవ్యపదేశాధికరణము.

అ.—ఇతర వ్యపదేశాధితా కర
ణాదిదోషప్రసక్తిః.

అ.—ఇతర - జీవుడని - వ్యపదేశ
శాత్ - చెప్పటవలన - హితాకరణా
దిదోషప్రసక్తిః - ఇష్టమునుచేయకపో
వడము- అనిష్టమునుజేయడము మొద
లుగాగలదోషములు సంభవమాను.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణ త్వ
ము సంభవించుచున్నదా-లేదా- య
నిసంశయము- సంభవింపదని పూర్వ
పక్షము, “అయమాత్మాబ్రహ్మ,, “త
త్వమసీ,, యనెడి సామానాధి కర
ణ్యముచేతజీవుడే బ్రహ్మమని తెలియ

బడుటవలన, జగత్సృష్టికి జీవదుఃఖ
హేతుత్వముండుటవలన, ఆత్మకుహీ
తమునుచేయకుండా పోవడము-అహీ
తమునుచేయడముమొదలైన దోషము
లు సంభవించుటవలన - సర్వజ్ఞుడైన
త్యసంకల్పుడైన బ్రహ్మకు జగత్కా
రణత్వము అనుపపన్నమాను - జీవ
పరబ్రహ్మలకు భేదమును చెప్పేడిశ్రు
తులు జగద్బ్రహ్మలక భేదము చెప్పే
నీచేతవిడువబడినవి - భేదముండిన ప
క్షమందనన్యత్వము సిద్ధించక పోవును
దౌపాధిక భేదవిషయములు భేద శ్రు
తులు-స్వాభావికమైన యభేదవిషయ
ములభేదశ్రుతులు, యనిచెప్పినట్టియి
తే-ఇక్కడ విచారణచేయతగిన యం
శమిది - స్వభావమువలన తనకంటే
యభిన్నమైనటువంటిది జగత్తుని కా
రణ బ్రహ్మ తెలియుచున్నాడా - లే
దా-తెలియదని చెప్పినపక్షమందు-స
ర్వజ్ఞత్వమునకుహీనప్రాప్తమాను-తె
లిసినపక్షమందు తనకంటేనభిన్నుడైన
జీవునికిసంభవించెడి దుఃఖమునుస్వ
దుఃఖమని తెలిసినప్పటికి బ్రహ్మకుహీ
తమునుచేయకపోవడము- అహీతము
ను చేయడము మొదలైన దోషములు
వారణ చేయుటకు అసాధ్యములౌను
జీవ బ్రహ్మలకు నజ్ఞానకృతమైన భేద
ముకద్దు - తద్విషయకమైనది భేదశ్రుతి
యనిచెప్పే పక్షమందు - అచ్చటనుజీ

వునికి నజ్ఞానముచేప్పే పక్షమందు పూర్వోక్తమైన రెండువికల్పములు సంభవించును-ఆఫలమునదే ప్రకారముగా నుండును-బ్రహ్మకే యజ్ఞానముచేప్పి నపక్షమందు స్వప్రకాశస్వరూపుడైన బ్రహ్మకు అజ్ఞానసాక్షిత్వముదానిచేతచేయబడిన జగత్సృష్టిని సంభవంపదు-అజ్ఞానముచేత ప్రకాశముతిరొహితమనిచేప్పి నప్పుడు తిరోధానమునకు ప్రకాశముచేత నాశహేతుత్వముండుటవలన ప్రకాశమునకే స్వరూపత్వముండుటనుబట్టి, స్వరూపనివృత్తైకలగని యనెడి స్వరూపనాశాదిరూపములైనదోషములు సంభవించనియని అనేకదోషములు భాష్యమందు విస్తారముగా చెప్పబడియున్నది.

సిద్ధాంతము “అస్మాన్మాయాస్య జతే విశ్వమేతత్తస్మి శ్చాన్యోమాయాసన్నిరుద్ధః,,తయోరన్యోపిష్టలంస్వాద్యత్వైశ్చనశ్చన్నన్యోఅభిచాకశీతి, ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిర్గుణేశః, పృథగాత్మానంప్రేరితారంచమత్స్య, యనెడి శ్రుతులందు ప్రత్యగాత్మకునర్ధాంతరభూతుడుబ్రహ్మమని తెలియుటవల్లన, జీవునికికర్మానుసారముచేత జగత్సృష్టి బ్రహ్మమునకు లీలాప్రయోజనత్వముండుటవలన, జగత్కారణత్వము సంభవిస్తున్నది “తత్త్వమసి,, యనే సామానాధికరణ్యనిర్దేశము “యస్యా

త్వాశరీరం,, యనెడి శ్రుతులుజీవునికి బ్రహ్మశరీరత్వము తెలుపునుగనుక ఆ బ్రహ్మశరీరము జీవుడొటచేతజీవప్రకారముగాగలవాడు బ్రహ్మమనేయర్థమునుబోధించును-సూక్ష్మచిదచిద్వస్తువులను శరీరముగాగల బ్రహ్మమేకారణావస్థగలిగినది- స్థూలచిదచిద్వస్తువులను శరీరముగాగలిగిన బ్రహ్మమేకార్యావస్థగలదిగాన కార్యకారణములకనన్యత్వము- ఇట్లయినప్పటికి శరీరమైనచిదచిద్వస్తువులకు, శరీరమైన బ్రహ్మమునకు దుఃఖత్వపరిణామిత్వమేయప్రత్యసేకత్వ కల్యాణగుణా కరత్వము మొదలైన స్వరూపస్వభావములు శ్రుతసిద్ధములు ఈప్రకారమువ్యవస్థకలిగియుండుట వలన జగత్కారణత్వము సంభవించును.

సూత్రార్థము. (ఇతర వ్యపదేశాద్ధితా కరణాదిదోష ప్రసక్తిః) బ్రహ్మకంటేనితరుడుజీవుడు- బ్రహ్మను జీవత్వముచేత చెప్పటవలన, జీవునికి దుఃఖముండుటచేత, హితరూపమైన జగత్తునుచేయక పోవడము, అహితరూపమైన జగత్తునుచేయడము, మొదలైనదోషముల సంబంధముబ్రహ్మకు సంభవించునుగనుక బ్రహ్మముజగత్కారణముకాదనిన.

అనంతరము సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

౧౬౦. అధికస్తు భేదనిర్దేశాత్.

అ.—భేదనిర్దేశాత్ - భేదముచే
పుటవలన - అధికంతు - అర్థాంతర
భూతుడుపరబ్రహ్మ.

తుశబ్దముపక్షమును బ్రావృత్తిచే
నును- ప్రత్యగాత్మకు నధికుండైనవా
డుయర్థాంతరభూతుడైనపరబ్రహ్మ
ఏమిటివల్లనంటే-(భేదనిర్దేశాత్)“స
కారణంకరణాధిపాధిపః - ప్రధాన
క్షేత్రజ్ఞపతిర్గుణేశః-పృథగాత్మానం
ప్రేరితారంచ మత్స్య, ఇత్యాదులచే
తప్రత్యగాత్మైన జీవునికంటే పరబ్ర
హ్మకు భేదముచెప్పబడుచున్నది.

తా.—శ్రుతులందు ప్రకృతిజీవు
లకుపతియనియు ప్రత్యగాత్ముడైన జీ
వునికంటేపరబ్రహ్మముభేదమనిచెప్ప
బడుచున్నది.

౧౬౧. అశ్కాదివచ్చ తదనుప
పత్తిః.

అ.—అశ్కాదివచ్చ - అశ్శకాష్ట
లోష్టతృణాదులవలెనే-తదనుపపత్తిః
జీవునికిబ్రహ్మభావముసంభవింపదు.

పాషాణకాష్టలోష్ట తృణాదిరూ
పమైన యచేతనమైన వస్తువు వలెనే
అనంత దుఃఖములుగల జీవునికి నిరతి
శయానంద స్వరూపుడైన సత్య సంక
ల్పమైన బ్రహ్మస్వరూపము రానే
రదు భేదశ్రుతులచేతనే కేవలభేద
ముతెలియ బడేదిలేదు - వస్తుతఃఅభే

దమున్ను - అనుపపత్తియానుజీవబ్ర
హ్మలకు సామానాధికరణ్యానిర్దేశము-
యస్యాత్మాశరీరం - యనెడుయనేక
శ్రుతిశతసిద్ధమైన జీవులను ప్రకారము
గాగల బ్రహ్మమును చెప్పుచున్నవని
అవస్థితేరితి కాశకృత్స్పృయసి అచ్చ
టనేచెప్పబడినది.

తా.—పాషాణాదులైన అచే
తనములకువలె అనంతదుఃఖాకరుడై
నజీవునికి పరబ్రహ్మమువలె నిరతిశ
యానందము సత్యసంకల్పము సంభ
వింపదు.

అ.—సం॥ జీవుడు స్వాభిన్నుడై
నట్టయితేహితాకరణాదిదోషముప్ర
సంగించునని శంకించి బ్రహ్మమునకు
జీవునికి విషిష్టైక్యమేగాని స్వరూపై
క్యములేనందున హితాకరణాది దో
షముప్రసంగించదనిసిద్ధాంతము.

౪౩. ఉపసంహార దర్శనాధిక
రణము.

౧౬౨. ఉపసంహార దర్శనాన్నే
తిచేన్నక్షీరవద్ధి.

అ.—ఉపసంహార - కారకవ్యా
పారముల యుపసంహారమునకు - ద
ర్శనాత్ - ప్రత్యక్షముండుటనుబట్టి -
నేతిచేత్-బ్రహ్మమునకు కారణత్వము
సంభవింప దన్నట్టయితే-న- కాదు
క్షీరవద్ధి - దధిరూపముగా పరిణమిం
చుక్షీరము వలెనేసంభవించుననుట.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వము సంభవించునా - లేదా - యనిసంశయము - సంభవింపదని పూర్వపక్షము - లోకమందు కార్యసృష్టికి సమర్థమైనవస్తువుకు నాయాయి కార్యోత్పత్తియందు అనేక కారకములయపేక్షచూడబడుటవలన విచిత్రమైన జగన్నిర్మాణమందు సమర్థుడైనప్పటికిన హోయరహితుడైన బ్రహ్మమునకు కారణత్వానుపపత్తి సంభవించుట చేతనని. సిద్ధాంతము. క్షీరమునకు దధిహావము గాపరిణమించుటయందు అనన్యపేక్షయుండుటవలన అనేక కారకకౌపనియమము సర్వత్రనుండదు. గనుక అన్యపేక్ష లేనట్టి బ్రహ్మమునకే కారణత్వము సంభవించుచున్నది. సూత్రార్థము స్ఫుటమయ్యెనున్నది. క్షీరవతు యని ప్రసిద్ధముగా నిర్దేశము చేయడము చోద్యమాంద్యపరమని తెలియవలయును.

తా.—క్షీరమునకన్యపేక్ష లేకనే దధిభావముకూడునటువలె పరబ్రహ్మమునకు కారణత్వము సంభవించును.

౧౬౩. దేవాది పదపిలోకే.

అ.—లోకే - తమతమలోకమందు-దేవాదివత్ - ఏరితిగా దేవతులు స్వాపేక్షితములైనవానితమసంకల్పముచేతనే సృష్టిచేతురో అరీతిగా బ్రహ్మమునకు విచిత్ర శక్తిగలిగియుండును

ఏవ్రకారము దేవాదులుతమతమలోకములందు తమతమఅపేక్షితమైనవస్తువులను తమసంకల్పమువలననే నిర్మాణము చేయుదురో నటువలెనే బ్రహ్మమున్న నిర్మాణము చేసునని తెలియవలయు. దేవాదులకు శాస్త్రముచేత తెలియదగిన శక్తిగలిగియుండడమువలన బ్రహ్మ సామ్యము లేకపోయినప్పటికి దేవాదిగ్రహణమహ్మమునకు విచిత్ర శక్తిత్వముయే సులభగ్రహణార్థమని మననముచేద్దర్యతగినది.

తా.—దేవతులు తమతమలోకమందు తమఅపేక్షితమునిర్మాణముచేయు భంగి బ్రహ్మకున్నటువలెనే విచిత్ర శక్తిగలిగియుండును.

అ.—సం॥ లోకమందు తత్కార్యజనన శక్తియుక్తునికి ఉపకరణాపేక్షయగుపడుటవలన సర్వశక్తియుక్తమైనపరబ్రహ్మమున్న ఉపకరణము లేనిచో కారణముకానేరదని శంకించి క్షీరాదులలో నుపకరణనిరపేక్షంబుగ దధ్యాదిభావముచేత పరిణామముకనబడుటనుబట్టి పరబ్రహ్మమునకు ఉపకరణనిరపేక్షముగా కారణత్వముగూడును ఈసూత్రద్వయముందు లోకమైనక్షీరమును - వైదికులైనదేవతలను - బ్రహ్మమునకు సామాగ్రినిరపేక్షంబుగ కారణత్వముగూడునని ఉదాహరించిరి - నౌకికమైనదాహంత

మందు వైదికదృష్టాంతము మిక్కిలి అలౌకికమైనబ్రహ్మవిషయమందు పరిగ్రాహ్యమనేచోట - “దేవాదీనాం వేదావగతశక్తీనాందృష్టాంతతయోపాదానం బ్రహ్మణో వేదావగతశక్తే స్సుఖగ్రహణాయేతి ప్రతిపత్తవ్యం” యని ఇటుల లోకవేదసిద్ధములు దృష్టాంతముగా చెప్పబడినవి.

ర.౪౪. కృత్సృప్రసక్త్యధికరణము. తిర్గుల.౬౪. కృత్సృప్రసక్తి ర్నిరయః సంచళబ్జకోపావా.

౧౩౬. అ. - కృత్సృప్రసక్త్యమునకు - ప్రసక్తి - కార్యత్వము చేతనుపయోగము కలగనియంటే - నిరవయవత్వశబ్దకోపావా - నిరవయవత్వమును చెప్పేడువాక్యమునకు బాధకలుగును.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వము సంభవించునా - లేదా - యనిసంశయముసంభవించదని పూర్వపక్షము - అవయవరహితుడైనబ్రహ్మమునకు జగదుపాదానకారణత్వము చెప్పినపక్షమందు సమస్తప్రపంచముబ్రహ్మమునకు జగదాకారముచేత యుపయోగముకలగనియనే దోషముప్రాప్తమౌను. అదోష నివారణమందిచ్చుచేత సావయవత్వముచెప్పనప్పుడు - “స దేవసోమ్యేదమగ్రాసీ దేకమేవాద్వితీయం” యనెడు కారణావస్థయందు నిరవయవత్వబోధకమైన వాక్యములుబాధనుసాందును. ఎట్లైననుసూ

క్తుచిదవిద్యస్తుశరీరకమైన బ్రహ్మము కారణమనియు, స్థూలచిదవిద్యస్తుశరీరకమైనబ్రహ్మము కార్యమనియునంగీకరింపబడుచున్నది. ఐనను నాశరీరాంశమునకు కార్యత్వమంగీకరించుటవలన కృత్సృప్రసక్తియైన నిరవయవత్వశబ్దమునకు దోషమైనను సంభవించని.

సిద్ధాంతము. సకలేతరవస్తువులకంటే విలక్షణమైన శ్రుతిమాత్రముచేతనే తెలియుటకు యోగ్యమైన సర్వశక్తులచేతకూడిన బ్రహ్మమునిరవయవత్వమైనప్పటికి కారణముకార్యముబోచున్నాడు, పరిమితమైనశక్తిగలవస్తువైన అక్కడబోధ్యముసంభవించదు. ఏప్రకారము జాతిసంగీకరించేవానిమతమందు ఒక్కజాతియే అమూర్తమైననుఖండముండాదులందును - అనంతములందును అత్యంతవిలక్షణములైనవస్తువులందును పరిసమాప్తిపొందేయుండును. అచ్చటఇతరవస్తుప్రేరణయేమియునుండదు. గనుక బ్రహ్మము జగత్కారణముకానేయాను.

సూత్రార్థము. (కృత్సృప్రసక్తి ర్నిరవయవత్వశబ్దకోపావా) బ్రహ్మకారణత్వపక్షమందు ప్రపంచము బ్రహ్మకార్యత్వముచేత నుపయోగము కలగని, నిరవయవత్వ గూఢహేతువుండుటవలన, సావయవత్వము చెప్పినపక్షమందు నిరవయవత్వశబ్దము

నకు సంకోచముకలగని - అనగా నిర
వయవత్వబోధకమైనశబ్దమునకు బా
ధకలగనియనిఅర్థము.

౧౬౫. శ్రుతేస్తుశబ్దమూలత్వాత్.

అ.---శ్రుతేః - ప్రమాణములైన
శ్రుతులకు - శబ్దమూలత్వాత్ - శబ్ద
మూలత్వమువలన.

తుశబ్దము పక్షవ్యాప్తత్యర్థము.
శ్రుతులకు ప్రామాణ్యముండుటవల
ననీప్రకారము గాదోషములురానే
రవు. (శబ్దమూలత్వాత్) శబ్దమొ
క్కటే మూలముగాగలిగినదౌటచేత
సకలేతరములకంటేవిజాతీయముగా
యుండుటవలెనని యర్థము.

౧౬౬. ఆత్మనిచైవ విచిత్రా
శ్చహి.

అ.---ఏవం - ఈప్రకారము - ఆ
త్మనిచ - ఆత్మయందునను - విచిత్రా
శ్చహి - విచిత్రములుండునుగదా.

(ఆత్మనిచైవం) జీవాత్మయందచే
తన ధర్మములు ప్రసక్తికానేరదు అ
చేతనవిజాతీయదౌటవలనయని య
ర్థము.

(విచిత్రాశ్చహి) అచేతనములై
విజాతీయములైన అగ్ని జలదులం
దు విచిత్రములైనశక్తులు చూడబడు
చున్నవి. అటువలెనే పరమాత్మకు
న్ను చేతనాచేతన విలక్షణత్వముచే
త విచిత్రములైనశక్తులు సంభవించు
నని రాత్వర్థము.

౧౬౭. స్వపక్షదోషాచ్చ.

అ.---స్వపక్ష - తమపక్షమందు-
దోషాచ్చ - దోషములవలన.

ప్రధానమునకు కారణముచెప్పెడి
పక్షమందు దోషముసంభవించుటవ
లన బ్రహ్మమేజగత్కారణము-అచ్చ
టలొకకవస్తువులయొక్క సజాతీయ
త్వముచేతప్రధానమునకుపూర్వోక్త
ములైనదోషములున్ను - మరికొన్ని
సంభవించును.

౧౬౮. సర్వోపేతాచ తద్దర్శ
నాత్.

అ.---సర్వోపేతాచ - సమస్త
శక్తులతో నుండుననుచు - తద్దర్శనా
త్ - అటుల శ్రుతియందు చూడబ
డును.

సకలేతర వస్తువిలక్షణమాటచేత
ను సర్వశక్తులచేకూడియుండుటచేత
ను కేవలముపరదేవతగా చెప్పబడేది
లేదు (తద్దర్శనాచ్చ) సర్వశక్తి సం
బంధబోధకమైన శ్రుతులవలన యని
యర్థము. శ్రుతిసమస్తశక్తులయొక్క
సంబంధములను చూపించు చున్నది.
“వరాన్యశక్తి ర్వివిధైవశ్రూయతే
స్వాభావికీజ్ఞాన బలక్రియాచ” య
నేదేమొదలుగా గలిగినవి.

౧౬౯. వికరణత్వాన్నేతిచేత్త
దుక్తం.

అ.---వికరణత్వాత్ - కరణము
లవలన శూన్యమాటచేత-నేతిచేత్ -

కారణము కాదన్నట్టైతే - తదుక్తం - అది చెప్పబడినది.

చెప్పబడిన అర్థమునకు దార్థ్యము కలుగుటకొరకై చోద్యపూర్వకముగా పూర్వమందు చెప్పబడిన అర్థమును స్మరింపజేయుచున్నాడు - వికరణ త్వాత్ - కరణవిరహిణౌటవలన బ్రహ్మము కారణము కాదని చెప్పినట్టైతే - “నతస్య కారణం కరణంచవిద్యతే” యనిగదా చింతింపబడుచున్నది (తదుక్తం) అక్కడయేది చెప్పలేనిదో అది పూర్వమందే చెప్పబడెనని తాత్పర్యము - “శబ్దమూలత్వాత్” “విచిత్రాశ్చహి” యనుస్థలమందు చెప్పబడినదే యుక్తి, శబ్దమొక్కటే మూలముగాకలిగినదౌటచేత సకలేతరవస్తువులకంటే బ్రహ్మమునకు విలక్షణత్వముండుటవలన, విలక్షణమైన వస్తువులకు శక్తివైలక్షణ్యము లోకమందు చూడబడుచున్నందున సనుస్తమవపన్నమానని తాత్పర్యము.

తా. - కరణరహితుడైనందుచేత బ్రహ్మము కారణము కాదన్నట్టైతే అటులనగూడదు - అతనియందు కార్యము కరణము విద్యమానము కాదని శ్రుతిచూపుచున్నది.

అ. - సం॥ బ్రహ్మము కార్యమై పరిణమించునపుడు నిరవయవమైన కృత్స్న బ్రహ్మము కార్యంబుగ వ్రసంగించుట

చేత శ్రుతులలోని రవయవమైన బ్రహ్మము విచిత్రజగత్కారణత్వముచేత చెప్పటనుబట్టి - శ్రుతిప్రతిపన్నార్థమునకు యుక్త్యాబాధలేనందున బ్రహ్మకార్యత్వముపమాంజనము.

రగ. ప్రయోజనవత్త్వాధి కరణము.

౧౭౦. నప్రయోజనవత్త్వాత్. నప్రయోజనవత్త్వాత్ - సృష్టిప్రయోజనము పరిపూర్ణుడైన ఈశ్వరునికి లేకపోవుటవలన నిర్దాతృత్వము లేదని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వము సంభవించునా - లేదా - యనిసంశయము - సంభవింపదని పూర్వపక్షము - బుద్ధి పూర్వకములైన వుద్యోగములకు ప్రయోజనసహితత్వముండుటవలన, స్వతస్సిద్ధముగ నవాప్తసమస్తకామముగల ఈశ్వరునికి జగత్సృష్ట్యైరంభమందు ప్రయోజనమేమి లేకపోవుటవలనను - గర్భవాసాది దుఃఖరూపత్వమునుబట్టి సృష్టికి నితరానుగ్రహముండున్న ప్రయోజనము సంభవింపదని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము - పరిపూర్ణుడైన వాడైనప్పటికి ఈశ్వరునికి లీలా రూపమైన ప్రయోజనముకొరకు జగత్సృష్టియందు వుద్యోగముపపన్నమాను. ఏ ప్రకారములోకమందు సప్తద్వీపములుగల భూమండలమును ప్రభుత్వముచే

యుచుండెడురాజు పరిపూర్ణుడైనప్పటికివినోదమాత్రమేముఖ్యఫలముగా గలిగిన కంతుకా దుద్యోగములుచూడబడుచున్నవో-ఆప్రకారమేనీశ్వరునికీజగత్తారణత్వముసంభవించును.

సూత్రార్థము - (నప్రయోజనవత్త్వాత్) సృష్టికిప్రయోజనముండుటవలన, ఈశ్వరుడుస్వతస్సిద్ధముగాపరిపూర్ణమైనవాడు గనుక ప్రయోజనములేకపోవుటవలన నిర్వాతృత్వములేదనియర్థము.

తా. - ఈశ్వరుడు స్వతఃపరిపూర్ణమైనవాడుగనుక ప్రయోజనము లేకపోవుటవలన సృష్టినిచేయడు.

౧౭౧. లోకవత్తులీలాకైవల్యం

అ. - లోకవస్తు - లోకమందురాజుకుపుట్టచెండ్లాడమెటువలెవిమోదమో అటువలె-లీలా - బ్రహ్మకుసృష్ట్యాదిలీలలందు, కైవల్యం - కేవలలీలామాత్రమేప్రయోజనము.

(లీలాకైవల్యం) లీలా - వినోదమునకు ప్రయోజనత్వముండుటవలనముఖ్యత్వముసంభవించుచున్నది. ముఖ్యమైనలీలచేతనే సృష్టిద్యోగమందుప్రయోజనత్వముసంభవించునని తాత్పర్యము (లోకవత్) యేప్రకారముగాలోకమందు రాజుకు కంతుకాదులయ్యద్యోగములందు లీలామాత్రమే ప్రయోజనమున్నదో అదేప్రకారమనియర్థము.

తా. - లోకమందురాజుకు పుట్టచెండ్లాడమెటువలెవిమోదమో అటువలెబ్రహ్మమనీశ్వరునికీజగత్తారణవలలీలామాత్రమేప్రయోజనము.

ఓయీ ఈశ్వరునికి విమోదమొక్కటేఫలముగాగలిగినట్టి జగస్సృష్టి సంభవించుచున్నదని చెప్పకూడదు, దేవతులుమనుష్యులు మొదలైనవారివృత్త్యాసనిర్మాణముచేతవత్తుపాతప్రసంగముసంభవించును. సహించుటకసాధ్యమైనదుఃఖమే గర్భమందుగాగలిగినదొటవలన- దయారహితత్వముయొక్క ప్రసక్తికూపదోషమువలనపరమకరుణాశాలియైన- పరిపూర్ణుడైనట్టిపరబ్రహ్మకు లీలార్థముకొలుసు జగస్సృష్టి సంభవింపదనెడి పూర్వపక్షమునకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు

౧౭౨. వైషమ్యవైర్భుజ్యేనసాపేక్షత్వాత్తథాహిదర్శయతి.

అ. - వైషమ్య - ఈశ్వరునికి వైషమ్యమువలన పుట్టిన పక్షపాతము-వైర్భుజ్య - దయలేకపోవడము - సలేదు - సాపేక్షత్వాత్ - జీవులకర్మసాపేక్షవలన - తథా - ఆప్రకారముగా విషమసృష్టిచేయునని-దర్శయతి-త్రుతులందు చూడబడుచున్నది.

ఈశ్వరునికి విచిత్రమైన జగస్సృష్టియందు దేవాదివైషమ్యప్రయుక్తమైన పక్షపాతము, దుఃఖప్రదమైనజగస్సృష్టియందునిర్భుజ్యత్వము, నీరెం

ఘోసంభవించవు. వైషమ్యాదులయందు శిష్యునికి జీవునియొక్క కర్మసాపేక్షత్వముండుటవలన అని తెలియవలయును. జీవుల పూర్వపూర్వకర్మములను ఆలోచించి పూర్వపూర్వకర్మానుగుణముగా విషయమైన జగన్నిర్మాణముజేయును నాకర్మేనీవైషమ్యముండు హేతువగునని తాత్పర్యము. ఆ ప్రకారము దేహాదియోగము జీవులకు తత్తత్కర్మసాపేక్షచేత నగునని శ్రుతియందు చూడబడుచున్నది. “సాధుకారీసాధుగ్భవతిపాపకారీసాపాపభవతి” యని.

తా.— పరబ్రహ్మకు విషయసృష్టివలనపుట్టిన పక్షపాతమును దయలేక పోషడమును లేదు. ఐతే ప్రాణులకర్మాపేక్షనుబట్టి విషయసృష్టి యాచున్నదని శ్రుతిచెప్పెను.

౧౭౩. నకర్మావిభాగాదితిచేన్నానాదిత్వాదుపపద్యతే చాపువలభ్యతేవ.

ఆ.—నకర్మ-సృష్టికి పూర్వముకర్మలేదని, అవిభాగాత్ - అవధారణమువలన తెలియబడును. ఇతిచేత్-ఇట్లన్నట్టైతే - న - కాదు, అనాదిత్వాత్ - జీవులకు అనాదిత్వమును బట్టి-ఉపపద్యతే - ఉపపన్నమాను - ఉపలభ్యతేవ - శ్రుతులును ఈసంగతిని తెలియజేయును.

సృష్టికంటే పూర్వమును జీవు

లు లేకపోవడమువలన కర్మవుండదు- ఆజీవాభావము “సదేవసోమ్యేదం” యనెడు అవధారణముచేత తెలియబడిన అభేదమునుబట్టి దృఢపడుచున్నదంటే నటుల జెప్పకూడదు- అనాదిగా నీజీవులకు తత్తత్కర్మలకు ప్రవాహరూపములుగానుండును. “తద్దేవంతర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నానరూపాభ్యాంవ్యాక్రియత” యని నామరూపముల కరణమాత్రమునకే శ్రవణముండుటవలన జీవులకు స్వరూపముచేత అనాదిత్వము సిద్ధమాను.

జీవులకు స్వరూపానాదిత్వముండినను నామరూపవిభాగ అభావమువలన అవిభాగశ్రుతియుపపన్నమాను. లేకపోయినయడల చేయబడకకర్మలయొక్క ప్రాప్తియు, చేయబడినకర్మల నాశముకలగని అనునట్టి దోషములు సంభవించును. జీవులకు అనాదిత్వము శ్రుతిస్మృతులందు దెలియబడుచున్నవి - ఆశ్రుతులేవియనగా “జ్ఞాజ్ఞాద్వావజ్ఞావీశసీశౌ” “నిత్యోనిత్యానాం” “ప్రకృతింపురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీథావాపి” “నజాయత” ఇత్యాదులు.

తా.—సృష్టికంటే పూర్వముజీవులు లేనందున, అవిభాగమువలన కర్మలేదనియనకూడదు-జీవులకు అనాదిత్వముండుటను శ్రుతిచెప్పుచున్నది.

౧౭౪. సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ.

అ. — సర్వభర్తృవపత్తేశ్వ - సర్వ
భర్తృములుకారణత్వోపపాదకములై
న బ్రహ్మనుందుపపత్తిగలిగియుండుట
నుబట్టి బ్రహ్మమే పరమకారణము.

ప్రధాన పరమాణు జీవులంద
నుపపన్నములైన - “స్వపక్షదోషా
త్” యనేష్థలపంచెప్పబడినకార
ణత్వములకు నిమిత్తగుణములైన స
మస్తభర్తృములు బ్రహ్మనుండుపపత్తి
నిజెందుటవలన బ్రహ్మమే కారణము
ప్రధానపరమాణ్వాదులకు పరిమితశ
క్తియుండుటవలనను లోకముందు దృ
ష్టమైన వస్తుసజాతీయత్వము చేతను
అనుపపత్తులనేకప్రకారముగా సంభ
వించును. బ్రహ్మకారణత్వముచెప్పిన

పక్షముందు శాస్త్రమొక్కటి చేతనే
దెలియదగిన బ్రహ్మమునకు సకలేతర
వైలక్షణ్యముండుటనుబట్టి అదింత్యశ
క్తిసంభవించుటచేత అనేకశక్తులుం
డుననిశ్రుతులవలన సమస్తముపపన్న
మానని తాత్పర్యము.

ఆ. — స॥ అవాప్తసమస్తకాము
డైన బ్రహ్మమునకు ప్రయోజనాభావ
మువలనను - ఫరిపూర్ణబ్రహ్మమునకు
జగత్కారణత్వస్పృశ్యత్వములు గూ
డదనే పూర్వపక్షమునకు అవాప్తస
మస్తకాముడైనను లీలాకూపప్రయో
జనముసంభవించుటవలనజగత్స్పృశ్య
త్వము బ్రహ్మమునకు సంభవించునని
సిద్ధాంతము.

ద్వితీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము ముగిసెను.

శ్రీ గురుభ్యోనమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - ద్వితీయసాదము.

౪౬. రచనానుపపత్త్యధికరణము.

౧౭౫. రచనానుపపత్తేశ్చనానుమానంప్రవృత్తేశ్చ.

అ. — రచన - విచిత్రజగత్సృష్టిచేయుటకు - అనుపపత్తేః - అనుపపత్తిసంభవించుటవలన - అనుమానంప్రధానము - న - కారణము కాదు - ప్రవృత్తేశ్చ - స్పందరూపమైన ప్రవృత్తికి అనుపపత్తిపర్చించును.

సాంఖ్యతంత్రసిద్ధప్రధానకారణవాదముమంచియు క్రిమూలకమా - కాచా - యనిసంశయము సమీచీనయు క్రిమూలమనిపూర్వపక్షము. ఘటాదులవలెవిచిత్రమైన సన్నివేశముగల జగద్రూపకార్యము, ఘటాదులవలె తనకు సమానమైన కారణముచేత నిర్మాణముచేయబడినది. సుఖదుఃఖ మోహోద్యాత్మకముచేత సత్త్వాదిరూపమైన జగత్తు సత్త్వరజస్తమో మూలకము. అక్కడ మహాత్ముమొదలు పృథివికొనగాగల సమస్తమునకు ఘటాదులవలె పరిణామిత్వ ముండుటనుబట్టి కారణము సపేక్షించడమందేమివిశేషము లేదు గనుక నవి జగదుత్పత్తియందు కారణకాంత కానేరవు. వానికి పరిమి

తత్త్వముండుటవలన నపరిమితజగదుత్పాదనమందు శక్తిగలిగి యుండవు, తక్కువకాని అధికముకాని సామ్యముగల అపరిమితములైన సత్త్వరజస్తమస్సులుగల - అవ్యక్తప్రధాననామముగలది జగత్కారణము.

సిద్ధాంతము. రథమునకు - గృహమునకు హేతువులైన కాస్తాదులవలె అచేతనమైన ప్రధానము తనస్వరూపముదెలిసిన చేతనముతో గూడకయే విచిత్రజగన్నిర్మాణమందు సమర్థమునుసొందదు గనుక కేవలము ప్రధానమే కారణముకాదు.

సూత్రార్థము. (రచనానుపపత్తేశ్చనానుమానం) ఊహింపబడునదిగనుక అనుమానము - అనగాప్రధానము. అచేతనమైన నావస్తువుకు ప్రాజ్ఞునిచేఅధిష్ఠింపబడకపోతే దానికివిచిత్రమైన అవస్థగల జగన్నిర్మాణసామర్థ్యముకలగదు గనుక నది కారణముకాదు. చకారముచేత సత్త్వాదిగుణములకు ద్రవ్యగుణత్వ ముండుటవలన తెలుపుమొదలైన రూపాదులకుంపలెనుపాదానకారణత్వము సంభవించదని సముచ్చయము చేయబడుచున్న

ది-సత్త్వాదులు కార్యమునుపొంది ల
ఘుత్వప్రకాశమందు హేతుభూతము
లై కారణభూతములైన వృథివ్యాదు
లనుపొంది దాని స్వభావవిశేషముల
గును (ప్రవృత్తేశ్వ) అనుపపత్తేః అను
పదమును అధ్యాహారము చేయవల
యును. ప్రాజ్ఞానిచేత అసంధిత్వమైన
ప్రధానమునకు విచిత్రమైన జగద్రచ
నానుగుణమైన స్పందరూపమైనప్రవృ
త్తికి నుపపత్తిలేకపోవుటవలన ప్రధా
నము కారణంబుగాదు.

తా.—ప్రాజ్ఞాడధిష్ఠితముకానిప్ర
కృతికి విచిత్రమైన జగద్రచనసంభవిం
పదు-గానప్రధానము కారణముకాదు.

౧౭౬. పయోంబువచ్చేత్తత్రాపి,

అ.—పయః - క్షీరము, అంబువ
చ్చేత్ - నారికేళ జలమువలె అన్న
త్వైతే - త్రత్రాపి - అచ్చటయునుప్ర
ధానము కారణముకాచాలదు.

ఎటువలె క్షీరమునకు - పుదకము
నకు ప్రాజ్ఞానిచేత సదృశిత్వముగాకపో
యినను, దధి నారికేళ చూతాదులు
విచిత్రరసరూపముచేత నేరితిగా పరి
ణామము చూడబడుచున్నదో, ఆప్ర
కారముగా ప్రధానమునకును కేవల
జగదాకారముచేత పరిణామ ముపప
న్నమాచున్నదంటే - పరిహరించుచు
న్నాగు-(త్రత్రాపీతి)అదియు పక్షము
గా చేయబడినదని యర్థము. యక్క
డ రథాదులైన యచేతనములకు సా

జ్ఞాధిష్ఠితత్వము చూడబడినదో దాని
కి వ్యతిరేకమైన దంతయుపక్షీ కృత
ము చేయబడినది. “యోపునీష్ఠక”
ఇత్యాదిశ్రుతులందు నదియు ప్రాజ్ఞా
ధిష్ఠితమని తెలియబడును.

తా.—క్షీర, ఉదకములు, దధి నా
రికేళ విచిత్రరసముగాపరిణమించున
ట్లుప్రకృతిజగదాకారముగాపరిణమిం
చుచున్నదనిచెప్పవచ్చునంటే - నచ్చ
టయును ప్రాజ్ఞాధిష్ఠితము శ్రుతియిం
దుజెప్పుబడుచున్నది.

౧౭౭. వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చాన
పేక్షత్వాత్

అ.—వ్యతిరేక - సగఃవ్యతిరేక
ముచే-అనపేక్షత్వాత్-ఇతరాపేక్ష
లేకపోవుటవలన - అనవస్థితేః-అనవ
స్థసంభవించును.

సర్గవ్యతిరేకేణ రెండవస్పష్ట్యవ
స్థితి లేకపోవడమునెడి దోషము
ప్రాప్త మాటచే. కేవలము ప్రధా
నము కారణముకాదు. ఇతరాపేక్ష
లేదుగనుక సర్వదా స్పష్టికలగనియ
నెడి దోషము ప్రాప్తమాను.

౧౭౮. అన్యత్రాభావాచ్చనత్య
ణాదివత్.

అ.—అన్యత్ర వృషభభుక్తస్మిణ
మందు అభావాచ్చ - క్షీరరూపము
చేత శామము లేకపోవుటవలన-న
త్య - వత్ - తృణమువలెకాదు.

భేనువుచేత గ్రసంపబడిన తృణో

దకాదులు తానే క్షీరాకారేణపరిణమించుచున్నది. ఆప్రకారమే ప్రధానమాని చెప్పడము సంభవింపదు - ధేన్వాదులచేత భక్షింపఁబడినతృణాదులకును క్షీరాకారముగాపరిణామము ప్రాజ్ఞాధిష్ఠితత్వము వుండుటవలననే యాచున్నదియనిచెప్పవలెను.

ఏప్రకారమంటే (అన్యత్రాభావాత్) వృషభములచే భక్షింపఁబడిన జల తృణాదులయందు క్షీరాకారముగా పరిణామము లేకపోవడమునుబట్టి యనియర్థము.

౧౭౯. పురుషాత్మవదితిచేత్రధాపి.

అ.—పురుష-దృష్టిశూన్యమైన పురుషుడు-అశ్శవత్ - అయస్కాంత మణులవలె నుపపన్నమానని - ఇతిచేత్ - ఆన్నట్టయితే - త్రధాపి- ఆల్లెనప్పటికి ప్రధానమునకు ప్రవృత్తిగలగనరదు.

ప్రాజ్ఞానధిష్ఠితమైననుప్రధానమునుచైతన్యమాత్రస్వరూపుడై క్రియారహితుడైనపురుషుడు తనసాన్నిధ్యమాత్రముచేతనే సృష్టియందు ప్రవర్తింపజేసును.

ఏప్రకారము దృక్కర్తృగల గమనశక్తిలేకపంపురుషుడు ప్రవృత్తిశక్తిగలదృక్కర్తృలేనిపురుషుని, స్వసాన్నిధ్యమువలన నేరీతి ప్రవర్తింపజేసునో, ఎటులఅయస్కాంతమణి తనసాన్నిధ్యమందుండెడు అయస్సును ప్రవర్తింప

జేసునో అటువలెయనిచెప్పినట్లయితే వారణముచేయుచున్నారు.

ఆప్రకారమైనను ప్రధానమునకు ప్రవృత్తి యుపపన్నముకానేరదు. ఆస్థలమందు వంగువైనపురుషునికి గమనశక్తి లేకయుండినను మార్గోపదేశముమొదలైన వ్యాపారములు యెప్పుడైనను చూడబడియున్నవి. అంధునకు చాతుషవ్యాపారములేకపోయినను పంగువ యుపదేశగ్రహణరూపమైన చేతనధర్మమున్నది. అయిస్తాంతమణికిని ఆయఃప్రవృత్తియందొకానొక కాలమందు ఆయస్సునిధానమున్నది-ఇచ్చటసన్నిధికంటేఅతిరిక్తమైనవిశేషము రెండుస్థలములందులేదు-పురుషసన్నిధానమునకునిత్యత్వముండుటచేతనిత్యముసృష్టిప్రసక్తికలగని-ఆరీతిగా వొప్పినపక్షమందు రెండవసృష్టియభావము - మోక్షముయొక్క ఆభావముకలగని.

తా.—దృష్టిశూన్యపురుషుడుదృక్కర్తృగలవానివలన నెటుల ప్రవర్తించునో - స్కాంతమువలన అయమెటులప్రవర్తించునోనటువలె పరమపురుషినివలనప్రకృతిప్రవర్తించును.

౧౮౦. అంగిత్వానుపపత్తేశ్చ.

అ.—అంగిత్వ-ఉత్కర్షరూపమైనఅంగిత్వమునకు-అనుపపత్తేశ్చ-ఉపపత్తిలేకపోవడమువలన-దీనికంటే-గుణములకుఅధిక్యమ్యానత్వ రూపముల

వలన అంగంగీభావము చేత జగత్ప్రవృత్తియు రెండవ సర్గ వాస్తవమునందు సామ్యవస్థయుగలిగిన వాటియందొకటి కిచ్చుత్తర రూపమైన అంగీత్యమునకు ఉపపత్తి సంభవింపక పోవుట వలన సంభవింపదు. ఆ చ్ఛటను యొక అతిశయము నుదాహరించుచున్నట్లైతే సర్వకాలముందును సృష్టియే వుండనియని తాత్పర్యము.

తా.—గుణములకు అధికమైన త్వరూపమైన అంగంగీభావము చేత జగత్ప్రవృత్తి రెండవ సర్గ వాస్తవమునందు నొకటి ఉత్తర రూపమైన అంగీత్యము సంభవింపదు గనుక ప్రాజ్ఞాదధిస్థితముగా నిప్రకృతికి కారణత్వముగలుగ నేరదు.

౧౦౮. అన్యథాను మితోచజ్ఞశక్తివియోగాత్.

అ.—అన్యథా- మరియొక ప్రకారము-అనుమితోచ-ప్రధానముమఅనుమేయించిన పక్షమందును - జ్ఞశక్తివియోగాత్-జ్ఞాతృత్వశక్తిలేక పోవడమువలన పూర్వదోషము సంభవమాను.

చెప్పబడిన ప్రకారమునకంటె మరియొక ప్రకారము ప్రధానమును యూహించిన పక్షమందు ప్రకృతిజ్ఞాతృత్వమైన శక్తిలేక పోవడమువలన నిర్మాణమునకు అనుపపత్తి సంభవించని యనెడుదోషములు అని వారిణియ్యములుగ నుండును,

తా.—మరియొక ప్రకారము ప్రకృతికి కారణత్వమూహించిన పక్షమందు జ్ఞాతృత్వ శక్తిలేక పోవడమువలన సంభవింపదు.

౧౦౯. అభ్యుపగమే వ్యర్థాభావాత్.

అ.—అభ్యుపగమేపి - అంగీకారమందునను-అర్థాభావాత్ - ప్రయోజనము లేక పోవడమువలన.

ప్రధానమునకనుమానమంగీకరించినను ప్రధానము చేత ప్రయోజనము లేక పోవడమువలన నది పూహించతగినది కాదు. పురుషునికి భోగమోక్ష ఫలకమాట చే ప్రధానప్రవృత్తికి ప్రయోజనము చెప్పతగినది- చైతన్యమాత్రమే దేహముగల క్రియారహితుడైన నిర్వికారియైన పురుషునికి ఇతరేతర అధ్యాసము చేత చేయుబడిన ప్రకృతి సంబంధరూపమైన భోగము- తన్నివృత్తిరూపమైన మోక్షము సంభవింపదు.

నిర్వికారుని కే ప్రకృతిసాన్నిధ్యము చేత భోగము సంభవించునని చెప్పిన పక్షమందు రెంటికిని త్యక్తముండుట చేతను సర్వగతత్వము చేతను నాసాన్నిధ్యము విత్యముగనుక మోక్షము సిద్ధింపకుండా పోని - అవిధమైన పన్నిధికే మోక్ష హేతుత్వము చెప్పిన పక్షమందు భోగము సిద్ధించకుండా పోని యనెడిదోషము లూహింపవలెను.

తా.—ప్రకృతికి జగ తాకారణ

త్వాంగీ కారమును ప్రయోజనము లేదు.

౧౮౩. విప్రతిషేధాచ్చ సమం జనం.

అ. — విప్రతిషేధాచ్చ-పరస్పరవిరుద్ధమాటవలన-అసమంజసం-అయోగ్యమాను.

ఈసాంఖ్యసిద్ధాంతమున-షేధము చేయబడినది - ప్రకృతికి ప్రయోజనత్వము చేత పురుషుడు ద్రష్టృపు, అధిష్ఠాత భోక్తా యని చెప్పుదురు - ఆ ప్రకృతివలన పురుషునికి మోక్షము కలుగుటవలన నతనికి ప్రయోజనముగలదు - సాధన భూతమైన ప్రకృతిచేతనే పురుషుడు భోగమును - మోక్షమును భవించుచుండునని చెప్పబడును. పురుషుడు దైతన్యమాత్రస్వరూపుడు నిత్యుడు నిర్వికారుడు ద్రష్టృపు కాడు-భోక్త కాడు కర్త కాడనియు చెప్పబడును. గాన పురుషుడు బంధింపబడడు, మోక్షమునకు సాధనమును అనుసరించడు, విడువబడినవాడు. కానేరడు యనియు చెప్పుదురు.

అచేతనభూతమైన ప్రకృతియే పురుషసాన్నిధ్యమువలన పురుషధర్మమైనదైతన్యమును తనయందునను సృధర్మమైనకర్తృత్వముగల పురుషునియందునను, అనుసంధానముకొనుకొట్టబడుచున్నది- మోక్షసాధనమైనదానిను సరించును- విడువబడుచున్నదనిచె

ప్పుదురు- అధ్యాసరూపమైనయనుసంధానముచేతనధర్మము.

ఆ ప్రకారమే ప్రకృతి అనుపకారియైన పురుషునికి భోగావవర్గ స్వరూపమైన ప్రయోజనమును సాధించుచున్నది గాన పురకారియనియు చెప్పుదురు - అధ్యాసరూపమైన బంధాదులు పురుషునికి లేదని చెప్పినపక్షము దానికి యుపకారమేమి- ఈ ప్రకారముగా అన్యోన్యవిరుద్ధ భాషణములుండుటవలన అయి క్తమని తెలియవలయు.

అ. — సంప్రకృతి అచేతనమైనందున-అచేతనములు చేత నాధిష్ఠితములైన కార్యారంభశక్త్యము. వ్యతిరేకము నిశ్చయింపబడుటనుబట్టి కేవలప్రధాన కారణవాదమందు జగద్రచన సంభవింపదు-సాంఖ్యోక్తమైన అబ్రహ్మత్వక ప్రధాననిరసన ముప్రకృతిమహదహంకారాది తత్వములకును పరమాత్మే కారణమని జెప్పుటచేనూచితము - సర్వజగత్సంహారీయనుటచే సాంఖ్యమందీశ్వరునియంగీకరించక కేవలప్రధానమే స్వతంత్రమై పరిణమించునప్పుడు సర్గవ్యతిరేకేణ ప్రతినర్తావస్థలే కన్యమై పోవలెను యనేనూషణము - సూచితము.

౮౭. మహద్దీర్ఘాధికరణము.

౧౮౪. మహద్దీర్ఘవద్వాప్రాప్తపరిమండలాభ్యాం.

అ. — ప్రాప్త పరిమండలాభ్యాం

ద్వ్యణుకపరమాణువులచేత- మహా
ద్వీర్లువత్-ద్వ్యణుకోత్పత్తివలెనే.

కణాదులచేత సంగీకరింపబడినప
రమాణుకారణవాదము సమీచీనయు
క్తిమూలమా-కాదా - యనిసంశయ
ము. సమీచీనయుక్తిమూలమనిపూర్వ
పక్షము- అవయవములసంయోగము
వలనఅవయవుత్పత్తిదర్శనమాను, అ
వయవముల అల్పత్వప్రాచుర్యముచే
తసర్వపమహీధరమునకు తారతమ్య
ముగలుగును, అవయవమునకు అల్ప
త్వకావ్యతివశ్యమంగీకరింప తగినదని
పరమాణుసిద్ధియాను. అవిస్కల్పవిధ
ములు-ఆపరమాణువులుపరిపక్వమైన
క్షేత్రజ్ఞునిఅదృష్టనవిపులై పరమేశ్వ
రాధిష్ఠితములైద్వ్యణుకాదిక్రమము
జగదారంభకమాను.

సిద్ధాంతమైతె - అవయవములు
స్వకీయమైన గూఢపార్శ్వములచే
గూడినవై తమతమయధికమైనయవ
యవిని పుట్టించునని పరమాణువులం
చునదేప్రకారముత్పాదకత్వ మొప్పు
తగినది-ఆపుటికిపరమాణువులును త
మఅంశములైస్వకీయములైనఅవయ
వములుగలదై అవి స్వకీయములని ఎ
క్కడనుకారణమునకు విశ్రాంతి లేక
పోవును

సూత్రార్థమైతె - (మహద్వీర్లువ
ద్వాప్రాస్వపరిమండలాభ్యాం) అస
మంజనమనివర్తించుచున్నది- వాశబ్ద

ముచకార్థకము- ప్రాస్వపరిమండలా
భ్యాం-ద్వ్యణుకపరమాణువులచేత-
మహద్వీర్లువత్-త్వ్యణుకద్వ్యణుకో
త్పత్తివలెనేఅన్యులచేతసంగీకరింపబ
డినసర్వము అసమంజసము.

తా.-ప్రాస్వ పరమాణు వులు
ద్వ్యణుకపరమాణువులువీటిచే కార
ణమాననియంటే-ద్వ్యణుకత్వ్యణు
కోత్పత్తివలెనే అరంభకత్వముకార
ణభూతమైనవస్తువయొక్క అసవస్థవ
లనసమంజసముగాదు.

ద్వ్యణుకాదిక్రమముచేతపుత్పత్తి
కారణానవస్థితములకసమంజసముగ
లుగునుగనుక ఆయుక్తము - ఇచ్చట
మరేమి యసంగతమన్నను చెప్పఁచు
నాదు.

౧౦౫. ఉభయధాపిన కర్తృత
స్తదభావః.

అ.-ఉభయధాపి - రెండువిధ
ములుగాను-నకర్త - క్రియసంభవింప
దు-అతః ఆకారణమువలన - తదభా
వః-పరమాణుసంయోగా భావమా
ను.

పరమాణువుల మొదటికర్తృఅదృ
ష్టముచేతచేయబడినదనియంగీకరింప
బడుచున్నది. ఆఅదృష్టముపరమాణు
వునుపొందినదా-లేక-క్షేత్రజ్ఞునిపొం
దినదా. రెండుపక్షములందును అదృ
ష్టముసర్వదానుండుటవలన సర్వదా
జగదుత్పత్తి ప్రసంగముండుటనుబట్టి

ప్రమయ్యెడి పరమాణువులు ఏ కాలము సంహతయిందువ్యాపించును - యెప్పుడు కూడును. సంహతయిందువ్యాపించినవై అదేక్షణమందే నప్తమైనయడల-యేవికూడును. విజ్ఞానస్వరూపుడైనవాడెవడు, యెప్పుడేవిషయమును స్పృశించును, యెవడెప్పుడుయేమిటినితెలుసును, యెవడెప్పుడేయర్థమును పరిగ్రహించును, స్పృశించినవాడునప్తమైతామెను, స్పృశింపబడినది నప్తమాయెను, తెలిసినవాడునప్తమాయెను, తెలియబడినది నప్తమాయెను, ఎట్లు ఆన్యునిచేత స్పృశింపబడినది యన్యుడుదెలుసుకొనును, ఎట్లు యొకనిచేతదెలియబడిన దాన్ని మరి వొకడు పరిగ్రహించును, సంతానేకత్వముసిద్ధమైనను సంతానికంటే సంతానమునకు యథార్థముగా వస్తంతరత్వమంగీకరింపకపోవుటవలన అపారమార్థికమైన సంతానము వ్యర్థమౌను. స్థిరత్వమైన అవిద్యచేతను సంఘాతోత్పత్తి సంభవించదు - శుక్తికాదులందు రజితావిద్యచేత శుక్తికాద్యుత్పత్తి సంభవించదు. పూర్వవిద్వాంసుడు నప్తమైతామెగనుక రెండోవాడైన అజ్ఞునిచేత పూర్వము విన్నట్లు దైనవిద్వాంసునిచేతదెలియబడిన అగ్గోపాదానము సంభవించదు - సంప్తా రాత్రయత్వముచేత నొకడుస్థిరుడు నొకడుస్థిరుడుగానంగీకరింపబడలేదు. గాన జగదుత్పత్తి

యు లోకవ్యవహార ముపపాదన చేయుటక సాధ్యము.

సూత్రార్థము - (సముదాయ ఉభయ హేతుకేపి తదప్రాప్తిః) ఉభయ హేతుకేపి - సముదాయమందు సముదాయత్వప్రాప్తి లేదు, పరమాణు హేతుకముగల పృథివ్యాది సముదాయము, పృథివ్యాది హేతుకముగల శరీర ఇంద్రియ సముదాయము, నీ రెండు హేతుకములైన సముదాయములు క్షణికత్వముగా నంగీకరింపబడుటవలన చెప్పబడిన న్యాయము చేత సంభవించదనియర్థము.

తా. - పరమాణువులను హేతువుగాగల పృథివ్యాది సముదాయము, పృథివ్యాదులను హేతువుగాగల శరీరేంద్రియ సముదాయము, నీ రెండు క్షణికత్వములుగాన కార్యారంభకత్వముఘటించదు.

౧౧౨. ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదుపపన్నమితిచే న్నసంఘాతభావానిమిత్తత్వాత్.

అ. - ఇతరేతరప్రత్యయత్వాత్ - పరస్పర హేతుకత్వమునుబట్టి - ఉపపన్న - లోకవ్యవహారము - ఇతరేన్న - అనగూడదు - సంఘాతభావాదనిమిత్తత్వాత్ - సంఘాతభావమందు కారణత్వము లేకపోవుటవలన.

సమస్తభావములు క్షణికములు ఐనను అవిద్యాదులకే పరస్పర హేతు

శ్వము చెప్పుటనుబట్టి లోకవ్యవహారముపపన్నమాను. అస్థిరమందు స్థిరత్వబుద్ధిజూపమైనఅవిద్యచేత ఆయా యిష్టలములందు రాగద్వేషాదులు సంభవించును - ఇదే మొదలైన పరంపరలచేత పునహ అవిద్యాచక్రమువలన తిరుగునని చెప్పినట్లయితే అదిపుపపన్నముకా నేరదు. సంఘాతభావమందు అవిద్యకు నిమిత్తత్వముండును - ఎట్లయినను అవిద్యచేత విపరీతమైన బుద్ధి తుణికము స్థిరత్వముచేత విషయీకరించుకొనును - అట్లైనను నావస్తువస్వభావముస్థిరము కాదు గానస్వభావము గాస్థిర కార్యమును జేయ నేరదుగనుక సంఘాతభావమున్ను సిద్ధించననియర్థము. అస్థిరమందు స్థిరబుద్ధియు క్తమైనవిజ్ఞానాత్మకులప్పుడే నాశము సంభవించుటవలన యెవనికిరాగద్వేషములు సంభవించునని రాగద్వేషపరంపరయును సిద్ధించదని యభిప్రాయము.

౧౯౩. ఉత్తరోత్పాదేచపూర్వనిరోధాత్.

అ. — ఉత్తరోత్పాదేచ - ఉత్తర ఘటోత్పత్తికాలమందును - పూర్వనిరోధాత్ - పూర్వవస్తువుకు నాశనముండును.

దీనికంటె - ఉత్తరక్షణఘటోత్పత్తివేళయందు పూర్వమైనఘటమునకు నాశనములుగుటవలన అఘటా

భావమునకేకారణత్వము చెప్పినయడలవిశేషమేమిలేక పోవడమునుబట్టి సమస్తవస్తువులకు సర్వదా యుత్పత్తి సంభవించుననెడి దోషములు సంభవించును. పూర్వక్షణమందుండెడు వానికి హేతుత్వముచెప్పేయడలస్థిరమైనవిశేషముగల దేశాదులకునొకటి యునంగీకారము లేకపోవుటవలనవుత్తరక్షణవర్తి సమస్తవస్తువులకు హేతువుకాని.

౧౯౪. అసత్ప్రతిష్ఠోపరోధోయాగవన్యమన్యథా.

అ. — అసతి - అసత్తుకుష్పత్తినిచెప్పినపక్షము - ప్రతిష్ఠోపరోధః - ప్రతిజ్ఞాభంగము - అన్యథా - ప్రకారాంతముగా - యాగవన్యం ఘటక్షణద్వయము సంభవించును.

అసత్తుకుష్పత్తిచెప్పినచో మీకుప్రతిజ్ఞావిరోధముసంభవించును - అధిపతికినహకారి కారణమునకును జ్ఞానోత్పత్తిహేతుత్వముప్రతిజ్ఞచేయబడును - అనంతరమీదోషమును పోగొట్టుటకొకై పూర్వఘటక్షణమున్నదని చెప్పినపక్షమందు అప్పుడేక కాలమందే ఘటక్షణములు రెంటికి ప్రత్యక్షముకలగని - ఆప్రత్యక్షముసంభవించదు. ఉపరోధమనగా - విరోధము.

సద్వస్తువుకు నిరన్వయవినాశము సంభవించదని చెప్పుచున్నారు.

౧౯౫. ప్రతిసంఖ్యా ప్రతిసంఖ్యా

నిరోధాప్రాప్తిగపిచ్చేదాత్.

అ.—ప్రతిసంఖ్యా ప్రతిసంఖ్యాని
రోధ-స్థూలసూక్ష్మవివాశమునకు- అ
ప్రాప్తిగపిచ్చేదాత్- విచ్చేదములేక
సోవుటవలనప్రాప్తిలేదు.

ప్రతిసంఖ్యాప్రతిసంఖ్యా నిరోధా
ప్రాప్తి- అనగా స్థూలసూక్ష్మములవి
వాశముయొక్క అప్రాప్తియని యర్థ
ము. స్థూలవివాశము-ముగ్ధరాభిసూత
మునకుంజే యనంతరము కాతగినప్ర
త్యక్షమునకుయోగ్యము- సూక్ష్మమై
తే-ప్రతిక్షణమందుకాతగిన ప్రత్యక్ష
మునకునర్హము- ఈ రెండునిరన్వయ
ములుకానేరవు, ఉత్పత్తివివాశధర్మ
ముగలప్రవృత్తిమునకు విచ్చేదములేకపో
వును. “తదనన్యత్వం” అనిసత్యా
ర్యవాదమువపాదన చేయబడినదని
యభిప్రాయము ఘటాదులందు క
పాలాది గూఢమైన యవస్థచేరినన్వ
యవివాశమునకు నిర్మలముండుటచే-
దీపాదులార్పబడినను సూక్ష్మైవస్థకు
అప్రాప్తి యుండుటవలన నిరోధము
లేదు.

౧౧౬. ఉభయధాచదోహత్.

అ.—ఉభయధాచదోహత్- పు
త్పన్నమునకుతుచ్ఛత్వము, తుచ్ఛత్వ
మువలనయ్యుత్పత్తి నీరెండును దోష
ములు.

పుట్టినవస్తువుకు తుచ్ఛత్వము చె
ప్పినను - తుచ్ఛత్వముందుత్పత్తియు

నీరెండుకల్పనలకు దోషముసంభవిం
చునుగనుక రెండుసంభవించవు. ఉత్ప
న్నమునకుతుచ్ఛత్వముజేప్పేపక్షము
అనంతరము దానివలన పుట్టిన జగత్తు
కుతుచ్ఛత్వమేసంభవించని-మృత్సువ
ణ్ణాదులవలన పుట్టినఘటకరీటాదులకు
మృత్సువణ్ణాదిస్వరూపత్వముండినటు
వలెగానతుచ్ఛత్వోత్పత్తియు తుచ్ఛ
త్వాంగీకారముసంభవింపదు.

తా.—పుత్పన్నమునకుతుచ్ఛత్వ
ము, తుచ్ఛత్వమువలన యుత్పత్తి నీ
రెండునుదోషములు.

౧౧౭. అకాశేచాపిశేషాత్.

అ.—అపిశేషాత్- అబాధితప్రతి
తియిందుపిశేషము లేకసోవుటవలన-
అకాశేచ- అకాశమందుతుచ్ఛత్వ
ముసంభవించదు.

అకాశమందు తుచ్ఛత్వరూపము
సంభవించదు. అబాధితప్రతితిచేసిగ్ధ
మైనవృథినిమొదలైన వానివలెనే అ
కాశమందు అబాధితమైన ప్రతీతిఅ
పిశేషంబుగనుండును- ఏప్రకారము
యకాశములెలియబడునని- యి
చ్చట శ్యేనముపడుదున్నదిచ్చటగృధ్ర
మని శ్యేనాదుల వలనదేశత్వముచేత
నాకాశముదెలియబడును.

౧౧౮. అనుస్త్వైతేశ్చ.

అ.—అనుస్త్వైతేశ్చ- ప్రత్యక్షవి
వయహించుజ్ఞానముకలుగును.

ప్రత్యక్షవిజ్ఞానముకలుగునునుబట్టి ఘ

టాడులకు ఊణిక త్వము సంభవించదు. అదే ఈ ఘటముని ప్రత్యభిజ్ఞా ప్రత్యక్షములు ట్టుచున్నది. ప్రత్యభిజ్ఞానమున గా అతీతవ ర్తమాన కాలవ ర్తన ఏకవస్తువిషయమేకమైన ప్రత్యక్షజ్ఞానము. దానికి కాలద్వయ సంబంధము గలవస్తువేనిషయము. తతయనే అంశముననుస్థరణము - ఇదనునే అంశమునకు గ్రహణము లేదు. అతీత కాల సంబధికి నింద్రియ సంయోగము లేక సోవుట నిలనయని జెప్పకూడదు - అచే ఇది యని సామానాధికరణ్యము చేత నాజ్ఞానమున కేకత్వము స్ఫురణమాను. పూర్వ కాలానుభవజనిత సంసారము చేత గూడియుండే దునింద్రియ నింద్ర యోగము క్తుడైనపుగు ఘనకు అభిజ్ఞానము పవన్నమాను. సామాన్రీవరికల్పనము అన్వయవృత్తి రేకములకు అభీనమైనటువంటిది. జ్వాలాచులవలెనే సాదృశ్యనిబంధనమైనది నీ ప్రత్యభిజ్ఞయని నీవు చెప్పకూడదు, కాలద్వయమునుండే ఘోయుభయవస్తువులకు సాదృశ్యాను సంధానము గలయొక్క ధై నవిజ్ఞాతక నంగీకారముండుటవలన. పృథివ్యాది విజ్ఞానము చేత అనుమేయమైన యర్థమును వాదించెడు వాని గురించి చెప్పుచున్నాడు. అతడు జ్ఞానమును నీలవీతాదివినిత్రా కారముచూచి జ్ఞానమునకు లోపలూ గ్రహణవర్తి స్వా కారమును జ్ఞానమును సుగుర్వణ చేసినవస్తుమైన యర్థ

మనుజును పేరుంచుచున్నాను అను
తనంను త్తరము.

౧౯౯౧. నామోచితమైన తాళం.

అ. — అపహం. అపత్తేనభ్యసితం
 క్రమబద్ధము అవృద్ధి బ్యాప్త చూడ
 లేదుగనుక న. సంభవించదు

అపత్యైనపత్తియొక్క భర్త వంశ
మూము వారియొక్క స్థలమందు పంభ
వింపదు - ఎల్లప్పుడు అన్యజ్ఞ త్యాగ -
ఎక్కడను చూడబడక బోవుటవలన -
అంతవారిను భర్తినష్టమైన యివంగన
మందు భర్తినష్టమైన స్వభావంక మూము
దొడ్డు చూచుచును.

೧೦೦.೦೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು.

అ. వసుదేవశతనామస్తోత్రము
మహాలక్ష్మీ-ఈ దాని నామామహి. ప్రయత్న
త్సరహితమగును. సిద్ధిః ఫలముసిద్ధిం
చు.

వైభాషిక సోప్రాంతికుఁ ద్వీపగతి
నిలసాధారణమైన గూఢణము - ఈ
ప్రకారముగా-సమస్త భావములకుఁ
శకత్వము చెప్పినవక్షులను ఉదాహరి
తులకు నిష్ప్రయత్నములవలెనే నిరసా
కముష్టికములుపట్టావస్థికిలగని-
ప్రయత్నములు చేసినవారికి అప్పుడే
నాశమునంభవింతులవలన, తత్కత్త
స్థానాదులన ఏవధివలె వైభాషికము
మానముచెప్పుక పోవునువలె

అధ్యక్షులు ప్రకటించినట్లు

తువు కాదని నిష్పత్తియిత్తులైన వను
ఘృతకు విహి కాముష్మిక సర్వార్థసిద్ధి
కలగని.

అ. — స॥క్షణికములైన పరమా
ణ్యాదులకు కార్యారంభకత్వము అను
పపన్నములు - వైభాషిక సౌత్రాంతిక
పక్షమందును అసహంజసము.

ర౬. ఉపలబ్ధ్యధికరణము.

౨౦౧. — నాభావపుపలబ్ధేః.

అ. — అభావః - జ్ఞానభిన్నమైన
స్వభావము - ఉపలబ్ధేః - ప్రత్యక్షమువ
వలన - అనగా జ్ఞానమందు కర్తృకర్మ
లు తెలియబడును గనుక - న - చెప్పుటక
సాధ్యము.

యోగాచారులచేతం గీకరింపబ
డిన జ్ఞానమాత్ర సద్భావవాదము సమీ
చీనయుక్తిమూల మాకాదాయనిసం
శయము - సమీచీనయుక్తిమూలకమ
నిపూర్వపక్షము - బాహ్యార్థసద్భావ
మును చెప్పేడు మతమందును ఆయా
యివస్తుజ్ఞానమునకు ప్రకాశమానత్వ
ము అవశ్యముగా ఆశ్రయించదగినది.
సమస్త వస్తువునకు ప్రకాశమానము
స్వాసాధారణాకారము చేత ప్రకాశ
ము చెప్పబడుచున్నది - అచ్చట ఘటప
టాది జ్ఞానమునకు ఘటపటాదుల ఆకా
రమే - ఆకారము లేకపోయిన పక్షమం
దు ఆజ్ఞానమునకు ఘటాసాధారణ్య
ము సంభవించదు - ఏకమైన ఆకారమే
ప్రత్యక్ష విషయమాచున్నది. అది జ్ఞాన

మునకేగాని దానికతిరిక్తమైన పదార్థ
మున్నదని చెప్పడమనుపపన్నము - అం
తమాత్రము చేతనే నీ ఘటము దెలియ
దగినదనియ నెఱులోక వ్యవహారమువ
పన్నమాను. ఆఘటము బాహ్యపదార్థ
మువలె నేనోచడము నిర్మూలనూటవల
నభ్రాంతికృతమని దెలియవలయును.

సిద్ధాంతము. ఘటము నేను దెలి
యఁచు న్నాన నెఱుకర్కవహిత - కర్తృ
సహితమైన జ్ఞానాధాత్వార్థమునకు ఛేదన
మువలె నేనర్పలోక సాక్షికంబుగ ప్ర
త్యక్ష విషయమయ్యెడు వస్తువుకు క
ర్తృకర్మల అభావము చేత కేవలమున
కేస్థితిని వపున్నట్లుడు జెప్పినవాడెను.
స్వాసాధారణమైన ఆకారమే ఛేద
నాదులవలెనే ఆయా యి వ్యవహార
ములకు యోగ్యతాపాద నాకారము
చే ప్రత్యక్ష విషయమాచున్నది. ఇదే
ప్రకారమే ఛేదనాదులందు ఆకారము
రెండువిధములు గాభావనాది చేహతు
వుగాగలదై కర్తృగతమైన ప్రత్యక్ష
మాచున్నది. అమూర్తములైన క్రియా
దులకు కర్తృకర్మలచే నిరూపణియ్య
మైన స్వాకారముగలవానికి కర్తాకార
త్వము స్వీకరింపబడదు.

సూత్రార్థము - (నాభావ ఉపల
బ్ధేః) జ్ఞానమునకుంటే వ్యతిరిక్తమైన
ర్థాభావము చెప్పుటక సమర్థమయ్యెది
లేదు. (ఉపలబ్ధేః) ఘటమును నేను దెలి
యఁచును అని జ్ఞానాభావపుకు కర్తృత్వ

ముచేక ర్తృత్వముచేత నుపలభియుండుటవలన.

౨౦౨. వైధర్మ్యవృన్స్వపాదివత్.

అ. — వైధర్మ్యత్ - నిద్రమొదలైనదోషములు లేకపోవుటవలన - స్వపాదివత్ - స్వప్నమువలెమిథ్యాత్వము జెప్పకూడదు.

స్వప్నజ్ఞానమువలె నే జాగ్రదవస్థయందు సంభవించెడుజ్ఞానమునకు మిథ్యాభూతవస్తువిషయకము సంభవించదు - దానికంటే వైధర్మ్యముండుటవలన - ఆవైధర్మ్యమేదనగా - నిద్రమొదలైన కరణదోషరూపమైన బాధకప్రత్యయ రహితత్వముచేత నని తాత్పర్యము. చకాగమువలనవియుయధార్థములనిఆభిప్రాయము.

౨౦౩. నభావోనుపలభ్యే.

అ. — అనుపలభ్యే - ప్రత్యక్షములేకపోవుటవలన - భావః - అర్థశూన్యజ్ఞానభావము న-సంభవించదు.

కేవలముఅర్థశూ;

నకుభావముసంభవించదు - యెచ్చటనుప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన - ఆబాధితమైనవస్తువుకు సద్భావముచెప్పినవత్తునందుజ్ఞానమాత్రమునకు సద్భావము నారణచేసెడు కోరికను సమర్థముకాదనితాత్పర్యము.

తా. — యెచ్చటనుప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన కేవలముఅర్థశూన్యమై

నజ్ఞానమునకుభావముసంభవించదు.

అ. — సం॥ యోగా చారాభిమతముజ్ఞానాదులకోరిక అర్థశూన్యత్వమనిశంకించిజ్ఞాతురర్థవిశేషసిద్ధిరూపముచేత నే జ్ఞానము ప్రత్యక్షముగనుక స్వప్నజ్ఞానమువలె బాధాదర్శనమువలనఅదియుక్తము.

౨౦౪. సర్వథానుపపత్త్యధికరణము

౨౦౪. సర్వథానుపపత్తేష్వ.

అ. — సర్వథా - సర్వప్రకారములందును - అనుపపత్తేష్వ - దోషమువల్లను.

మాధ్యమికునిచేతజెప్పబడినసర్వశూన్యవాదముసంభవించుచున్నదా - లేదా - యనిసంశయము. సంభవించుచున్నదని పూర్వపక్షము. విజ్ఞానము ఘటాదులునెఱుంగు భావములును లేవు యేమిటివల్లనంటే - ఉన్నత్తినిరూపణములేకపోవుటవలన. ఘటాదిభావములకుభావమువలన అంతమాత్రముయుత్పత్తినంభవించదు - ఘటాదులుపుట్టుచూనుండెడువై ఆసమ్మదితమైనమృత్పిండాదులవలనపుట్టెదిలేదు. అభావమువలనపుట్టుచుందనిచెప్పడమునకు యుక్తముకానేరదు. అభావమువలనఉత్పన్నమైనఘటాదులుఅభావస్వరూపమేకానియనిసర్వశూన్యవాదమే యుక్తము.

సిద్ధాంతమైతే - లోకమందుభావాభావశబ్దములకు వానిబుద్ధికిని ప్ర

మాణము చేత నుపలభ్యమానమైన వస్తువులకు యవస్థాపి శేషమేభావగూఢమైనవిషయము. వర్తమానత్వముచేత జెలియబడెడు యవస్థా విశేషమేభావబుద్ధివిషయము. తెద్విరోధ్యవస్థా విశేషము అభావబుద్ధివిషయముగనుక యేమిటివలనను యతనిచేత సంగీకరింపబడిన తుచ్ఛత్వముపపన్నము కానేరదు.

సూత్రార్థము. (సర్వభానుపపత్తే శ్చ) సర్వశూన్యమును చెప్పెడువాది సర్వమున త్తనిప్రతిజ్ఞచేసి స్వేచ్ఛార్థములు సాధించునా-అసత్తనిజెప్పి సాధించునా-లేక మరివొక ప్రకారము ప్రతిజ్ఞచేసి సాధించునా ఏ ప్రకారముంచునను సర్వశూన్యత్వమునకనుపపత్తి సంభవించుటవలన స్వేచ్ఛార్థము సంభవించదు - సదసద్భావములకు విద్యమానవస్తుధర్మత్వము చెప్పుటవలన అనితాత్పర్యము.

తా.—శూన్యవాది సహస్రమును సత్తనే ప్రతిజ్ఞచేత తన అభిప్రాయమును సాధించునా, లేక అసత్తయనునా-లేక ప్రకారాంతముగానా - అనియంటే - సదసద్భావముగలవస్తువయొక్క ధర్మత్వమును జెప్పుటవలన సమస్తవిధములుగా సర్వశూన్యత్వము సంభవించదుగనుక స్వాభిప్రాయమునకు సద్దిలేదు.

అ.—సం|| సత్త్వా సత్త్వములకు అ

వస్థారూపవిశేషమువలన అసత్తు యనే ప్రతిజ్ఞ యంచునను, సత్తనే ప్రతిజ్ఞవలెనే మాధ్యమికులయొక్క అభిమతము తుచ్ఛత్వానుపపత్తులవల్ల ఆమతము యోగ్యము కాదు.

౫౧. ఏకస్మిన్నసంభవాధికరణము.

౨౦౫. వైకస్మిన్నసంభవాత్.

అ.—ఏకస్మిన్-ఒకటియంచు-అసంభవాత్-విరుద్ధములు సంభవించుటలేదుగనుక-స - జై నతముయొక్కము కాదు.

జై నతముయొక్క కీర్తినదా-కాదా-యని సంశయము-యొక్క కీర్తినదని పూర్వపక్షము. నీవాజీవశబ్దములచేత చెప్పుటకు యోగ్యమైన సభోక్త్యభోగ్యాద్యాత్మకమైన జగత్తుకు సత్త్వా సత్త్వము సత్త్వానిత్యము భిన్నత్వాభిన్నత్వముల నెఱుఁగఁగర్హములచేత అనైకాన్త్యము సంభవించును - వద్ద్రీవ్య తత్త్వైవ యాత్మలచే యవస్థితమైనందున కృత్సమైన జగత్తుకు ద్రవ్య స్వరూపత్వముచేత సత్త్వైకత్వము - నిత్యత్వముయొకపపన్నమాను-పర్యాయస్వరూపము చేత విపరీతములు-(అనగా-అసత్త్వము, అనిత్యత్వము, అభిన్నత్వములు) సంభవించును-పర్యాయసగ - ఘటపట త్వాద్యవస్థావిశేషములు-ద్రవ్యస్వరూపమున కేకత్వము స్థితత్వ సమ్యగ్భిరోధ్యత్వ ముండు.

చేయదేరూపమువలన ఏకత్వాదులు యుక్తము, పర్యాయశబ్దముచే దెలియదగిన అవస్థా విశేషణమునకు అనేకత్వాస్థిరత్వమువలన అనన్యధిబోధ్యత్వాత్ నారూపముచే అసత్వానిత్యత్వ నానాత్వములు యుక్తము. ప్రతీతిచే వ్యవస్థ చేయుటకు నీసంగతి అర్హమాను, సర్వవస్తువుకు ఉభయాకారమైనప్రతీతిపుంజుటవలన ఉభయముపపన్నమాను.

సిద్ధాంతము. ఒకవస్తువుకు అస్తిత్వము నాస్తిత్వముచేత అనైకాంతికత్వము యుక్తముకానేరదు. ఒకవస్తువుయందు అస్తిత్వనాస్తిత్వాదులకు విరుద్ధములైన ఛాయాతపములవలెనే యేకకాలవృత్తిత్వము సంభవించదు. ఆప్రకారముగా - ద్రవ్యమునకుగాని యందువిశేషణభూతమైన పర్యాయమునకు-ఇత్థంతే నేత్యమునకర్థమైన అవస్థావిశేషమునకును-ఇదియూతీతిగా నున్నదనే ప్రతీతివలన ప్రకారప్రకారత్వముచేత భిన్నపదార్థత్వములవలన వాకావస్తువందువిరుద్ధములైన సత్త్వాసత్వరూపధర్మములకు సమావేశము ఏకకాలమందుసంభవించదు. ఉత్పత్తి వినాశములనేపేరుగల పరిణామవిశేషాస్పదమైనద్రవ్యమునకనిత్యత్వము దానికీపరితమే నిత్యత్వము, దానియందేప్రకారము రెండుసంభవించును. విరుద్ధధర్మాశ్రయత్వముచే భిన్న

త్వము, దానిపరితమచే అభిన్నత్వము-వానియందేటుల సంభవించును. యేప్రకారము అశ్వమహిషత్వములకేకకాలమందేకవస్తువయందు సంభవములేదోనటువలె ఒకఁడైనవృథివీ ద్రవ్యమునకుఘటత్వముశరావత్వము ప్రదేశభేదముచే యేకప్రదేశముచేను భయాశ్రయత్వముసంభవించదు. ఎట్లుకాలభేదముచేనొక్కఁడైనదేవదాస్తునికుష్పత్తి వినాశములోఅంతమాత్రముచేత నేవస్తువుకుద్విస్వరూపత్వము సంభవించదు-ను రేఖంటే పరిణామశక్తియోగమాత్రముసంభవించును - గనుక జైనమతము యుక్తికలిగినది కాదు.

సూత్రార్థము. (నైకస్త్రిన్నసంభవాత్) జైనమతము యుక్తము కాదు - యేమిటివల్లనంటే - ఒకటియందును మేముచెప్పినక్రమముచే నివౌకకాలమందు విరుద్ధధర్మములకు సమావేశము సంభవించక పోవుటవలన.

తా. - వాకవస్తువుకు అస్తిత్వనాస్తిత్వములను విరుద్ధములైన ఛాయాతపములవలెనే ఏకకాల వృత్తిత్వము సంభవించదు.

అం. ౬ ఏవంచాక్యాకార్తస్యైం. ఆ - ఏవం-ఇదేప్రకారము-ఆత్మ-ఆత్మకు-ఆకార్తస్యైం- అకృత్తస్యైం- త్వమువలన అనుపపత్తిగలుగును.

ఈ ప్రకారమాత్మ అకారస్వము వలన అనుపపన్నము-ఆత్మకు శరీర పరిణామత్వమందు బృహచ్చరీర మందుండి అల్పశరీర ప్రవేశము, అల్పశరీర మందు బృహచ్చరీర ప్రవేశమందునను అకారస్వము అనగా అపరిపూర్ణదోషము ప్రసక్తియాను. ఆకాలమందు దల్పపరిమాణత్వముండుటవలన.

తా.—ఆత్మకు శరీర ప్రమాణత్వముచేప్పే విషయమందు బృహచ్చరీర మందుండి అల్పశరీర ప్రవేశము, అల్పశరీరమందు బృహచ్చరీర ప్రవేశమైన అపరిపూర్ణదోష ప్రసక్తి గలుగునని తాత్పర్యము.

౨౦౨. నవపర్యాయాదప్యవిరోధోవికారాదిభ్యః.

అ.—వికారాదిభ్యః-వికారాదులవలన-పర్యాయాదపి-పర్యాయాదులచేత-అవిరోధః-అవిరోధము-నచ-లేదు.

అటువంటి స్వల్పవస్త సంబంధముచేతను అవిరోధము సంభవింపదు-ఘటపటాదులకువలెనే వికారతత్త్వయుక్తదోషము లితనికి సంభవించనియనెడుదోషప్రసంగమువలన.

తా.—తథావిధమయిన అల్పత్వావస్థాయోగముచేతను ఘటపటాదులవలెవికారప్రయుక్తదోషమువచ్చును గనుక అటువలెచెప్పకూడదు.

౨౦౩. అంత్యావస్థితేష్విభయ

నిత్యత్వాదవిశేషః.

అ.—అంత్య-అంత్యపరిమాణమునకు-అవస్థితే-ఏకరూపముచేనుండుటవలన-ఉభయనిత్యత్వాత్-ఆత్మకు పరిమాణమునకునిత్యత్వమువలన-అవిశేషః-విశేషములేదు.

ఏదిజేవునికి అంత్యమయిన పరిమాణము మోక్షావస్థో-దానికనంతరమందేకరూపముచేనుండుటవలననే స్వాభావికమయిన పరిమాణమని ఆత్మకు అతని పరిమాణమునకు రెంటికిని త్యత్వముండుటచే పూర్వమందుననుశరీరపరిమాణత్వము సిద్ధించదు గనుక పూర్వావస్థయందేమివిశేషములేదు గనుక జైనసతము అసంగతమే.

అ.—సం॥ననుస్తజగత్తునత్వానత్వాదులచేననేకములని జైనసతము శంకించి-మోక్ష-జైనవస్తువందు సత్వానత్వాదులైన విరుద్ధధర్మములనుపపత్తియొటచే నామతము అనాదరణీయము.

౫౨. పశుపత్యధికరణము.

౨౦౪. పశురసామంజస్యాత్.

అ.—పత్యః-పశుపతిమతము-అసామంజస్యాత్-అసమంజసత్వమువలన ఆదరించతగినదికాదు.

పశుపతిమతము మోక్షార్థులచే నాదరించతగినదా-కాదాయనిసంశయము. ఆదరణీయ్యుని పూర్వపక్షము. పరమపురుషార్థ సాధనావబోధి

త్వముచేత నిఖిలవస్తు సాక్షాత్కార సమర్థముపశుపతిచేప్రణీతమాటవలన

సిద్ధాంతమయితే-అనాదినిధన అ విచ్ఛిన్నపాత సంప్రదాయ నిరస్తప్రమాదాదినిఖిలదోషగన్ధవేదసిద్ధపరావరతత్వములను వ్యత్యయముగాప్రతిపాదించుటవలన, నిమిత్తోపాదానములకు భేదముచెప్పుటవలన, సురాకుంభస్థాహనము దానియందుండెడు దేవతార్చనము, ముద్రికాక్షుటగవిజ్ఞానము - గానిధారణముమొదలైన వేదవిరుద్ధాచార ప్రతిపాదన పరత్వమునుబట్టి అ సామంజసముగానలనాదరణీయము.

సూత్రార్థము - పత్మరసామంజస్యాత్ - నైకస్త్రిన్నసంభవాత్ - ఇచ్చట-న-అనేపదమును వుంచుకోవలెను- పశ్యుః-పశుపతిమతము- ఆదరించతగినదికాదు-యెంచువల్లనంటే- వేదవిరుద్ధతత్వాచారములను బోధించుటవలన అసామంజస్యముసిద్ధించును.

తా.- వేదవిరుద్ధతత్వాచారబోధనముచేలనమంజసమైయిండుటవలన పశుపతిమతముఅనాదరణీయము.

౨౧౦. అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ.

అ.- అధిష్ఠాన-అధిష్ఠానమునకు - అనుపపత్తేశ్చ - వుపపత్తిలేకపోవుటవలన.

అనుమేయించతగిన ఈశ్వరాంగీకారముచేతప్రధానమున కధిష్ఠానమీశ్వరుడనిచెప్పబడుచున్నది. సశరీరులై

నకులాలాగులకేఅధిష్ఠానప్రత్యక్షమునుబట్టిఆశరీరుడైనఈశ్వరునికి ప్రధానాధిష్ఠానత్వమనుపపన్నమైనందునఅ సామంజసము. సశరీరాంగీకారమందు ఆశరీరముయొక్క సావయమునకునిత్యత్వా నిత్యత్వమందు పూర్వోక్తదోషముకలదనియభిప్రాయము.

తా.- ఈశ్వరునికి ప్రధానాధిష్ఠానత్వముయుపపన్నముకాదు.

౨౧౧.- కరణవచ్చే న్నభోగాదిభ్యః.

భోగాదిభ్యః - సుఖదుఃఖభోగాదులవలన-కరణవచ్చేన్న- జీవునికితన కరణమువలెనేవుపపన్నముకాదు.

క్షేత్రజ్ఞునికి స్వకరణకలేబాద్యధిష్ఠానమువలెయుపపన్నమాననిచెప్పకూడదు-పుణ్యపాపరూపకర్మనిమిత్తమువలన, క్షేత్రజ్ఞాధిష్ఠాన ఈశ్వరునికిన్ని- అట్లుచెప్పినయెడలతత్ఫలభోగాదినిఖిలతత్త్వభావముప్రసక్తమాను.

౨౧౨. అన్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతావా.

అ.- అంతవత్త్వం - నాశవత్త్వము-అసర్వజ్ఞతావా-అసర్వజ్ఞత్వమునుకలుగును.

వాశబ్దము చకారార్థము. ఆప్రకారముపుణ్యాపుణ్యవత్త్వమందంతవత్త్వము, సృష్టినంతోరాస్పదత్వము అ సర్వజ్ఞత్వముసంభవించనీయనుటచే యీమతము అసమంజసమే.

తా. — పుణ్యాపుణ్యవత్సమందన్త
వత్సము, సృష్టిసంహారాస్పదత్వము
అసర్వజ్ఞత్వముసంభవించుటవలన అ
సమంజసము.

అ. — సం॥ వేదవిరుద్ధమువలనఅస
మంజసమైనపశువతి మతమాదరించ
తగినది కాదు- యీమతనుంచుపరమా
ణువులుజగత్తు కుపాదాన కారణమని
యు, ఆగమసిద్ధేశ్వరుడునిమిత్తకార
ణమనియు, సంసారమనాది-ఆగమో
క్తమైనకర్మానుష్ఠానముచేపశువతిసా
మాన్యమునుపొందుట మోక్షమనియు
జెప్పబడియున్నది.

౫౨. ఉత్పత్త్యసంభవాధి కర
ణము

౨౧౩. ఉత్పత్త్యసంభవాత్.

అ. — ఉత్పత్త్యసంభవాత్ - జీ
వునికుత్పత్తిలేకపోవుటవలన.

సాంఖ్యాదితంత్రమువలెపాంచరా
త్రతంత్రమప్రమాణమా - కాదాయని
సంశయము. అప్రమాణమని పూర్వప
క్షము. “వాసుదేవాత్పజగ్న్వణోనా
మజీవోజాయత” యనిశ్రుతివిరుద్ధజీ
వోత్పత్తిప్రతిపాదనమువలన- “చతు
ర్నువేదేషు పురుషార్థ ములభమాన”
యని వేదసమూహమున కనాదరవచ
నమువలన.

సిద్ధాంతమైతె - సజగత్త-ప్ర
చ్యున్న - అనిరుద్ధులైన పరబ్రహ్మ
భావములకు-“అజాయమానోబహు

ధావిజాయత” యనిశ్రుతిప్రసిద్ధస్తే
చ్ఛావతారప్రతిపాదనముచే శ్రుతివి
రోధముసంభవించదు. జీవాహంకా
ర మనశ్శబ్దములు తత్తచ్ఛరీరకులైన
సంకర్షణాదులకే నామధేయములు-
లేజప్రభృతిశబ్దములవలెనె- “చతుర్ను
వేదేషుపురుషార్థములభమాన” యని
అనుదిత హిమామనంద ఉడిత హిమా
మనిందాప్రశంసార్థమువలెనె. యెటు
ల “ముగ్ధేంద్రభగవోద్ధ్యమి” యని
యారంభించిచతుర్నువేదేషు- “ఇతి
హాసపురాణంపంచమం” ఇత్యాదు
లచేసను ప్రమైనవిద్యాస్థానములందా
త్మకు వేదనాభావ వచనము వత్స
మాణప్రశంసార్థముకొఱకు - ఈతం
త్రమందు వేదాన్వేషిత బ్రహ్మపా
ససవిధానముచే వేదమునకువిరుద్ధము
కానితదర్పనాదివిధానములు జెప్పుట
చేప్రమాణమాను.

సూత్రార్థమైతె - (ఉత్పత్త్యసంభ
వాత్) “నజాయతేమియతే” యి
త్యాదిశ్రుతులలోజీవునికుత్పత్త్యసం
భవమువలన జీవోత్పత్తి వచనములు
ప్రమాణముకావు.

తా. — శ్రుతియందు జీవులకుత్ప
త్తిచెప్పకపోవుటవలన జీవోత్పత్తి చె
ప్పడము ప్రమాణముకాదు.

౨౧౪. సచకర్తుకరణం.

అ. — కర్తుః-జీవునివలన-కరణం -
మనస్సు-సంభవించదు.

“సజ్జగత్తాత్పర్యమునం జ్ఞంమనఉత్పద్యత” యనిమనస్సనేకరణముకర్తృవై నజీవునివలనయున్నత్తియనుటశ్రుతివిరుద్ధమాటచేసంభవించదు. “ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణోమనస్సర్వేంద్రియాణిచ” యనిమనస్సుకు బ్రహ్మమందుత్పత్తివినబడుచున్నది.

తా.—శ్రుతివిరుద్ధముగా మనస్సు జీవునిచేనుత్పత్తియనకూడదు.

౨౧౫. విజ్ఞానాది భావేవాతదప్రతిషేధః

అ.—విజ్ఞానాదిభావః-విజ్ఞానాదితాత్పర్యము బ్రహ్మభావమందు జెప్పుటనుబట్టి-తదప్రతిషేధః-ప్రామాణ్యములకుప్రతిషేధములేదు.

వాశబ్దముపక్షమును వ్యావర్తించుచున్నది-విజ్ఞానము-అదియు-విజ్ఞానాది-బ్రహ్మ. సంకర్షణాదులకుబ్రహ్మభావమైనను-“అజాయమానోబహుధావిజాయత” యనిశ్రుతిసిద్ధస్వేచ్ఛావతారములకేఅచ్చట అభిధానముగా నప్రామాణ్యమునకు ప్రతిషేధములేదు. సంకర్షణాదులకు జీవాదిసామాన్యాధికరణ్యముగా నిర్దేశమువారలకు అధిస్తాత్పర్యముచేత ఉపపన్నమాను.

తా.—బ్రహ్మమేజీవాద్యధిస్తానసం

కర్షణాదిరూపములు గాలవతరించినం మనప్రమాణములకువిరోధములేదు.

౨౧౬. విప్రతిషేధాచ్చ.

అ.—విప్రతిషేధాచ్చ-జీవోత్పత్తినిషేధముండుటనుబట్టి విరుద్ధముకాదు.

ఈతంత్రమందు జీవోత్పత్తినిషేధముండుటవలన తంత్రము విరుద్ధముకాదు. “వ్యాప్తిరూపేణసంబంధఃతస్యాశ్చపురుషస్యహి । సహ్యానాదిరసంతశ్చపరమాధేనశ్శీత ” యనిపురుషునికిత్పత్తినిషేధింపబడుచున్నది

తా.—శ్రీపాంచరాత్రతంత్రమందు జీవులనాదిఅనియు పుత్పత్తినిషేధముచెప్పియున్నది.

అ.—సం॥ “వాసుదేవాత్సంకర్షణోవామజీవోజాయత” యని ఇత్యాదులలో వేదవిరుద్ధజీవోత్పత్త్యాదులుప్రతిపాదించుటవలన పాంచరాత్రతంత్రముప్రమాణముకాదని శంకించి-జీవాదిశబ్దాదులు జీవాద్యభిమానియైన పరబ్రహ్మవ్యాపారత్వంబై జీవోత్పత్తిప్రతిపాదనపరత్వాభావమైనందున పరమాప్తనారాయణప్రణీతమైన పాంచరాత్రశాస్త్రము ప్రమాణము.

ద్వితీయాధ్యాయము - ద్వితీయపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యానమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము.

౫౪. వియదధికరణము.

౨౧౭. నవియదశ్రుతేః.

ఆ.—నవియత్ - అన్తరిక్షముత్పత్తిచెందదు - అశ్రుతేః - శ్రవణములే కపోవుటవలన.

అంతరిక్షమున్నట్టియానా - కాదాయనిసంశయము - వుత్పన్నముకాదనిపూర్వపక్షము. నిరవయమైనసర్వగతాత్మవలె వుత్పత్తి సంభవించదు. అసంభావనియమునకు శ్రవణమున్న సంభవించదు. గనుకఉత్పత్తిశ్రుతిగౌణార్థము.

సిద్ధాంతమైతే - అంతరిక్షమున్నమాను-ఉత్పత్తి శ్రుతియుండుటవలన - అతీంద్రియములగు అర్థములను నిర్ణయించే శ్రుతిచే చెప్పబడిన అర్థమందు నిరవయత్వహేతువుచే అనుమానమువుట్టుటకు అర్హముకాదు. ఆత్మకు అనుత్పత్తి శ్రుతివలననే నిత్యత్వము-నిరవయవత్వాదులచేత కాదు.

సూత్రార్థమైతే - (నవియదశ్రుతేః) వియత్తువుట్టదు-ఎందువల్లనంటే (అశ్రుతేః) శ్రవణాభావమువలన- అసంభావనియ్యమునకు శ్రవణముసంభవించదుగనుక.

తా.—శ్రవణము లేకపోవుటవలన అంతరిక్షముబుట్టదు.

౨౧౮. అస్తితు.

ఆ.—వియత్తుకున్నత్పత్తిగలదు.

వియత్తుకున్నత్పత్తిగలదు - “ఆత్మన ఆకాశస్సంభూత” యనే శ్రుతులు - అతీంద్రియార్థవిషయమైన శ్రుతిచేత ప్రమాణాంతరా ప్రతిజన్మవియదుత్పత్తిప్రతిపాదనము సంభవించును అగ్నిచేత సేవనము చేయకూడదనే వాక్యమువలె అయోగ్యమని యర్థము

తా.—వియత్తుకున్నత్పత్తిగలదు

౨౧౯. గౌణ్యసంభవాచ్ఛబ్దాచ్ఛ.

ఆ.—అసంభవాత్ - సంభవించకపోవుటవలన-శబ్దాచ్ఛ - వుత్పత్తిచేట్టెడు శ్రుతి, గౌణీ, గౌణార్థముగలది.

“తత్తేజోఽస్సజత” యని ప్రతిపన్నతేజః ప్రాధమ్యమునకు విరోధముండుటవలన మధ్యమమందుత్పత్తిసంభవించదనియుత్పత్తిశ్రుతి గౌణార్థము-“వాయుశ్చాంతరిక్షం చైతదమృతం” యని అమృతత్వశ్రవణముండుటవలన.

తా.—ఆకాశోత్పత్తివలన సంభవించకపోవుటవలన వుత్పత్తిచేట్టెడు శ్రుతిగౌణార్థముగలది.

౨౦౦. సామైచ్చకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్.

అ.—ఏకస్య-వొక- శబ్దము- బ్రహ్మశబ్దవత్ - బ్రహ్మశబ్దమువలెనే-సామైచ్చ - గౌణత్వ ముఖ్యత్వములు రెండు కాగలదు.

ఆకాశస్సంభూతః ఆకాశాద్వా యుఃవాయోరగ్నిః” ఇత్యాదులందును-సర్వత్రానుషంగముచేయబడినవి కమైనసంభూతశబ్దమునకు ఆకాశమునందుగౌణత్వము- వాయూదులందు ముఖ్యత్వముసంభవించుచున్నది. (బ్రహ్మశబ్దవత్) యెటుల నొక బ్రహ్మశబ్దమునకొక ప్రకరణమందు విసబడుచుండెడు-“తస్మాదేతద్భ్రహ్మనామరూప మన్నంచజాయత” యని ప్రధానమందుగౌణత్వము - “తపసాదీయతే బ్రహ్మ” యని బ్రహ్మమందు ముఖ్యత్వము- శ్రవణావృత్తియందువలెనే అనుషంగమందునను అభిధానావృత్తికి అనుషంగమున్ను తత్తుల్యమని యభిప్రాయము.

తా.—ఎటువలెయేకమైనబ్రహ్మ శబ్దవాచ్యునియందు ముఖ్యత్వ గౌణత్వములుపున్నవో-అటువలె ఆకాశాదులయందు ముఖ్యత్వ గౌణత్వములు పున్నవి.

పరిహారముచేయబడుచున్నది.

౨౦౧ ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాత్.

అ.—అవ్యతిరేకాత్ - వ్యతిరేకా

భావముచేతనే-ప్రతిజ్ఞా-ప్రతిజ్ఞకు- అహానిః-హానిలేదు.

“యేనాశ్రుతంశ్రుతం” యని బ్రహ్మవిజ్ఞానముచే ఆకాశాది సర్వవిజ్ఞానము గలుగునని చేయబడిన ప్రతిజ్ఞకు భంగము లేకపోవడము-ఆకాశమునకు బ్రహ్మవలన యుత్పత్తిచేప్పటచే దాని వ్యతిరేకాభావమువలనయోను.

౨౦౨. శబ్దేభ్యః.

అ.—శబ్దేభ్యః- శబ్దములచేమత్పత్తిధృవమాను.

దీనికంటే-“సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్” “ఏతదాత్మ్యమిదంసర్వం” ఇత్యాదులలో బ్రహ్మమునకు ప్రాకృప్త్యప్రియం దేకత్వావధారణము సర్వాత్మత్వాదివాదములైన శబ్దములచేత సంతరిక్షమున కుత్పత్తివినబడుచున్నది - “తత్తైజోఽస్మజత” యనెడు వాక్యమందాకాశమునకుత్పత్తిచేప్పకపోవడమువలన ప్రతీయమానమైనతేజఃప్రాధమ్యము సమానప్రకరణమందును- ప్రకరణాంతరమందుననుయుండెడుశబ్దములచే ప్రతీయమానమైనవి యదుత్పత్తిని నివారణముచేయఁచాలదనిఅభిప్రాయము.

తా.—శ్రుతియందు సృష్టికి పూర్వముయేకత్వ సర్వాత్మకత్వములను జేప్పెడు శృతులచే ఆకాశోత్పత్తి ప్రత్యక్షముగ జేప్పకపోయినను తోచుచున్నదనియభిప్రాయము.

౨౨౩. యావద్వికారంతువిభా
గూలోకవత్.

అ. — యావద్వికారః - వికృతము
లైనవస్తువులందంతటను - విభాగః - వు
త్పత్తి-లోకవత్ - లోకమందువలెనే
చెప్పబడినది.

ఛాందోగ్యమందేదై తే - “తత్తే
జోఽస్సజత” యనురీతి యాకాశో
త్పత్తిస్వరూపముచేచెప్పబడెదలేదు.
అట్లయిననావాక్యమందు - “ఏతదా
త్మ్యమిదంసర్వం” ఇత్యాదులలోనా
కాశాదిసర్వవస్తువులకుబ్రహ్మవికార
వచనమువలన యావద్వికారం విభా
గః - ఉత్పత్తిచెప్పబడినదనిదెలియబ
డుచున్నది (లోకవత్) యెటులలోక
మందుయీసర్వము దేవదత్తునిపుత్రు
లనిచెప్పిఅందులోకొందరికి దేవదత్తు
నివలనయుత్పత్తిని ప్రతిపాదించుట స
మస్తులకున్నుత్పత్తిచెప్పటకొఱకనిదె
లియబడును. ఆకాశమునకన్యతత్వవ
చనముదేవతలవలె ఓరకాలముండున
నిఅభిప్రాయము.

తా. — ఛాందోగ్యమందు ఆకా
శాదిసమస్తవస్తువులకు బ్రహ్మవికార
త్వము చెప్పటవలన ఆకాశోత్పత్తిదె
లియబడుచున్నది.

౨౨౪. ఏతేనమాతరిశ్వావ్యా
ఖ్యాతః.

అ. — ఏతేన-పూర్వోక్తార్థముచే-
మాతరిశ్వా-మాతరిశ్వశబ్దము- వ్యా

ఖ్యాతః-వ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

ఇదేన్యాయముచేతనేవాయువుకు
న్నుత్పత్తిచెప్పబడినది అధికమైన శం
కాభావమువలన ఈన్యాయము న్యా
యాతిదేశముకాదు. “తేజోఽతస్త
థావ్యోహ” యని వాయువుయందు
తేజస్సుకు యుత్పత్తినిచెప్పటకొఱకు
పృథక్-గాతీసుకొబడెను.

తా. — ఈన్యాయముచే వాయు
వుకున్నుత్పత్తిచెప్పబడినది.

౨౨౫. అసంభవస్తుసతోఽనుప
పత్తేః.

అ. — అనుపపత్తేః-దోషమువలన-
సతః-బ్రహ్మమునకు-అసంభవస్తు-ఉ
త్పత్తిసంభవించదు.

తుశబ్దము-అవధారణార్థము. సతః-
పరమకారణమైనపరబ్రహ్మకు - అసం
భవః-పుష్పత్తిసంభవించదు - బ్రహ్మ
వ్యతిరక్తమైనసర్వజగత్తుకుఏకవిజ్ఞాన
ముచేసర్వవిజ్ఞానవ్రతజ్ఞకు భంగమువ
చ్చునుగనుక యుత్పత్తిచెప్పబడినదని
యర్థము.

తా. — పరమకారణమైన బ్రహ్మ
మునకుత్పత్తి సంభవించదు.

అ. — సంఘాందోగ్యమందువియ
దుత్పత్త్యశ్రవణముచే- వియత్తు బ్రహ్మ
కార్యముకాదనిశంకించి - తైత్తిరీయ
మందు వియదుత్పత్తి శ్రుతమాటచే
ఛాందోగ్యములోనుసర్వశాఖావ్రత్య
యన్యాయముచే వియదుత్పత్తివచ్చు

టనుబట్టిబ్రహ్మ కార్యముని నిర్ణయించబడినది.

౫౫. తేజోధికరణము.

౨౨౬. తేజోఽతస్తథాహ్యహ.

అ. — తథా - అటువలె - అహః - వాయువువలన - తేజః - తేజస్సుపుట్టెను అని - అహ - చెప్పబడెను.

“ఆకాశాద్వాయుః” అనివ్యవహితమైనకార్యములుస్వానంతరముంచెప్పబడిన యాకాశమువలననేవుత్పన్నమానా - లేక - తచ్చరీరకుడైనపరబ్రహ్మవలననా యనిసంశయము. అనంతరమైన (యాకాశము) వలననే యనిపూర్వపక్షము. “ఆకాశాద్వాయుఃవాయోరగ్నిః” యనికేవలాకాశముంచుత్పత్తిశ్రవణముండుటవలన. “ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణః” యనిపరబ్రహ్మమువలనసమస్తోత్పత్తివాదము పరంపరగానుపపన్నమాను.

సిద్ధాంతమైతే - “తేజోవిత్తతబహుస్యాం” “తాఆపవిత్తంతే” యని బహుభవనసంకల్పపూర్వకసృష్ట్యపదేశమువలనకేవలతేజస్సునకీదృశసంకల్పముయనుపపన్నమాను - “యస్తేజసీతిష్ఠకా” “యస్యతేజశ్చరీరం” “యస్యాకాశశ్చరీరం” యని సమస్తములకు పరబ్రహ్మశరీరత్వశ్రవణముచేత తత్తచ్చబ్రహ్మయైనపరబ్రహ్మవలన సాక్షాత్తేజఃప్రభృతులకు సృష్టియోను.

సూత్రార్థము - (తేజోఽతస్తథాహ్యహ) అతః - అవాయువువలననేతేజస్సుకుత్పత్తిచెప్పబడుచున్నదనిత్రుతి అటులచెప్పను - “నాయోరగ్నిః” యని.

తా. — సమస్తములకు పరబ్రహ్మశరీరత్వశ్రవణముండుటచేత సాక్షాత్తుగాపరబ్రహ్మనుండే తేజఃప్రభృతులకుసృష్టిచెప్పబడినది.

౨౨౭. ఆపః.

అ. — ఆపః - తేజస్సువలనఉదకముపుట్టినది.

ఆకారణముచే - తథాహ్యహయనిఅనువర్తించును - అహీతువువలనతేజస్సునంచుదకముపుట్టుచున్నది - “అగ్నేర్నీరాపః” “తదహోస్మజత” యనిచెప్పచున్నది.

౨౨౮. వృధివీ

అ. — వృధివీ - భూమి యుదకమునంచుబుట్టును.

ఇటులనే వృధివి ఉదకమువలనపుట్టుచున్నది - “అధ్యవృధివీ” “అన్నమస్మజస్త” యనిచెప్పబడును.

ఎట్లు అన్నశబ్దముచే వృధివిచెప్పబడుచున్నదనినజెప్పుచున్నారు.

౨౨౯. అధికారరూపశబ్దాస్తరేభ్యః.

అ. — అధికారరూపశబ్దాస్తరేభ్యః - మహాభూతసృష్ట్యాదులవలన. అన్నశబ్దముచేవృధివిచెప్పబడుచు

న్నది-మహాభూతసృష్ట్యధికారమువలన-అనంతరము మహాభూతరూపనంకిర్తనము వలన సమాన ప్రకరణమందు-“యత్యేకైశ్చ తదన్నస్య” యనిరూపనంకిర్తనము- “ఆత్మ్యేష్యధిపి” యనిపృథివిశబ్దశ్రవణమువలన.

తా.—ఆన్నశబ్దము-మహాభూతసృష్ట్యధికారమువలన పృథివిఅనిసంకిర్తనముచేయబడుచున్నది.

౨౩౦. తదభిధ్యానాదేవతుత్పత్తిం గాత్మ్యః.

అ.—లింగాత్-దిన్తమైన-తదభిధ్యానాత్-అటువంటి సంకల్పమువలన-నవవసః-తత్పరీరకుడైనపరమాత్మైకారణము.

తుశబ్దము పక్షవ్యాప్త్యర్థము. తేజఃప్రభృతులు కేవలముస్థానంతరములకుకారణముగావు. మరేమనిన-తత్తత్పరీరకుడైనఆపరమాత్మయేవానికికారణము- ఎందువల్లనంటే - పరమాత్మకు ధ్యానాదిసృష్టిలింగములుండుటవలన. యెటులనగా “తదైక్షత హుస్యాం ప్రకాయేయేతి తత్తేజోఽస్పృశత” యనియు “తత్తేజవిక్షత బహుస్యాం ప్రకాయేయేతి” యని బహుభవనసంకల్పరూపమైన అభిధ్యానముకనుపించుచున్నది - క్షుద్రశమభిధ్యానముపరమాత్మునికే సంభవించుచున్నది.

తా.—తేజస్సుమొదలుగాగలభూ

తములు తామేతమకంటే అనంతరభూతములకుకారణములుగాదుమరేమనిన - తత్తత్పరీరకుడైనపరమాత్మకే అభిధ్యానాదులు సంభవించుటవలన.

౨౩౧. వివర్యయేణతు క్రమోర ఉపపద్యతేచ.

అ.—ఆతః-యీప్రకారము- వివర్యయేణ-వ్యత్యాసముచే చెప్పబడిన-క్రమః-క్రమము-ఉపపద్యతేచ- ఉపపన్నమాను.

“ఆకాశాద్వాయుః వాయోరగ్నిః” యని పారంపర్యక్రమమువలనవ్యత్యాసముచే-“ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణోమనస్సుర్వేంద్రియాణిచక్షుః వాయుర్జ్యోతిరాపఃపృథివి” యనిబ్రహ్మమునకురూపమైన భూతములుఏక్రమముగానున్నదో ఆక్రమముగానేతత్తత్పరీరకుడైన బ్రహ్మమందే సృష్టిచెప్పడము యుపపన్నమాను.

౨౩౨. అన్తరావిజ్ఞాన మనసీక్రమేణతల్లింగాదితచేన్నావితేషాత్.

అ.—విజ్ఞానమనసీ-ఇంద్రియమనస్సులు-అంతరా-అంతరాళమందు-క్రమేణ-క్రమముగా-తల్లింగాత్ - ప్రళయాభిజ్ఞానరూపలింగమువలనపుట్టినని - ఇతిచేన్న - అనగూడదు - అవిశేషాత్ - సాక్షాదుత్పత్య విశేషమువలన.

విజ్ఞానసాధనత్వాత్ - ఇంద్రియ

ప్రాణములను, విజ్ఞానముని చెప్పబడును. “ఏతస్మాజ్ఞాయతేప్రాణ”యనెడు యీవాక్యము ఆకాశతత్వాత్ర పంచక అంతరాళమందు విజ్ఞానమనస్సులు క్రమముగాబుట్టును. ఈయర్థబోధకము- “పుణివ్యపులీయత” యని యారంభించి “వాయురాకాశేలీయతే ఆకాశమింద్రియేషు యింద్రియాణితన్మాత్రేషుతన్మాత్రాణిభూతాదౌలీయత” యని ప్రళయక్రమప్రత్యభిజ్ఞులింగములుండుటవలన శ్రుత్యంతరవిరోధము లేనందున సాత్మాత్మగా బ్రహ్మముచే ననుస్తము సృష్టింపబడెననే దీవాక్యము-ను లేమనిన- శ్రుత్యంతరసిద్ధపారంపర్యక్రమ పరమనియంటే-పరిహరించబడుచున్నది (నావిశేషాత్) భూతతన్మాత్రాన్తరాళమందు విజ్ఞానమనస్సుల కుత్సత్తియుండినను తత్తచ్ఛరీరకుడైన బ్రహ్మమునకుబోధించుటవలన సమస్తభూతేంద్రియమనఃప్రాణశబ్దములకు సాత్మాత్మగా ఉత్పత్తియందు విశేషము లేకపోవుటవలన తత్పరమందే యీవాక్యము తాత్పర్యముగలిగినది.

లోకమందు ఆయావివస్తువాచకములుగా సిద్ధమైన శబ్దజాతములకు బ్రహ్మనుండువృత్తి-ముఖ్యముగా సిద్ధించదనిశంకించి చెప్పుచున్నారు.

తా.—ఇంద్రియమనస్సులు యాకాశ - తత్వాత్రయంతరాళమందు క్ర

మముగాబుట్టును-శ్రుత్యంతరసిద్ధతత్తచ్ఛరీరకుడైన బ్రహ్మమునకుబోధకమైనందున కేవలమువీనికి విశేషము లేదు.

౨౩౩. చరాచరవ్యపాశ్రయస్తుస్యాత్తద్వ్యవదేశోఽభాత్తద్భావభావిత్యాత్.

అ.—చరాచరవ్యపాశ్రయః-స్థావరజంగమాత్మక ప్రపంచమున కాశ్రయభూతమైన-తద్వ్యవదేశః-తద్వాచక శబ్దము- తద్భావభావిత్యాత్-బ్రహ్మ ప్రకారమాటవలన - అభాక్తః-ముఖ్యవృత్తిగలదెను.

తుశబ్దము శంకానిపుత్యర్థము - స్థావరజంగమవస్తువుల కాధారవ్యవదేశమున్నందున తద్వాచితశబ్దములు-బ్రహ్మమును చెప్పడము ముఖ్యమే-యేమిటివల్లనంటే - (తద్భావభావిత్యాత్) ఆత్మగా బ్రహ్మభావభావిత్యమువలన సమస్తవస్తువులకుతచ్ఛరీరతయోతత్ప్రకారమై యుండుటవలన - తద్వాచకశబ్దములు బ్రహ్మమందేపర్యవసించును-ప్రకారవాచితశబ్దములు ప్రకారిపర్యవసాయిలై యుండును గవాచితశబ్దములలో సిద్ధమైనటువలె.

తా.—స్థావర జంగమ వస్తువుల కాధారమైన వ్యవదేశము బ్రహ్మనుండుముఖ్యము. ప్రకారవాచితశబ్దములు ప్రకారియందుపర్యవసానమాను.

అ.—సంబంధంతరము పూర్వకారణమైన కేవలం కాశాదులందు ఆవ్య

వహితానందరవాన్వాయాదులన్నం
దై నదనిశంకిందిలకాశశరీరకవరమా
త్మనివలన వాయ్వాద్యున్న త్రి గాని
కేవలపూర్వతత్వమువలన వాయ్వా
ద్యున్న త్రిలేదనిర్ణయము.

౫౬. ఆత్మాధికరణము.

౨౩౪. నాత్మాశ్రుతేర్నిత్యత్వా
చ్చతాభ్యః.

అ.—శ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ-శ్రు
తులలోనిత్యత్వము వినిబడుటవలన -
తాభ్యః-వానికోటసు-నాత్మా- జీవు
లుపుట్టుట లేదు.

ఆత్మయుత్పన్నుడౌవా - లేదా -
యనిసంశయము. ఉత్పన్నుడౌననిపూ
ర్వవక్షుము-ఏకవిజ్ఞానముచేసర్వవిజ్ఞా
నప్రతిజ్ఞవలన. “అయేనజీవాన్యనస
ర్వభూమ్యాం” “ప్రజావతిః ప్రజాఅ
స్మజతే” ఇత్యాది సృష్టివచనములవ
లననులత్తమనిత్యత్వముచెప్పే శ్రుతు
లను ఆ కాశమునకన్యుతత్వముచెప్పిన
వచనమువలెనయించవలసినది.

సిద్ధాంతమైతే- అనున్న త్రిశ్రుతు
లచే నాత్మయుత్పన్నుడుకాడు-“నజా
యతేమియతేవావివచ్ఛిత” యజీ
వోన్నత్రిని నిష్కన్దము చేయుచున్నది.
అందువలననిత్యుడు- “నిత్యోనిత్యా
నాం” ఇత్యాదిశ్రుతులచేనిత్యత్వము
దెలియుటవలన. జీవోత్పత్తిచెప్పినవ
క్షునందు చేయబడనిదానికి ప్రాప్తి
యుచేసినదానికి నాశముమొదలైనప్ర

సంగమువలన, వైషమ్యవైర్ముఖ్యత్ర
సంగము కలుగుటవలనను జీవసృష్టిని
చెప్పేవచనములకుభోక్తృత్వమునక
నుగుణమైనజ్ఞానవికాసాభిప్రాయము
ప్రాకృప్తియందు ఏకత్వావధార
ణాదపిభాగవచనమునకు నామరూప
విభాగాభావాభిప్రాయము. సూ
త్రార్థముస్ఫుటమైనది.

తా.—శ్రుతులయందునిత్యత్వము
చెప్పడమువలనలత్తపుట్టలేదు.

అ.—సం॥ “అయేనజీవాన్యన
సర్వ” ఇత్యాదిశ్రుతులలోజీవునికియు
త్పత్తిపున్నదనిశంకింది “నజాయతే
మియతే” ఇత్యాదిశ్రుతులలోనిత్య
త్వముశృతమాటచేనుత్పత్తిశ్రుతిజ్ఞా
నసంకోచవికాసమును చెప్పినదేగాని
స్వరూపానిత్యత్వమును చెప్పనందున
జీవునికుత్పత్తిలేదనిర్ణయము.

౫౭. జ్ఞాధికరణము.

౨౩౫. జ్ఞోతవవ.

అ.—అతః-శ్రుతివలన-జ్ఞోతవవ-
జీవుడుజ్ఞాతయే.

జీవుడువైతన్యమాత్ర దేహముగ
లవాడా-లేకజడస్వరూపుడయ్యే ఆ
గంతుకవైతన్యగుణకుడా-లేక జ్ఞాతృ
త్వము ముఖ్యస్వరూపము గలవాడా
యని సంశయము. వైతన్యమాత్ర దే
హుడనిప్రథమపూర్వవక్షుము - “వి
జ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే” “యోవిజ్ఞా
నేతిత్థా” “జ్ఞానస్వరూపమిత్యంత

నిర్మలం” ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతులవలన. రెండవపూర్వపక్షమైతే సుషుప్తి మూర్ఛాకులందున తైనయాత్మకుడై తన్మత్యక్షములేకపోవుటవలన- జాగరూకుడైనను ఇంద్రియ వ్యాపాగాన్యయవ్యతిరేకములచే ననునరించిచేయడ ముండుటవలన చైతన్యమునకు “నప్రేత్యసంజ్ఞాస్తి” యని ముక్తునికి చైతన్యప్రతిషేధమునుబట్టి పాపాణకల్బుడయ్యేఆగంతుక చైతన్యగుణముగలవాడగును. సర్వత్ర కార్య ప్రత్యక్ష ముండుటవలన- సర్వత్రస్నేహానమువలన, శరీరగమనముచేతనే కార్యసంభవమందు గతికల్పనము సంభవించదు, గనుక సర్వగుతుడు అత్మ.

సిద్ధాంతమైతే-“అభయోవేదేదం జిఘ్రాణీతిసతత్త్వా” “మనసైతాన్తామాన్సశ్యన్రమతే” “నవశ్యోమృత్యుంపశ్యతి- సర్వంహపశ్యఃపశ్యతి” “ద్రష్టాశ్రోతాఘ్రాతారసయిత” ఇత్యాది శ్రుతులలో బద్ధము క్త ఉభయావస్థగల అత్మజ్ఞాతయే. జ్ఞానమాత్రవ్యవదేశహందైతే జ్ఞానము ప్రధానగుణముగా వుండుటవలన, స్వరూపానుబంధిత్యముచేస్వరూపనిరూపకగుణత్వముగానుండుటవలన అత్మస్వరూపమునకుజ్ఞానమువలెనే స్వప్రకాశత్వ మువపన్నమాను. సుషుప్తిమూర్ఛాకులందుజ్ఞానముండిననుకర్మచేత అసంకుచితమై అభివ్యక్తము కాకపో

యినదైనను జాగరామలంకు వికాసమునుపొందియభివ్యక్తమానుగానవిరోధములేదు. “నప్రేత్యసంజ్ఞాస్తి” యనిసాంసారికదేహాది అన్తరణవిషయము “నోవజనంస్వరన్నిదంశరీరం” ఇత్యాదులువ కార్థము-సర్వగతత్వమనడము అణుత్వగత్యాది శ్రుతివిరుద్ధము. సూత్రార్థము- (జ్ఞోతయేవ) అణు-శ్రుతివలనజ్ఞాతయే.

౨౩౬. ఉతాగ్రంతిగత్యాగతీనాం.

అ.---ఉతాగ్రంతి-ఉత్తరము- గతి-గమనము-ఆగతీనాం-ఆగమనము మొదలైనవానియొక్క శ్రవణమువలనజీవుడణుస్వరూపుడు.

శ్రుతేయని అనువర్తనము చేసుకోవలసినది- “తేనప్రద్యోతేనైషతత్త్వానిపాగ్రీమతి” “యేవైకేచాస్మాల్లోకాన్మయిన్ది చన్ద్రీమసమేవతే సర్వేగచ్ఛన్తి” “తస్మాల్లోకాత్పునరేత్యస్మైలోకాయకర్మణ” యని ఉతాగ్రంతిగతిఆగతులను శ్రుతిచెప్పటవలనజీవుడణువు.

౨౩౭. స్వాత్మనాచోత్తరయోః.

అ.---ఉత్తరయోః- గమనాగమనములు-స్వాత్మనాచ- తనచేతనేసంపాదనచేయబడినది.

చ శబ్దము అవధారణార్థము. ఉతాగ్రన్తియందుస్థితుడైనవానికి శరీరవియోగముచేతవల్లెననుసంపాద్య

త్వమున్నది - ఉత్తరయోగమునాగ
మనాదులకై తేతనచేతనే సంపాద్య
త్వమవశ్యముగాలంగీకరించతగినది.

౨౩౮. నాణుతచ్చు తేరితిచే
న్నేతరాధికారాత్.

అ. - అతచ్చుతే - సహత్వప్ర
భృతివలన - నాణు - అణుస్వరూపుడు
కాదు - ఇతీచేన్న - అనగూడదు - ఇత
రాధికారాత్ - పరమాత్మప్రస్తావము
వలన.

“యోయంవిజ్ఞానమయ” యని
జీవునిప్రస్తుతించి “సవావషమహానజ
ఆత్మ” యనిమహాత్వశ్రుతివలనజీవు
డణువుకాదనిజెప్పకూడదు - ఇతరాధి
కారాత్ - “యస్యానువితీప్రతిబుద్ధ
ఆత్మ” యనిమధ్యమమందుపరమాత్మ
ప్రస్తుతుడాయెను.

తా. - మహాత్వశ్రుతివలన పర
మాత్మప్రస్తుతుడౌటవలన - అణుస్వ
రూపుడగుజీవుడుగాడు.

౨౩౯. స్వశబ్దోన్మానాభ్యాంచ.

అ. - స్వశబ్ద - అణుశబ్దముచేత
ను - ఉన్మానాభ్యాంచ - వున్మానముచే
తను జీవుడణుస్వరూపుడు.

“ఏవోణురాత్మా చేతసావేదిత
వ్యంయస్మిన్నాణి పశ్చిధాసంవిచే
శ” యనిసాక్షాత్తుగా అణుశబ్దముచే
తఆత్మఅణువు - ఉన్మానమువలన అణు
వే. ఉన్మానం - ఉద్భృత్యమానం - “ఆ
రాగ్రమాత్రోహ్యవరోపిదృష్ట” యని

ఆరాగ్రమును యెత్తి దానిపరిమాణ
ముజీవునికిచెప్పుటచున్నది.

ఆత్మకణుపరిమాణత్వమందుసకల
దేహమందుకలిగే సుఖాద్యనుభవము
యేప్రకారమువపన్నిమాన నెడుప్రశ్న
కు తరముచెప్పుచున్నారు.

౨౪౦. అవిరోధశ్చన్దనవత్.

అ. - చందనవత్ - చందనబిందు
వువలెనే - అవిరోధః - విరోధములేదు.

ఏప్రకారము హరిచందనబిందువు
దేహైకదేశమందుండిననుసకలదేహ
మందుండెడు నాస్థోదమునుపుట్టించు
చున్నదో నాప్రకారము విరోధములేద
నిభావము.

తా. - దేహైకదేశవర్తి చందన
బిందువు దేహమాద్యంతమండెటువ
లెనాస్థోదమునుపుట్టించునో నటువలె
ననితాత్పర్యము.

౨౪౧. అవస్థితివై శేష్యాదితిచె
న్నాభ్యుపగమాన్వదిహి.

అ - అవస్థితిస్థితియొక్క - వై శే
ష్యాత్ - విశేషత్వమువలన - ఇతిచేన్న -
అనకూడదు - అభ్యుపగమాత్ - ప్రత్య
క్షమువలన - హృదిహి - ఆత్మకుహృద
యమందునికినినబడును.

చందనబిందువు దేహదేశవిశేష
మందుండే టటువలె - దానియభావ
ము - ఆత్మకాప్రకారములేదనిజెప్పకూ
డదు - ఆత్మకున్నాప్రకారము భావ
మంగీకరించుటవలన - హృదయమందీ

యాత్మపుంతున్నాడనివిసబడుచున్నది - “యోయంవిజ్ఞానమయః ప్రాణో మహృద్యస్తద్భౌతః” ఇత్యాదులలో. స్వమతముచేసమాధానముచెప్పుచున్నారు.

అర. ౧. గుణాద్వాలోకవత్.

అ. — గుణాత్ - జ్ఞానమువలన - ఆలోకవత్ - వ్యాపించినటువలె.

వాశబ్దముమతాంతరవ్యాప్త్యైర్గము. ఆత్మస్వగుణమైనజ్ఞానముచేసకలదేహమువ్యాపించియుండును. ఏప్రకారము సూర్యమణిప్రభృతులు ఏకదేశమందుండినవైనను గుణభూతమైనప్రభ అనేక దేశమందు వ్యాపించియున్నదోనటువలె.

తా. — యెటుల మణిమ్యమణిప్రభృతులేక దేశమందుండియు ప్రభయేకగఁడను వ్యాపించేటట్లు ఆత్మహృదయమందుండినను స్వగుణమైన జ్ఞానముచే దేహమంతట వ్యాపించియుండును అనితాత్పర్యము.

“విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుత” ఇత్యాదులందు విజ్ఞానమేఆత్మయని చెప్పబడుచున్నదనియంటే సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

అర. ౩. వ్యతిరేకోగధవత్తథాచదర్శయతి.

అ. — గంధవత్ - గంధము పృథివికంటే - వ్యతిరేక - ఎట్లు భేదమో - తథాచ - ఆప్రకారమే - దశాయతి - చూడ

బడును.

జ్ఞానమునుజానామియని ఆత్మగుణత్వముగా ప్రత్యక్షముండుటవలనభేదమంగీకరించలేనిది - గంధవతీపృథివిఅనుప్రత్యక్షమందుగంధము పృథివికంటేయేప్రకారమువ్యతిరేకమో అటువలెత్రుతిచెప్పుచున్నది. “జానాత్యేవాయంపురుష” యని.

తా. — ఎటుల గంధముపృథివికంటే అన్యమో అటుల జానము ఆత్మకంటే అన్యము.

అర. ౪. పృథగుపదేశాత్.

అ. — పృథగుపదేశాత్ - ప్రత్యేకోపదేశమువలన.

ముఖ్యముగాప్రత్యేకప్రత్యక్షమాత్రమేహేతువుకాదు. ఆత్మకంటేభేదముగా జ్ఞానము మపదేశముచేయబడుచున్నది - “నవిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలోపోవిద్యత” యని.

విజ్ఞానమనిఆత్మనువ్యవదేశించుటవలనజ్ఞాతయనడము ఎట్లుపపన్నమాననగాజెప్పుచున్నారు.

అర. ౫. తద్గుణసారత్వాత్తద్వ్యవదేశఃప్రాజ్ఞవత్.

అ. — తద్గుణసారత్వాత్ - జ్ఞానసారుడౌటవలన - తద్వ్యవదేశః - జ్ఞానమనెడివ్యవదేశము - ప్రాజ్ఞవత్ - బ్రహ్మవలెనే.

జ్ఞానము సారభూతగుణమైయుండుటవలనజ్ఞానమనివ్యవదేశింపబడెను

ఏ ప్రకార మనగా ప్రాజ్ఞః బ్రహ్మము “బ్రహ్మణా విపశ్చితా” “యస్సర్వ జ్ఞాస్సర్వవిత్” యని సర్వజ్ఞుడైనను జ్ఞానగుణ సారుడౌటవలన “వత్సంజ్ఞానమ్” యని వ్యవదేశము చేయబడినది.

౨౪౬. యావదాత్మభావిత్వాచ్చనదోషస్తద్దశనాత్.

అ. — యావదాత్మభావిత్వాత్ - ఆత్మయుండెడువరకు జ్ఞానముండుట వలన-నదోషః-దోషములేదు-తద్దర్శనాత్ - అటులవ్రత్యక్షమువలన.

జ్ఞానము ఆత్మస్వరూపముండువరకుండుటవలన జ్ఞానమని వ్యవదేశించడముదోషావహముకాదు. ఖండాదులందు ఆ ప్రకారము వ్రత్యక్షముండుట వలన. ఖండాదులందు యావత్స్వరూపభావియైన ధర్మముండుటవలన గోత్యమునకు గోయని వ్యవహారముండును.

సుషుప్త్యులందు జ్ఞానమునకు ప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన యావదాత్మభావిత్వము సంభవింపదనే దోషమునకు సమాధానము చెప్పచున్నారు.

౨౪౭. పుంస్త్యాదివత్త్వస్యసోభివ్యక్తియోగాత్.

అ. — పుంస్త్యాదివత్ - పుంస్త్యాదులవలె నే-సతః-స్థితిగల-అన్య-యీ జ్ఞానమునకు-అభివ్యక్తియోగాత్ - ప్రత్యక్షమువలన.

కుశబ్దము శంకా నివృత్తిర్థము. సుషుప్త్యులందుండిన అనభివ్యక్త

మైన జ్ఞానమునకు జాగ్రదవస్థయందభివ్యక్తిసంభవించుటవలన యావదాత్మభావియేజ్ఞానము. (పుంస్త్యాదిత్) పుంస్త్యమనగా పురుషులకపాధారణమైన ధాతువుచెప్పబడుచున్నది. ఏ ప్రకారమనిన శరీరమున ప్రధాతువికారమైనదిగనుక పుంస్త్యము బాల్యమందు అభివ్యక్తముగాక యవ్వనమందభివ్యక్తియైనటులదెలియవలయును.

ఈ ప్రకారము ఆత్మకు జ్ఞాతృత్వము అణుత్వముచెప్పి పక్షాంతరమందుదోషమును చెప్పుచున్నారు.

౨౪౮. నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసంగోన్యతరనియమోవాన్యథా.

అ. — అన్యథా-జ్ఞానాత్మవాదమందు-నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసంగః-పుపలబ్ధ్యనుపలబ్ధులు నిత్యముగా సంభవించని-అన్యతరనియమోవా-రెంటిలోనొకటి నిత్యముగా నుండుననెడుదోషముప్రాప్తమాను.

అన్యథా-జ్ఞానాత్మవాదమందు-సర్వగతాత్మవాదమందును - ప్రత్యక్షప్రాప్త్యక్షభావములు నిత్యమువలె సంభవించని. ఉపలబ్ధ్యనుపలబ్ధులందు అన్యతరనియమముగా గాని, జ్ఞానాత్మవత్త్వమందు అంతమాత్రజ్ఞానమునకు ప్రకాశ స్వభావత్వమువలన ప్రకాశాంతరములయొక్క యుపలబ్ధిచేని త్యమువలె ప్రసక్తిసంబంధము అని వార్యము, జ్ఞానమువుండినను-హేత్వంతర

ముచేతలనువలబ్ధిజననమునక యోగ్యమువలన జ్ఞానమే అనువలబ్ధియైనను హేతువునంగీకరించతగినది. జ్ఞానము సర్వదా వర్తమానమాటవలన సర్వదారేండుసంభవించని ఏకకాలముందు విరుద్ధకార్యముపుట్టుట కయోగ్యమువలన జ్ఞానముయువలబ్ధినువలబ్ధులకు హేతువనిచెప్పుదురు. అప్పుడు రేంటయొకటికినియమముకలగని-సర్వగతత్వపక్షమందుననుజ్ఞానాత్మవాదల కేవలకారమోనాప్రకారమే హేతుజన్యజ్ఞానవాదులకుననుస్తాత్మలకుసర్వగతత్వమందు సమస్తాత్మమనస్సంహగాదులకు హేతువు సమస్తములకు సాధారణత్వముండుటవలన అదృష్టముయొక్కపుత్పత్తిహేతువుకుసర్వసాధారణత్వమువలన అదృష్టమందు నువ్యవస్థకలగదు.

ఆ.-సంప్రాసంగికముగా “యోవిజ్ఞానేతిష్ఠః” ఇత్యాదిశ్రుతులలో ఆత్మకేవలజ్ఞానస్వరూపుడనిశంకించి “విజ్ఞాతారం” ఇత్యాదిశ్రుతులుజేవు నిజ్ఞాతాయని ప్రతిపాదించుట వలన-స్వరూపమునుజ్ఞానంబనుటస్వయంప్రకాశద్రవ్యప్రయుక్తమైనజ్ఞాతృత్వమునకు బాధకముగానందున ఆత్మజ్ఞాతయనిపరిహరించిరి.

౫౮. కర్తృధికరణము.

౨౦౯-కర్తాశాస్త్రీర్థవత్త్వాత్.

ఆ.-శాస్త్ర-శాస్త్రములు-అర్థ

వత్త్వాత్ -ప్రయోజనపడుటకు - కర్తా-ఆత్మనుకర్తగాలంగీకరించవలెను.

ఆత్మకుజ్ఞాతృత్వమువలెకర్తృత్వమున్నదా-లేదా - యనిసంశయము. ప్రధానమునకేకర్తృత్వముండుటవలన ఆత్మకుకర్తృత్వములేదని పూర్వపక్షము. “అహంకారపిమూఢాత్మాకర్తాహమితిమన్యతే” “నాన్యంగుణేభ్యఃకర్తారం” ఇత్యాదులలోగుణములకేకర్తృత్వముచెప్పుటవలన.

సిద్ధాంతమైతే-స్వగ్ధాపవర్గసాధనానుష్ఠానవిధాయకములైన శాస్త్రములకు ప్రయోజనము కలుగుటకొరకు ఆత్మనుకర్తగాలంగీకరించవలెను జ్ఞానముకలిగినవనియందే శాస్త్రప్రవర్తకత్వముండును - ఆచేతనమైనప్రధానమునకుకాదు - “యజేత” “ఉపాసీత” యనికర్తరిలకారము. సూత్రమువ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

తా.-స్వగ్ధాపవర్గసాధనానుష్ఠానమైన శాస్త్రములకు ప్రయోజనత్వమువలనకర్తృత్వముగలవాడాత్మ ౨౫౦. ఉపాదానాద్విహారోపదేశాచ్చ.

ఆ.-ఉపాదానాత్ - ఉపాదానమువలన - విహార - విహారముయొక్క - ఉపదేశాచ్చ - వుపదేశమువలనను.

“ఏషమేవైషవతాన్ప్రాణాన్ప్రహీతాస్వేశరీయథాకామంపరివ

రత్న"యనిపరిగ్రహమునకువిహారము నకునుకర్తృత్వోపదేశమునుబట్టిఆత్మకర్తయనాను.

౨౫౧. వ్యవదేశాచ్చక్రియాయాం నచేన్నిర్దేశవిపర్యయః.

అ—క్రియాయాం-కర్తృయందు-వ్యవదేశాచ్చ-కర్తృత్వముజెప్పటవలనకర్తృత్వముగలవాడు-నచేత్-కాకపోయినను-నిర్దేశవిపర్యయః-కరణవిభక్తినిర్దేశముయొక్క-వ్యత్యాసముగలుగును.

“విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే కర్మాణి తనుతేపిచ”యనియజ్ఞాదికర్తృలయందు-ఆత్మకుకర్తృత్వోపదేశవలనకర్తృయాను. విజ్ఞానశబ్దముచేతఆత్మనువ్యవదేశించలేదుచిత్రలంతఃకరణరూపమైనబుద్ధియనిచెప్పినయడలఆప్పుడున్నవిజ్ఞానమందుకరణవిభక్తినిర్దేశమేకలగదు.

౨౫౨. ఉపలబ్ధివద్ధినియమః.

అ—ఉపలబ్ధివత్ పూర్వమందుజెప్పబడినయుపలబ్ధినియమములేకపోవుటవలన-అనియమః-భోక్తృత్వనియమముకలగదు.

ప్రధానమునకుగర్తృత్వముచేతఆత్మకుభోక్తృత్వమనేపక్షమందుపూర్వముజెప్పబడినయుపలబ్ధులకనియమమువలెప్రధానమునకుసర్వసాధారణత్వమువలనభోక్తృత్వనియమములేకపోవును-అంతఃకర

ణభేదమందునుపక్షస్తాత్మలకుసర్వగతత్వముండుటవలనసాధారణమనివార్యము.

౨౫౩. శక్తివిపర్యయాత్.

అ.—శక్తి-భోక్తృత్వశక్తికి-విపర్యయాత్-వత్యాపముండుటవలన.

బుద్ధికికర్తృత్వముజెప్పినయడలకర్తృకన్యనికిభోక్తృత్వములేకపోవుటవలనభోక్తృత్వరూపశక్తిన్నిబుద్ధికేయనిజెప్పవలెనుగానఆత్మకుభోక్తృత్వశక్తిలేనందున-హానికలుగుననియర్థము.

౨౫౪. సమాధ్యభావాచ్చ.

అ.—సమాధ్యభావాచ్చ-మోక్షసాధనసమాధ్యభావమువలన.

ప్రకృతికర్తృత్వముజెప్పినపక్షముమోక్షమునకుసాధనభూతమైనసమాధ్యభావముకలగని-ప్రకృతికన్యమైనైతినననెడుసమాధానమందుప్రకృతికర్తృత్వముసంభవింపకపోవుటవలన.

౨౫౫. యథాచతర్కోభయథా.

అ.—యథాచ-యెట్లనిన-ఉభయథా-రెండురీతులచేత-తక్ష-తక్షశబ్దమువలె.

ఆత్మకుకర్తృత్వముండినయడలభోగవాంఛచేసునూలేనియడలచేయదుఅనెడురెండుప్రకారవ్యవస్థలయుపపన్నమాను. యెట్లనినతత్తుడుస్వకార్యమందిచ్చచేతనేవ్యవస్థితుడగు

ను-బుద్ధికీకర్తృత్వముండినయడల ఆ చేతనముగావుండుటవలన స్వేచ్ఛలే కపోవుటవలనవ్యవస్థసిద్ధించదని యభిప్రాయము.

ఆ.—సం॥ ఆత్మయొక్క కర్తృత్వము “హంతాచేత్” ఇత్యాదిశ్రుతులవలననిషేధింపబడినందున స్వరూపముకాదనిశంకించి- స్వర్థమోక్షోదిఫలసాధనబోధకశాస్త్ర ప్రయోజనసిద్ధిర్థముగాకర్తృత్వముంగీకరించవలసినందున-కర్తృత్వ నిషేధశ్రుతిసాంసారికక్రియలు - సత్వరజస్తమోగుణ సంసర్గకృతములు- స్వరూపప్రయత్నములుగావనిజెప్పవచ్చినదిగానకర్తృత్వముస్వరూపమని నిర్ణయించబడినది

౫౯. పరాయత్తాధికరణము.

౨౫౬. పరాత్తుతచ్చుతేః.

ఆ.—పరాత్తు-జీవునికర్తృత్వము పరమాత్మాధీనమని-తచ్చుతేః-శ్రుతులంచువినబడుచున్నది.

౨౫౭. కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు విహితప్రతిషిద్ధావైయథ్యాదిభ్యః.

ఆ.—విహితప్రతిషిద్ధావైయథ్యాదిభ్యః - విధినిషేధశాస్త్రములకువైయధ్యమువలన - కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు - చేయబడినకృత్యముయొక్క ఆపేక్షగలదు.

ఈజీవునికుండెడు కర్తృత్వముపరమాత్మాధీనమైనదా-లేకస్వాయత్తిమైనదాయనిసంశయము- స్వాయత్తి

నునిపూర్వపక్షము-విధినిషేధశాస్త్రములకువైయధ్యముసంభవించును. ఎవడుస్వబుద్ధిచేతప్రవృత్తినివృత్తియందు శక్తుడోఅతడేనియోజ్యుడునిగ్రహానుగ్రహములకాస్పదుడౌచున్నాడు.

సిద్ధాంతము - “అన్తఃప్రవిష్టశ్చాస్తాజనానాంసర్వాత్మా” “యయాత్మానమంతరోయమయతి” ఇత్యాదిశ్రుతులచేతపరమాత్మాధీనమే కర్తృత్వము-అదిజీవునిస్వబుద్ధివలనజేయబడినప్రయత్నమునపేక్షించిపరమాత్మ అనుమతిచేయుటవలన విధినిషేధములకువైయధ్యములేదు.

సూత్రద్వయమువ్యాఖ్యానముజేయబడినది.

తా.—శ్రుతులంచు జీవునికర్తృత్వముపరమాత్మాధీనమని చెప్పియున్నది - జీవునిస్వబుద్ధిచేజేయబడెడుప్రయత్నమునపేక్షించి పరమాత్మ అనుమతిచేయుటవలనవిధినిషేధవైయధ్యమురాదు.

ఆ.—సం॥ పూర్వాధికరణసిద్ధజీవకర్తృత్వముపరమాత్మాధీనమనిచెప్పబడినది.

౬౦. అంశాధికరణము.

౨౫౮. అంశోనానావ్యవదేశాదన్యథాచాపిదాశకీతవాదిత్వ మధీయతపతే.

ఆ.—అంశః - పరమాత్మాంశము జీవుడు-నానావ్యవదేశాత్ - భేదము

నుజెప్పుటవలన-అన్యథాచ- అభేదవ్యవదేశమువలన - ఏక-కొన్నితాఖిలు-దాశకితవాదిత్వం-బ్రహ్మదాసాయనెడువాక్యములు దాశకితవాదిత్వమును అధియతే-చెప్పుచున్నవి.

జీవుడుపరమాత్మకంటే అత్యంత భిన్నుడా- లేక అజ్ఞుడైనపరమాత్మేనా- లేక ఉపాధిసంబంధమైనపరమాత్మా- లేకపరమాత్మాంతమా యనిసంశయము. అత్యంతభిన్నుడని మొదటిపక్షము “వృథగాత్మానం ప్రేరితా రంజమత్వా” “తయోరన్యఃపిష్టలంస్వాద్వత్త్యనశ్చన్నస్యోఅభిచాకశీతి” “అనీశశ్చాత్మా బధ్యతే భోక్తృభావాత్” “సర్వస్యవశీనర్వస్యేకాన” యిత్యాదిభేదశ్రుతులలోజీవపరమాత్మలకుకర్తృపరతంత్ర, తద్విపరీతత్వములు వినబడుటవలన- అభేదశ్రుతులునరపతియేనుమస్తలోకముఅని చెప్పేటటువలె బేవచారికము - భేదశ్రుతులకవిద్యావిషయమువల్లనైనను ఉపాధిసంబంధవిషయములనైనను అముఖ్యవృత్తిసంభవించుటచేతఅభేదశ్రుతి ముఖ్యమయ్యెడికొఱకుఅజ్ఞుడుపరమాత్మ అనిగానిఉపాధిసంబంధుడుజీవుడనిగానిచెప్పుడమయొక్తము.

సిద్ధాంతము. పరమాత్మకునత్యంతం కల్పత్వసర్వజ్ఞత్వనిరవద్యత్వశ్రుతివలన అజ్ఞత్వము యుపాధిసంబంధత్వముసంభవించనందున, జీవశబ్దమునకు

జీవశరీరకపరమాత్మవాచకముండుటవలన-“తత్వమసి” “అయమాత్మాబ్రహ్మ” అనేసామానాధికరణ్యమునకు ముఖ్యత్వమువలనశరీరశరీరులకువిశేషణవిశేష్యత్వముండుటవలన స్వరూపస్వభావభేదములచేత భేదశ్రుతికిముఖ్యత్వముసంభవించుటవలనను విశిష్టవిస్త్రైకదేశమాటచే విశేషణము పరామాత్మాంతమైనజీవుడు. జీవశరీరత్వముపరమాత్మకు “యస్యాత్మాశరీరం” యిత్యాదులందుసిద్ధము.

సూత్రార్థము - అంశః-పరమాంతాంతమైనజీవుడు - (నానావ్యవదేశాత్) భేదముగాచెప్పబడుటవలనను (అన్యథాచ) అభేదముగాచెప్పుటవలనను - అనగాచెప్పినప్రకారముభయమునకు ముఖ్యత్వము కొఱకని యభిప్రాయము. (దాశకితవాదిత్వమధీయతవకే) “బ్రహ్మదాశాబ్రహ్మదాసా” యనెడువాక్యముచేత దాశకితవాదిత్వమును కొన్నితాఖిలు చెప్పుచున్నారు-సర్వజీవవ్యాపిత్యమువలనఅభేదోపదేశమునకు అచ్చటయుండెడి అదరముప్రతీతమాచున్నదనిఅర్థము.

౨౫౯. మస్త్రీవర్ణాత్.

అ.- మస్త్రీవర్ణాత్ - మంత్రవర్ణమువలన.

అంశమేజీవుడు - “పాదోన్యవిశ్వాభూతాని” యనిపాదశబ్దముఅంశనాదీ.

౨౬౦. అపిస్త్యర్థతే.

అ.—అపిస్త్యర్థతే-స్మృతియందు ననుజెప్పబడును.

“మమైవాంశోజీవలోకేజీవభూతస్సనాతన” యని జీవునికి పరమాత్మైశ్వర్యము స్మరింపబడుచున్నది.

ఏకద్రవ్యమండకభాగము అంశమా యెనుగనుక జీవునికి బ్రహ్మము యొక్క యేక భాగత్వముండుటవలన జీవదోషములు బ్రహ్మమునకు కలగని అంటే అందుకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

౨౬౧. ప్రకాశాదివస్తువైవంపరః.

తా.—ఏవం-క్షుప్రకారముగా - ప్రకాశాదివత్-ప్రకాశాదులవలె- పరః-పరబ్రహ్మ-న-కాదు.

తుశబ్దము శంకానివృత్త్యర్థము-ప్రకాశముగలమణిద్యుమణిప్రభృతులకు ప్రకాశము విశేషణభూతముగనుక యే ప్రకారమంశమో-ఆప్రకారము బ్రహ్మము జీవశరీరకుఁ జాటచేత్ జీవవిశిష్టమైన బ్రహ్మమునకు అంశము జీవుడు- విశిష్టవస్తువు యొక్క ఏకభాగమాటచేత విశేషణము విశిష్టమునకు అంశము- అది శబ్దమువలన ద్రవ్యవిశేషణత్వమైస్వభావమైన జాతిగుణశరీరములు గ్రహింపబడుచున్నది. విశేషణ విశేష్యములకు స్వరూపస్వభావములచే భేదములు కలిగియుండుటవలన విశేషణభూతుడైన జీవుడు యెట్టిస్వరూపము యెట్టిస్వభావము గలవాడో పరబ్రహ్మ అట్టి

వాడుగాదు- సర్వజ్ఞుడు సత్యసంకల్పుడు నిత్యుడు నిరవద్యుడు యని అర్థము.

౨౬౨. స్మరన్తిచ.

అ.—స్మరన్తిచ-ప్రకాశాదులవలె జీవుల అంశముగా పరాశరాదులు తెలియుదురు.

ప్రకాశాదులవలె జీవునికి “ఏకజేశస్థితస్యాగ్నేర్జ్యోత్సాన్నివిస్తారణీయథా” పరస్య బ్రహ్మణశ్చక్తిస్తథేదవఖిలంజగత్” యని బ్రహ్మమును గూర్చి అంశత్వమున్న “యతిః శ్చిత్సృజ్యతేయేననత్త్వజాతేనవైద్విజతస్యసృజ్యస్యసమ్భూతోతత్సర్వంవైహారేస్తనుః” అని శరీరత్వమున్న వున్నదని పరాశరాదులు సాయించియున్నారు. బ్రహ్మంశత్వముచేత సమస్తాత్మలకు సమత్వముండుటవలన వేదాధ్యయనాదులయందు కొందరికి అనుజ్ఞయు కొందరికి పరిహారము యే ప్రకారము పన్నమాననగా చెప్పుచున్నారు.

౨౬౩. అనుజ్ఞాపరిహారౌదేహసంబంధజ్యోతిరాదివత్.

అ.—అనుజ్ఞా-సమ్మతి-పరిహారౌ-నిషేధము-దేహసంబంధాత్-శుచ్యశుచిదేహ సంబంధసంయోగమువలన-జ్యోతిరాదివత్-అగ్నిమొదలైన వానికివలె నేకలుగును.

బ్రాహ్మణులు మొదలైనవారికి పరిశుద్ధా పరిశుద్ధదేహ సంబంధమువలన అనుజ్ఞా పరిహారము లుపపన్నమాను.

(జ్యోతిరాదివత్ -) జ్యోతిః-అగ్ని-యె
టుల శ్రోత్రీయాల గృహములయందు
అగ్నితీసుకొనిరాబడునో - స్తృశానా
దులయందుపరిహరింపబడునో - యె
టువలె శ్రోత్రీయాదులన్నాదులు స
మృత్యుంప బడునోదుష్టులఅన్నము పరి
హరింపబడునోఆప్రకారమనియర్థము

౨౬౪. అసంతతేశ్చ వ్యతికరః-

అ. — అసంతతేశ్చ - అచ్చటచ్చట
అవచ్చిన్నుడొటవలన - అవ్యతికరః-
భోగవ్యతికరములేదు.

జీవులకుప్రతిశరీరముభిన్నముగా
పుండుటవలనను అణుత్వముచేత ఆ
యారు శరీరములందవచ్చిన్నమాట
వలననుభోగవ్యతికరత్వముకలుగదు.
అజ్ఞాబ్రహ్మజీవవాదమందును - ఉపహి
తబ్రహ్మజీవవాదమందునను - అజ్ఞాన
సంబంధముఉపాధిసంబంధము గలిగి
నదిబ్రహ్మమేగనుకభోగవ్యవస్థసిద్ధింప
దనిఅభిప్రాయము.

౨౬౫. ఆభాసవచః.

అ. — ఆభాసవచః - పరబ్రహ్మము
నకుఅజ్ఞానస్వరూప తిరోధాన కల్పన
లు-ఆభాసములేను.

అజ్ఞాబ్రహ్మజీవవాదమందు సర్వజ్ఞు
డైనబ్రహ్మమునకుఅజ్ఞానకల్పనము స్వ
రూప తిరోధాన కల్పనము మొదలైన
హేతువులుఆభాసములేను. చకార
మువలన నిరవద్యత్వాది శ్రుతివిరోధ
ముకలుగును.

పారమార్థికౌపాధిసంబంధము
గలబ్రహ్మమేజీవుడనిచెప్పేవత్తుమందు
అనాదియైన అదృష్ట ప్రవాహముచేత
ఉపాధిప్రవాహమునకు అనాదిత్వము
వలనదానికిసంబంధిదనవానియందుఏ
దోషములోఅవిబ్రహ్మయందు ప్రసక్త
ములుకాదనిచెప్పినయడలదోషముచె
ప్పుచున్నారు.

౨౬౬. అదృష్టానియమాత్.

అ. — అదృష్టానియమాత్ - అదృ
ష్టనియమములైన దోషములు లేకపో
వుటవలన.

అదృష్టములచేతను తత్కృతయు
పాథులచేతను బ్రహ్మమునకు భేదము
సంభవించకపోవుటవలనతత్కృతమై
నదోషములు బ్రహ్మయందే సంభవిం
చును.

౨౬౭. అభినన్ధ్యాదివ్యపిచైవం.

అ. — అభినన్ధ్యాదిత్తు - అభినన్ధి
మొదలైనవాటియందు - ఏవం-యీ
ప్రకారమే.

అదృష్టమునకు హేతు భూతమైన
అభినంధ్యయందు ఉపాధి బ్రహ్మకం
తేవ్యతిరిక్తమైన వస్త్యంతరము లేక
పోవుటవలనసర్వోపాధియుక్తమైనది
బ్రహ్మమేగానయేమివిశేషములేదు.

౨౬౮. ప్రదేశభేదాదితీతేన్నాన్త
ర్భావాత్.

అ. — ప్రదేశభేదాత్ - ప్రదేశభే
దముయొక్క భేదమువలన-ఇతిచేన్న -

అనకూడదు - అన్తర్భావతే - అంతర్భావమువలన.

ఉపాధిసంబంధియైన బ్రహ్మప్రదేశమునకంటే అనుపహిత బ్రహ్మప్రదేశము భేదమునుపొందును. ఆ కారణమువలన వ్యవస్థగలిగియున్నదని చెప్పినట్లే అట్లు చెప్పకూడదు. ఉపాధులు అక్కడక్కడ పోవుటవలన సర్వప్రదేశములయందు సర్వోపాద్యంతర్భావ

ముకలిగివుండును.

అ. — సం॥ జీవుడు బ్రహ్మముతోన తృప్తభిన్నుడుగాదు - భ్రాంత బ్రహ్మమే జీవుడై వుంటూవుండడముగాదు - సత్యోపాధ్యవద్భిన్న బ్రహ్మమే జీవుడై యుండడము లేదు - వస్తుతః బ్రహ్మభిన్నమై బ్రహ్మేశమాటచే అత్యంత భేదము లేక జీవుడు న్నాడని జీవస్వరూపము నిర్ణయించబడినది.

ద్వితీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - చతుర్థపాదము.

౯౧. ప్రాణోత్పత్త్యధికరణము.

౨౬౯. తథాప్రాణాః.

అ. — ప్రాణాః - ప్రాణశబ్దనిర్దుష్టదు - తథా - పరమాత్మ.

జీవునివలె యింద్రియములువుట్టేది లేదా - లేక అంతరిక్షమువలనపుట్టుచున్నదా - అని సంశయము - పుట్టేది లేదని పూర్వపక్షము. వ్రతయకాలమందు స్థితిప్రతిపాదకమైన శ్రుతివలన - పుత్పత్తి శ్రుతులను జీవోత్పత్తి శ్రుతులవలె నైపించుకోవలసినది - “అనన్యాత్తదమగ్ర ఆసీత్ ఋషయోవావతే”

గ్రేనదాసీత్ - కేతేఋషయ” యని “ప్రాణావావఋషయ” అని ఇంద్రియములను అప్పటిస్థితివినబడుచున్నది.

సిద్ధాంతము - ప్రాకృత్యప్రియంజేక త్యావధారణమువలన యింద్రియాదులకు “ఏతస్యాజ్ఞాయతే” యని యుత్పత్తిచెప్పుటవలన, ఉత్పత్తిని షేధనిత్యత్వవచనము లేకపోవుటవలన అంతరిక్షమేవ లేవుట్టుచున్నది - “ప్రాణావావఋషయః” యని ప్రాణశబ్దనిర్దుష్టదు పరమాత్మ - ఋషయ అని వానికే ద్రవ్యము సంభవించుటవలన.

బహుత్వము సంభవించకపోవుట వలనబహువచన శ్రుతిగౌణమని చెప్పుచున్నారు.

౨౭౦. గౌణ్యసంభవాత్తత్వాక్కుశ్చ తేషు.

అ. — గౌణ్యసంభవాత్ - బహువచనశ్రుతికి గౌణత్వము సంభవించదు. తత్ - పరమాత్మకు - ప్రాక్కుశ్చ తేషు - సృష్టికి పూర్వమందు యేకత్వము చెప్పుటవలన.

“ప్రాణావా” యనేబహువచన శ్రుతిగౌణము - అప్పుడు బహుత్వము సంభవించనందున సృష్టికి పూర్వమందు పరమాత్మ ఒక్కడేవుండినట్లు శ్రుతి చెప్పుటవలన.

౨౭౧. తత్పూర్వకత్వాద్వాచః.

అ. — తత్పూర్వకత్వాత్ - వియదాది సృష్టి పూర్వకముగా - వాచః - పరమాత్మ వ్యతిరిక్త నామధేయము వినబడుచున్నది.

ఏ ప్రకారమనిన - వాచః - అంతరితూది సృష్టి పూర్వకముగా ముందు పరమాత్మ వ్యతిరిక్త నామధేయము వినబడుచున్నది - “తద్ధేదంతర్వ్యావ్యాకృతమాసీత్తన్నామ దూపాభ్యాం వ్యాక్రియత్” ఇత్యాది శ్రుతులు - గనుక ప్రాణశబ్దనిర్దిష్ట డేపరమాత్మ.

అ. — సంజీవోపకరణములైన ఇంద్రియములకు ప్రళయ కాలావస్థానప్రతిపాదన శ్రుతివలన నిత్యత్వము సిద్ధమ

నిశంకింది - ఆశ్రుతిసర్వజ్ఞుడైన జగత్తారణ బ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుచున్నదే గాక ఇంద్రియములను జేవ్వనందున శ్రుత్యంతరమందు ఇంద్రియోత్పత్తి కంతో క్తమైనందువలన నిత్యత్వము గూడదని పరిహరించబడెను.

౨౭౨. సప్తగత్యనికరణము.

౨౭౨. సప్తగత్యేర్విశేషితత్వాచ్చ.

అ. — సప్త - సప్తసంఖ్యగల ఇంద్రియముల యొక్క - గతేః - గమనము వినబడుటవలన - విశేషితత్వాచ్చ - విశేషముగా ఇంద్రియములు సప్తసంఖ్యగలది.

ఇంద్రియములేడా - లేక పదునొకండా యని సంశయము - ఏదని పూర్వపక్షము - “సప్తప్రాణాః ప్రభవన్తి” యని సప్తసంఖ్యగల ఇంద్రియముల కే జీవునితో సహా సంచార శ్రవణముండుటవలన “యదాపఞ్చావత్స్థినేజ్ఞానానికునసాసహబుద్ధిశ్చైతీసప్తానామేవయోగకాలేజ్ఞానాని” యని విశేషితత్వ ముండుటవలన శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములు విదుమనస్సు, బుద్ధి, గూడి యేదని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములు - వాగాదులైన కర్మేంద్రియాదులు, మనస్సు - అని పదకొండు వాగుపస్థ మొదలైన వానికి శ్రోత్రాదులవలె నేకార్య భేదము చేత జీవోపకరణములుగా వుండడము అవి శేషమువ

లన-“దశమేపురుషేప్రాణా ఆత్మై కాదశః” “ఇంద్రియాణిదక్షైకంచ”యిత్యాదిశ్రుతిస్మృతులచేత వాగాదులకుజీవునితోసహాగమనము లేకపోవుట వలనసప్తేంద్రియములకేప్రయాణకాలమందుగతిశ్రవణము - యోగకాలమందు విశేషితత్వముగా జ్ఞానేంద్రియములకు మనస్సుకు ప్రాధాన్యముండుటవలన.

మాత్రార్థము-(సప్తగతేర్విశేషితత్వాచ్చ) సప్తకమునకే గతిశ్రవణమువలన, జ్ఞానేంద్రియములైదు మనస్సు బుద్ధియని విశేషముజెప్పటవలన, ఆవిసప్తసంఖ్యగలవే.

౨౭౩. హస్తాదయస్తుస్థితేఽతోనైవం.

అ.-అతః-ఆకారణమువలన- ఏవం-యీప్రకారము-న- కాదు-స్థితే-శరీరముండినయడల-హస్తాదయః-హస్తముమొదలైన ఇంద్రియములుండును.

ఇవిసప్తేంద్రియములేకాదు- శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములైదు - వాగుపస్థాదులైన కర్మేంద్రియములు అయిదు, మనస్సుఇవిపదకొండు-అచ్చటశ్రోత్రములైన ఇంద్రియములుజీవునితోశరీరాంతరగమనమునందు పోవుచున్నది. వాకు-హస్తాదులైన కర్మేంద్రియములైతే శరీరముండినపక్షమందువుండి శరీరముతోడనేయుత్పత్తివి

వాశములుగలిగి వుపకారములగును - గనుకసప్తసంఖ్యకలిగినది కాదనితెలియవలయును - ఉపకారముచేయుటయందు విశేషము లేకపోవుటను బట్టి “దశమేపురుషేప్రాణా ఆత్మై కాదశః” యిత్యాదివచనములుండుటవలన యనియభిప్రాయము.

అ.-సం॥ సప్తభిమే లోకాయేషుచరన్తి” ఇత్యాదివాక్యమందుజీవునితోసహాగమనముగా పొయ్యేవినప్తేన్ద్రియములేయనిశంకించి “దశమేపురుషేప్రాణా ఆత్మై కాదశః” ఇచ్చట పదునొకండనిశ్రవణముండుటచేతహస్తాదులుదేహస్థజీవోపకరణత్వావిశేషమువలనవ కాదశమని నిర్ణయించబడినది.

౭౩. ప్రాణాణుత్వాధికరణము.

౨౭౪. అణవశ్చ.

అ.-అణవశ్చ-ప్రాణములుఅణుపరిమాణముగలది.

ఇంద్రియములుఅణువులా సర్వగతములాయనిసంశయము - సర్వగతములగుపూర్వపక్షము- “తపతేసర్వపవసమాస్సర్వేనంతా”యనిప్రాణములకుఆనంత్యముచెప్పటవలన.

సిద్ధాంతము - “ప్రాణమనూఘామస్తం” “సర్వేప్రాణాఅనూఘామస్తం”యనిశ్రవణముండుటవలనపరిమితత్వమందునను అప్రత్యక్షత్వమువలనఅణువులు. ఆసన్త్యశ్రుతులైతే

స్తుత్యర్థముకొఱకు--అథయోహౌతా ననన్తానుపాస్త్ర"యనిఉపాసనవిధానమువలన ఉపాసనకు ఫలభావముశ్యమువిషయము.

౨౭౫. శ్రేష్ఠశ్చ.

అ. - శ్రేష్ఠశ్చ - శ్రేష్ఠప్రాణములుత్పత్తియగుచున్నవి.

శ్రేష్ఠః-శరీరస్థితికి హేతువైనందున శ్రేష్ఠమని చెప్పబడే ప్రాణముపుట్టుచున్నది - ఇచ్చటన్యాయమునకు అతిదేశములేదు - అధికమైనశంక లేకపోవుటవలన. ప్రత్యేకముగా యోగము చేయడము యుత్తరచింతనకొఱకు - శ్రేష్ఠః- పంచవృత్తిప్రాణము. ప్రాణ శ్రేష్ఠమైతే ప్రాణ సంవాదమందు ప్రాణమునకు శ్రేష్ఠత్వము చెప్పియుండుటవలన.

అ. - సంశ్చంద్రియములు విభువులుగా శ్రుతిప్రతిపన్నంబులగు శంకింది - ఉతా-) మిత్రవణమువలన విభువులుగావు అణుపరిమాణములనినిర్ణయించబడినది.

౨౭౬. వాయుక్రియాధికరణము

౨౭౬. నవాయుక్రియే వృథగుపదేశాత్.

అ. - వృథక్ - ప్రత్యేకముగా-ఉపదేశాత్ - చెప్పటవలన-వాయుః- వాయువు - క్రియ - క్రియ-న-ప్రాణముకాదు.

ఈ శ్రేష్ఠమైన ప్రాణము వాయు

మాత్రమా - లేకదానిక్రియా-లేకకొంత విశేషమును పొందిన వాయువా- అనిసంశయము. వాయుమాత్రమనిమొదటిపక్షము- "యఃప్రాణస్స వాయుః" యనివ్యవదేశముండుటవలన-వాయుమాత్రమందే ప్రాణమునకు ప్రసిద్ధి లేకపోవుటవలన, పుచ్చాస్సనిశ్వాసరూపమైన వాయువుక్రియాదులలో ప్రాణమునకు ప్రసిద్ధివలన వాయువుయొక్క- క్రియావిశేషమేప్రాణమనిరెండవపక్షము.

సిద్ధాంతమైతే- వాయువుమాత్రమేప్రాణముకాదు - దాని క్రియయునుప్రాణముగాదు-మరేమంటేదేహధారణమునకు యోగ్యతాదిరూపమైనవిశేషణము పొందినవాయువే "ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణో మనస్సర్వేంద్రియాణిచ | ఖంవాయుః" అనివాయువుప్రాణములకువృథగుత్పత్తియుపదేశమువలన- క్రియలకువృథగుపదేశము ఫంభవింపదు, తేజఃప్రభృతులయందుపదేశము లేనందువలన, చక్షురాదికరణసహిత జీవోపకరణత్వముపదేశ ముండుటవలన, దేహేంద్రియధారణరూపమైనయుపకారాధిక్యముచేతను చక్షురాదులకంటే ప్రాధాన్యవచనమువలన.

సూత్రార్థము-(నవాయుక్రియేవృథగుపదేశాత్) వాయువుమాత్రము-దానిక్రియలుగానిప్రాణముకాదు-పు

ధగుపదేశమువలన- “ప్రాణో జాయతే ఖం వాయుః” యనివృథగుత్పత్తిచెప్పటవలన.

వాయువుకంటే ప్రత్యేకముగా చెప్పటవలన దానికింటే అన్యమైన ప్రాణము అగ్నివలె భూతాంతరమాయని శంకించి సమాధానము జెప్పుచున్నారు.

౨౨౨. చక్షురాదివత్తు తత్సహ శిష్ట్యాదిభ్యః.

అ.—చక్షురాదివత్ - చక్షురిందియమువలె జీవునికి ఉపకరణము - తత్సహ-అనంగతికూడా- శిష్ట్యాదిభ్యః-శాసనము మొదలైనవానియందు తెలియబడును.

తుశ్చబ్జము శంకానివర్తకము-ప్రాణము ఆకాశమువలె భూతాంతరము కాదు-మరేమంటే- వాయువేలవస్థాంతరావస్థమైనదై చక్షుస్సువలెనే జీవునికి ఉపకరణమౌచున్నది, ఆవుపకరణత్వమువుపకరణభూతములైన ఇందియములతోగూడి శిష్ట్యాదుల వలన దెలియబడుచున్నది. శిష్టి-శాసనము-ఉపదేశము. ప్రాణసంవాదములందు ఈ ప్రాణము చక్షురాదులతో ఉపదేశము చేయబడియున్నది. తత్సహతీయత్వము చేత యిది పుష్పవన్నము - ప్రాణశబ్దము చేత చెప్పబడినకరణములందు దీనికి- “అథ యోయం ముఖ్యప్రాణ” యని విశేషముగా ఆదిశబ్దము చేత చెప్పబడినది - అదియంత తత్సహతీయత్వ

మందే సంభవించుచున్నది.

౨౨౩. అకరణత్వాచ్చ సదోషస్తథాహిదర్శయతి.

అ.—అకరణత్వాత్ - క్రియారహితత్వమువలన-సదోషః- దోషములేదు-స్తథాహిదర్శయతి- ఆప్రకారమే శ్రుతి చెప్పును.

(అకరణత్వాత్) కరణం-క్రియ-అకరణత్వం - క్రియారహితత్వము-అక్రియత్వమువలన యీ ప్రాణమునకు జీవునిగూర్చి పుష్పకారవిశేషరూపమైన క్రియ లేకపోవడమువలన యేదోషము చెప్పబడుచున్నదో-అదోషములేదు-ఏకరణమువలన ఉపకారవిశేషరూపమైన శరీరేంద్రియ ధారణాత్మకక్రియను శ్రుతి చెప్పుచున్నదో “యస్మిన్నుత్కాగ్రంత ఇదంతరీరం పాపిష్ఠతరమివ దృశ్యతే సవశ్రేష్ఠ” యని చెప్పినా గాది ముఖ్యప్రాణపర్యస్తముగా గల పుష్పకరణములను ప్రత్యేకముగ జేర్చి నిప్రాణోత్కాగ్రమణమందు శరీరేంద్రియములకు నైధిల్యము జెప్పును.

ప్రాణాపానాది భేదము చేత అయిదు విధములుగా యుండెడి ఒక్క ప్రాణమని చెప్పుచున్నారు.

౨౨౪. వచ్చవృత్తిర్మనో వద్వ్యపదిశ్యతే.

అ.—మనోవత్ - మనస్సువలె-పంచవృత్తిః- పంచవిధవృత్తిగలదైన ప్రాణమని-వ్యపదిశ్యతే-చెప్పబడును

ప్రాణాపానాది వృత్తిభేదముచే తప్రాణమే పంచవిధములుగాచెప్పబడుచున్నది - (మనోమతే)యెటులది కరమనసే కామాదివృత్తిభేదముచే తఆయాశబ్దములచే చెప్పబడుచున్నదోఅటులనిశ్రుతిచెప్పను - “కామన్యం కల్ప”యనిమొదలు “హ్రీగ్రీర్భిః”యనువరకు యివిమొదలైనవిమనసే - యిదేప్రకారము అపానముమొదలున మానసపర్యంతముచెప్పి - “ఏతత్సర్వం ప్రాణవ” యని వ్యవదేశమువలన ప్రాణమే పంచవృత్తికలిగినదని దెలియబడుచున్నది.

అ. - స॥ ప్రాసంగికముగాముఖ్యప్రాణము కేవలవాయుమాత్రమున్నుఉచ్చాస్యసనిశ్వాసాదిక్రియలుకాదు వాయువే అపస్థాంతరా పన్నమై ప్రాణమనిపేరుగలిగియున్నదని నిర్ణయము.

౬౫. శ్రేష్ఠాణుత్వాధికరణము.

౨౦౦. అణుశ్చ.

అ. - అణుశ్చ - ప్రాణము అణుస్వరూపముగలది.

ఈప్రాణముసర్వవ్యాపకమా-పరమాణు స్వరూపమాయని సంశయము-సర్వగతమనిపూర్వపక్షము- “న చువభిస్త్రిభిర్లోకైస్సమ”యిత్యాదులందు ప్రాణమున కానస్తవ్యవదేశముండుటవలన.

సిద్ధాంతము - “తమముతాగ్ర

స్తంప్రాణోఽనూత్కాగ్రమత” యని వుత్కాగ్రంతివచనమువలన ఇంద్రియములవలెనే ప్రాణమణుస్వరూపము. అణుత్వమునిశ్చయమగుండగా సమస్తమునకు ప్రాణాధీనమైనస్థితిచేత విభుత్వవాదము గలుగదు. సూత్రమువ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

అ - స॥ ఉత్కాగ్రంత్యాదిశ్రవణమువలన ప్రాణునికిన్ని విభుత్వము గూడదు, అణుత్వమేముఖ్యప్రాణపరిమాణమనినిర్ణయింపబడ్డది.

౬౬. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాధికరణము.

౨౦౧. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానంతుతదామననాత్పరిణవతాశబ్దాత్.

అ. - ప్రాణవతా - జీవునితోగూడ-జ్యోతిరాది - అగ్నిమొదలైనవానికి-అధిష్ఠానం - వాగాద్యధిష్ఠానము-తదామననాత్ - బ్రహ్మసంకల్పమువల్ల యానని-శబ్దాత్ - శ్రుతివలనదెలియబడును.

అగ్న్యాదులుపరమాత్మాయతస్థితకలిగినవిజీవునికి ఇంద్రియాధిష్ఠానముపరమాత్మాయతమైనట్లు - “పరాత్తుతచ్ఛ్రుతి”యనిపూర్వముజెప్పబడినఅర్థమునుస్తరింపచేస్తున్నది-విషయవ్యాప్తిజ్ఞాపనార్థము కొఱకు - ప్రాణముతోగూడిన జీవునితో గూడ జ్యోతిరాదులు - అగ్న్యాదులకువాగాద్యధిష్ఠానమననముండుటవలన పర

మాత్మచుననగుచున్నది. ఆమననం-
అభిముఖ్యముచేతమననము. పరమా
త్మసోపాల్పముచేతనేదోచున్నదనియ
ర్థము- “యోగైర్విత్థం- యోగైర్వి
మస్తరేయమాయతి” ఇత్యాదిశ్రుతు
లవలన.

౨౦౨. తస్యచనిత్యత్వాత్.

అ.—తస్యచ-నియమమునకు-ని
త్యత్వాత్ - నైరంతరమువలనసర్వ
దానియర్థము.

సమస్తములలో అశ్చగానినుప్ర
వేశముచేసి సర్వమునునియమించుచు
పరమాత్మకునిత్యముండుటవలన- అవ
ర్జనీయత్యమున్నదనిఅర్థము.

అ.—సం॥ జీవునికిన్నిఅగ్నియిది
దేవతలకున్ను ఇద్వియాద్యధిష్ఠానము
స్వాతంత్ర్యేణపున్నదనిశంకించి పర
మాత్మాధీనాధిష్ఠానమే వారలకున్నద
నినిర్ణయింపబడినది.

౨౦౩. ఇద్వియాధికరణము.

౨౦౩. తద్వియాణితద్వ్యవ
దేశాదన్యత్రశ్రేష్ఠాత్.

అ.—శ్రేష్ఠాత్-శ్రేష్ఠమునకంటే-
అన్యత్ర-మరివొకస్థలమందు ఏప్రాణ
ములుగలవో-తద్వియాణి-అవియిం
ద్రియములువానియందే- తద్వ్యవదే
శాత్ - ఇంద్రియ వ్యవదేశముగలు
గును.

ప్రాణశబ్దముచేత నిర్దిష్టమైనది స
మస్తేంద్రియములూ- లేకశ్రేష్ఠప్రాణ

ములాయనిసంశయము - సర్వములే
యని పూర్వపక్షము. సమస్తములకు
అవిశేషముచేత - ప్రాణశబ్దనిర్దేశ
ముండుటవలనను కరణత్వముండుట
వలనను.

సిద్ధాంతము-శ్రేష్ఠప్రాణవ్యతిరిక్త
ములైనప్రాణములే ఇంద్రియములు-
వానికేఇంద్రియశబ్దముచేత నిర్దేశ
ముండుటవలన - “ఇద్వియాణితదై
కంచ” “ఏకాదశంకనశ్చాత్ర” య
నిఇంద్రియములకు ప్రాణశబ్దముచేత
చెప్పడముప్రాణాధీనమైనవృత్తియిం
డుటవలన-అటువలెగ్రుతి-తేవతవ్యై
వసర్వేగావమభవత్ తస్మాదేతపతే
నాఖ్యాయన్త” యినిరూపమభవత్-
శరీరములాయెను- దానికిస్వాధీనమై
నవ్యాపారముగలవాయెననిఅర్థము.

సూత్రార్థము - శ్రేష్ఠప్రాణమున
కంటే వ్యతిరిక్తములైన ఏప్రాణము
లో-అవియింద్రియములు- వానికేఇం
ద్రియవ్యవదేశములు.

౨౦౪. భేదశ్రుతేర్వైలక్షణ్యాచ్చ.

అ.—భేదశ్రుతేః- భేదోత్పత్తిప్ర
తిపాదనశ్రుతికి-విలక్షణ్యాచ్చ-విలక్ష
ణత్వముండుటవలన.

“ఏతస్మాజ్ఞాయతేప్రాణోమనస్స
ర్వేంద్రియాణిచ” యనిమనస్సహిత
ములైన ఇంద్రియములకంటే భేదము
గాప్రాణమునకు యుష్మత్తిచెప్పటవ
లన, ఇంద్రియములు శాంతములైనను

[పాణవృత్తికివృత్తివైలక్షణ్యమువలన
తా. — శ్రుతియందు మనస్సహిత
యింద్రియములకంటే భేదముగా ప్రా
ణమునకుయుత్పత్తిచెప్పటవలన, ఇం
ద్రియములు ఉపరతములైనను- ప్రాణ
వృత్తికి వృత్తివిలక్షణత్వముచేత పూ
ర్వసూత్రార్థమే యుక్తమని తాత్ప
ర్యము.

అ -- స॥ ప్రాణశబ్ద నిర్వచముల
న్నియు ఇంద్రియములని శంకించి శ్రేష్ఠ
ప్రాణ వ్యతిరిక్త ప్రాణములు ఇంద్రి
యంబులని నిర్ణయింపబడినవి.

౬౮. సంజ్ఞా మూర్తిక్లప్త్యధిక
రణము.

౨౮౫. సంజ్ఞా మూర్తిక్లప్తిస్తుతి |
పురుగుర్వత ఉపదేశాత్.

అ. -- సంజ్ఞా - నామము - మూర్తి -
రూపము - క్లిప్తి - కరణము - త్రిపురుగు
ర్వతః - త్రిపురుగురణముచేసెడు పర
మాత్మకు - ఉపదేశాత్ - పుపదేశముం
డుటవలన సతని కేనని అర్థము.

ప్రపంచవృష్టిసృష్టిజీవభూతుడైన
చతుర్ముఖునివల్లనా - లేకతచ్ఛరీరకు
డైన పరమాత్మవల్ల నాయనిసంశయ
ము. చతుర్ముఖునివల్లనే అని పూర్వప
క్షము - “అనైవజీవేనాత్మనాను ప్రప
శ్యనామరూపేవ్యాకరవాణి” యని
వ్యతిరేక శ్రుతులవలన జీవునికి పరమా
త్మాంశత్వముచేత వ్యాకరవాణి య
నెడి పుత్రమపురుషనిర్దేశము అత్యంత

ప్రయాసచేత ఉపపన్నమాను.

సిద్ధాంతము - “నామరూపేవ్యాక
రవాణితాసాంత్రివృతంత్రీవృతమేకై
కాంకరవాణి” యని త్రివృతగురణ
మునుజేసెడువానికే నామరూపవ్యా
కరణోపదేశమువలన పరమాత్మకు
నామరూప వ్యాకరణ రూపమైన వ్య
ష్టిసృష్టిసంభవించును. త్రివృతగురణ
మైలేచతుర్ముఖునిచేత చేసుటక సాధ్య
ము, అండసృష్టికంటే యుత్తరకాల
మంచుచతుర్ముఖోత్పత్తి పుండుటవల
నలేజన్ము యుదకము అన్నముతో కూ
డిన త్రివృతగురణముచేతనే అండసృష్టి
సంభవించును - “తదణ్డమభవద్దేమం
సహశ్రాంశు సహవ్రభం । తస్మిజ్జిజ్ఞా
స్వయం బ్రహ్మ సర్వలోక పితామ
హ” యని స్మృతియుండును - “నానా
వీర్యాపుధగ్భూతా స్తతస్తేసంహతిం
వినా । నాశక్నునః ప్రజాస్సృష్టుమస
మాగమ్యకృత్సృశః । సమేత్యాన్యో
న్యసంయోగం పరస్పర సహశ్రయాః ।
మహదాదయోవిశేషాన్తా హృణ్ణము
త్పాతయన్తి” యనియు. అందువల
న చతుర్ముఖశరీరకుడైన పరమాత్మవల
న యీ వృష్టిసృష్టి. అటులైనందున
“వ్యాకరవాణి” యని ఉత్తమపురుష
నిదేశము సమంజసము. “అనైవజీవే
న” యని వ్యతిరేకనిర్దేశమందున్న జీ
వశరీరకుడైన పరమాత్మవలన అనేయ
స్వయముచేత సమంజసము - జీవశబ్ద

ములేజశ్శబ్దాదులవలెజీవశశరీరకుడైన బ్రహ్మమును చెప్పట యుక్తము - “అనేనజీవేనాత్మన” యని సామాన్యాధికరణ్యమున్నుముఖ్యము - “అనుప్రవిశ్యనామరూపే వ్యాకరవాణి” యని సమానకర్తృకత్వ నిర్దేశమున్నయుక్తము.

సూత్రార్థము. (సంజ్ఞామూర్తిప్రస్తు) తుశబ్దము శంకానివర్తకమునాను రూపక్లేప్తిః పరమాత్మకేయుక్తము. ఎట్లనిన - త్రివృత్కర్వతఉపదేశాత్ - త్రివృత్కరణమునుచేసెడువానికే నామరూపవ్యాకరణోపదేశము. త్రివృత్కరణమైతే పరమాత్మకార్యమనడము యుక్తము.

“అన్నమశితంప్రేథా విధీయత” ఇత్యాదులందు చతుర్ముఖస్వప్తమైనవస్తువులకుత్రివృత్కరణప్రకారముచూడబడుచున్నది-గనుక కేవల చతుర్ముఖబ్రహ్మచేతనే శక్యమాననెడియాత్మేషమునకుసమాధానముజెప్పుచున్నారు.

౨౮౬. మాంసాదిభౌమంయథాశబ్దమితరయోశ్చ.

అ - మాంసాదిభౌమం-భూసంబంధములైనవస్తువులు-ఇతరయోశ్చ పరమాత్మేతరులకున్నయథాశబ్దమయెట్లగుననిశబ్దముగలదో ఆట్లగును.

“తాసాంత్రివృతంత్రివృత మేకై కాంకరవాణి” యని నిర్దిష్టమైన త్రివృత్కరణము. “అన్నమశితంప్రేథా

విధీయత” ఇత్యాదులలో యుపదేశము చేయబడదు. “తప్తయస్థస్థిస్తోథాతు స్తత్పురీషం యోహధ్యమస్తన్మాంసయోఽణిష్ఠస్తన్నన” యని మాంసాదులున్న భౌమమనియుపదేశము చేయుచున్నది. “అన్నమశితంప్రేథ” యని యుపక్రమించి “అన్నమయంహిసోహ్యమన” యని వాక్యశేషముండుటవలన “తేజోఽబన్నానాం” తేజోజలవృథివులకుత్రివృత్కరణప్రకారముపదేశము చేయబడినయడల మాంసమనస్సులు పురీషమునకంటే భౌమమైన అణుత్వముచేత అణీయత్వముచేత ఆవృత్తములైజసత్వము సంబంధమాచున్నది. అటువలె పుడక తేజః పర్యాయములకును “ఆపఃపీతాఃతేజోశితం” యని మూడుమూడు భాగములకెటువలె ఆవృత్తమైనశబ్దమో అటువలె తేజఃసత్వమందే ఉపదేశముచేయబడుచున్నది అచ్చటను “ఆపఃపీతాఃతేజోశితం” యనియుపక్రమము. వాక్యశేషమున్ను - “ఆసోమయః ప్రాణఃతేజోమయీవాక్” యని పూర్వమందు చెప్పబడిన త్రివృత్కరణప్రకారము మూత్రప్రాణమలకు బృహత్వ ఆల్పత్వములచేతభౌమత్వతేజఃసత్వములు సంభవించును-“తేజోఽశితం” యను స్థలమందు పూర్వపు రెంటికి భౌమత్వఆవృత్తముల ప్రసక్తిగలుగును గ

సుకల్పచృటపూర్వమందే త్రివృత్త-
తమైన అన్నాదులవలన యొకటొక
టి మూడు మూడు విధములుగా పరి
ణామము యుపదేశము చేయబడుచు
న్నది.

పూర్వమందే త్రివృత్త-
యడల యేవకారము కేవలమైన అ
న్నాదిశబ్దముచేత చెప్పబడుచున్నద
నిన చెప్పుచున్నారు.

౨౦౭. వై శేష్యాత్తుత ద్వాదశ
ద్వాదశః.

అ. — వై శేష్యాత్తు- అన్నాదుల
కాధిక్యరూపమైన విశేష భావమువల

నను- తద్వాదః - అన్నాదివ్యవహార
ము-తద్వాదః - రెండుమార్లుచెప్పడ
ము అధ్యాయ పరిసమాప్తికొఱకు.

వై శేష్యం - విశేష భావము.
త్రివృత్త- తమైనను అన్నాదు లా
కొక-కొటి ఆధికముగా వుండుటవ
లనఅన్నాదివ్యవహారముకలిగినదిరెం
డుమారులుజెప్పడము అధ్యాయ పరి
సమాప్తికొఱకన్యోతనమాచున్నది.

అ. — స॥ ప్రపంచవృష్టిసృష్టిహి
రణ్యగర్భకర్తృకము కావచ్చుననిశం
కించి అదియుతచ్ఛరీరకపరమాత్మ క
ర్తృకమనిర్ణయింపబడినది.

ద్వితీయాధ్యాయము - చతుర్థపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తృతీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము.

౬౯. తదంతర ప్రతి పత్త్యధికర
ణము.

౨౦౮. తదంతరప్రతిపత్తైరంహతి
సంపరివృత్తఃప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం.

అ. — తదంతర - దేహంతరము
యొక్క-ప్రతిపత్తై- ప్రాప్తికాలమం
చు-సంపరివృత్తః-ఇంద్రియములతో
గూడినవాడై- రంహతి- పోవుచున్నా
డు-ప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం- ప్రశ్నప్ర

తివచనములచేత దెలియబడును.

జీవుడు దేహంతరమును పొందే
కాలమందు దేహముననుగారణమైన
భూత సూక్ష్మములతో గూడినవాడై
పోవునా- లేదాయనిసంశయము. కూ
డకయేపోవుననిపూర్వపక్షము. దేహం
రంభమునకచ్చటచ్చట భూతసూక్ష్మ
ములుసులభాత్వములగుటవలన.

సిద్ధాంతము- పంచాగ్నివిద్యయం

దు “వేత్థయథావజ్ఞ మ్యామాహు తావాపః పురుషవచసోభవన్తి” ఇతి తుపజ్ఞమ్యామాహుతావాపఃపురుషవచసోభవన్తి” యని ప్రశ్నప్రతిపచనమందు జెప్పబడుచున్నది. దేహారంభకమైన పుడకము త్రివృత్తరణముచేత భూతాంతర సంస్పృష్టములై స్వస్థోకవర్జస్య భూమి పురుషరూప అగులయందు జీవునితో ప్రవేశించిన వైపంచమియైన ఆహుతియందు యోషిదగ్గి ప్రవేశ కాలమందు పురుషశబ్దముచే జెప్పబడు అర్హము లౌచున్నవని ప్రసిద్ధము. పురుషాకారత్విమును బొందుచున్నదని తాత్పర్యము గమక భూత సూక్ష్మములచే గూడిన వాడయ్యేసోవుచున్నాడు.

సూత్రార్థము - (తదంతర ప్రతిపత్తౌ) సంజ్ఞామూర్తిక్లప్తిః యను స్థలమందు మూర్తిశబ్దముచే దేహము ప్రసక్తము, తచ్చబ్దముచేత దేహము విగామర్మ చేయబడుచున్నది. దేహంతరప్రాప్తి కాలమందు. (రంహతిపరిష్వక్తః) జీవుడు భూతసూక్ష్మములతోగూడినవాడైపోవును ఏమిటి వల్లనంతే : (ప్రశ్నరూపణాభ్యాం) పశ్చాద్విద్యాంతర్గత ప్రశ్న ప్రతిపచనములచే అబులదెలియ బడుచున్నదనియర్థము.

ఏప్రకారము విశేష రహితమైన అప్పబ్దముచే నమస్తము జెప్పడమని

అశంక చేసుకొనిచెప్పుచున్నారు.

౨౮౯. త్యాగ్రీష్ణక త్వానుభూయస్త్యాత్.

అ. — త్యాగ్రీష్ణక త్వాస్తు - త్రివృత్త రణస్వరూపమందైతే - భూయస్త్యాత్ - ఆధికోపదేశమువలన.

తుశబ్దము శంకా నివృత్త్యర్థము - పుడకములకు త్రివృత్త రణము చేత మూటితోగూడియుండుటవలన ఆపః యని భూతాంతర సంస్పృష్టములైన పుడకము జెప్పబడుచున్నది. ఉడక భాగము భూయస్త్యాత్ - ఆతిశయించి పుండుటవలన అప్పబ్దముచే బేరొగనంబడును.

౨౯౦. ప్రాణగతేశ్వ.

అ. — ప్రాణగతేశ్వ - ప్రాణము లగతివలన.

ఇందుతోగూడభూత సూక్ష్మముల చేతగూడినవాడయ్యేసోవును - “తము తాగ్రీమంతంప్రాణోఽనూత్క్రామతి పాణిమనూత్క్రామస్తం సర్వేపాణిణామనూత్క్రామస్త” యని ప్రాణములకు, ఇంద్రియములకు జీవునితోసహగమనము వినబడుటచే ఇంద్రియములకు దేహాశ్రయత్వ ముండువలన ఆ దేహమున్న భూతసూక్ష్మరూపముచే పోచున్నదని తెలియబడుచున్నది - స్మృతియు “నునష్టస్థాణీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థానికర్షతి” ఇత్యాదులచేతవిశదమాను.

౨౯౦. అగ్న్యదిగతిశ్రుతేరిత
చేన్నభాక్తత్వాత్.

అ. — అగ్న్యది-అగ్న్యదుల
కు-గతి-గమనముయొక్క- శ్రుతేః-
శ్రుతివలన - ఇతిచేన్న - ఇటులన
గూడదు. భాక్తత్వాత్ - వాటియంద
భిమానముగల దేవతావాదికత్వము
వలన.

“యత్రాస్యపురుషస్యశృతస్యా
గ్నిం వాగప్యేతి వాతంప్రాణశ్చక్షు
రాదిత్యం” యని మరణవేళయందు
వాగాదులకు అగ్న్యదులయందుల
యమువినడుటవలన జీవునితోటి సహ
గమనముచేప్పే శ్రుతిమరియొక ప్రకా
రముబోధించుచున్నదని జెప్పగూడదు
(భాక్తత్వాత్) అచ్చటవాగాదిశబ్ద
మునకువాగాద్యభిమానిదేవతావిష
యమువల్ల - అచ్చట వాగాదులకు
“ఓషధీర్లోమాని వనస్పతీనేశా”
యనివానితోగూడ సహపాఠముండు
టవలన.

౨౯౧. ప్రథమేత్రవణా దితిచే
న్నతావవహ్యుపపత్తేః.

అ. — ప్రథమే - మొదట - అత్రవ
ణాత్ - వినబడకపోవుటవలన - ఇతిచే
న్న-అనగూడదు. ఉపపత్తేః-ప్రశ్నోత్త
రములకువుపపత్తివలన-తావవ-అప్పు
వేత్రధాశబ్దముచేత చెప్పబడును.

ప్రథమే- ద్యులోకాగ్నిహూమ
మందువుదకమునకు శ్రవణములేకపో

వుటవలనఅవుదకములు భూతాంతర
సంస్పృష్టములైపోవుచున్నవని చెప్పడ
మునకుశక్యము కాదు-అచ్చటనో “త
స్మిన్నైతస్మిన్నగ్నౌదే వాశ్శ్రద్ధాం
జుహ్వతి” యనిశ్రద్ధయే హూమము
జేయుకొఱకర్తవ్యముగా వినబడుచున్న
దనిచెప్పగూడదు. అవుదకములేత్రద్ధా
శబ్దముచేతచెప్పబడుచున్నది. ఉత్తర
మునకు ప్రశ్నానుగుణము సంభవిం
చుటవలన - “వేత్థయథాపఞ్చమ్యా
మాహుతావాపిపురుష వచసోభవ
న్తి” యనివుదకములతోగూడిన పురు
షవిషయమునుగూర్చి అడిగేప్రశ్నకు
ఆవిషయమైన ప్రత్యుత్తరముచెప్పతగి
నది. గానశ్రద్ధాశబ్దముచేఅవుదకము
తోగూడిన పురుషుని చెప్పబడుచున్న
ది - “శ్రద్ధావాఆప” యని శ్రుతి
యుగలదు.

౨౯౩. అశ్రుతత్వా దితిచేన్నే
ష్టాదికారిణాంప్రతీతేః.

అ. — అశ్రుతత్వాత్ - వినబడక
పోవుటవలన- ఇతిచేన్న-యిటులనగూ
డదు-ఇష్టాదికారిణాం - జీవులకు-ప్రతీ
తేః-ప్రసిద్ధివలన.

“ఆపిపురుషవచసోభవన్తి” “శ్ర
ద్ధాంజుహ్వతి” యనిఅంతరిక్షాదిలో
కములందుదకములే పోవుచున్నవనివి
నబడుచున్నది-వానితోపరిష్కృక్తుడై జీ
వుడుపోవుడనునేదిలేదు. ఆకారణము
వలనప్రశ్నోత్తరములందుజీవునికి విని

కి లేకపోవుటవలన ఉదకములతో పరి
వ్యక్తుడై జీవుడు పోవుచున్నాడనిచె
ప్పడముయుక్తముగాదనిచెప్పినట్టైతె
అటుల జెప్పకూడదు - (ఇష్టాదికారి
ణాంప్రతీతే)ముందర- “అథయథ మే
గ్రామఇష్టాపూర్తై దత్తమిశ్యుపాస
తేతేధూమమభినంభవన్తి” ఇత్యా
దులందుజీవులకు స్వర్గలోకాదిగమన
ముపునరావృత్తిప్రకారవచనమందు
ద్యులోకాగ్ని సంబంధమైన చెంద్యని
బొందిన అప్పబ్జివాచ్యమునకు ప్రతీతి
యుండుటవలనయిచ్చట అప్పబ్జిముచే
తవానితో గూడిన జీవుడే చెప్పబడు
చున్నాడు.

“ఆకాశాచ్చన్ద్రసునమేషసోమో
రాజాదేవానాం మన్నంతం దేవాభ
క్షయంతి” యని ధూమాదిమార్గము
చేతపోయినవానికి దేవతలచే భక్షణ
మువినబడుటవలన - జీవునికిభక్షణా
నర్హముచే జీవుడచ్చటచెప్పబడినవా
డుకాదనే శంక కుత్తరము చెప్పుచు
న్నారు.

౨౯౮. భాక్తంవా నాత్మవిత్యై
త్తథాహిదర్శయతి.

అ. — అనాత్మవిత్యైత్ - బ్రహ్మ
వేత్తృత్వము లేక పోవడము వలన-
భాక్తంవా-భక్త్యుత్పవచనము వలన
దేవభృత్యభావముగా- తథా- ఆప్ర
కారము-దర్శయతి-త్రుతిచెప్పును.

వాశబ్దము శంకా నివృత్తిర్ధము-

“తందేవాభక్షయంతి” యనిభక్త్యు
త్పవచనము పొందడముని అర్థముకేవ
ల ఇష్టాధికారులైన జీవులకు బ్రహ్మ
వేత్తృత్వము లేకపోవుటచేత దేవతల
కు యువకారమాననెడు అభిప్రాయ
ముగలుగును. ఆత్మవేత్తలుకానివారు
కేవల ఇంద్రాదిదేవతలను పూజించి
దేవతలనుపొంది వారల కుపకరణము
వుచున్నారు. ఈయర్థమునే శ్రుతిచే
ప్పచున్నది- “యథావశురేవం సదే
వానాం” యని భూతసూక్ష్మములచే
గూడినవాడై జీవుడుబోవుచున్నాడు.

అ. — సం॥ జీవుడు సుకృతకర్మఫ
లాను భవార్థము దేహద్వేషోన్తరప్ర
వేశము జేయుతరి అస్థలమందును దే
హోరంభక భూతసూక్ష్మములులభిం
చుటచే పూర్వదేహస్థ భూతసూక్ష్మ
సంపరివ్యక్తుడై పోవలసినది లేదని
శంకించి- పంచాగ్నివిద్యోక్తప్రక్రియ
వలన పూర్వదేహస్థభూతసూక్ష్మ పరి
వ్యక్తుడై దేహద్వేషోన్తర ప్రవేశము
చేయుచున్నాడని నిర్ణయింపబడినది.
ఈఅధికరణమందు కాదా చిత్రము
గనైనను భూతసూక్ష్మపరిష్వంగము
లేకనే నిర్దుఃఖుడై యుండుటకు అవ
కాశములేదని వైరాగ్యజననార్థము
యావన్మృత్యుము ప్రకృతిసంబంధమ
వర్జనీయమని నిష్కర్షప్రమైనది. కించ-
భాక్తంవా నాత్మవిత్యైత్ - యను
సూత్రములో దేవభృత్య భావమును

అవలంబించి తత్ప్రియ క్షణే శ కరం
భితమైయుండు స్వర్గ భోగాను భవ
ముయొక్క తుయిష్టాశ్చయమును పాతి
శయమును ఆవిష్కృతము.

౭౦. కృతాత్యయాధికరణము.

౨౯౫. కృతాత్యయేన శయ
వాస్తవైస్త్యతిభ్యాం యథేతమనే
వంచ.

అ—కృత-పుణ్యముయొక్క-అ
త్యయే-అంత్యమందు-అనుశయవా
కర్తృశేషముగలవాడై వెనుకకు దిరు
గును-దృష్టస్మృతిభ్యాం-శ్రుతిస్మృతు
లుండుటవలన-యథేతమనేవంచ-పో
యినమార్గముజేతను, మరియొక దో
వగుండావచ్చును.

ధూమాది మార్గగతుడై వెనకకు
తిరిగినజీవుడు కర్తృశేషముగలవాడై
నివర్తించునా- కాదాయని సంశయ
ము. కాద్యపూర్వపక్షము. “యావ
త్సంపూర్ణ మపి త్వా” “ప్రాప్త్యాం
తంకర్తృణ” ఇత్యాది శ్రుతులచేత స
మస్తమైన కర్తృయొక్క అనుభవము
గావ్రతీతి యుండుట వలన కర్తృశేష
ముగలవాడై వెనకకుదిరుగుడు.

సిద్ధాంతమైతే - “తద్యధిహరమ
ణీయచరణా ఆభ్యాశోహయ త్తైరమ
ణీయాంయోనిమాపద్యేరణబ్రాహ్మ
ణయోనిం తుత్రియ యోనిం వైశ్య
యోనివా అధయ ఇహక పూయచ
రణా ఆభ్యాశోహయ త్తైకపూయాం

యోనిమా పద్యేరణ శ్వయోనింవా
సూకరయోనింవా చండాలయోనిం
వా” యని రనుణీయ్యకర్తృగల వారు
బ్రాహ్మణయోనియు - కపూయచర
ణాః- కుత్సితకర్తృగలవారు సూకరా
దియోనియుపొందు తారనిశ్రుతియుం
డుటవలన “ప్రాప్త్యాంతంకర్తృణ” ఇ
త్యాది శ్రుతిఫలదానమందు ప్రవర్తిం
చిన కర్తృపిషయమని కర్తావశేషమ
య్యే వెనకకుదిరుగును.

సూత్రార్థము-(కృతాత్యయే)కృ
తస్య - చేయబడిన పూర్వకర్తృనాశ
మందు-అనుశయః-అనుభవించి మిగి
లినకర్తృ-అదిగలవాడై వెనకకుదిరుగు
ను. యేమిటి వల్లనంటే. దృష్టస్మృతి
భ్యాం-శ్రుతిస్మృతులచేడెలియబడు
చున్నది. “తద్యధిహరమణీయచర
ణా” ఇత్యాదిశ్రుతులు “తతఃపరివృ
త్తౌ కర్తృఫలశేషేణ జాతిం రూపం”
ఇత్యాదిస్మృతులు (యథేతమనేవంచ)
ఆరోహణ ప్రకారముచేమరియొ
కరితిచేతను వెనకకుదిరుగుచున్నాడు
“చన్ద్రునిసస్థానాదాకాశం” యని
ఆరోహ క్రమముచేత నవరోహము
చేయును, నాయు ధుమాభ్రాదులప్ర
కారాంతముచే వెనకకు దిరుగుచుం
దురు.

౨౯౬. చరణాదితిచేన్నతదుపల
క్షణార్థేతికాష్టాజినః.

అ.—చరణాత్ - చరణశబ్దమువ

లన- పుణ్యపాపదూషకర్తృలు - ఇతిచే
న్న- అనిఅనగూడదు- తదుపలక్షణా
ర్థేతి-చరణశ్రుతి కర్తృకుపలక్షణమాని-
కాష్టాజానిః- కాష్టా జన్యాచార్యు
లు దెలియుదురు.

“రమణీయ్యచరణా”యని స్మృ
తియిందు జెప్పబడిన రమణీయాచా
రమునకు బ్రహ్మణ్యాదిప్రా ప్తిసాధ
నశ్చ శ్రవణమువలన కర్తృసహితమై
వేనకకు దిగుగుననిచెప్పగూడదని య
న్నట్టియితే అటులచెప్పగూడదు-చర
ణశ్రుతి-కర్తృ పలక్షణార్థమని కాష్టా
జానాచార్యులు దెలియుదురు- పుణ్య
కర్తృ కేసుఖప్రా ప్తియందు కారణత్వ
ముండుటవలన.

౨౯౨, ఆనర్థక్య మితిచేన్న తద
పేక్షత్వాత్.

అ.—తదపేక్షత్వాత్-అచారా
పేక్షవలన- ఆనర్థక్యమితిచేన్న- వ్యర్థ
త్వమనిచెప్పగూడదు.

స్మృతివిహితమైన యాచారము
నకు అకించితరత్వముగా వ్యర్థత్వ
ము ప్రస క్తమానని అంటే అటులజె
ప్పగూడదు- తదపేక్షత్వాత్ - అచా
రాపేక్షయందును సుఖసాధన ధూ
తమైన పుణ్యకర్తృకు- “సన్ధ్యాహీనో
శుదిర్విశ్య మనర్హస్సర్వ కర్తృమ”
యని సర్వమునకు పుణ్యకర్తృ చాగా
పేక్షయేయనికాష్టాజానిలమతము.

౨౯౩. సుకృతదుష్కృతవేతి

తుబాదరిః.

అ.—సుకృతమస్తృతవేతితు,
పుణ్యపాపదూషకర్తృములు జెప్పబడు
నని- బాదరిః- బాదరాచార్యులు దెలి
యుదురు.

తుశబ్దము పూర్వమతమును వ్యా
ప్యత్తినిచేయుచున్నది- “రమణీయ్య
చరణాః” “కపూయచరణా”యని
చరణశబ్దముచే సుకృత దుష్కృతక
ర్తృ లే ప్రతిపాదించుచున్నవి- పుణ్యం
కర్తృచరతీయని చరతిథాతువుకు క
ర్తృయంచే ప్రసిద్ధియుండుటవలనలక్ష
ణయోగ్యముకాదని బాదరి యాచా
ర్యులు దెలియుదురు. ఇదేసూత్రకా
గులకుయిష్టము - తుశబ్దముచేత పూ
ర్వమతమునకంటే వ్యాప్యత్తియుం
డుటవలన- సుకృత దుష్కృతములే
యని వ్యావర్తనము వలన. “ఆనర్థ
క్యం” యని చెప్పగూడదు-అచారా
పేక్షత్వముండుటవలన యని స్వీకరిం
పబడినది.

అ.--సం॥ స్వగ్రానుభవానంతర
ముజీవుడైనవాడు కృగ్నికర్తృ ఫల
మునుభుక్తమైనందువలన కర్తృసంబం
ధరహితమైదిగుచున్నాడని. శంకించి
రమణీయచరణులు రమణీయయోను
లనుసాంచుదురు. కపూయచరణులు
కుత్స్జితయోనులనుసాంచుదురు. యని
శ్రుతి చెప్పటచే కర్తృసంబంధముగల
వాడయ్యెదిగుచున్నాడని నిర్ణయించ

బడినది. దీనిచే సూక్ష్మ దేహమునకు కారణతయూ సకలసంసార నిదానకర్మసంబంధముముక్తిపర్యంతములను వృత్తమైయున్నదనిసంసార దోషము చెప్పడమైనది.

౭౧. అనిష్టాదికార్యధికరణము.

౨౯౯. అనిష్టాదికారిణా మపిచ శ్రుతం.

అ. — అనిష్టాదికారిణామపి-పాపకర్మలకును-శ్రుతం-చంద్రగమనమువి నబడుచున్నది.

అనిహితకర్మగలవారు సిద్ధిసేవయందుఆసక్తులు- పాపకర్మముగలవారుభూమాదిమార్గముచేతచెంద్యనిబొందివెనకకుదిరుగుదురా-లేదాయనిసంశయము. పొందివెనుకకుతిరుగుదురనిపూర్వపక్షము - “యేవై కేచాస్తాల్లోకాత్ప్రియన్త్రివన్ద్రమసమేవతేసర్వేగచ్ఛంతి”యనిసమస్తలకువిశేషములేకనే చంద్రప్రాప్తి చెప్పుటవలన.

సిద్ధాంతము - “అథయథిమేగ్రామిణిష్టాపూర్తైదత్తమిత్యపాసతేతేధూమమభిసంభవన్త్రి”యనిధూమాదిమార్గముచేత చంద్రగమనమునకుపుణ్యకర్మఫలత్వముచెప్పుటవలన పుణ్యరహితులుపాపకర్మముగలవారుసాందేదిలేదు- “యేవై కేచ”యనెడివచనముసమస్తపుణ్యకర్మగలవారికి చంద్రగమనముచెప్పుచున్నది.

సూత్రార్థము- (అనిష్టాదికారిణామపిచ శ్రుతం) ఇష్టాపూర్తాదికర్మలనుచేయనివారికిన్ని పాపిష్టులకు చంద్రగమనముకలదు - “యేవై కేచాస్తాల్లోకాత్ప్రియన్త్రి” యనిఅవిశేషముచేతశ్రుతియుండుటవలన.

ఇట్లుచెప్పినపక్షమందు పుణ్యపాపములుచేసినవారికివిశేషములేనిగతికాలనగా, అప్రకారముకాదనిచెప్పుచున్నారు.

౩౦౦. సంయమ నేత్వనుభూయేతరేషామారోహవరోహా తద్గతిదర్శనాత్.

అ. — ఇతరేషాం-పాపిష్టులకు-సంయమ నె, యమశాసనమందు-అనుభూయ-యాతననుఅనుభవించి-ఆరోహవరోహా-ఆరోహవరోహములు-తద్గతిదర్శనాత్ - యమప్రాప్తివినబడుటవలన.

తుశబ్దముశంకనువ్యావర్తిచేయుచున్నది. ఇతరేషాం-అనిష్టాదికారులకు చంద్రుని యొక్క- ఆరోహ వరోహములు, సంయమ నె, యమశాసనమందు-యాతనాది-దుఃఖమును, అనుభూయైవ, అనుభవించే, యేమిటివల్ల సంతే-తద్గతిదర్శనాత్- పాపిష్టులకు యమసదనప్రాప్తి వినబడుటవలన - “వై వన్వతంసన్తమసంజనానాం” ఇత్యాదులయందు సిద్ధము.

౩౦౧. స్మరన్తివ.

ఆ.—స్మృతులచేతను దెలియబడును.

ఇదే అర్థమునె-“సర్వేదై తేవశం యా నియమస్యభగవన్-గ్రంథితాః” ఇత్యాదులలోపరాశరాదులు స్మరించుదురు
30౨. అపిసప్త.

ఆ.—అపిసప్త-సప్తనరకములు.

సప్తాపి-పాపకర్మగలవారికి పాపములకు యోగ్యముగా సప్తరౌరవనరకాదులను స్మరించుచున్నారు.

ఓయీ - సప్తనరకాదులందు సాయ్యోడువార్లకు యే ప్రకారము యమపట్నము ప్రాప్తియనగా చెప్పుచున్నారు.

30౩. తత్రాపి తద్వ్యాపారాదవిరోధః.

ఆ.—తత్రాపి-ఆనరకములందును-తద్వ్యాపారాత్-యమవ్యాపారమువలన-అవిరోధః-విరోధములేదు.

ఆయేదైనరౌరవాదనరకలోకములందును-తద్వ్యాపారాత్-యమనియాజ్ఞచేత పోవుటవలన విరోధములేదు. గాన-అనిష్టకర్మచేసినవారికిని యమలోకమునుబొంది యాతనను అనుభవించినంతరము చంద్రారోహవరోహములు యాచున్నవి. ఇట్లనిపూర్వపక్షము వచ్చినయడల చెప్పుచున్నారు.

30౪. విద్యాకర్మణో రితి తుప్రకృతత్వాత్.

ఆ.—విద్యాకర్మణోః-విద్యాకర్మలకు ఫలమునిచెప్పుటవలన-ఇతి తుప్రకారమనగా-ప్రకృతత్వాత్-యీ ప్రకారము చెప్పుటవలన.

తు శబ్దముపక్షమును వ్యావృత్తిని చేయుచున్నది-పాపకర్మగలవారికి ఆర్పిరాదిమార్గముచేత బ్రహ్మలోకప్రాప్తియు, ధూమాదిమార్గముచేత చంద్రప్రాప్తియు, సంభవించదు-అవిద్యాకర్మలకు ఫలమకాటవలన-ఏ ప్రకారము దానిఫలము దెలియబడుచున్నదంటే- (ఇతి ప్రకృతత్వాత్) ఈ ప్రకారము ప్రకృత ముండుటవలన. విద్యాకర్మలకు ప్రకృతమందు వానికి ఫలముగా రెండు గతులను చెప్పుచున్నది. “తద్య ఇథం విదుర్యేచే మేఽరణ్యే శ్రద్ధాతప ఇత్యుపాసతే తేఽర్చిషమభిసంభవన్తి” అని. “అథయ ఇమే గ్రామ ఇష్టాపూర్తై దత్తమిత్యుపాసతే తే ధూమమభిసంభవన్తి” యని యుపాపిష్ఠులకు విద్యారహితత్వముచేత బ్రహ్మలోకప్రాప్తి లేనటువలె పుణ్యకర్మలేనివారికిని చంద్రగమనమును సంభవించదని అర్థము
“పశ్యమ్యామాహుతావాపశంరుషవపశోభవన్తి” అని పంచమాహుతిచే దేహీరంభ శ్రవణమువలన వారికి చంద్రగమన పూర్వకముగా పాపిష్ఠులకున్న దేహీరంభముకొలకు చంద్రప్రాప్తి అవశ్యముకాతగినది యనగా చెప్పుచున్నారు.

౩౦౫. నత్యతీయేతథోపలభ్యే.

అ.—తృతీయే-తృతీయస్థానమైన స్వర్గోకమందు-న-పంచమాహుత్యపేక్ష లేదు-తథోపలభ్యే-అప్రకారము ప్రత్యక్షముండుటవలన.

కేవలముపాపకర్మగలవారికి-తృతీయస్థానమందు దేహారంభము కొఱకు పంచమాహుతి యపేక్ష లేదు- (తథోపలభ్యే) వేద్యధానేనా సౌలోకో నసమ్పూర్వతా ౩ ఇతి” ద్యులోకము పొందనివా డెవడనెడి ప్రశ్నకు యుత్తరమైన - “అతైతయోః పథోర్నకత రేణచ తానీమాని యుద్రాణ్య సకృదావర్తీని భూతాని భవన్తి జాయస్వ మ్రియస్వేత్యేతత్త్రితీయంస్థానం తే నాసౌలోకో సమ్పూర్వత” యనితృతీయస్థానమైన స్వర్గోకఅప్రాప్తిశ్రవణమువలననాని దేహారంభ మందు పంచమాహుతి యొక్క-అపేక్ష లేదు.

౩౦౬. స్మర్యతేపిచలోకే.

అ.—లోకే-శిష్టలోకమందు-స్మర్యతేపిచ-స్మరింపచేయబడుచున్నది. పుణ్యకర్మగల ద్రావది మొదలైన కొందరిదేహారంభమందు పంచమాహుత్యపేక్ష లేదని పెద్దలవలనచెప్పబడుచున్నది.

౩౦౭. దర్శనాచ్చ.

అ.—దర్శనాచ్చ - శ్రుతియందు నుకనబడుచున్నది.

కొందరికిదేహారంభమందు పంచమాహుతిఅపేక్ష - శ్రుతియందుచూడబడుచున్నది - “తేషాంఖల్వేషాం భూతానాంత్రేణ్యేవబీజానిభవన్త్యాన్ణజింజీవజముద్భిజ్జం” యనిస్వేదజోద్భిజ్జాదులయొక్క-దేహారంభమందు పంచమాహుతిఅపేక్ష లేదు.

అన్ణజంజీవజ ముద్భిజ్జమనే స్థలమందు స్వేదజమునకు గ్రహణముచూడబడలేదనగాచెప్పుచున్నారు.

౩౦౮. తృతీయశబ్దావరోధస్సంశోకజస్య.

అ.—తృతీయశబ్దాత్ - ఉద్భిజ్జశబ్దమువలన-సంశోకజస్య-స్వేదజమునకు-అవరోధః-సంగ్రహము.

“అన్ణజంజీవజముద్భిజ్జం” అనెస్థలమందుమూడవఉద్భిజ్జశబ్దముచేత, సంశోకజస్య-స్వేదజమునకు-అవరోధః-సంగ్రహమనిఅర్థము. గాన కేవలపాపకర్మగలవారికి చంద్రారోహోవరోహములుసంభవింపదు.

అ.—సం॥ అనిష్టాది కారకులైన పాపకర్మరతులకున్న చంద్రప్రాప్తి యున్నదని శంకించి ఇష్టాపూర్తాదిన తగ్గర్మహితులకు పితృయాణమార్గద్వారా గమనములేనందున చంద్రప్రాప్తిలేదగర్హయించబడినది. ఇందునను- “గ్రాహంగచ్ఛన్వృక్షమూలాన్యవసర్పతి”-యనెడున్యాయముచేతనైననుస్వర్గప్రాప్తిలేదు, యమసద

ననుండుననురౌరవాది నరకములందు
ననుమికిరలియాతనానుభవము - కీ
టాదిజన్మ ప్రాప్తిగలదని సంసారదో
షమువ్యక్తముగాకీర్తన చేయబడినది.

౭౨. తత్త్వాభ్యావ్యాపత్వైశ్చి
కరణము.

౩౦౮. తత్త్వాభ్యావ్యాపత్తియ
పపత్తైః.

అ.—తత్త్వాభ్యావ్యా-ఆకాశా
దిస్వభావమునకు- ఆపత్తిః- ప్రాప్తి-
ఉపపత్తైః-ఉపపత్తివలన.

ధూమాదిమార్గముచేత చంద్రుని
పొందిన వారికి అవరోహణ ప్రకార
ము చెప్పబడుచున్నది “యథేతమా
కాశ మాకాశా ద్వాయుం వాయు
ర్భూత్వా ధూమోభవతి ధూమో
భూత్వా భృంభవతి అభృం భూ
త్వా మేఘోభవతి మేఘోభూత్వా
వ్రవర్షతి” యని ఇచ్చట ఆకాశాదు
లభావము దేవగునుష్ఠాది భావమువ
లె ఆకాశాదిశరీరత్వమా లేక దాని
సాదృశ్య ప్రాప్తియాయని సంశయ
ము. ఆకాశాది శరీరత్వముని పూర్వ
పక్షము- శ్రద్ధకు సోమరాజ భావము
వలెనే అచ్చటతచ్ఛరీరత్వమే చెప్ప
బడుచున్నది.

సిద్ధాంతము. ఆకాశాది ప్రాప్తి
యందు సుఖ దుఃఖాదుల యను భవ
ము లేకపోవుటవలన వానియొక్క సా
మ్య ప్రాప్తియే - సుఖదుఃఖానుభవ

ముకొనుటపోమాదిశరీరత్వము.

సూత్రార్థము-తత్త్వాభ్యావ్యాప
త్తిః-ఆకాశాదివస్తువులసాదృశ్యప్రా
ప్తి-ఉపపత్తైః- సుఖదుఃఖాదులఅనుభ
వము లేక సోపదమునకు వుపపత్తియగు
టవలన.

అ.—సం॥శ్రుతిసిద్ధమైన యాకా
శాదిభావముజీవునికి దేవమనుష్ఠాది
భావమువలెనేతచ్ఛరీరత్వ రూపమని
శంకించి- ఆకాశాదిప్రాప్తియందును
సుఖదుఃఖాను భవము లేనందున తత్త్వా
భ్యాపత్తియేగాక తచ్ఛరీరత్వములే
దనినిర్ణయించబడినది. ఇందుననుస్వ
ర్గావరోహణము జేయువారికి ఆకా
శాదిభావశ్రవణముచే, తదభిమానిదే
వతలవలెఆకాశాది శరీరప్రయుక్తమై
నకొన్నిదివ్యభోగములు వుంటున్నద
నెఱు శంకానివృత్త్యర్థముగా ఆకా
శాదిసంక్షేపమాత్రమేయున్నదని చె
ప్పటచేతదోషకీర్తనముస్ఫుటము.

౭౩. నాతిచిరాధికరణము.

౩౧౦. నాతిచిరేణవిశేషాత్.

అ.—విశేషాత్-విశేషవచనము
వలన-అతిచిరేణ- బహుకాలము-న-జీ
వునికిగర్హముగములేదు.

ఆకాశ వాయుధూమ అభ్రమేఘ
వర్షప్రాప్తియందు అచ్చటచ్చట బ
హుదినములుండేది లేదా-లేక-నియ
మము లేదాయని సంశయము. అని
యమమని పూర్వపక్షము - నాతిచి

రేణయని విశేషవచనము లేక పోవుటవలన.

సిద్ధాంతము. ఉత్తరత్రప్రీహ్యది భావమందు - “అజోవైఖలు చర్మిప్రతరం” యని అచిరేణగమనవచన ముండుటనుబట్టి ప్రాచీనులు అచిరగమనము సూచన చేయుచున్నారు - ఆకాశాదియావద్వ్యప్రీహ్యదుల భావప్రాప్తివరకు అచిరంబుగనుండును. సూత్రము వ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

అ.—సం || ఆకాశవాయు ధూమాభ్రమేఘవర్షప్రాప్తిగలిగి నప్పుడు ఆయాయి స్థలములలో ఆతిశేఘ్రముగా జీవునికి గమనముకద్దనే నియమము లేదు- తద్దేతువు లేనందునయని శంకించి- ఉత్తరత్రప్రీహ్యది ప్రాప్తిలో - “అజోవై చర్మిప్రతరం” యని విశేషించి కృచ్ఛ్రనిష్కామణముచెప్పటవలన ఆకాశాదిప్రాప్తిలో అచిర నిష్కామణమేయున్నదని నిర్ణయించ బడినది. దీనియందునను ఆకాశాద్యవస్థానవిశంబ నియమనిరసనవ్యాజేన ప్రీహ్యదులందుసుఖభోగము లేక అచిరావస్థాన యావదోషము దృఢమైనది.

౭౪. అన్యధిష్ఠితాధికరణము.

౩౧౧. అన్యధిష్ఠితే పూర్వవదభిలాషాత్.

అ.—అన్యధిష్ఠితే- ఇతరజీవుని

చేతపుండబడినదానియందు సంబంధము-పూర్వవత్-ఆకాశాదిభావమువలెనే-అభిలాషాత్-చెప్పుటవలన.

దిగుచూనుండెడు జీవులుప్రీహ్యదిభావముచేతపుట్టుచున్నారని విసబడుచున్నది. “మేఘా ధూత్యావ్రవర్షతిత ఇహప్రీహీయవాఃపిషధినస్సతయ స్థిలమాషాఇతిజాయంత” యని-ఆజీవులు ప్రీహ్యదిశరీరకులై పుట్టుచుండురా-లేక అన్యులైన జీవులచేత ప్రీహ్యదిశరీరములుఅధిష్ఠించిపుండబడిన ప్రీహ్యదులను ఆలింగనముచేసుకొందురాయని సంశయము. “జాయంత” యనువచనమువలన ప్రీహ్యదిశరీరమందు భోక్తలై పుట్టిన్నులొ తారనిపూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. ప్రీహ్యది జన్మమందు హేతువైన కర్మవిశేషమునకు వినికిలేక పోవడము వలన ప్రీహ్యదుల సంశ్లేషమాత్రమేపున్నది. “జాయంత” యనీ జన్మవచన మావచారికము బ్రాహ్మణాదిశరీరభావమందు “రనుణీయచరణాః” “కపూయచరణా” యని జన్మహేతుభూతములైనపుణ్యపాపకర్మములువిసబడుచున్నది.

సూత్రార్థము- అన్యధిష్ఠితే- అన్యుడైన త్రైతజ్ఞునిచేత ఆధిష్టించబడిన ప్రీహ్యదులయందు సంశ్లేషము- ఏమిటవలననిన- పూర్వమందు చెప్పబడిన ఆకాశాది భావములవలె- ప్రీ

ప్రవృత్తిభావములు చెప్పబడియున్నవి. జన్మహేతువులైన కర్మలను చెప్పక పోవడమువలనయని అర్థము.

౩౧౨. అశుద్ధమితచేన్నశబ్దాత్.

అ.—అశుద్ధంపూర్వమందుజెప్పబడిన కర్మకారణము - ఇతిచేన్న-అని యనగూడను-శబ్దాత్ - అహింసత్వాదిశబ్దమువలన.

ఎట్లయినను ప్రవృత్తిభావముచేత పుట్టుచున్నాడనే స్థలమందుజన్మమునకు హేతువుయైన కర్మవివరణలేదో - అట్లయినను పూర్వముచెప్పబడిన యిష్టాదులను ఆగ్ని షోమియాది కర్తాదులు హింసాగర్భమాటచేత అశుద్ధములు - హింసాత్వముచేత అపరిశుద్ధమైన ప్రవృత్తిజన్మమందును హేతుగర్భముకలదని చెప్పినట్లయితే. అట్లుచెప్ప గూడను అహింసశబ్దముండుటవలన. పశువుల యొక్క హింసకు స్వర్గప్రాప్తిసాధనభావవాది శబ్దము వినబడుచున్నది - “హిరణ్యశరీర డౌర్ధ్వస్యర్థంఁగోకమేతి” నవాడవితక్ మ్రియసేనరివ్యసి” ఇత్యాదులు.

౩౧౩. రేతస్సిగ్యోగోఽథ.

అ.—అథ-ప్రవృత్తిదిస్వయాపప్రాప్యనంతరమందు-రేతస్సిగ్యోగః పురుషసంశ్లేషమాత్రము వినబడుచున్నది దీనికంటే ప్రవృత్తిదుల. యొక్క సంశ్లేషమాత్రమే-ప్రవృత్తిభావము

కంటే అనంతరమందు రేతో రూపయోగము వినబడుచున్నది - “యోయోహ్యన్ననుత్తియోయోరేతస్సి ఇచ్చితహ్యాయయేవభవతి” యని ఇచ్చట పురుషసంశ్లేషమాత్రమేవినబడుచున్నది-యీప్రకారము ప్రవృత్తిభావమందును దెలియవలయును.

౩౧౪. యోనేశ్శరీరం.

అ.—యోనే- యోనిప్రాప్తివలన-శరీరం- శరీరసంబంధమువినబడుచున్నది.

యోని ప్రాప్తికంటే అనంతరమందు దిగుచూనుండెడు జీవునికిశరీరసంబంధముగలుగును అచ్చటనేసుఖదుఃఖముల యొక్క అనుభవముండును - గనుక పూర్వమందు ఆకాశాదులలో సంశ్లేష మాత్రమేయని అభిప్రాయము.

అ.—సం॥ స్వర్గావరోహము చేయుజీవులకు ప్రవృత్తిజన్మహేతుభూతకర్మ విశేషము అశ్రుతమైనందున అన్యజీవాధిష్ఠిత ప్రవృత్తిదులలో సంశ్లేష మాత్రమేయున్నదని నిర్ణయించిరి. ఇందునను ప్రవృత్తి భావేనజననమనునప్పుడు తల్లవన వర్తంత మాత్రమే దుఃఖము క్తమై అట్లుగాక సంశ్లేష మాత్రమని నిర్ణయించిన దీనిచే శోషణకు సూలావస్థావనావహనన ఫలీకరణ పాక భక్షణాది దశలయందును అనువృత్తిసిద్ధించుటచేత భక్ష

ణవిషయము గాకయుండెడు ప్రీహ్య సంతోషము సిద్ధించుటవలన దోషకీ
దులలోను పరిణామ పరం పరయా ర్తనమతిస్ఫుటము.

తృతీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తృతీయాధ్యాయము - ద్వితీయపాదము.

౭౫. పద్ధ్యానికరణము.

౩౧౫. సద్ధ్యేస్సృష్టిరాహహి.

అ.—సద్ధ్యే-స్వప్నహం- సృ
ష్టి-విచిత్రనిర్మాణముజీవునిచేత చేయ
బడినది కాదని- ఆహహి-యీ అర్థము
ను శ్రుతిచెప్పుచు గదా.

స్వప్నమును అధికరించిన శ్రుతి
యున్నది - “నతత్ర రథానరథయో
గాన పథానో భవన్త్యథ రథాన్రథ
యోగాస్పథ స్సృజత” యని యా
రంభించి “అథవేశాన్పుష్కరిణ్యస్స
వన్త్యస్సృజతేసహికర్త” యని స్వ
ప్నహందనుభవంపబడిన పదార్థముల
కు నిర్మాతజీవుడా, పరమాత్మ యని
సంశయము. స్వప్నముజూచెడి జీవు
నికి సన్నిధానమువలన “సహికర్త”
యని అతడే కర్తగా పరామర్శ
చేయ బడుచున్నది. జీవునికిని సత్య
సంకల్పర్పము ప్రజాపతివాక్యముచే

తచెప్పబడినదిగాన అతడే సృష్టింపు
ను అనిపూర్వపక్షము.

సద్ధాంశము. జీవునికి సత్యసంక
ల్పత్వము సిద్ధమైనను సంసార దశ
యందు పరిమళురుషునియొక్క సం
కల్పముచేత తిరోహితమైజీవునికిసం
కల్ప మాత్రముచేత నిర్మాతృత్వము
యుపపన్నము కానేరదు. ఈ కారణ
మువలననే పరబ్రహ్మసకలేతర పురు
షులయొక్క అనుభవములకు విషయ
ము గా ఆయా యిపురుషులచేతనే య
నుభవించుటకు యోగ్యమైన ఆయా
కాలముననుసరించి స్వచ్ఛాద్ధముల
ను నిర్మాణము చేసును.

సూత్రార్థము- సద్ధ్యే-స్వప్నహం
దుశ్రూయమాణమైన రథాదులయొ
క్క- సృష్టి స్వప్నర్పృష్టిగల జీవునిచే
తనే చేయబడినది. ఏమిటివలనని- ఆ

హహి- అతడేక ర్తయని నాజీవునికే
పరామర్శవుండునని అర్థము.

౩౧౬. నిర్వాతారంచై కేపుత్రా
దయశ్చ.

అ.—ఏకే-కొన్ని శాఖలు- నిర్వా
తారం - యాజీవుణ్ని స్వప్నపదార్థ
ములయందు క ర్తగాను చెప్పును - పు
త్రాదయశ్చ - కామశబ్దముచేత పు
త్రాదులను పరించునని చెప్పబడినది.

ఇదే జీవుని స్వప్నార్థములకు కా
రణంబుగ కొన్ని శాఖలు చెప్పుచున్నది-
“యవషుసుప్తేషు జాగర్తి కామం
కామంపురుషో నిర్తిమాణ” యని-
ఇచ్చట కామశబ్దముచేత నిర్దిష్టములై
నవస్తువులు మోగుటకు యోగ్యమవు
టచేత పుత్రాదులగును. చశబ్దము అ
వధారణార్థము. ఇచ్చట “సర్వా
కామాః” యని కామశబ్దముచేత
ప్రసక్తులైన “శతాయుషఃపుత్ర పా
త్రాస్యృణీప్స” యనగా దీర్ఘాయు
స్సుగల పుత్రపౌత్రాదులను పరించున
ని వివేచనచేయుచున్నది.

౩౧౭. మాయామాత్రంతు కా
ర్తేన్యోనానభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్.

అ.—మాయామాత్రం-ఈశ్వర
మాయమాత్రమే - కార్తేన్యోన-
సమ స్తమనకు- అనభివ్యక్తస్వరూప
త్వాత్ - అభివ్యక్తముగాని స్వరూ
పముగలదౌటవలన జీవుడు స్వప్నస్థ
ప్రేసించేయడు.

తుశబ్దమువలన పక్షముదిరుగుచు
న్నది. స్వప్నమందుండే పదార్థములు
జీవుని చేతనే సృష్టిచేయబడినది కా
దు-మరేమంటే ఈశ్వరుని యొక్క
మాయామాత్రమే - సకలేతర పురు
షుల అనుభవమునకుగోచరమై జీవు
నొకనిచేతనే అనుభవించుట కర్హమై
న తత్కాలమందే సరిపుచ్చబడ్డ ఆశ్చ
ర్యరూపమైన అర్థ సముదాయములను
ఈశ్వరుడే నిర్మాణముజేయునని య
ర్థము. జీవునికి సత్య సంకల్పత్వాదు
లు సమస్తసంసార దశయందభివ్య
క్తముగాని స్వరూపమైయుండుటవ
లన, అతనికి సంకల్పమాత్రముచేతనే
నిర్వాతృశ్వ ముపపన్నము కానేరదు
“కామంకామంపురుషో నిర్తిమాణ”
యని పరమపురుషునే నిర్మాణ కర్త
గాచెప్పినది. “యవషుసుప్తేషు జా
గర్తి” తస్మిన్లోకాశ్చితాస్సర్వే త
దునాత్యేతికశ్చన” యని యుపక్ర
మోపసంహారములయందు పరమపు
రుషునిక సాధారణమైన ధర్మముల
నుచెప్పటవలన. “సహకర్త” యని
దానితోనైకకంఠ్యమువలన పరమపు
రుషునే చెప్పచున్నది.

తా.—జీవునివలన స్వప్నమంద
నుభవించదగిన ఆశ్చర్యరూపమైన అ
ర్థ సముదాయములను సర్వేశ్వరుడు
సృజనచేయుచున్నాడు. జీవుడు సృష్టి
చేయచాలడు.

జీవునికి సత్యసంకల్పత్వాది గుణములు స్వాభావికమైనయడల యే ప్రకారము అభివ్యక్తము కాలేదనగా చెప్పుచున్నారు.

౩౧౮. పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితంతతోహ్యస్యబద్ధవిపర్యయా.

అ. — పర - పరబ్రహ్మ - అభిధ్యానాత్ - సంకల్పమువలన - తిరోహితం - ఆచ్ఛాదితమైన - తతః - సంకల్పమువల్లనే - అస్య - యీజీవునికి - బద్ధవిపర్యయా - బద్ధమోక్షములు వినబడును.

తుశబ్దము శంకానివర్తకము - పరమపురుషుని అభిధ్యానము వలన ఈ జీవునికి స్వాభావికమైన రూపము అనాదికర్త ప్రవాహమువలన కృతాపరాధుడౌటచేత తిరోహితమయినది (తతోహ్యస్యబద్ధవిపర్యయా) తతః ఆపరమపురుషసంకల్పమువలన యీ జీవునికి - బద్ధవిపర్యయా - సంసారమోక్షములు వినబడుచున్నది. “కోహ్యేవాన్యాతః ప్రాణ్యాద్యదేవ ఆకాశ ఆనన్దోనస్యోత్ ఏష హ్యేవానన్దయాతి” “పరం జ్యోతి రుపసంపద్య స్సేనరూపేణాభినిష్పద్యత” ఇత్యాదులలోనియర్థము స్ఫుటము.

తా. — పరబ్రహ్మసంకల్పమువలన యీజీవునికి స్వాభావికమైన రూపము అనాదికర్త ప్రవాహముచేత తిరోహితమైనది. అందువలన పరమపురుష సంకల్పము వలన యీ జీవునికి

బంధ మోక్షములు వినబడుచున్నది. తిరోధాన ప్రకారమును జెప్పుచున్నారు.

౩౧౯. దేహాయోగాద్వాసోపి.

అ. — సోపి - ఆయాచ్ఛాదనమున్న - దేహాయోగాద్వా - దేహసంబంధంబువలననైనది.

సోపి - ఆతిరోభావము - దేహసంబంధమువలననే యాచున్నది. వాశబ్దమువికల్పార్థము - వ్యవస్థచేయబడినదివికల్పము. సృష్టివేళయందు దేవమనుష్యాదులయొక్క దేహాకారముగా పరిణతమైన అదిత్తు యోగమువలనను, ప్రళయకాలమందు నామరూపవిభాగమున కనర్హమైన సూక్ష్మదశనుపొందిన అచిత్సంబంధముచేతనొన,

౩౨౦. సూచకశ్చహితేరాచక్షతేచత్విదః.

అ. — శ్రుతేః - స్వప్నశ్రుతులను - సూచకశ్చహి - శుభాశుభ సూచకములని - తద్విదః - అభిజ్ఞులు - ఆచక్షతే - చెప్పుచురు.

మందున్న స్వప్నమందు రథాదులుజీవసంకల్పముచే చేయబడినవి కావునందువల్లనోపేస్తవ్యము శుభాశుభములకు సూచకమని శ్రుతులవలన దెలియబడుచున్నది || “యదాకర్తసు కామ్యేషు స్త్రియం స్వప్నేషు పశ్యతి సమృద్ధంతత్రజానీయాత్తస్మిం త్వప్ననిదర్శనే” “అథ స్వప్నేపు

గువంకృష్ణంకృష్ణదంతం" ఇత్యాదులలో-స్వప్నాధ్యాయవేత్తలు జెప్పుచున్నారు. జీవనంకల్పముచేత చేయబడిన యడల సూచకత్వము సంభవింపదు-తననంకల్పముచేచేయబడిన యడల శుభములకు సూచకములైన అర్థమును నిర్మాణముచేసి జీవుడుజూచును. గనుక స్వప్నముందు ప్రత్యక్షములయ్యెడు యర్థములకు పరమపురుషుడేనిర్మాత.

అ.-సం॥ స్వాప్నసృష్టిప్రకరణమందు జీవుడుసన్నిహితుడౌటచేత సృష్టి జీవకర్తృకమనిశంకించి-సంపాదదశలో స్రష్టుత్వోపయక్త సత్య నంకల్పత్వాదులు కర్మతిరోహితస్వరూపుడైన జీవునికి గూడనందున స్వాప్నసృష్టి జీవకర్తృకము గాదు-పరమాత్మకర్తృకమని నిర్ణయించబడినది.

౭౬. తదభావాధికరణము.

౩౨౧. తదభావో నాడీషుతచ్చ్రితేరాత్మనిచ.

అ.- తదభావః - స్వప్నాభావము సుషుప్తియని యర్థము-నాడీషు-నాళులందు-ఆత్మనిచ-ఆత్మయందును తచ్చ్రితేః-సుషుప్తిస్థానత్వముగా శ్రుతలుజెప్పును.

నాళులు పురీతద్వైత్తాయను-సుషుప్తిస్థానత్వముచేవినబడుచున్నవి వీనికి వికల్పమా- లేక - సముచ్చయ

మాయనిపంతయము. వికల్పమనిపూర్వపక్షము. "ఆసుతదానాడిషు సుప్తోభవతి" "తాభిఃప్రత్యవ సృవ్యపురీతతిశేతే" "సతాసోహ్యతదా సంపన్నోభవతి" యని మూటికినినిరపేక్షత్వముతోచుటవలన.

సిద్ధాంతము. ప్రాసాదముఖిత్వము పర్యంకాదులవలె కార్యభేదము చే సముచ్చయము సంభవించుచుండ గపాక్షి బాధ గన్భవికల్పము యుక్తముగాదు సముచ్చయమే యోగ్యము. ఏ కారణమువలన పర్యంకమువలె బ్రహ్మము సుషుప్తికిస్థానమవునో అందు వలన పర్యంక స్థానీయము బ్రహ్మము,

సూత్రార్థము-తదభావః- స్వప్నాభావః, సుషుప్తియని తాత్పర్యము సుషుప్తినాళులలో. ఆత్మయందును చకారముచేత పురీతతీయందును. తచ్చ్రితేః- మూటికి సుషుప్తిస్థానత్వముయొక్క శ్రవణముండుటవలన. చేప్పబడిన న్యాయముగా సముచ్చయముయోగ్యమని అభిప్రాయము.

౩౨౨. అతఃప్రబోధోఽస్మాత్.

అ.-అతః-అందువలన-అస్మాత్-ఈబ్రహ్మమువలన- ప్రబోధః- ప్రబోధఃశ్రుతి ఉపపన్నమాను.

అతః-ఆ కారణమువలన-అస్మాత్-ఈబ్రహ్మమువలన - ప్రబోధశ్రుతిః - ప్రబోధకశ్రుతి- వ్యవదిత్యేతే- వుపపన్న

మవుచున్నది- “సతతగమ్యనవిచున్న తతగచ్ఛానుహ” యని.

అ.—సం॥ నాళు లేమి, పురీతస్మృ దేశమేమి, బ్రహ్మమేమి, యీమూ డున్న వైరపేక్ష్యేణ సుమప్తి స్థాన త్వముగా శ్రుతమవుటవలన తత్త్వాన త్వము వికల్పముగావచ్చునని శంకిం చి ప్రాసాద భిత్వాపర్యంకములవలె కార్యభేదేన సముచ్చయమే కూడిన ట్లు ఉండగా పాక్షి బాధగర్భ వికల్ప ము అయుక్తమవుటచే సముచ్చయ మేయుక్తమనిర్ణయించబడినది.

౭౭. కర్మానుష్ఠాతిశబ్ద విధ్యధి కరణము.

౩౨౩. సవవతుకర్మానుష్ఠాతి శబ్దవిధిభ్యః.

అ.—కర్మ-జన్మాంశకర్మచేతను అనుష్ఠాతి-ప్రత్యభిజ్ఞచేతను- శబ్ద-శ బ్దములచేతను- విధిభ్యః- ఉపాసనచే త-సవ-అదేజీవుడే యని అర్థము.

సుషుప్తుజ్ఞానవాడే ప్రబోధ కాల మందు పైకిలేచునా- లేక- ఆతడా- అన్య డాయనియమము లేదని సంశ యము. సుషుప్తుజ్ఞానవానికి సర్వోపా ధి వినిర్ముక్తమైన బ్రహ్మయందు సం వత్తిగలిగియుండుటచే ముక్తుకంటే వైలక్షణ్యము లేదుగనుక పూర్వశరీర ముయొక్క సంబంధము లేకపోవుట వలన అతడేన నేనియమము సంభవిం వదనిపూర్వపక్షము.

సుప్తుజ్ఞానవానికి బ్రహ్మజ్ఞానము లేకపోవుటచేత పూర్వకంఠమచేయ బడిన కర్మకు అతని చేతనే అనుభ వింప బడుటవలన వాడే నేననెడి ప్రత్యభిజ్ఞవలన - “తత్తవావ్యాప్తేనా వా సింహావా” యని ఆరం భించి “యద్యద్భవ నితథాభవన్తి” యనుశబ్దములవలన - మోక్షమునకు పాధనమైన కర్మకు వ్యర్థత్వము సంభ వింపుటవలన అతడేలేమచున్నాడని సిద్ధాంతము. జీవుడు శరీరేంద్రియము లచేత వినిర్ముక్తుడు కాదును గేహంలే కరణక లేబరములయొక్క- ప్రవర్తన వల్లనైన ఆయాసమును పూరటను పొందుట కొఱకు బ్రహ్మమందులయ మును పొందకయే తిరిగి పూరడించు కొనినవాడై పైకి లేచునని జెప్పవలె ను. సూత్రము వ్యాఖ్యానము చేయ బడినది.

అ.—సం॥ సుప్తుడే ప్రబోధ కాల మందు యత్థితు డౌతాడని అనగూడ దు సుపునకు సర్వోపాధి వినిర్మో కపూర్వక బ్రహ్మసంపత్తివచ్చుటచే ననిశంకించి సుషుప్తికి ముందే ఆరబ్ధ మైన కర్మముత్థితునివలన సమావసము చేయబడుటచే సోహమని సుప్తుడే యు త్థితుడని ప్రత్యభిజ్ఞ వచ్చుట చేతను- ఇత్యాదియుక్తులచే సుపునికేవుత్థిత్వ ముననుర్ధించబడినది.

౭౮. ముద్గాధిక ధ్మణము.

3౨౪. ముద్ధేర్ధ-సప్తతిః పరి
మాత్.

అ.—ముద్ధే-మూర్ఖయందు ఏల
వస్థోపది-పరిశేషాత్ - మరణజాగరా
వస్థలు రెండుగానందున - అర్థసంప
త్తిః-మరణముకొఱకు అర్థసప్తతిని
భావము.

మూర్ఖ-మరణమునకంటే భిన్న
మా- మరణమేనాయని సంశయము.
పమస్తేం ద్రియములు ప్రాణముల
యొక్క వ్యాపారసమాప్తివలన మ
రణమేనని పూర్వపక్షము - ఆకార
మునకు వైరూప్యము లేకపోవుటవల
నసూక్ష్మప్రాణముంటున్నదని యంగీ
కరించుటచే మరణమందర్థసంపత్తిని
సిద్ధాంతము.

సూత్రార్థము - ముద్ధే - మూర్ఖ
నొందినపుడు మునియందు యేలవస్థోప
దిషణముకొఱకు అర్థసంపత్తి - ఏమి
టివల్లనంటే (పరిశేషాత్) ప్రాణా
దులయొక్క సర్వవ్యాపారములు శా
ంతములగుటవలన జాగరావస్థగాదు.
గతమైన ప్రాణముగల అవస్థయుగా
దు-ఆకారవైలక్షణ్యముచేత సూక్ష్మ
ప్రాణములకు స్థితి నంగీకరించుట వల
న-మూర్ఖనుబొందినవానికి తిరిగిబ్రతి
కడమువలన మరణముకాదు పరిశేష
మువలన మరణముకొఱకు అర్థసంప
త్తియని దెలియబడుచున్నది.

అ.—సం॥ మూర్ఖ-సర్వేంద్రియ

ప్రాణవ్యాపారోపరతి దశగానుండు
టచేత మరణమనిశంకించి ఆకారవై
రూప్యముచే సూక్ష్మప్రాణా వస్థిత్వ
ముచే అవగతమైనందువలన మరణా
యార్థసంపత్తిమూర్ఖయని నిర్ణయిం
చబడినది.

౭౯ ఉభయలింగాధికరణము.

3౨౫. నస్థానతోపిపరస్యోభయ
లిజ్జంసర్వత్రహి.

అ.—పరస్య-బ్రహ్మమునకు- నస్థా
నతోపి-ఆయామిస్థానము లందుండు
టవలన దోషము సంభవించదు. స
మస్తస్థలములందును- ఉభయలింగం
హి - దోషరహితత్వకల్యాణగుణవ
త్వరూపమైన రెండులింగము నుండుట
వలన.

జీవునికి వలెనంత ర్యామియైనపర
బ్రహ్మమునకు జాగరాది ప్రయుక్తమై
నదోషములు సంభవించునా-లేదా ..
యనిసంశయము- “యఃపృథివ్యాంతి
ష్ఠః” “యశ్చక్షుఃసంతిష్ఠః” “యో
రేతసంతిష్ఠః” ఇత్యాదులలో జీవుని
వలెనెసర్వావస్థలందును స్థితిచెప్పుట
వలన. తనయిచ్చగుబట్టి పూయశోణి
తాదులందు మజ్జనముఅపునుపార్థమై
ననుసమస్తదోషములు సంభవించున
నిపూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము - “అపహతపాస్కా
విజరః” “నిగవద్యంనిరజ్జనం” “స
త్యకామస్సత్యసంకల్పః” “యస్సర్వ

జ్ఞస్సర్వవిత్” “యోమానుజమనా
 దించవేత్తిలోకమహేశ్వరం” “ప
 రశవరాణాం సకలానయత్ర క్షేశాద
 యస్సంతిపరాపరేశ” ఇత్యాదిశ్రుతి
 స్మృతులలో నిరస్తనిఖిలదోష గంధ
 ముగలసర్వజ్ఞ సత్యసంకల్పత్వాది
 యుభయ లక్షణస్వరూప మవగత
 మాటచే పరబ్రహ్మమునకు సర్వాంత
 ర్యామిత్యముచేత అవస్థితమైననుదో
 షగంధముసంభవించదు - మరేమం
 టేసర్వనియమన రూపవీలారసమును
 వహించడమే.

సూత్రార్థము - (నస్థానతోపిపర
 స్య) పృథివ్యాదులందు అంతర్యామి
 గా నుండినను పరబ్రహ్మకు నాయా
 యిస్థానాదు లంబండుటచే జీవునికి
 యేదోషాదులుచెప్పబడినవో అవిసం
 భవింపవు. యేమిటివలననిన. (ఉభ
 యలింగంసర్వత్రహ)హి-హేతువు-
 యేకారణమువలనసర్వత్రశ్రుతిస్మృ
 తులందును-నిర స్తనిఖిలదోషత్వసమ
 స్తకల్యాణగుణాత్మకత్వరూపోభయ
 లింగమో ఆహేతువునుబట్టి ఉభయ
 లక్షణముగల పరబ్రహ్మమని తెలియబ
 డినది.

3౨౬. భేదాదితీచేన్న ప్రత్యేక
 మతద్వచనాత్.

భేదాత్-స్థితిభేదమువలన - ఇతి
 చేన్న - జీవునివలెపరమాత్మకుదోష
 ముగూడదు- ప్రత్యేకం-ప్రతిపర్యాయ

ము - అతద్వచనాత్ - దోషాభావము
 చెప్పుటవలన.

యేప్రకారము జీవుడు స్వతఃజీవ
 హతపాప్సత్వాది గుణములు గలవా
 డైననుచేవాదిశరీరసంబంధస్థితివలన
 జెప్పబడిన దోషసంబంధిత్య ముగల
 దో-ఆప్రకారముపరబ్రహ్మమునకున్న
 “యస్యపృథివీశరీరం” యనిశరీరసం
 బంధిత్యముచే నట్టి దోషములున్నవని
 జెప్పగూడదు. ప్రత్యేకం - ప్రతిపర్యాయ
 యనుచునుఅతద్వచనాత్ - దోషా
 సంబంధిత్యముచెప్పుటవలన॥యస్యపృ
 థివీశరీరం” ఇత్యాదులలో- “సతఆ
 త్మాస్త్రక్యాన్యవృత్” యని అస్త
 ర్యామికినిదోషత్వముచెప్పబడుచు
 న్నది. జీవునికిపరమాత్మ సంకల్పమువ
 లన స్వరూపమాచ్ఛాదితమని చెప్పబ
 డుచున్నది. గానశరీరసంబంధముండి
 ననుపరబ్రహ్మమునకా దోషములుసం
 భవించవు.

3౨౭. అపిచైవమేకే.

ఆ.-ఏకే-కొన్నిశాఖలు- ఏవమ
 పిత-ఇదేప్రకారముచెప్పును.

మరియు నీజీవపరమూత్మలకుయే
 కశరీరమందే శరీరులుగా నుండడము
 చేతదోషసంబంధిత్యము దోషరహి
 తత్వముయేదిచెప్పబడినదోయదేఅర్థ
 మునుకొన్నిశాఖలు స్వశబ్దముచేతచె
 ప్పచున్నవి-“ద్వాసుపన్దాసయుజాస
 ఖాయా సమానం పృక్షంపరిషస్వజా

తే। తయోరన్యంపిష్టులంస్వాద్వత్త్వ
నశ్చన్యన్యోఅభిచాకశీతి” యని.

మనుష్యాది శరీరములందు శరీరి
యగుటజీవునికి నామరూపములుపొం
దడముచేత కర్మవశ్యత్వమందు హే
తువగును - అదిపరబ్రహ్మకుకర్మవశ్య
త్వముచేతయేప్రకారము కర్మఫలము
అననుభవంబనగా చెప్పుచున్నారు.

౩౨౮. అరూపవ దేవహితత్వ
ధానత్వాత్.

అ.—తత్ - పరబ్రహ్మ-ప్రధానత్వా
త్ - నియామకత్వమువలన- అరూ
పవదేవహి - రూపరహితమేయాను.

మనుష్యాదులయొక్క శరీరమం
దుశరీరిగానుండినను ఆపరబ్రహ్మరూ
పరహితమైనదే- యేమిటివల్లనంటే-
ప్రధానత్వాత్ - నిర్వాహకత్వమువ
లనజీవునికి నామరూపప్రా ప్తిపూర్వ
కముగా కర్మఫలానుభవమునునిర్వ
హింప జేసెడికొటకు పరబ్రహ్మ ఆ
యాము శరీరములందు శరీరిగానుం
డును. యాయర్థమునే“యన్యవృథివీ
శరీరం” “యస్యాత్మాశరీరం” “య
ఆత్మానమన్తరోయమయతి” “అ
న్తఃప్రవిష్ట శ్శస్తాజనానాం సర్వా
త్మా” యని. గానవుభయలింగముప
రబ్రహ్మమగును.

తా.—దేహాన్తప్రవిష్టుడై అన్యుల
కదృష్టుడైపరమాత్మకాసనము చేయు
చుండును.

“సత్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ”య
నిప్రకాశమొక్కటేబ్రహ్మస్వరూపమ
నిచెప్పబడుచున్నది. యెట్లుభయలిం
గమనగాచెప్పుచున్నారు.

౩౨౯. ప్రకాశవచ్ఛావైయథ్యాత్.

అ — ప్రకాశవత్ - ప్రకాశ
మునకుబ్రహ్మస్వరూపమువలె - అవై
యథ్యాత్ - వైయర్థము లేకపోవుటవ
లనకల్యాణగుణవత్త్వము స్వీకరింపబ
డును.

ఏప్రకారము-“సత్యంజ్ఞానం” అ
నేవాక్యమునకు వ్యర్థత్వములేక పా
య్యెడికొటకుప్రకాశమేబ్రహ్మస్వరూ
పమని తెలియబడుచున్నదోఆప్రకార
ము-“యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్” పరాశ్ర
శక్తిర్వివిదైవత్రాయతే” ఇత్యాది
వాక్యములకు వైయర్థములేకపోవుట
వలన కల్యాణగుణాకరత్వమున్నుబ్ర
హ్మమునకు స్వరూపమని దెలియబడు
చున్నది - గాన వుభయలింగము పర
బ్రహ్మము.

తా.— శ్రుతులందు వైయర్థము
లేనందు చేత బ్రహ్మమునకు కల్యాణ
గుణాకరత్వముగ్రహింపబడుచున్నది

౩౩౦. అహచత్వాత్రం.

అ.—తన్మాత్రం- ప్రకాశస్వరూ
పమాత్రమునే-అహచ- సత్యమనెడి
శ్రుతిచెప్పినది.

“సత్యంజ్ఞానం” అనువాక్యము,
బ్రహ్మము జ్ఞానస్వరూపమని యింత

మూత్రముచెప్పినది. మరల కల్యాణ గుణాకరత్వ బ్రహ్మస్వరూపమును నిషేధించును.

౩౩౧. దర్శయతిచాథో అపిస్త్య ర్యతే.

అ.—దర్శయతిచ- శ్రుతులును చెప్పను-అథాఅపి- అనంతరమందును- స్త్యర్యతే-స్త్యుతులున్నచెప్పను,

వేదాంతవాక్యసమూహము-నిరస్తనిఖిలదోషత్వము కల్యాణ గుణాకరత్వమును చూపించుచున్నది - “నిష్కళం నిష్కరియం శాంతం నిరవద్యం నిరంజనం” “తమీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరం తందేవతానాం పరమంచ దైవతమ్” ఇత్యాదులు. “యోమామజమనాదించవేత్తిలోక మహేశ్వరం” అహంకృత్స్వస్వజగతిప్రభవఃప్రళయస్తథా। మత్తః పరతరం నాన్యత్-ఇత్యాదులు.

౩౩౨. అతవచోపమాసూర్య కాదివత్.

అ.—అతవచ-ఆకారణమువలన-సూర్యకాదివత్ - జలసూర్యాదులవలెనే-ఉపమా- సాదృశ్యము అనగా సూర్యప్రతిబింబసామ్యమని దెలియవలయును.

ఏకారణమువలన పరబ్రహ్మమునకు నిరస్త సమస్త దోషములచేత, కల్యాణ గుణాశ్రయత్వము చేత ఉభయలింగత్వమువలన పృథివ్యాదిస్థాన

ములందుండినను వానివలనప్రయుక్తమైన దోషసంబంధములేదో- ఆకారణమువలన శాస్త్రములందు జలసూర్యకాదుల యొక్క సాదృశ్యము చెప్పబడియున్నది. “ఆకాశమేకం హి యథాఘటాదిమపుథగ్భవేత్। తథా త్మేకోవ్యనేకస్థా జలాథా రేష్వివాం శుమాన్” ఇత్యాదులలో.

తా.— పరబ్రహ్మమునకు నిరస్త నిఖిలదోషభావము చేతను కల్యాణ గుణాకరత్వముచేతను పృథివ్యాదిస్థానమందుండినను తత్ప్రయిక్తదోషము ఆకాశ సూర్యాదులకువలె సంభవించదు.

౩౩౩. అమృతదగ్రహణాత్తున తథాత్వం.

అ.—అమృతవత్ - ఉదకమందు సూర్యునివలెనే- అగ్రహణాత్ - గ్రహణము లేక పోవుటవలన - నతథాత్వం-శద్రూపత్వము.

తుశబ్దము చోద్యమును సూచనచేస్తున్నది. ఉదకమందున్నట్లువలె గ్రహణము లేకపోవుటవలన- యేవ్రకారము పుదకమందు సూర్యుడు లేకపోయినను భ్రాంతిచేత నచ్చట వుండే వానివలె గ్రహింపబడునో ఆవ్రకారము పృథివ్యాదులందు పరమాత్మగ్రహింపబడదు “యః పృథివ్యాంతిష్ఠకా పృథివ్యాంతస్తద” యని పరమార్థత్వముగా స్థితిని గ్రహింపబడును. గనుక

యారీశికాదు సూర్యునివలె తత్త్వ)
యొక్కదోషగంధముయొక్క అభా
వము పరమాత్మకు లేదు యథార్థము
గా వుండుట వలన.

పరిహరించుచున్నాడు.

౩౩౪. వృద్ధిహాసభాత్వ మం
తర్థావాదుభయ సామజ్ఞస్యాదేవం
దర్శనాచ్చ.

అ.—అంతర్థావాత్ - పరమా
త్మకు వృద్ధివ్యాదులందు అంతర్థావ
మువలన- వృద్ధిహాసభాత్వం- వృద్ధి
క్షయప్రాప్తిని వారణచేయబడును
ఇదియేమిటివలన? దెలియబడునగా
ఉభయ సామజ్ఞస్యాత్ - రెండుదృ
ష్టాంతములకు సమంజసత్వమువలన-
ఏవం- యావ్రకారము- దర్శనాచ్చ-
సాదృశ్యముచెప్పటవలన.

వృద్ధివిమోదతైన విషయ స్థానము
లంబండినను- పరమాత్మకు- తడంత
ర్థావాత్ - అక్కడ అంతర్థావము
వలన దానివలనసంభవించిన వృద్ధిక్ష
యములను పొందడము. “జలాధారే
షివవాంశుమా” యనే దృష్టాంత
ముజేత నివర్తిచేయబడును - ఇదియే
ప్రకారము దెలియబడునంటే (ఉభ
య సామజ్ఞస్యాదేవం) ఉభయ దృ
ష్టాంతముల యుపాదాన సమంజ స
త్వము వలన నీప్రకారము దెలియబ
డుచున్నది “ఆకాశమేకంహియథా
ఘటాదిషువృద్ధగృహేత్ అని” ఘటకర

కాదులలో విషయంబుగనుండు ఆకాశము
ను- “జలాధారేషివవాంశుమా”
యని యథార్థముగా లేనిసూర్యుని
యాయుభయమునుదృష్టాంతముగా
తీసుకొని “తథాత్మేకోవ్యవేకస్థ” య
ని నిగమనముచేయుటవలన ఆయాయి
స్థానప్రయుక్త వృద్ధిహాసప్రాప్తినివ
ర్తనమాత్రమే వివక్షచేయబడిన దని
దెలియబడుచున్నది. మరియొక స్థల
వందుదృష్టాంతదాష్టాంతములకున
ర్వసామ్యమభావమైనను సింహభవ
మాణవకయిత్యాదులలో దృష్టాంతో
పాదానముయొక్క- దర్శనమువలన
దెలియబడుచున్నది.

“అథాత ఆదేశోనేతి నేతి” ఇ
త్యాదులచే పూర్వమందుప్రకృతమై
న మూర్తామూర్తరూపమైన ప్రపంచ
మునకు బ్రహ్మ స్వరూపత్వము యొ
క్క నిషేధమువలన నిష్ప్రపంచమై
న సన్మాత్రమే బ్రహ్మము. చెప్పబడిన
ఉభయలింగములుగలదిగాదనిశంకిం
చినసూధానముచెప్పుచున్నాడు.

౩౩౫. ప్రకృతైతావత్త్వంహి ప్ర
తిషేధతితతోబ్రవీచిభూయః.

అ.—ప్రకృత-పూర్వమందున్న
తమైన-ఏతావత్త్వం-ఇంతమాత్రము
బ్రహ్మమనకు నిషేధమగును - తతః-
పూర్వమందుచెప్పబడినదానికన్నను
భూయః- అధికముగా- బ్రవీచి-చె
ప్పచున్నది.

హేతజ్జము - హేతు వాచకము. “ద్యేవావబ్రహ్మణోరూపేమూర్తం చామూర్తమేవచ” ఇత్యాదులయందు స్థూల సూక్ష్మప్రపంచమునకు బ్రహ్మ రూపత్వముచేత ప్రమాణాంతరమందు చెప్పబడనిదాని కచ్చటనేరూపముగావుపదేశముండుటవలన నిషేధముసంభవించదు ప్రకృత మందింత మాత్రమే బ్రహ్మమునకు నిషేధము గలుగుచున్నది- పూర్వమందు ప్రకృతమైనంతమాత్రము కలిగినది బ్రహ్మకాదని, “అథాత ఆదేశో నేతి నేతి” యనుస్థలమందు ప్రతిపాదించ బడిన దనియర్థము. (తతోబ్రవీతిచభూయః) తతః-పూర్వోక్తమైనయాధిక్యమును వాక్యశేషముచెప్పుచున్నది “సహ్యో తస్మాదితి నేత్యన్యత్పరమస్తి అథనామధేయం సత్యస్య సత్యమితి ప్రాణావై సత్యం తేహమేవ సత్యమితి” యని నేతిర్నిర్దిష్టము వలన, బ్రహ్మమున కన్యములేదని అర్థము. పరబ్రహ్మకంటే స్వరూపమువలన గుణముల వలన ఉత్కృష్టము లేదని యర్థము. సత్యస్యసత్యమని బ్రహ్మయొక్క నామధేయము. దాని నిశ్చయ కథనము-ప్రాణావై సత్యం తేహమేవ సత్యమని- ప్రాణసాహచర్యము వలన జీవాత్మలు-ప్రాణములు- అవి అంతరితౌదులవలెనే వుత్పత్తికనర్హములౌటచేత సత్యము. వానికంటే ఇతడు

సత్యము. వారలు కర్మానుగుణమైన దేహసంబంధముచేత జన్మముగలవారు అవి యితనికిలేదు గనుక వారలలోనితడుసత్యము- జ్ఞానసంకోచరూపమైన వికారములున్న సంభవించవు. ఈకారణమువలన ప్రమాణాంతరము చేతను దెలియబడని స్వరూపముగలబ్రహ్మమునకు మూర్తామూర్తప్రపంచక్రమముచేత వుపదేశముండుటవలన- మఱియొక ప్రకారవిశేష వుపదేశమువలనను “అథాత ఆదేశో నేతి నేతి” అని పూర్వముప్రకృతమైన ఇయత్తాబ్రహ్మమునకు నిషేధముచేయబడుచున్నదని అర్థము.

వోయీస్వభావముగా ప్రత్యక్షమువల్లనిర్విశేష సన్మాత్రమేగ్రహింపబడుచున్నది- దానికంటే అతిరిక్తమైనభ్రాంతిచేతతోచెడివిశేషమును ఆరోపముచేసి “నేతి నేతి” యని నిషేధము చేయబడుచున్నదని అంటే చెప్పుచున్నారు.

౩౩౬. తదవ్యక్తమాహహి.

అ.—తత్-బ్రహ్మము-అవ్యక్తం-అస్ఫుటమని-ఆహహి-శ్రుతిచెప్పెను. ఆబ్రహ్మము యేప్రమాణము చేతను వ్యక్తముకాదు- అటువలెశ్రుతిచెప్పుచున్నది- “నసంద్యశే తిష్ఠతి రూపమస్య” ఇత్యాదులందు.

౩౩౭. అపిసంరాధనేప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం.

అ. — ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం-
శ్రుతిస్త్వేతులచేతను- సంరాధనేపి-
ధ్యానమందు పరమాత్మ దెలియబడు
నని నిశ్చయింపబడును.

మరియు సంరాధనమందే పొంద
బడుచున్నది. సంరాధనం- చక్కగా
ప్రీతితో గూడిన భజనము- ఉపాసనమ-
నితాత్పర్యము. ఉపాసనరూపభగవ
త్ప్రీతిజనకమైన నిమిత్తమువినా మ
రి దేనిచేతను పొందబడెడు వాడుకా
డని శ్రుతిస్త్వేతులచేత దెలియ బడు
చున్నది. “నాయమాత్మాప్రవచనేన
లభ్యోనమేధయానబహునాశ్రుతేన
యమేవైషవృణుతేనేనలభ్యః” నా
హంవేదైర్నతపసానదాసేన నచేజ్య
యా-భక్త్యాత్వనస్యయాశక్య” య
ని. గనుక యే ప్రమాణము చేతను అవ్య
క్తరూపము గలవాడౌటవలన బ్రహ్మ
కు “ద్వేవావబ్రహ్మణోరూపే” యి
త్యాదులందు బ్రహ్మమునకు ప్రకార
తయా జగదైశ్వర్యముయూపదేశము
చేయబడినది. “నేతి నేతి” యని ని
షేధింపబడడములేదు. మరేమంటే
ప్రకృత ఇయతామాత్రమే నిషేధిం
పబడుచున్నది.

౩౩౩. ప్రకాశాదివచ్ఛావైశే
ష్యంప్రకాశశ్చకర్మణ్యభ్యాసాత్.

అ. — కర్మణీ-ధ్యానకర్మయందు
అభ్యాసాత్-అభ్యాసమువలన-ప్రకా
శశ్చ-దర్శనముగలిగి- ప్రకాశాదివత్

జ్ఞానానందాదులవలె- అవైశేష్యం-
విశేషాభావముతోచుచున్నది.

ఈకారణమువలన జ్ఞానానందా
దులవలె జగదైశ్వర్యమున్న బ్రహ్మ
యొక్క రూపము- యేవానందేవాదు
లకు ధ్యాన రూప కర్మయందభ్యాస
మువలన ప్రకాశము గలిగెనొ దర్శ
నముబుట్టెనో వారలదర్శనమందు ప్ర
కాశాదివత్ - జ్ఞానాదులకున్నటువ
లెనే జగదైశ్వర్యమునకు అవిశేష్య
ముతోచుచున్నది-తద్దైత్యశ్వర్యస్మి
షిర్వాణదేవఃప్రతిపేదేఅహంమును
రభవంసూర్యశ్చాహం కక్షీవాణ”
ఇత్యాదులందు.

౩౩౪. అతోననేనతథాహిలిజం.

అ. — అతః-ఆకారణమువలన-అ
నంతేన-కల్యాణగుణ సమూహముచే
తయోగముసిద్ధించెను-తథా-అట్లయి
నను-లింగంహి- ఉభయలింగము గల
దెబ్రహ్మ.

అతః- అనంతేన, కల్యాణగుణ స
మూహముల చేత యోగము బ్రహ్మ
మునకు సిద్ధించెను. ఆప్రకారమైనను
యుభయలింగమే పరబ్రహ్మ.

అ. — సం || జీవునికివలెనే పర
మాత్మునికి జాగరాదిసర్వావస్థలలో
అవస్థానము క్తమైనందుచేత తత్ప్ర
యక్తదోషములుసంభవించుననిశం
కింది సర్వావస్థా వస్థితమైన బ్రహ్మ
మునకు అఖలహేయప్రత్యసీ కర్వక

ల్యాజైకతానత్వములనే ఉభయలింగము శ్రుతిశతసమధికత మాటచేత త్ప్రియుక్తదోషములు సంభవించదని నిర్ణయించబడినది

౨౦. అహికుండలాధి కరణము.

౩౪౦. ఉభయ వ్యవదేశాత్త్వ హికుణ్డలవత్.

అ. — అహి-సర్పమునకు-కుణ్డలవత్ - కుణ్డలధావమువలె బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపము చేత స్థితి - అచిత్తునకు బ్రహ్మరూపము చేత స్థితి - ఉభయ వ్యవదేశాత్ - ఏకత్వ నానాత్వవ్యవదేశమువలన నగును.

“దేవావబ్రహ్మణోరూపే” ఇత్యాదులలో జెప్పబడిన అచిద్వస్తువునకు బ్రహ్మరూపత్వము బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపముచే పరిణామమువలన యాచున్నదా - లేక పరబ్రహ్మయందు-అచిద్వస్తువయందును - ఏకజాతియోగమువలననా - లేక జీవునివలె బ్రహ్మశరీరత్వముచేత బ్రహ్మవిశేషణత్వముచేత నాయని సంశయము- భిన్నత్వాభిన్నత్వ రూపోభయవ్యవదేశములకు యుపపత్తికొరకు బ్రహ్మ అచిద్రూపముచేత పరిణమించుచున్నదని మొదటిపక్షము. ఆ ప్రకారమైనను- బ్రహ్మమునకు నిర్దోషత్వాదులు బాధపెట్టుచున్నదని ఏకజాతియోగముచేతని నిరేండవపక్షము. ఇట్లైనను - “ఆత్మైవేదంసర్వం” “బ్రహ్మైవేదంసర్వం”

యని బ్రహ్మస్వరూపమునకే సర్వశబ్దవాచ్యత్వముయొక్క వ్యవదేశమునకు బాధకలగని - లోకమందొక్క-గోపుఖండమనియు ముండమనియు పూర్ణశృంగమనియు సర్వగోవ్యక్తులకు వాచకమైన శబ్దముచేత జెప్పబడుచున్నది. గాన జీవునికి న్నటువలె బ్రహ్మశరీరత్వముచేతను బ్రహ్మవిశేషణత్వముచేతను అచిద్వస్తువునకు బ్రహ్మత్వత్వమునిసిద్ధాంతము.

సూత్రార్థము - తుశబ్దమువధారణార్థకము. సర్పమునకు కుండలభావమువలె నే బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపముచేత స్థితి. యేమిటివల్ల నంటే- ఉభయవ్యవదేశాత్ - నానాత్వ ఏకత్వములను జెప్పటవలన.

౩౪౧. ప్రకాశాశ్రయవద్వాతే జన్తాత్.

అ. — తేజస్వాత్ - తేజస్త్వముచేత - ప్రకాశాశ్రయవద్వా - ప్రకాశాశ్రయమువలె యేకజాతియోగముండును.

వాశబ్దము అనంతరమందు చెప్పబడినదానికి వ్యాప్తతమని యర్థము-యే ప్రకారము ప్రకాశమునకు తదాశ్రయవస్తువునకు తేజస్త్వముచేత ఏకజాతియోగమువలన అభిన్నత్వము భిన్నత్వమురెండుయందునో - ఆ ప్రకారము అచిద్భ్రష్టలకునుండును.

౩౪౨. పూర్వవద్వా.

అ.—పూర్వపద్యా - పూర్వము బ్రహ్మకు నిర్దోషత్వము చెప్పబడినప్రకారంబుగనైనను.

వా శబ్దము పక్షద్వయవ్యాప్తుని ఫలకమనియర్థము - పూర్వవత్ - యే ప్రకారము “అంశో నానావ్యవదేశాత్” ప్రకాశాచులగోటకు-బ్రహ్మకునిర్దోషత్వము సిద్ధించెడిగోటకు-ప్రకాశజాతి-గుణము- శరీరమువలె భిన్నముగానుండడమున కనర్హమైన విశేషణత్వముచేత జీవునికి బ్రహ్మాంశత్వము చెప్పబడినదో-అదేప్రకారము - అది ద్వస్తువుకును-అదిద్వాదక శబ్దముచేత అదిద్విశిష్టమైనవస్తువే బ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది-“ఆత్మైవేదంసర్వం” యని అభేదవ్యవదేశమునకుపపత్తి - విశేషణవిశేష్యములకుస్వరూపముస్వభావముయొక్క భేదజ్ఞాపనముగోటకు విశేషణ విశేష్యములభేదముచేవ్యవభేదము ఉపపన్నమాను. - “క్షురంత్యవిద్యాహ్యహృతంతువిద్యావిద్యావిద్యేశుశతేయస్తుసోన్య” యని- బ్రహ్మమునకునిర్దోషత్వము చెప్పబడెను.

౩౪౩. ప్రతిషేధాచ్చ.

అ.—ప్రతిషేధాచ్చ - బ్రహ్మమునకవిధర్మనిషేధమువలన.

“సవావీష మహానజలత్వాఽజరోఽమరః” “నాన్యజరమై తజ్జీర్యతి” “విజరోవిమృత్యుః” ఇత్యాదులందు బ్రహ్మమునకు అవిధర్మములయొ

క్కనిషేధమువలనను - విశేషణవిశేష్యభావములచేతను అంశాంశీ భావమనితాత్పర్యము.

అ.—సం || అదిద్వస్తురూపేణ పరిణతము బ్రహ్మమే తాగావలెను- లేక బ్రహ్మమందును అదిద్వస్తువందును ఏకజాతియోగముచేత ఏకజాతికవస్తువుతాగావలెను- భిన్నాభిన్నత్వోభయవ్యవదేశము గూడా కావలసినదనిశంకించి-“అంశో నానావ్యవదేశాత్” అనే అధికరణన్యాయేన జీవునికివలె శరీరాత్మభావముకలిగినదై అందువలన భిన్నత్వాభిన్నత్వవ్యవదేశము కూడుటచేత అదిద్వస్తువు బ్రహ్మశరీరమని నిర్ణయించబడినది- ౮౧. పరాధికరణము.

౩౪౪. పరమతస్సేతూన్మానసస్సచ్ఛేదవ్యవదేశేభ్యః.

అ.—అతః- ఈబ్రహ్మకంటే - పరం-వ్యాప్యమైనవస్తువువున్నదనియు- సేతు- సేతువని- ఉన్మాన- అపరిమితమనియు- సస్సచ్ఛేద-సంబంధముగలదని భేద- భేదముగలదని- వ్యవదేశేభ్యః- చెప్పుటవల్లననియొకడు దెలియును.

“యతోవా ఇమాని” ఇత్యాదులలో జగజ్జన్మాదికారణత్వము చెప్పబడినపరబ్రహ్మకంటేభిన్నమైనమరియొకతత్వమున్నదా, లేదాయనిసంశయము. యంతకంటేపరమువున్నదని పూర్వపక్షము. “అథయ ఆత్మా

ససేతు” యని దీనికి సేతుత్వవ్యవ
దేశమువలన- “ఏతంసేతుంతీర్త్వ”
యని దీనికి దాటుటకు యోగ్యమైన
ప్రకారముచెప్పటవలన దీనికంటే భి
న్నమున్నదని దెలియబడుచున్నది-
“చతుష్పద్భిష్టాశోడశకలం”య
ని పరిమితవ్యవదేశమువలన, అపరి
మితమయినది మరియొకటియున్నద
నితోచుచున్నది. “అమృతస్యైషసే
తు” యని ప్రాపకత్వముచెప్పట వ
లన దీనిచేత ప్రాప్యమైనది మరియొ
కటియున్నదని ప్రాప్యప్రాపక రూప
మయినసంబంధమువలన దోచుచున్న
ది. ఆప్రకారము “తేనెదంపూర్ణం
పురుషేణసర్వం తతోయదుత్తరత
రం” అని పురుషశబ్దముచేత చెప్ప
బడిన బ్రహ్మకంటే ఉత్తరత్వముచేత
భేదముచెప్పటవలన మరియొకటి
యున్నది.

సిద్ధాంతము. “సహ్యేతస్మాదితి
నేత్యన్యత్పరమస్తీతి” నేతియనినిర్ది
ష్టమైన మూర్తామూర్తరూపమైనబ్ర
హ్మకంటే మరియొకపరములేదనిప
రతత్వముయొక్క నిషేధమువలన
కారణమైన బ్రహ్మకంటే భిన్నమయి
నపరవస్తువులేదు- సేతువ్యవదేశమం
దునను- “ఏషాంలోకానామ సమ్యే
దాయ,, యనగా - ఈలోకములకు
ఆసంకరత్వముచేత జేయబడినది.
“ఏతంసేతుంతీర్త్వా,, యని - తరతి

ధాతువుకు వేదమును దాటును య
నేప్రకారము ప్రాప్తివాచకము,,
“చతుష్పద్భిష్టాశోడశకలం” అని
యుక్తానవ్యవదేశమును- “వాక్ప
దశ్చక్షుఃపాదః” యను ప్రకారము
పాసనముకొఱకు - అపరిమితమైనను
తత్తద్దేశ సంబంధితముచే పున్దిత
త్వాను సంధానము సంభవిస్తున్నది.
“అమృతస్యైషసేతుః” యని తనకే
యమృతత్వ స్వరూపమునకు తానే
ప్రాపకమనిచెప్పబడుచున్నది. “య
మేవైషవృణుతేతేనలభ్య” యిత్యా
దిశ్రుతులందు - “తతోయదుత్తరత
రం” అనియు- “తేనెదంపూర్ణం” అ
నినిర్దిష్టమైన పురుషునికంటే అన్యమై
నపరితత్వమునుచెప్పలేదు- మరేమని
న- “తమేవంవిద్వానమృతభిహిత
నాన్యఃపంథావిద్యతేయనాయ,, యని
పూర్వమందుప్రతిజ్ఞ చేయబడినదిపురు
షజ్ఞానమునకు అమృతహేతుత్వము-
అన్యమునకుఅమార్గత్వము - నీరెంటి
నిసహేతుకముగా యుపసంహారము
చేయుచున్నది- “యస్మాత్పరంనాపర
మస్తికిజ్ఞోత్,, యని యూరంభించి
“తేనెదంపూర్ణంపురుషేణ సర్వం,,
యని పురుషునికి సమస్తమునకంటే
పరత్వము - అన్యమునకుపరత్వాభా
వముప్రతిపాదించి- తతః-ఆహేతువు
నుబట్టి ఉత్తరతరం శ్రేష్ఠమైన పురు
షతత్వమును- అదేలరూపముఅనా

మయము. “యవతద్విదుః-అన్యతా
పైభవన్తిఅథేతరేదుః ఖమేవాపియ
న్తి”యని పూర్వము ప్రతిజ్ఞ చేయబ
డినదేయుపసంహారముచేయబడినది.

సూత్రార్థము - (పరమతః) “జ
న్మాద్యవ్యయత” యని యారంభిం
చి “అతోఽనంతేన తథాహి లిజ్జం”
యను వరకు ప్రతిపాదనచేయ బడిన
సమస్తజగత్తుకు కారణము సర్వాం
తర్యామి- నిరస్తనిఖిలదోష గంధము
గల అనవధికాతిశయము అనంతక
ల్యాణ గుణములకు ముఖ్యాధారుడై
న పర బ్రహ్మకంటే పరమైన వస్తువు
న్నదని యొకడుదెలియును-యేమిటి
వలననిన (సేతూన్తానసంబంధభేదవ్య
వదేశేభ్యః) యని వీనియర్థము పూ
ర్వమే వ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

౩౪౫. సామాన్యాత్తు.

అ.—సామాన్యాత్తు - సేతుసా
దృశ్యమువలన పరబ్రహ్మమునకంటే
షరములేదు.

తుశబ్దము - పక్షమునువ్యాప్యత్తి
చేస్తున్నది- సేతుత్వ వ్యవదేశ మైతే
ఆబ్రహ్మకంటేపరుని తోపింప చేసేది
లేదు. సేతుసామాన్యాత్ - సాదృశ్య
రూపమువలన-అనగా జగద్ధారణరూ
పమైన సాదృశ్యమువలన బ్రహ్మమున
కు-ఆప్రకారము వ్యవదేశమని శ్రుతి
యే సేతుశబ్దమును చెప్పుచున్నది. “అ
థయతత్తానసేతుర్విద్యతి రేపింలూ

కానామసమ్మేదాయ”యని-యేయే
స్వభావముగల లోకములుస్వజింపబ
డినవో ఆయాయిస్వభావముగల ఆ
సాంకర్యముకొఱకు సమస్తలోకము
లనుభరించున్లు గనుక సేతువువలె సే
తువనిచెప్పబడుననిఆర్థము.

౩౪౬. బుద్ధ్యర్థఃపాదవత్.

అ.—పాదవత్ - వాక్పాదశ్చ
త్యుఃపాదమువలె-బుద్ధ్యర్థః పుపాస
నకొఱకైనది

“చతుష్పద్భిష్త్వా” పాదోస్య
విశ్వాఘాతాని” యనే పున్తానవ్య
వదేశము అటు అను సంధానము
కొఱకు - “వాక్పాదశ్చత్యుఃపాద”
యను ప్రకారమనిదెలియవలయును.
అపరిమిత స్వరూపముగల బ్రహ్మము
నకు అనుసంధానముకొఱకైననుయే
ప్రకారము పరిమితత్వమనగా చెప్పు
చున్నారు.

౩౪౭. స్థానవిశేషాత్పుకాశా
దివత్

అ.—ప్రకాశాదివత్ - ప్రకాశము
మొదలైనవానివలె- స్థానవిశేషాత్ -
ఆయాయిస్థానములయొక్క విశేష
మువలన.

పాందబడిన వాగాదిస్థాన విశేష
ముయొక్క-సంబంధమువలనసాయా
యి స్థానసంబధిత్వముచే అవచ్చిన్న
మైనయనుసంధానముగూడుచున్నది-
ప్రకారము విస్తారమైనప్రకాశమున

కు యాకాశమునకు గవాక్షీ ఘటా మలందువలె.

౩౪౮. ఉపపత్తేశ్వ.

ఆ.—ఉపపత్తేశ్వ-ఉపపత్తిసంభ వింశుటవలన.

“అన్యతస్యైవ సేతుః” యని అన్యతమైనతనకు తానె ప్రాపకుడని సేతుత్వవ్యవదేశమునకు యుపపత్తికలుగుట వలన మరొక పరమున్నదనే కల్పనగూడ్చుదు. “నాయమాత్మాప్రపచనేనలభ్యో నమేధయాన బహునా శ్రుతేన । యమేవైషవృణుతేతేనలభ్యస్తస్యైవ ఆత్మావివృణుతేతనాం స్వాప్” యని యిదేయార్థము ధృవమాచున్నది.

౩౪౯. తథాన్యప్రతిషేధాత్.

ఆ.—తథా-అప్రకారము-అన్య పరమపురుషునికంటె అన్యునికి- ప్రతి షేధాత్-నిషేధమువలన.

“తేనెదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వంతతోయదుత్తరతరం” యనిపరమపురుషుని కంటె అన్యునికి పరత్వముచెప్పలేదు- “నతస్యే శేకశ్చన” “నహ్యోతస్మాత్” యని దీనికింటే పరము లేదు “యస్మాత్పరం నా పరమస్త్రీ కిందిద్యస్తా న్నాణీయోన జ్యాయోస్తికశ్చిత్-యస్మాదపరం పరంనాస్త్రీ” యని యర్థము- ఈమొదలైనవానిలో పురుషునికంటె అన్యమునకు ప్రతిషేధము చేయుటనుబట్టి

“తతోయదుత్తరతరం” యని ఏకారణము వలన పురుషతత్వము శ్రేష్ఠమో-ఆహేతువువలన ఉత్తరతరమైనపురుషతత్వము-అదేఆహావము ఆనామయహనివ్యాఖ్యానముచేయబడినది. “యవతద్విదు రమృతాస్తైభవన్తి” యని “తమేవం విదిత్వాతి మృత్యుమేతి నాన్యఃపథాఅయ నాయవిద్యతే,, యని ప్రతిజ్ఞ చేయబడినదే యుపసంహారముచేయబడినది - “నతస్యే శేకశ్చనతస్య నామమహద్వశ్,, యని పురుషతత్వమును జెప్పచున్నది. అనంతరము- “అన్యస్సంభూతోహి రణ్య గర్భ ఇత్యప్తావ,, యని పురుషతత్వవాచకములైన వాక్యములతో ఏకవాక్యత్వాంగీకారమువలన- “అన్యస్యపారే,, యమస్తస్సముద్రేకవయోఽవయన్తి,, ఆని యుపక్రమమువలన.

౩౫౦. అనేనసర్వగ తత్వ మాయామశబ్దాదిభ్యః.

ఆ.—అనేన-బ్రహ్మచేతను-సర్వసమస్తమునకు- గతత్వం- వ్యాప్తత్వము- ఆయామశబ్దాదిభ్యః- సర్వవ్యాప్త వాచి శబ్దాదులవల్ల తెలియబడును.

“తేనెదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వం” “అన్తర్భూతత్వతత్సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థితః” నిత్యంవిభుం సర్వగతంసుసూక్ష్మంతదవ్యయం య

ద్యూత యోగిం పరివశ్యన్తి ధీరా,,
య నెడిఅనేక ఆయామశబ్దములచేత
సర్వవ్యాప్తిపాచకములైన వాటిచే
త దెలియ బడెడిదై ఇతనికంటే పర
మును వారించు చున్నదని అర్థము
ఆదిశబ్దమువలన “ఆత్మైవేదంసర్వం”
యిత్యాదులు గ్రహింప బడుచున్నది.
ఆతః-ఈ కారణమునుండి - “యతో
వాగ్విమాని,, యను వాక్యములచేదె
లియబడిన జగత్తును నిమిత్తోపాదాన
కారణభూతమయిన బ్రహ్మమునకం
టెవరములేదు.

అ.-సం॥ జగజ్జన్మాది కారణత
యా దృష్టవో బ్రహ్మవస్తువుకంటేపర
వస్తువును సేతున్నానసంబంధ భేదవ్య
వదేశములు చేయుచున్నదని శంకిం
చి-కారణవస్తువుకంటే వస్త్రవస్త్రం
మునకుపరత్వము “యస్మాత్పరంనా
పరమ స్తికిందిత్,, ఇత్యాది శ్రుతిని
పిద్ధమవుట వలన సేతుత్వ వ్యవదేశ
ము సర్వలోకా సాంకర్య హేతుత్వ
ప్రయుక్తమైనందునను. అపరిచ్ఛిన్న
వస్తువుకు యున్నానవ్యవదేశము యు
పాసనార్థమై నందుచేతను సంబంధ
వ్యవదేశము తనకేప్రావ్యత్వ ప్రాప
కత్వ ప్రయుక్తమవుటవలన- “తతో
యదుత్తరతరం” అను శ్రుతికి భేద
వ్యవదేశము అర్థముగా నందున జగ
త్కారణవస్తువుకంటే పరవస్తువులే
దని నిర్ణయించబడినది.

౫౨. ఫలాధికరణము.

౩౫౧. ఫలమతఉపపత్తైః.

అ.-ఆతః- బ్రహ్మవలన- ఫలం-
మోక్షోదిరూపఫలము-ఉపపత్తైః-ఉ
పపత్తివలనయనిభావము.

వేదమందుజెప్పబడిన యాగము
దానము హోమము మొదలైన యు
పాసనలును - “యజేత,, “ఉపాసీ
త యని కామికిని ముముక్షువుకు
కర్త వ్యత్యముచే వినబడుచుండెడు
కర్త అపూర్వ ద్వారముగా భోగా
వవర్గరూపఫలమునిచ్చునా- లేక- వా
నివానియొక్క ఆరాధనచేత సంతు
ష్టుడైన పరమపురుషుడేఫలమునిచ్చు
నాయని సంశయము. కర్తమే నిచ్చు
ననిపూర్వపక్షము- లోకమందుపాం
డుటకుయోగ్యమైన కృషిమొదలైన
కర్తములకు సాక్షాత్తుగా నైన- ప
పరంపరల చేతనైనను ఫలప్రదత్వము
వినబడుటవలన వేదమందును- “యజే
తస్వర్గకామః” ఆత్మానమేవ లోక
ముపాసీత” యని కామికిముముక్షు
వునకు కర్తవ్యత్వముచేత వినబడెడు
కర్త అయాయీ ఫలమందు సాధ
న మని దెలియ బడినది. తుణికిమై
నను అపూర్వమనెడి ద్వారముచేత
భోగావవర్గరూపమైన సమస్తఫలము
నిచ్చును.

సిద్ధాంతము-కర్తవ్యత్వము చేత
దెలియబడిన యాగాదులందు ఉపా

ససానున్న యజదేవపూజాయాం, అని దెలియబడిన ధాత్వర్థ స్వభావముగలిగిన దౌటవలన “వాయుమేవ స్వేన భాగధేయోనోపథావతి సపత్రై సంభూతింగమయతి” యనివాక్య శేషమున్ను - “ఇష్టాపూర్తంబహుధా జాతంజాయమానం విశ్వంవిభర్తిభువనస్యనాభిః” “తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తతూర్నిర్యస్తమచంద్రమాః, స తయాశ్రద్ధయా యుక్తస్తస్యారాధనమీహ తేలభ తేచతతః కామాన్తమైవ విహితాన్ద్విత్వా, “అహంహి సర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభు రేవచ, స్వకర్మణాతమభ్యర్చ్యసిద్ధిం విస్తతిమానవః “మత్ప్రసాదాత్పరాంశాంతిం స్థానంప్రాప్యసిశాశ్వతం,, ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతులవలన పరమ పురుషుడే కర్మలచేత ఉపాసనచేత పూజచేయబడినవాడై భోగావవర్గ రూపమైన ఫలమునిచ్చును లోకమందుకృష్యాదికర్మలచేతసస్యదులనుపుట్టిందిదానిచేత భృత్యమూలముగ నైననుసాక్షాత్తుగానైనను రాజునుసంతోషింపజేసి వానివలననే ఇష్టార్థమునుపొందుచున్నాడు. ఆప్రకారముగాపరమ పురుషుడేఫలమునిచ్చును.

సూత్రార్థము. అతః పరబ్రహ్మము కర్మలచేత యుపాసనచేత యారాధితుడై అందు వలన భోగావవర్గ రూపమైన ఫలమునిచ్చును - యేమిటి

వల్లనంటే-ఉపపత్తిః- కర్మక్షణభ్యం సియాటవలన కాలాంతరములోగలిగెడి ఫలము కొఱకు యుత్పాదకము కానేరదు. గనుక సర్వజ్ఞుడైన సర్వశక్తిగల పరమ కరుణా శాలియైన మహిమచారత్వముగల ఆద్యంతరహితుడైన సర్వ నియామకుడైన పరబ్రహ్మ తనయారాధనరూపమైన కర్మచేత పూజచేయ బడినవాడై ఫలమునిచ్చునని ముఖ్యమయిన యుపపత్తిగలుగును.

౩౫౨- శ్రుతత్వాచ్చ.

అ-శ్రుతత్వాచ్చ- శ్రుతియందు జెప్పబడుటవలనను.

“సవావషమహానజ ఆత్మాన్నాదోవనుదానః,, “ఏవ హ్యేవా నందయాతి” యని భోగావవర్గ రూపమైన ఫలమును పరబ్రహ్మయిచ్చునని దెలియబడుచున్నది.

౩౫౩. ధర్మంజైమినిరతవవ.

అ-అతవవ- వుపపత్తివలననే- ధర్మం-యాగాదిధర్మఫలము నిచ్చునని-జైమినిః-జై మినులుదెలియుదురు- యాగాదికము యుపాసనా స్వరూపమైన ధర్మమే ఫలము నిచ్చునని జైమిన్యాయులుదెలియుదురు-అతవవ-అనగా యుపపత్తికి శ్రవణ ముండుటవలన యని అర్థము. లోకమందు కృషి మొదలైన కర్మలకు సాక్షాత్తుగాగాని పరంపరచేతగాని - ఫలదా

త్వత్వదర్శనముండుట వలన వేదముం
దునను యిదే ప్రకారము యుక్తమని
ఉపపత్తిజేయుచున్నది. అపూర్వరూ
పమైనమార్గముచేతనే సాధనత్వము
యుపపన్నమవును - “యజేత స్వర్గ
కామః, బ్రహ్మ విదాపోఽతి పరం”
యని కామికి కర్తవ్యత్వముచేతకర్త
విధానము తప్ప మరియొక ప్రకారో
పపత్తిలేకపోవుటచేత కర్తయేఅపూ
ర్వద్వారముగా ఫలసాధనమని దెలి
యబడుచున్నది.

౩౫౪. పూర్వంతు బాదరాయ
ణోహతువ్యపదేశాత్.

అ. -పూర్వం-పూర్వము జెప్ప
బడిన-హేతువ్యపదేశాత్-బ్రహ్మము
నకు జగత్కారణత్వము జెప్పడమువ
లన- బాదరాయణ-పరమపురుషుడే ఫ
లప్రదుడని బాదరాయణులు దెలియు
దురు

తుశబ్దము పక్షమునకు వ్యావృత్తి
జనకము-పూర్వమందు జెప్పబడిన ప
రమపురుషునికే ఫలప్రదత్వమునుశ్రే
ష్ఠులైన బాదరాయణులుదెలియుదు
రు- యేమిటివల్లనంటె-హేతు వ్యప
దేశాత్ - “వాయు మేవస్వేన భాగ
భేదేనోపధావతి నపవై నంఘూతిం

గమయతి” యని వాయూనిస్వరూ
పముచేతనుండెడు పరమపురుషునికే
ఫలప్రదత్వము యొక్క- వ్యపదేశము
“యోవా యాఃస్థా”, యని అతడే
వాయువందుండెడు వాడని దెలియబ
డుచున్నది - “తదేవాగ్ని స్తద్వా
య స్తతూర్యస్తదుచంద్రమా,, య
నియు. దీని పరిత్యాగమం దపూర్వ
మునకు ఫలసాధనత్వకల్పనముచేసిన
యడల శ్రుతమునకు హానియు అశ్రు
తమునకు కల్పనయునగును విధిచే ఆ
పేక్షితమైన ఫల సాధనత్వము యొ
క్క-క్రమము వాక్యశేషముచేత దెలి
యబడినదైనను ఫలసాధనత్వ ప్రకా
రకల్పనము జేయడము యుక్తముకా
దు. యెటులరాత్రియజ్ఞాదులందుఅధి
కారకల్పనమొంటిబువలెననియర్థము.

అ. -సం || యాగదానాహూ
మోపాసనాది వైదికకర్తములు శ్చ
ణధ్వంసులైనను తజ్జన్యాపూర్వద్వా
రాభాగాపవర్గ రూప సర్వఫలసాధ
నములనిశంకించి - కర్తవ్యతయాలవ
గత్యయా గోపాసనాదులకున్న ఫల
ప్రదుడు పరమపురుషుడే యని శ్రుతి
స్మృతి సిద్ధమైనందుచేత పరమపురు
షే ఫలప్రదుడని నిర్ణయించబడినది.

తృతీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యానము.

తృతీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము.

౮౩. సర్వవేదాంత ప్రత్యయాధికరణము.

౩౫౫. సర్వవేదాంత ప్రత్యయంచోదనాద్యవిశేషాత్.

అ.—సర్వవేదాంత-సమస్తవేదాంతశ్రుతులయందు-ప్రత్యయం-ప్రతిపాదితమైనది - చోదనాద్యవిశేషాత్ - చోదనము మొదలైనవానికివిశేషములేకపోవుటవలన వొక్కటనే దెలియవలయును.

సమస్తవేదాంతములందునువివరింపబడినవిద్యయొక్కటా - లేకవిద్యాంతరమాయనిసంశయము - అవిశేషపునశ్రవణమునకు ప్రకరణాంతరమునకున్న విద్యాభేదమందు హేతుత్వమువలన విద్యాంతరమని పూర్వపక్షము. చోదనముఫలసంయోగరూపమైన ఆఖ్యుగలవాటికి విశేషములేకపోవుటవలన - దెలిశెడువానిభేదముచేతతిరిగిశ్రవణమునకుయువపత్తిగలుగుటవలన, అంతమాత్రముచేతనేప్రకరణాంతరత్వములేనిదానివలన విద్యలకుఏకత్వమని.

సిద్ధాంతము - విద్యలయందుగుణములయొక్క ఉపక్రమోపసంహారములచింతనకొఱకు మరియొక శాఖయొక్క అధికరణమందు జెప్పబడినన్యాయముచేత సిద్ధమైనఫలము స్థిరముజేయబడినది.

సూత్రార్థము - సమస్తవేదాంతములచేతప్రత్యయమైనది వొకటైనదహరాచ్యుపాసనమే-యేమిటివలనంటే - చోదనాదులవలెవిశేషములేకపోవుటవలన.

౩౫౬. భేదాన్నేతిచేదేకస్యామపి.

అ.—భేదాత్ - భేదముదెలియుటవలన-నేతిచేత్ - విద్యలకైక్యములేదనిచెప్పగూడదు-ఏకస్యామపి-ఒక్కటైనవిద్యయున్నందున.

అవిశేషపునశ్రుతిచే విద్యాభేదముదెలియుటవలన విద్యలకైక్యములేదనిచెప్పగూడదు. ఒకవిద్యయందును మఱియొక శాఖయందు ప్రతిపత్త్రు (దెలిశెటివాని) భేదమువలనతిరిగి మధ్యే ప్రయోజనము గలిగినదే గానివిద్యాభేదములేదు.

తా.—శ్రుత్యాది విద్యలకు భేద ముండుటవలన విద్యలకు భేదము గలదు లేదని శంకించి వొక్క-విద్యయం దేశాఖాన్తరములో ఆధ్యేష్యభేదము వలనభేదమేకాని విద్యాభేదములేదు.

“తేషామేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత శిరోవ్రతం విధివ ద్వైస్తుపీర్ణం” యనిఆధర్వణికులకు శిరోవ్రతముయొక్క విద్యోపదేశమందు అంగత్వని యనుదర్శనము విద్యాభేదమును చూపుచున్నది. విద్యలకు వికృత్యము లే ఆధర్వణికులకేయని నియమము యుపపన్నము కా నేరదు-అనియాశంకచేసి సమాధానముజెప్పుచున్నాడు.

3౫౭. స్వాధ్యాయస్య తథా త్వేహిసమాచారేఽధికారాచ్చసవచ్చతన్నియమః.

అ.—స్వాధ్యాయస్య-స్వాధ్యాయమునకు-తథా త్వేహి - దానివలనబుట్టిన సంస్తారప్రాప్తియుండినయడలదానినియమము- సమాచారే-గ్రంథవిశేషమందు - అధికారాచ్చ-అధికారమువలనను-సవవత్-సవహూమముమొదలైనవానికివలెనే - తన్నియమః - అచ్చటనేనియమము సంభవించును.

శిరోవ్రతము విద్యకంగముగాదు-మరేమనెన స్వాధ్యాయస్యతథా త్వేహి-స్వాధ్యాయమునకుదానివలనపుట్టిన సంస్తారప్రాప్తి యుండినపక్ష

ముదాక్షిణియయము- “నైతద్విర్ణవ్రతోధీయాతే” యని అధ్యాయసంబంధమువలన, గ్రంథవిశేషమందు - “ఇదమపి వేదవ్రతేన వ్యాఖ్యాతం” యని వేదవ్రతత్వము జెలియుటవలన “బ్రహ్మవిద్యాం” అనగా వేదవిద్య యనియర్థము- సవవచ్చతన్నియమః-యేవకారము సవహూమములునప్తసూక్యలు మొదలుగా గలిగినవిశతౌదన పర్యంతములైన ఆధర్వణికప కాగ్నిసంబంధులచ్చటనేయాచున్నవో - ఆప్రకారమేయిదియిఅధర్వణి వేద సంబంధిత్వముచేత అచ్చటనేయాచున్నవి.

3౫౮. దర్శయతిచ.

అ.—దర్శయతిచ- శ్రుతియందు ఈసంగతిజెలియబడుచున్నది.

ఉపాసనకు సమస్త వేదాంతప్రత్యయత్వమును శ్రుతిమాపించుచున్నది-ఛాందోగ్యములోదహరిపిద్యయంచ- “తస్మిన్యదంతః” యనిచెప్పబడినఅపహతపాప్తత్వాది గుణాప్తకములనుతైత్తిరీయకమందుముఖ్యముగా- “తస్మిన్యదంతస్తదుపాసితవ్యం” యనిచెప్పబడినది గనుక ఉభయస్థలమందును విద్యలకైక్యము సంభవించుచున్నది.

3౫౯. ఉపసంహారోఽథా భేదాద్విధిశేషవత్సమానేచ.

అర్థ-ఉపకారమునకు-అభేదము లేకపోవుట-విధి శేషమున విధి శేషమున చేయబడినగుణమునకువలె-సమానేత-దహరాద్యుపాసనము సమానమాచునుండగా-ఉపసంహారః-ఉపసంహారము చేయదగినది.

ఆప్రకారము సమస్తవేదాంతములందుదహరవిద్యయొక్క-యుపాసనము సమానమైనపక్షము అయ్యివుపాసనలందు ఒకవేదాంతమందు చెప్పబడిన గుణమునకు అన్యవేదాంతమందుపసంహారముకర్తవ్యము - యేమిటివల్లనంటే-అర్థాభేదాత్-అవిద్యకంగమాటవలన యుపకారమునకు అభేదముండును (విధిశేషవత్) ఒకవేదాంతమందేతైత్వానర విద్యాదివిధినిషేధముచే జెప్పబడినగుణమునకు దాని యుపకారముకొరకు యుపసంహారమగును. ఆప్రకారమే మరియొకవేదాంతముందును అవిద్యకంగముకావడమందు విశేషములేక పోవుట వలనయుపసంహారముయొక్కము.

అ.-సం॥ అనేక శాఖాధీత వైత్వానరాదివిద్యాయులు చోదనాద్యవిశేషమువలన ఏకమని శాఖాంతరాధికరణ న్యాయమును వత్కమ్యాహోర్థోపయుక్తంబుగ విద్యయందునుచూపబడినది.

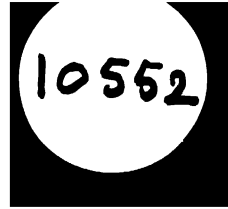
౫౪. అన్యధాత్వధికరణము.

౩౬౦. అన్యధాత్వంశబ్దాదితే న్నావిశేషాత్.

అ.-శబ్దాత్-శబ్దమువలన-అన్యధాత్వం-భేదముసంభవించునని-ఇతిచేన్న-అట్లనగూడదు-అవిశేషాత్-విశేషములేకపోవుటవలన.

ఉద్దీక విద్యధందోగులకున్న వాజులకున్నున్నది. వాజులకైతే-“హస్తాసురాన్యజ్ఞఉద్దీకే నాత్యయామ” యని యారంభించి ఉద్దీకమందుప్రాణదృష్టిచేత యుపాసనము శత్రువులకుపరాభవమునుకలగచేయుచున్నది. ఛన్దోగులకును-“తద్ధదేవాఉద్దీకమాజప్రూరనే నై నానభిహనిష్యామ” యనియారంభించి ఉద్దీకమందుప్రాణదృష్టిచేతయుపాసనమే శత్రుపరాభవముఫలించుననిచెప్పబడినది. రెండుస్థలములందునువిద్యకైక్యమా-లేకవిద్యలకుభేదమాయని సంశయము-చోదనాదులకువిశేషము లేకపోవుట వల్లవిద్యలకైక్యమాని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము-ఎట్లయినను-రెండుస్థలములయందును ఉద్దీకమందుప్రాణదృష్టిచేతయుపాసనము అవిశిష్టముగాజెప్పబడినది. ఐనను ఛందోగులకు “ఓమి త్యే తదక్షర ముద్దీకముపాసితే” యనిపువక్రమించి “ఉద్దీకమాజప్రూరనేనై నానభిహనిష్యామ,,యనిఉద్దీకావయవయవమైన వ్రణవమందుప్రాణదృష్టిచేత యుపాసనము జె

వహితానైవరవాన్యాదులుత్పన్నం
బైనదనిశంకిందిలకాశశరీరకవరమా
త్కునివలన వాన్యాద్యుత్పత్తి గాని
కేవలపూర్వతత్వమువలన వాన్యా
ద్యుత్పత్తిలేదనిర్ణయము.

౫౬. ఆత్మాధికరణము.

౨౩౪. సాత్వాశ్రుతేర్నిత్యత్వా
చ్చతాభ్యః.

అ.—శ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ-శ్రు
తులలోనిత్యత్వము వినిబడుటవలన -
తాభ్యః-వానికోటసు-సాత్వా- జీవు
లుపుట్టుట లేదు.

ఆత్మయుత్పన్నుడౌవా - లేదా -
యనిసంశయము. ఉత్పన్నుడౌననిపూ
ర్వపక్షము-ఏకవిజ్ఞానముచేసర్వవిజ్ఞా
నప్రతిజ్ఞవలన. “అయేనజీవాన్యానస
ర్వభూమ్యాం” “ప్రజాపతిః ప్రజాఅ
స్మజతే” ఇత్యాది సృష్టివచనములవ
లననుఅత్తకునిత్యత్వముచెప్పే శ్రుతు
లను ఆ కాశమునకన్యుతత్వముచెప్పిన
వచనమువలెనయించవలసినది.

సిద్ధాంతమైతే- ఆముగ్నిత్రిశుకు
లచేనాత్మయుత్పన్నుడుకాడు-“నజా
యతేమియతేవావివచ్చితే” యజ్ఞ
వోష్పత్తిని నిష్కర్షము చేయుచున్నది.
అందువలననిత్యుడు- “నిత్యోనిత్యా
నాం” ఇత్యాదిశ్రుతులచేనిత్యత్వము
దెలియుటవలన. జీవోత్పత్తిచెప్పినప
క్షముందు చేయబడనిదానికి ప్రాప్తి
యుచేసినదానికి నాశముమొదలైనప్ర

సంగమువలన, వైషమ్యవైర్ముఖ్యత్ర
సంగము కలుగుటవలనను జీవసృష్టిని
చెప్పేవచనములకుభోక్తృత్వమునక
నుగుణమైనజ్ఞానవికాసాభిప్రాయము
ప్రాకృప్తియందు ఏకత్వావధార
ణాదపిభాగవచనమునకు నామరూప
విభాగాభావాభిప్రాయము. సూ
త్రార్థముస్ఫుటమైనది.

తా.—శ్రుతులయందునిత్యత్వము
చెప్పడమువలనఅత్తపుట్టెదిలేదు.

అ.—సం॥ “అయేనజీవాకావిన
సర్జ” ఇత్యాదిశ్రుతులలోజీవునికియు
త్పత్తిపున్నదనిశంకింది “నజాయతే
మియతే” ఇత్యాదిశ్రుతులలోనిత్య
త్వముశృతమాటచేనుత్పత్తిశ్రుతిజ్ఞా
నసంకోచవికాసమును చెప్పినదేగాని
స్వరూపానిత్యత్వమును చెప్పనందున
జీవునికుత్పత్తిలేదనిర్ణయము.

౫౭. జ్ఞాధికరణము.

౨౩౫. జ్ఞోతవవ.

అ.—అతః-శ్రుతివలన-జ్ఞోతవవ-
జీవుడుజ్ఞాతయే.

జీవుడుచైతన్యమాత్ర దేహముగ
లవాడా-లేకజడస్వరూపుడయ్యే ఆ
గంతుకచైతన్యగుణకుడా-లేక జ్ఞాతృ
త్వము ముఖ్యస్వరూపము గలవాడా
యని సంశయము. చైతన్యమాత్ర దే
హుడనిప్రథమపూర్వపక్షము - “వి
జ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే” “యోవిజ్ఞా
నేతిత్థా” “జ్ఞానస్వరూపమత్యంత